Дмитро МОХОРУК

СЕЛО МОЄ ТОПОРІВЦІ

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ ТА ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК

СЕПТИМАЛОГІЯ

Моїм батькам —
Василині та Іванові
МОХОРУКАМ
ПРИСВЯЧУЮ

Вчила мене мати віншувати…
Де вона тих добирала слів?
Вчила мене мати віщувати
Добрим людям щастя й гараздів.

Степан Пушик

Дмитро МОХОРУК

СЕЛО МОЄ ТОПОРІВЦІ

МОЇ СПІВОЧІ ТОПОРІВЦІ
(ФОЛЬКЛОРНИЙ ОБРАЗ СЕЛА)

ТОМ П’ЯТИЙ

“Писаний Камінь”
Косів
2008

ББК 63.3 (4УКР)
М 86

Д.І. Мохорук
М 86 МОЇ СПІВОЧІ ТОПОРІВЦІ. Косів: — Писаний Камінь — 2008 312 ст.

ISBN ...

У п'ятому томі історико-краєзнавчого й етнографічного збірника «Село моє Топорівці» автор продовжує висвітлювати не тільки, як розвивалося і розвивається село в духовному, громадсько-просвітницькому, економічному житті, як боролося за своє національне визволення від усякого роду поневолювачів, але й фольклорний спосіб життя села, який передається ще від пращурів, дідів, батьків і до сьогоднішніх часів, що вилилось у ще одну книжку «Мої співочі Топорівці».

Для вчителів історії, учнів шкіл, студентів, літописців, краєзнавців, етнографів, фольклористів, односельчан і всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

ББК 63.3 (4УКР)

ISBN ...

© Мохорук Д.І., 2008
© "Писаний Камінь", 2008

ФОЛЬКЛОРНІ БАГАТСТВА ДМИТРА МОХОРУКА

Шановний читачу! Перед тобою збірник фольклорних записів, зібраних Дмитром Мохоруком у селі Топорівцях Городенківського району на Прикарпатті. Сюди ввійшли пісні, казки та легенди, прислів'я і приказки, які збирач сам упорядкував і видав окремою книжкою.

Топорівці — село, де він народився і виріс. Воно його виховало. Він до нього повернувся, як працьовитий збирач історії, культури, побуту, фольклору про своїх земляків. Село знаходиться на Покутті, розташоване на берегах Тополівки, притоці річки Прут. Край цей щедрий на фольклорні багатства, які так ще мало досліджені.

Дмитро Мохорук належить до відомих покутських істориків, краєзнавців, етнографів, фольклористів і літописців. А Покуття знаходиться на Івано-Франківщині, де вже другу сотню літ сумлінно збираються матеріали про свій рідний край, де бути літописцем своєї малої батьківщини — почесна справа.

У минулому ця їхня діяльність часто переслідувалася офіційною неукраїнською владою. Особливо такі переслідування посилилися в роки радянської влади. Кращих краєзнавців оголошували націоналістами, заставляли покаятись у своїх неіснуючих антирадянських гріхах, негласно забороняли будь-де друкуватися, звільняли з роботи, піддавали іншим гонінням. Тому в другій половині XX ст. українське краєзнавство мало скромні результати — це перш за все відвойована великою кров'ю Петром Троньком «Історія міст і сіл» усіх областей України. Та й то в ній переважали матеріали, що перехвалювали діяльність «рідної» КПРС і «мудрого» радянського уряду, розповідали про «найбільші у всьому світі досягнення у галузях соціальній, економічній, культурній» і т.п. Та зовсім мало було історії, традиційної культури в тому чи іншому селі, місті, районі. Але й ці книги були піддані гострій критиці з боку Політбюро ЦК КПРС, як непотріб для компартії та «героїчного» радянського народу. Щодо традиційної культури, то у видавництвах переважала тематика, яка розхвалювала і популяризувала нові радян-

ські обряди та звичаї, в яких майже не було нічого національного, та засуджувалась традиційна календарна обрядовість українців, як реакційна, релігійна і ворожа марксистсько-ленінській ідеології. І все ж таки українські краєзнавці продовжували свою невдячну від властей працю, всіма правдами і неправдами старалися, де тільки можна, публікувати хоч якусь дещицю, а решту берегли у рукописах.

У 1991 році проголошена незалежна Україна. І хоча в нас ще так мало цієї незалежності і ще так багато тих, хто ненавидить цю незалежність, хто старається повернути назад старий колоніальний лад, для українських краєзнавців, а надто прикарпатських, відкрилися хай скромні можливості для їхньої творчої праці. Нова влада не забороняє, але й не заважає краєзнавству. За 16 років незалежності в нашій області, мабуть, найбільше видано краєзнавчо-етнографічної літератури. Пишуть професійні історики, філологи, лікарі, інженери, економісти та ін. Тепер видано біля 300 історій окремих міст і сіл Івано-Франківщини. І це тоді, коли ці видання виходять за рахунок спонсорів, громадських пожертвувань або за власний рахунок авторів. Поступово зростає кількість видань, присвячених традиційній культурі і побуту населення окремих регіонів Івано-Франківщини, а то й окремих сіл.

Дмитро Мохорук став відомим серед краєзнавців недавно, а саме після видання історико-краєзнавчого та етнографічного збірника «Село моє Топорівці», який складається поки що з чотирьох томів. Перший надрукований — у видавничо-друкарській фірмі «Прут Принт» м.Снятин, три останні — у видавництві «Писаний камінь» м. Косів, притому майже повністю за власні пенсійні кошти.

Його історія села добросовісно продокументована архівними джерелами, що зберігаються у Львові, Івано-Франківську, деякими матеріалами з Віденського архіву і польовими матеріалами, зібраними серед мешканців Топорівців, сусідніх сіл.

Читається вона легко і цікаво, адже автор не обділений задатками красного письменства і творчої фантазії. Хоча все життя займався організацією сільськогосподарського виробництва. Тепер він ще готує до

друку три книжки з цього збірника: (фольклорний образ села) «Мої співочі Топорівці», де зібрано фольклорні пам'ятки села, (етнографічний образ) «Життя і побут топорівчан» про їх матеріальну і духовну культуру, та «Село повертається в майбутнє»

Ми вже зазначали, що на Івано-Франківщині вийшло багато краєзнавчо-етнографічної літератури, в тому числі про окремі населені пункти. Але видати сім книжок з історії, традиційного побуту і фольклору одного населеного пункту поки що не вдалося нікому. То хто ж такий Дмитро Мохорук?

Народився він у селі Топорівці на Городенківщині Івано-Франківської області. Після закінчення Торговицької середньої школи продовжив навчання у Кіцманському зооветеринарному технікумі на Буковині, потім у Львівському зооветеринарному інституті за спеціальністю «зоотехнія».

Майже всю свою трудову діяльність провів на Снятинщині Івано-Франківської області — головний зоотехнік колгоспу, секретар партійної організації та заступник голови колгоспу, голова колгоспу, директор Івано-Франківського племптахорадгоспу.

Дмитро Мохорук — автор чотирьох томів історико-краєзнавчого та етнографічного збірника «Село моє Топорівці», романів «Скарби мудрості» та «Терпіння» із задуманої тетралогії «Тяжкий хрест», роману-хроніки «Птах щастя» із задуманої дилогії «Роде мій красний», книжки «Зів'ялі ружі», куди ввійшли повісті «Зів'ялі ружі», «Аудієнція», «Народний месник», драма «Кривавий світанок».

Дмитро Мохорук — член Національної спілки журналістів України, член Всеукраїнської спілки краєзнавців.

А тепер наше слово про «Мої співочі Топорівці» Дмитра Мохорука. Цю книжку він відкриває піснями, що співались у цьому селі, але по-своєму, не традиційно. Бо що таке фольклор? «Фольклор — як зазначала Н.С. Шумада*, — це художнє відображення

---

* Н.С.Шумада. Поетична творчість українського народу. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки. — К.: Веселка, 1989 –С.5.

дійсності у словесно-музично-хореографічних формах колективної творчості, нерозривно пов'язаної з життям і побутом»1. Сам автор не музикант, і тому не зміг подати нотного запису цих пісень. Щоб оживити ці пісні, він вирішив частину з них подати разом з описом родинних обрядів і громадських побутових сцен: весіль, похоронів, проводів до війська, толоки, гостинного етикету, які є складовою частиною фольклору. Їх він передає остільки, оскільки вони стосуються пісенного дійства. Якщо не враховувати народних ігр, сценаріїв вертепів і гаївок, то така подача пісень зроблена вперше. Адже наші пращури вірили в магічну силу пісні і відповідно до неї ритуального дійства. Це були побажання, поздоровлення, благословіння, а іноді й проклинання, що грунтувалися на вірі в те, що справді це все відбудеться. Поряд із цим описані родинні обряди стали містком між фольклорною добіркою цієї книжки й етнографічними нарисами наступної.

Весілля у Топорівцях починалося завиванням для молодих весільних вінків і тут же виконувалася ритуальна пісня-побажання, щоб добре обійшлося весілля, а це запорука майбутнього щастя молодої родини:

Ой співали горобчики,
Ой співали пташки —
Весілє си зачинає,
Дай вам Боже, щастя.

І не раз ще гості у своїх піснях будуть зичити щастя, здоров'я, многих літ молодим і, звичайно, чемних і здорових діток. Весільні пісні супроводжували і пояснювали той чи інший обряд, окрему ритуальну дію, підносили значимість роду, батьків, а інколи передавали на них жалі, що примушували одружитися з нелюбом чи з нелюбимою. Великою емоційністю відзначаються пісні сиріт-наречених чи прощання нареченої з безтурботним дівоцтвом і покиданням нею батьківського дому, свого роду. Тепер вона йде у невістки до «чужих людей», у «чужу сторону», де на неї чекає

нелегке життя. Весілля — це радість роду з приводу створення нової сім'ї, поповнення роду новими його членами. А тому весільний спів був заповнений веселими, жартівливими щодо наречених та гостей, а інколи й еротичними піснями, які творили відповідний настрій не лише молодим, але й усім гостям. Не дивно, що після сезону весіль через дев'ять місяців збільшувалася народжуваність у селі. Таке поєднання пісні та дії для читача стає зрозумілішим саме весільне дійство, а пісні супроводи таких дійств надовше ними запам'ятовувалися.

У похоронні обряди автор вводить зібрані ним тексти голосінь та пісні-прощання з померлими, які появилися в останні роки. Взагалі наші етнографічні та фольклорні записи досить бідні на тексти голосінь, а Дмитро Мохорук поповнив цю нішу. В описі похоронного дійства зустрічаємо окремі приказки, які побутують у цьому селі, що також оживляє цей скорботний обряд:

— У Топорівцях говорять, що дощу і смерті ніколи не треба просити, самі прийдуть.

— Прожив, сараку, довге життя, не хворів. Дай Боже, і нам так прожити.

— Не крутися і не вертися, бо вмерти мусиш.

І тут пісні, приказки, тексти голосінь — весь цей фольклорний матеріал посилюють емоційні сприйняття, звеличують цей сумний обряд, сприяють його запам'ятовуванню.

За допомогою пісні досить оживлений обряд проводів до війська. Різні були часи, коли молодих хлопців проводжали в армію. Були проводи рекрутів у чужі війська, де заставляли їх проливати свою кров за чужі для них інтереси. І все це відтворювалося топорівчанами у піснях, які виконували їхні товариші під час проводів, а він прощався з кожним членом громади, перецілоовуючись з ними, а нарешті просив прощення у своїх односельчан. Цей обряд наближався до похоронного, а пісні були близькі до голосінь, вони розказували про смерть у бою, зраду коханої дівчини та ін.

Благословила мать на війну,
Сам добре знаю, по смерть іду.
Летіла куля через гору
Та й ударила у грудь мою.
Потекла кровця річенькою
По широкому та й Дунаю.

Так співали рекрутам, проводжаючи їх на війну у 1914 році та майже до кінця XX століття.

Дмитром Мохоруком, мабуть, уперше з краєзнавців описаний обряд проводів батьками своїх дітей до УПА. В ньому брали участь і дівчата. І тут пісні виражають тугу, але й водночас гордість з того, що вони ідуть воювати за свою вільну Україну. Серед них «Вечір розлуки», «Далека дорога», «Там кінь гризе вуздечку». Це пісні, які виникли на Покутті і не були опубліковані. Появилися вони у 40-ві роки минулого століття, і залишилися ці твори у підпіллі, не удосконалюючись і не відшліфовуючись. Жаль, що незаписані їхні мелодії.

А якою емоційністю і трагізмом звучить «Прощання матері», записане автором. Цей патріотичний прозовий текст, який виголошувався мамою, запам'ятовувався на все часто коротке, але таке героїчне життя повстанця. Матері знали, що вони посилають своїх дітей на смерть, їхні серця ледве витримували цю напругу, але вони старалися підтримати своїх рідних синів у їхній трагічній, жертовній, але світлій боротьбі. Вони посилали їх не на смерть, а на безсмертя.

Звичаї пов'язані з одним із видів сільської взаємодопомоги, — толоки «Луплення кукурудзи», де збиралась переважно молодь і який відтворений автором, переповнений ліричними і жартівливими піснями. Без цього сценарію кожна пісня сприймалась би нами, як гарна пісня і тільки. У даному випадку вона породжує у нашій уяві яскраві сцени молодіжних розваг, поєднаних із працею, залицянь, зародження або укріплення інтимних почуттів, усього того, що творило пізніше наші безсмертні родини.

Наостанок автор вводить яскраву сценку топорівських гостин. Таке дійство покутського гостьового звичаю, гостьової етики краєзнавцем описаний уперше. Ці гостини так нам нагадують нариси Михайла Ломацького, взяті ним із життя гуцулів. А пісні, що співалися колись під час топорівських гостин, варто би запозичити нашим неспівочим сучасникам. Істинно такі звичаї потрібні нам сьогодні — українцям XXI століття.

Інша і більша частина пісень розділена тематично, але знову ж таки нетрадиційно. На нашу думку, такий поділ поглибив образ пісні, полегшив відчуття її краси, а хронологічна подача — порівняти різні пісенні періоди, історію їхньої появи тощо. Автор записав у селі пісні, які також були записані в кінці XIX століття відомими на той час людьми від сільської піснярки Анни Федорчук, що дозволяє простежити за довговічністю окремих пісень та ознайомитись із тогочасним пісенним репертуаром. Окремо згруповані сирітські та наймитські пісні, кількість яких не така вже мала, що є свідченням актуальності у минулі часи такої тематики.

А яке оригінальне зібрання «Про гіркі жіночі сльози!». Інші угруповання: «Про вдовину долю», «Жартівливі пісні». Але найбільше пісень, як і у всьому українському мелосі, — ліричних, інтимних. І це правильно, адже любов тримає весь світ. І ще є пісні, які співають топорівчани й тепер. У більшості це загальновідомі народні та пісні літературного походження. Причому не всі вони транслюються у засобах масової інформації. А отже, все-таки відбувається між поколіннями та загальноукраїнська міжрегіональна пісенна передача, що не дає пропасти українській пісні.

Ми вже колись писали, що кожне село, регіон мають, крім загальновідомих, ще й свої пісні УПА. Є такі пісні і в Топорівцях, а саме: «Ой у селі Топорівцях», «Гарні вечори», «Ой надлетів крук чорний», «Сонце над заходом», «Зрили землю гранатами» та інші. Взагалі повстанські пісні були досить поширені у цьому селі,

що свідчить про активну участь топорівчан у визвольній боротьбі українців у 30-40 роках ХХ ст. У селі налічувалося більше десяти криївок, і більшість з них не були викриті окупантами. У збірнику поміщено 33 повстанські пісні.

Продовженням повстанської тематики є пісні політкаторжан, респондентами яких були топорівчани, що повернулися із тюрем і заслань. Усього записано 10 таких творів, які поповнили не таку вже велику скарбничку цього пісенного репертуару в Україні. Це трагічні розповіді про знущання, приниження і муки українських патріотів, які вони переносили в ім'я своєї рідної землі, української Вітчизни, але зберегли людську гідність, високу мораль і не зламалися, хоч їхні кати прагнули добитися цього. Не вийшло.

Дмитро Мохорук перш за все краєзнавець, і тому не дивно, що до збірки помістив пісні, які виконуються сільськими гуртками художньої самодіяльності (ансамблями, чоловічим хоровим колективом). Це знову ж таки нетрадиційний підхід, суперечливий загальноприйнятому еталону. Проте, на нашу думку, і така нетрадиційність має право на своє життя. Адже традиція народжується із нетрадиційного.

До фольклорної збірки Дмитра Мохорука ввійшли ще 9 казок і легенд та ціла в'язка прислів'їв і приказок, які він записав у Топорівцях. Цим прислів'ям ще більше, ніж пісням, властиві точні узагальнення, образні порівняння.

А межа між ними та іншими видами народної творчості умовна. І не завжди можна дізнатися звідки воно походить — з побутової ситуації чи з пісні, чи народної оповіді: «Крутитци, крутитци, як Марко в пеклі», «Каркає, каркає, як та ворона-каркарона», «Ліпше з мудрим загубити, ніж з дурнем знайти», «Святий Петро до раю пускає тих чоловіків, у котрих жінки дуже люті, бо вони свої муки вже на землі спокутували», «О, Славайсу Христу, я горобчик файний хлопчик» та ін.

На завершення нашої передмови зазначимо, що автор свою

збірку уклав по-своєму, не традиційно. Частину пісень він уклав у родинні та громадські обряди і звичаї, інші розгрупував за такими жанрами, які сам придумав. Ми не з усім цим погоджуємося. Але ці фольклорні зібрання — результат його важкої праці фольклориста-збирача, і він своєю працею розпоряджається, як сам розуміє. Є серед художників професійні митці, а є талановиті художники-самоуки. Вони по-своєму відображають навколишній світ, при тому неменш талановито. Так само зробив і Дмитро Мохорук. Він зібрав і помістив у черговому виданні 345 пісень, інші види фольклору — легенди, казки, приказки тощо, і тим збагатив українську народну творчість новими її варіантами і декількома невідомими піснями, це по-перше. По-друге, приємно, що покутська фольклорна скарбниця поповнилася ще однією збіркою оригінальних і талановитих народних творів.

Колись наш видатний український учений, етнограф і фольклорист Іван Вагилевич зізнався: «Вважаючи за смертельний гріх тримати під спудом такі скарби, які є колядкові пісні, я вирішив видати їх, щоб і мої одноплемінники могли скористатись ними, щоб пізнали із них старовину з її веселощами й горем, звичаями-обрядами та її мовою»[**]. Істинно так можна сказати і про фольклорні скарби Дмитра Мохорука.

Михайло Паньків,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри етнології та археології
Прикарпатського національного
університету ім. Василя Стефаника

** М. Шалата. Народними піснями зачарований. Народні пісні в записах Івана Вагилевича. — К.: Музична Україна, 1983.— С. 10.

ХРЕСТИНИ

Розказують старожили, що колись давно вагітна жінка мала сказати про це тільки кільком своїм сусідкам, щоб дитина розвивалася нормально, і щоб не була заїкою або, не дай Боже, німою.

Не можна було переступати віник. Бо він обмотаний, і щоб дитина, сохрани Господь, не була при народженні обмотана пуповиною.

У свята, в неділі, вагітній жінці не можна брати в руки ніж, ножниці, голку, щоб дитина не мала всілякої нечисті по тілі та інших якихось вад.

Якщо вагітна жінка налякається, то від переляку ні в якому разі не повинна ловитися за лице. Бо може залишитися якийсь знак на обличчі в дитини.

Якщо побачила вогонь, не ловитися за очі, аби в дитини не було поганого зору, а то й сліпоти.

При родах ліжко відгороджували домотканим полотном, ховали від сторонніх очей. Щоб не, дай Боже, хтось не наврочив. Якщо хтось усе-таки зайшов до хати зі сторонніх, то давали породіллі напитися води, аби було все гаразд з дитиною. Якщо хтось прийшов з рідні, то повинен покласти на груди дитини галку цукру (грудку рафінаду). Тепер кладуть гроші.

Перед вечором і ввечері не можна виносити сміття з хати, курцям запалену цигарку, виносити купіль, бо дитина буде цілу ніч плакати. Колись біля дитини в колиску клали ніж, щоб відганяв страх, зубок часнику від нечистої сили і перев'язували ручку червоною ниткою, щоб не бралися вроки. До охрещення дитини породіллі не можна виходити надвір.

Хрестять дитину на 7-8-й день. Тато запрошує кумів. Це хлопці й дівчата з рідні, можуть бути сусіди. Обов'язково запрошували в куми вінчаних батьків і маток. Називалося це тримати дитину до Христу. Куми приходили з білим полотном (крижмою). Породілля в цей час ще лежала на ліжку. Потім охрещену дитину давали породіллі на руки, вона вставала з ліжка і вклякала коло дверей. Свяще-

ник читав над нею молитву, клав їй на голову єпітрахіль і водив по хаті навколо кумів. Це означало, що її вивели і вона має право виходити надвір. Тепер дитину хрестять пізніше, і то в церкві. Мама весь цей час чекає біля західних дверей. Коли священик підходить до неї, вона вклякає на коліна і тримає на руках дитину. Священик кладе на голову єпітрахіль і читає над нею молитву. Потім вона піднімається з колін, священик дає їй у руки кінець єпітрахілю і обводить навколо тетрапоту (престолу).

Потім дома вгощають кумів. Пізніше дехто робить хрестини.

У євангельських християн-баптистів хрещення відбувається у зрілому віці на відкритих водоймах — ставках, річках. Хрещення відбувається через занурення у воду. Після піснеспівів той, що має охреститись, разом із пресвітером заходять у воду по пояс. Пресвітер повертається до сходу сонця, піднімає вверх праву руку, кладе на голову, другою рукою притримує за спину. Хрещеник нагинається назад і занурюється у воду. В цей час з берега лунає піснеспів братів і сестер.

Фрагмент хрещення у церкві дитини Ганни та Юрія Бадиків

ВЕСІЛЛЯ

Хлопець і дівчина дружать між собою, люблять одне одного, і в один прекрасний час хлопець просить дівчину вийти за нього заміж. Якщо дівчина дає згоду, хлопець заходить у хату до її родичів і говорить, що вони обоє люблять одне одного і хочуть одружитися. Якщо родичі дають згоду, то тут же домовляються, коли наречений має прийти зі старостами, своїми родичами засвати молоду, або, в Топорівцях кажуть, на «зговорини». У призначений час наречений приходить зі старостами і родичами з рушником і калачем.

Коли прийняли рушник і калач, гостей запрошують за стіл. Поки йде ділова розмова, рідні молодої починають накривати стіл скатертю, накладаючи різні страви та напої. Під час цієї розмови з'ясовуються різні питання проведення весілля між сватами. Насамперед вирішують дату проведення весілля. Воно може бути за кілька тижнів, а може бути за кілька місяців. Час проведення весілля повинен влаштовувати обидві сторони. За цей час треба домовитися з музикантами, кухаркою та ін.

Друге важливе питання, яке погоджують родичі з обидвох сторін, — де будуть жити молоді: у молодої чи молодого? Якщо треба будуватися, то де, хто буде допомагати, якими коштами?

Третє — який посаг. Скільки дають поля з однієї і другої сторони, скільки худоби і яку, кількість сільськогосподарського інвентарю, що дають з одежі, хліба. Тепер в основному йде мова про гроші.

Четверте — які дари дає молода родичам молодого. З давніхдавен у Топорівцях зберігається звичай, незалежно, де будуть жити молоді — у молодого чи молодої, молодий привозить молоду до себе, — вона їде з сестрою, якщо не має такої, то з мамою, може з тетою, і ті одночасно везуть із собою дари — хустки,сорочки,ґердани,різні намиста (пацьорки). Ці дари вручають мамі, татові молодого, сестрам, братам, тетам, рідним вуйкам відповідно до тих домовленостей, які проходили на зговоринах.

Коли все домовлено, обговорено і знайдено спільну мову між сватами, тоді наступає святкова обстановка. Родичі починають називатися сватами, а ще більше підноситься настрій, коли свати вип'ють по чарці горілки. А коли вже піде по кругу чарка вдруге і на радощах забувають вчасно закушувати, хміль б'є в голови, один зі сватів натягається через стіл з великої поваги і щастя, що плине до його дитини, поцілуватися зі свахою, яка йому враз стала дуже гарною і милою. Другий сват не хоче бути гіршим і собі цілує свою сваху. Так може бути кілька разів. Це, мабуть, найкращі моменти в житті сватів, бо, як показує життя, рідко де межи сватами така любов продовжується після весілля молодих.

Далі лунають веселі пісні. Поки товариство забавляється, молодята милуються собою, насолоджуються щастям. Їм весело, мило. Це також найщасливіший момент у їхньому майбутньому подружньому житті. В цей час не існує відказів ні з боку сватів, ні з боку молодят. Можна з упевненістю мовити, що такий гарний, чудовий час триває у сватів і молодят тільки від зговоринів і до весілля.

За місяць-півтора до весілля молоді з калачем і куркою йшли до пароха додому, щоб заявити про своє весілля. Називалося це, що несли на заповіди або оповіди. Три рази до весілля парох по неділях оголошував оповіди, що такі-то і такі-то молоді люди виявили бажання взяти шлюб такого-то числа. Чи не має хто з парохіян яких зауважень до молодих. Якщо молодий з чужого села чи міста, він мав принести пароху довідку від свого пароха, що він раніше не перебував у шлюбі. По неділях і святах молода ходила з віночком на голові. Віночок був зі штучних квітів, а якщо це було літом, то могли бути деякі живі квітки. Ззаду до віночка чіпляли до двадцять різнокольорових стрічок, які звисали нижче пояса. Якщо молода ходила кликати на весілля по інших селах, то обов'язково мала бути у віночку. Перед віночком надягали ґердан (насиляні намистини й укладені візерунком). На шиї, як правило, було кілька шарів намистин і кілька ґерданів.

У цей час молодий і молода підбирали собі дружбів і дружок з числа родичів або товаришів. Дружбів і дружок було по троє, інколи по четверо. Це був максимум. Тепер дружбів і дружок може бути до тридцяти з кожної сторони.

Весілля починається, як правило, у четвер з вінка.Основним атрибутом на весіллі має бути деревце — 1,5 метрова у висоту ялинка, може бути смерічка. Деревця для молодят повинні доставити старші два дружби.

У четвер до обіду молода одягалася у горботку, вишивану сорочку, яку було добре видно з-під горботки. Якщо це було в холодну пору року, то обов'язково у кожусі. На голові віночок з квітами і різнокольоровими стрічками на плечах. Після обіду молода чи молодий ішли просити до вінка. По дорозі зі всіма віталися «Слава Йсусу Христу». До вінка , як правило, просили сусідів, близьких родичів. Заходячи до хати, молода і молодий віталися: «Слава Йсусу Христу!», а потім молода і молодий просили: «Просили дідя і неня і я прошу, як Ваша ласка, до мене до вінка». В нашій місцевості тата звали — дєдем, а маму — ненею.

Увечері в молодої і в молодого сходилися запрошені. До вінка, як правило, йдуть лише жінки. Кожна жінка несла із собою: курку, або миску білого чи кукурудзяного борошна, або миску домашнього сиру. Все це віддавали господині, примовляючи: «Як дочекалисте вінка, аби-сте й так дочекали Христа», або «Добрий вечір, Штефанихо, у Вашій хатині щастя, доброї долі бажаємо Вам і Вашій дитині. Бажаєм щасливо весілля відгуляти, онуків дочекати і файне здоров'я мати, аби ще у правнуків на весіллі погуляти!». Так само відбувалося у хаті молодого.

У цей час у молодого мама ставила на стіл два великі весільні калачі і збоку менший. Молодий вносив деревце з пов'язаною малиновою стрічкою на вершечку. Деревце внизу загострене і загостреним кінцем вставляли у менший колач.

Після цього мама давала молодому калач, загорнутий у хустину, старший дружба брав друге деревце, прикрашене вверху мали-

новою стрічкою, а молодший дружба брав велику гілку акації або бузку, зверху пов'язану ганчіркою, і йшли до молодої. Дорогою співали весільних або народних пісень.

Приходять на подвір'я молодої. Спочатку в хату входить молодший дружба і вносить велику гілку з акації або бузку, заквітчану ганчіркою, і старається віддати молодій. Молоді жінки, які вже прийшли до вінка, дружки молодої не допускають його до молодої. Йде тяганина по хаті із жартами та сміхом, що створює веселу обстановку: «Ой тебе, Марусю, молодий не вважає, не любить!», »Ой, який це бідний та нещасний молодий, що навіть доброго деревця не зміг пристарати», «Йой людоньки! Та як він не встидається йти з таким деревцем! Таже з нього буде сміятися все село!». «Жіночки, ходімо шукати для нашої молодої кращого молодого, багатшого, може, він принесе краще деревце!».

Бачачи, що молода не бере таке деревце, молодший дружба виходить, натомість до хати заходить молодий з калачем, а старший дружба з деревцем. Молодий цілується з татом, мамою і вручає їм калач, а після цілується з молодою і вручає їй деревце. Молода деревце передає старшому дружбі, а той загостреним кінцем вставляє в малий калач, що стоїть рядом на столі з двома великими весільними калачами. Молода запрошує молодого з дружбами за стіл під деревце. Тато з мамою пригощають гостей. У цей час дружки чіпляють дружбам весільні букети. Молода чіпляє молодому весільний букет. Обов'язок молодого принести до молодої деревце, а обов'язком молодої — віддати молодому паперові різнокольорові квітки для уквітчання його деревця.

Молода віддає дружбам виготовлені зазделегідь квітки, кетяги червоної калини для увивання деревця у молодого. В окрему хустину мама молодої дає червоні нитки, листя зеленого барвінку, розмітку, пучок повісма, зґарди, п'ять малесеньких зубочків часнику і випроводжають молодого додому.

* * *

Після цього мама молодої кладе за столом під деревцем на лаву подушку, на яку сідає весільна матка. До її обов'язку входить завити весільний вінок для молодої. Матка запрошує на допомогу одну або кілька молодих жінок.

Усі співають:

Ой, співали горобчики,
Ой, співали пташки, —
Весілє си зачинає,
Дай вам Боже, щастя!

Після цього жіночки беруть пучок конопляного повісма, скручують його, одночасно обривають з гілок барвінку зелененькі листочки. Жінки, хто сидячи на лавах, хто стоячи, співають:

Трійця по церкві ходить,
Спаса за ручку водить.
Пречиста Діво, Мати,
Просимо тя до хати
Віночок завивати починати.

Матка дає татові три листочки хрещатого барвінку, він ставить їх на пучок повісма і три рази обмотує червоною ниткою.

Жінки заспівали іншої:

Дайте, дєдику, голку
Ще й ниточку шовку
Хрещатий барвіночок
Зачинати віночок.

Дайте, мамочко, голку
Ще й ниточку шовку
Хрещатий барвіночок
Зачинати віночок.

Мама теж перев'язує три листочки хрещатого барвінку до пучка повісма червоною ниткою. Далі вінок увиває матка. Вінок з барвінку має бути довкола голови.

В українському народному весіллі вінок відіграє ту ж роль, яку в інших народів відіграє біле покривало: «фата» в росіян, чи «вельон» у поляків. Це покривало повинно було охороняти «молоду» від «поганого ока», а також символізує чистоту і невинність молодої. В нашій місцевості цю роль виконував вінок з «хрещатим барвінком».

На Україні є кілька видів барвінку, майже всі вони мають сині квітки, всі види вічнозелені і, що характерно, зберігають свій колір і взимку. За ці властивості барвінок у народній традиції вважається символом вічного кохання та тривалого щастя і вплітається у весільний вінок молодих. Барвінок часто згадується в українських народних піснях, казках, переказах і заклинаннях. Вживається у народній медицині. Квітка барвінку вважається чародійкою і в багатьох інших європейських народів, наприклад в англійців, голландців, німців.

Молода сидить за столом біля матки, яка час від часу приміряє вінок до голови.

Жінки виють з барвінку не менше чотири квітки. Три таких квітки ставлять на голову молодої, а четверту за образ Матері Божої.

Якщо молода віддається на сторону, то їй співають:

Ой кувала зозуленька й впала на солому,
Скільки в селі парубочків, я йду на сторону.

Чи-с ходила молоденька у чорній сорочці,
Що тебе не сватали топорівські хлопці?

Та й на мені, люди добрі, сорочечка біла,
Але таки-м топорівських хлопців не хотіла.

Якщо молода напівсирота, то жінки співають:

Марусю, Марусю,
В тебе весіллєчко,
Запросила гостей
Повне подвір'ячко.

Запросила гостей
Від брами до хати,
Лише не запросила
Рідненької мами (тата).

До мами ходила
І маму просила,
А на моїй мамі
Висока могила.

Калинку зрубаю,
Могилу розрушу,
Але свою мамку
Запросити мушу.

Або співали такої:

Сестричко, сестричко,
В тебе весіллєчко,
Запросила гості
Ціле подвір'єчко.

Запросила гостей
Від брами до хати,
Лиш не запросила
Рідненької мами.

А я в мами була
І маму просила,
А на моїй мамі
Висока могила.

Ой устаньте, мамо,
Устаньте, рідненькі,
Та й покладьте мені
Вінок золотенький.

Ой не встану, доню,
Бо болять ні груди,
Нехай тобі поставлять
Запрошені люди.

Ой не встану, доню,
Бо глибока яма,
Най тобі покладе
Молодого мама.

Марусю, Марусю,
В тебе весіллєчко,
Запросила гостей
Ціле подвір'єчко.

Співали сиротам ще й таку пісню:

Ой сиділа зозуленька,
Знялась й полетіла,
Чи просила, Марусенько,
Тата(маму) на весілля?

Ой ходила та й просила,
А вони не прийдуть,
Бо глибока дуже яма,
То з неї не вийдуть.

Було тобі, Марусино,
Та й Бога просити,
Щоби прийшов твій таточко
Віночок зачєти.

Ой, якби прийшов, моя доню,
Віночок зачєти,
То я би си залишив
В село виряжєти.

Якби я міг дочекати
В село виряжати,
То був би си залишив
До шлюбу збирати.

Якби я міг, Марусенько,
До шлюбу збирати,
То я би си залишив
Та й почастувати.

Якби я міг, люба доню,
Та й почастувати,
То я би си подивив,
Як меш ґаздувати.

А то сира земелька
Руки привалила,
Оченята мої карі
Твердо затулила.

Ой, не встану, Марусенько,
Не встану ніколи,
Та й не скажу, Марусино,
Тобі слово Боже.

Проси собі, Марусино,
Та й рідного брата,
Щоби в тебе на весіллю
Був тобі за тата.

* * *

Тим часом матка увиває вінок, приміряє молодій на голову. Брат чи хтось із рідних зняв малинову стрічку з деревця. Весільна матка обмотує нею вінок і ставить у таріль, квіточки теж ставлять біля вінка. Таріль з вінком і квітками ставлять на весільні калачі. Таріль має бути красиво вбраний.

У моїм ставочку
Пливуть каченята,
Файний той віночок,
Що плетуть дівчата.

Як будеш, Марусю,
До шлюбу ставати,
Буде із барвіночка
Листя опадати.

* * *

Ходила по полю,
Збирала квасолю,
Скажи мені, ненько,
Чи вибирала долю?

А ти мені, ненько,
Долю не вибирала,
Василь файний хлопець,
Я його сподобала.

* * *

Ой Марусю, Марусино,
Нічого не бійся,
Як ме Василь сваритися,
Ти до нього смійся.

Ой зацвіла синя квітка
В зеленім барвінку,
А Василь си гонорує,
Що вже має жінку.

* * *

Ой як би я була знала,
Що в неньки не буду,
Була би я не садила
Під віконцем ружу.

А я ружу посадила,
Ружа си розцвіла,
Лише своїй рідній неньці
Жалю наробила.

Поки увивали вінок, мама роздала паперові квітки рідним і близьким. У тата і в мами найбільші і найкрасивіші квітки й однакового кольору.

Жінки співають:

У щасливу годиночку
В'яже дідя, бай, квіточку,
У щасливу годиночку
В'яже неня, бай, квіточку.

Ой випало із горішка зеренце,
Зачинайте, дідю, увивати деревце.
Ой випало із горішка зеренце,
Зачинайте, нени, увивати деревце.

Тато з мамою прив'язують квіти рядом на одній із верхній гілок.

Ой, зацвіла ружа дрібно —
В'єже квітку сестра рідна,
Ой, зацвіла ружа дрібно —
В'єже квітку братчик рідний.

Ой зацвіла ружа дрібно
У щасливу годиночку,
Ой, зацвіла ружа дрібно —
В'єже бабка, бай, квіточку

І так приспівують усій рідні. Після того, як трохи прикрасили деревце, усі сідають вечеряти. Після вечері розходяться.

* * *

Як прийшов молодий із дружбами від молодої, то починають увивати вінок. Жінки співають:

Сідай, молоденький, сідай на стілець
Та й розчеши голівоньку під вінець.

Ой, перший раз, молоденький, перший раз
Поклонися татові й мамі хоч цей раз.

Не один рік тато з мамов чекали,
Поки твого поклоночка си діждали.

Якщо молодий не мав тата, то жінки співали:

Ой летіли, горобчики, та й летіли, пташки,
Весілє си зачинає, то дай, Боже, щастя.

Ой веселе весілє та й весела хата,
Лиш невеселий, молодий, бо на має тата.

Ой кувала, зозуленька, та й сіла на гіллє,
Чи-с просив, молоденький, тата на весілля?

Було піти, молоденький, та й тата просити,
Що би прийшли тобі тато віночок зачєти.

Якби були прийшли тато віночок зачєти,
Був би си облишив квіточку привити.

Якби були тобі тато квітку прививали,
Та й були б зачекали, й до шлюбу зібрали.

Якби були твої тато до шлюбу збирали,
Були би си облишили й тебе повитали.

* * *

На другий день, а це переважно у п'ятницю, перед обідом знову сходяться жінки, які ввечері були біля вінка, і починають вбирати молодих. Після обіду вони, незалежно одне від одного, просять на весілля своїх майбутніх гостей: сусідів, родичів, близьких, друзів, приятелів і знайомих.

Молода одягалася у вишиту сорочку з червоними вишитими рукавами, у горботку, вперізувалася в окрійку. Сорочка мала бути біла-біла, низом із вибитими цирками. Вбирати молоду починали з виготовлення беріга (форма невеликої каблуки). Його виготовляли зі стрічок різних кольорів. Причому стрічки були прості, рісовані і кривульки. Щоб беріг був міцним, його обмотували кількома шарами стрічок. Усе з'єднувалося приколками. Насамперед спеціально укладали на голові коси.

Жінки починали співати:

Вийди, вийди, моя ненько, з комори
Та постели веріточку під ноги.
Сідай, сідай, молоденька, на стілець
Та розчеши русу косу під вінець…

Беріг клали на голову вище чола і кінці зав'язували на потилиці. Ззаду беріга кріпили так само ґердан. На це все зверху клали позолочений барвінковий вінок.

Тато з мамою беруть калач, на якому лежить вінок, виготовлений звечора,три рази доторкаються молодій до голови, потім беруть з калача вінок руками, на яких біла хустина, знову три рази доторкаються до голови молодої. За третім разом ставлять вінок на голову. Матка прикріплює вінок до волосся, щоб не впав. Молода з хусткою на руці цілується з татом, мамою, всією ріднею, що сидять за столом, потім цілується з усіма жінками, що є в хаті.

До вінка кріпили в чотирьох місцях зґардочки, із зображенням Матері Божої (символізувало покровительство Матері Божої), червоні китички (непорочність, любов) і невеликі зубки часнику (оберігали від

злих духів). Дві квітки, виготовлені звечора із барвінку, прикріплювалися спереду біля вух, третя ззаду, в місці з'єднання берега і ґердана. До них теж прикріплювали по зґардочці, китичці і зубок часнику.

Поки одягали молоду, жінки весь час співали:

Поза воротами тече бистрая вода
З крутими кладочками,
Ой, ішла туда молоденька
Зі своїми дружечками.
А за нев, за нев рідний дєдик:
— Утонеш, доню, втонеш.
А за нев рідна ненька:
— Утонеш, доню, втонеш.
— У цій річці втону, у цій річці втону,
Врятують ня люди, якщо лиха доля,
Жаль вам, дєдику, буде,
Жаль вам, ненечко, буде.
— Ой, куди ти, молоденька, ходила,
Що так твоя голівонька зацвила?
— Ой, ходила я у вишневий сад,
Та й на мою голівоньку цвіт упав.
Не взирайся, моя ненько, на мене,
Не зносила такий вінок я в тебе.
Купив мені мій миленький у Львові,
Дав за нього сто червоних готових.
Ти гадала, моя ненько,
Що ня си не збудеш,
Прийде така годинонька,
Що плакати будеш.
Прийде така годиночка,
Прийде така днина,
Що, де станеш, там заплачеш:
— Де моя дитина?
Та й заплачеш, моя мамко,
В неділю раненько.
Не меш мати кому дати,
Сорочку біленьку.

Потім нарізали різнокольорові стрічки довжиною, щоб молодій сягали від голови до спини. Ці стрічки пришивали в рядок до широкої стрічки. Широку стрічку прикріплювали навколо голови і зав'язували вверху за задньою частиною беріга. Це кріплення теж прикривалося барвінковим вінком. Стрічки розсипалися по плечах. Наостанку ззаду до косів прикріплювали три квітки із вусів.

На шию молодій клали багато різнокольорових пацьорок — білі під шию, після червоні, багрові, зелені. По білих пацьорках зверху кріпився ґердан.

Жінки в цей час продовжували співати:

Та й заплачеш, моя ненько,
Дрібними сльозами,
Як меш іти по водицю
Моїми слідами.
Та й заплачеш, моя ненько,
Зрання до обіду,
Як я вгорну киптарину
Та й від тебе піду.
Сіла ненька до вечері
Та й ся зажурила:
— Лишень мої Марусини,
Ложечка лишила.
Або її порубайте,
Або її спаліте,
Або мою Марусину,
Назад заверніте.
Та й заплачеш, моя ненько,
Як буде світати,
Іще сонце не сходило,
Я пішла сапати.

За цей час жінки, дружки кінчають прикрашати молоду. Колись у давніші часи надворі набирали у бочку води, молода дивилася у воду і милувалася своїм весільним вінком на голо-

ві. Тепер посеред хати ставлять крісло, молода сідає, і їй дають дзеркало. Вона в такий спосіб милується, тішиться весільним вінком. За давнім звичаєм, мама крає калач і роздає всім по шматочку.

Молода піднімається з крісла, на її місце сідають почергово сестри, брати, дружки, щоб швидше одружитися.

Потім кладуть сніп жита чи пшениці біля стола під деревцем. Молода вклякає на сніп, схиляється руками на стіл і кладе голову на руки й плаче — прощається з дівоцтвом. Жінки співають:

Ой перший раз, молоденька, перший раз
Поклонися своїй мамці і ще раз
Ой як довго твоя мамка чекала,
Нім си твого поклоночку діждала.

То не калинка си ломит —
Молоденька си клонит
Та й вітцеві і матіночці
Та найменшій дитиночці.

Молода піднімається з колін і тричі всім вклоняється. Жінки продовжують співати:

Ой, дай Боже, в добрий час,
Як у людей, так і в нас.
У щасливу годину,
Виряджаєм молоду.
Ой, дай Боже, в добрий час,
Як у людей, так і в нас.
У щасливу годину,
Розвеселім родину…

Молода з дружками виходить з хати і йде просити на весілля. Якщо це напівсирота чи сирота, то їй співали:

Відкривайте ворота,
Бо йде в село сирота,
Помаленьку ступає —
Вона тата (мами) не має.

Жінки плещуть у долоні і виряджають за ворота.

* * *

Майже таке саме покладання вінка проходить у молодого. Коли виряджають з хати, жінки співають, плещучи в долоні:

Ой на горі, на горі дощик паде,
А тато з мамою вінок кладе,
Найстарша сестричка поправляє
І в село виряджає.

З давніх-давен заведено у Топорівцях, що на весілля ще просять після. Це хлопці 10-15-річного віку. Після просять, як від молодої, так і від молодого. Хлопцям на шапці пришивають вінок, як у дружбів, а на грудях з лівого боку весільні букети. Вони теж ходять по родичах, сусідах і просять: «Просили дідя, неня, молода і ми просимо, як ваша ласка, на весілля до молодої». Бували випадки, коли молода просила на весілля тільки у сусідів і родичів. У інших господарствах чи обійстях просили після. Бувало й так, що після, мимо молодих, просили на весілля в кожній хаті. Ходили тільки вдвох. Їх могло бути й по дві-три пари. Вели ще молоду чи молодого до шлюбу.

* * *

Уперше молода чи молодий просять на весілля священика. Сестра несе калачі, друга сестра або невістка — курку.По дорозі молода чи молодий ні з ким не вітаються. Дружки чи дружби нікого не вгощають калачем

У священика на весілля просить молода:

Прошу Вас, отче, на Боже благословіння,

І до мене на весілля…

Від священика молода чи молодий уже з усіма вітаються, дружки, дружби вгощають шматочком калача. Молода з дружками йде просити на весілля до родини, сусідів, знайомих, близьких. У цих людей просить дружка: «Просили дідя, неня, молода і я прошу, як Ваша ласка, на весілля» Колись молода у лівій руці носила загорнуте в хустку конопляне повісмо, а у правій — білу хустину, через яку з усіма цілувалася. Згідно зі звичаєм, молода при зустрічі брала за руку через хустку кожного зустрічного, разом дві затиснуті руки підносилися до рівня голови, обоє нахилялися одне до одного, молода цілувала в руку зустрічного, а той цілував у руку молоду. Після цілувалися обоє. Потім знову у руки. Так цілувалися молода з молодим з кожним на вулиці і з кожним у хаті.

Старша дружка колись носила під пахвою загорнутий у хустку калач і кожному у хаті відкраювала по шматочку. Оскільки білий хліб колись був рідкістю, то такий шматочок калача був ласощами. Його їли по крихті. Для запасу калачі носили із собою усі дружки.

Молодий і молода старалися так ходити вулицями села, щоб не зустрітися. Але якщо так ставалося, то мінялися тими хустинами, що носили на руках. До речі, молодий теж мав на правій руці білу хустку, через яку з усіма цілувався. У лівій — гарно вбрану в силянки, ґердани у весільні квіти нагайку і так само з усіма цілувався. Ще з часів створення «Січі» в Топорівцях, молодий з дружбами і молода з дружками просили на весілля на конях. Таке право мали лише січовики. Усі були перев'язані січовими лентами. У лівій руці молода з дружками і молодий з дружбами тримали нагайки. Нагайки прикрашалися силянками, ґерданами і квітами. Коней також квітчали весільними квітами. Це вважалося великим гонором. Прискакавши на конях на подвір'я, молодий не злазив з коня, а старший дружба просив: «Покірно просимо до молодого на весілля». Так само говорила старша дружка. Молода і молодий цілувалися із зустрічними, не злазячи з коней.

Проте з 1920-х років, коли польська окупаційна влада заборонила «Січі», молода з дружками перестала просити на весілля

на конях, молодий — продовжував. У лівій руці молода далі носила повісмо, як і до часу створення «Січі». До 1939 року молодий обов'язково мав бути перев'язаний січовою лентою кошового. На початку 1950-х років старший дружба уже просив: «Корнипокорни до молодого на весілля».

На початку 1960-х років молодий з дружбами «зліз» з коней. Пов'язано це було з тим, що не завжди з колгоспу давали коней. Але з нагайками, як символ сільських січовиків, молодий із дружбами ходив просити на весілля ще десь до 1970-х років. Потім нагайки зникли.

Як правило, молодий мусить іти просити на весілля до молодої. Так само молода. Церемонія непроста. Тому старалися це робити під кінець.

Наприклад, молодий наближається до подвір'я молодої. Там до цього моменту готуються зазделегідь. На порозі сидить перебрана «молода» бавлячи на руках «ляльку». «Молода» не впускає до хати молодого із дружбами. Свариться, як це він посмів одружуватися, коли в неї від нього на руках дитина. Дружби захищають молодого, доказуючи, що це неправда. З хати лунають сороміцькі жарти. Усе супроводжується сміхом. Тут підходить тато молодої і все припиняється. Молодий з дружбами заходить у ту кімнату де стоїть на столі деревце. Старший дружба просить: «Просили дідя й неня, молодий і я вас прошу, як ваша ласка, до нас на весілля». Молодий вручає татові калач, цілується з ним, а потім з усіма присутніми.

Після цього молодого з дружбами запрошують за стіл під деревце. Але жартівливі сцени жінок не припиняються і тут. Як тільки гості сіли за стіл, до молодого підбігає кухарка і приносить води. Вважається, що молодий находився селом, втомився і хоче напитися свіжої води. Але кружка з водою накрита тарілочкою, перевернута догори дном і в решеті. Треба так узяти кружку з решета, щоб не вилилося жодної краплі води. Цей звичай засвідчує, чи молодий проворний. Добре, коли це молодий знає, як робити. А якщо не знає?

Молодий бере за тарілку, підносить, і раптово перевертає, придержуючи тарілочку. Так кружка стає у правильне положення, мо-

лодий знімає тарілочку і п'є воду. За цей «жарт» він платить кухарці гроші.

Жарти і сміх продовжуються. Гостям замість вилок дають курячі ніжки, тістечка вирізані зі столового буряка і картоплі. У пляшку наливають замість горілки червоного борщу. Потім жарти припиняються і родичі пригощають так, як треба, дорогих гостей. Далі знову ідуть жарти. Поки гості вгощаються, жіночки-жартівниці викрадають калач молодого, в ту саму хустину завивають чорний хліб. За звичаєм, після пригощання старший дружба вгощає всіх присутніх калачем. Розвиває хустину, а там чорний хліб. Жартівниці сміються, такий бідний молодий, що не має навіть білих калачів, але ходить з чорним хлібом.

Бачачи глузливі насмішки жартівниць, старший дружба бере калач у молодшого дружби і вгощає. Після цього молодий цілується зріднею молодої і йде далі в село просити на весілля. Таке саме відбувається з молодою у родичів молодого.

Увечері весілля продовжується в молодої і в молодого проведенням заводинів. Заводини — танці тільки для молоді, але зі своїми правилами. Увечері приходять музиканти і перший раз грають на воротах. Господар із господинею виходять до музикантів, вручають кілька дрібних паперових купюр і запрошують: »Просимо, шановні музиканти, до нашої оселі». У хаті, де знаходиться деревце, музиканти грають перший танець для мами і тата, потім танцюють брат із сестрою, інші близькі родичі, після чого музикантів запрошують на вечерю.

Коли музиканти починають грати, першою танцює молода зі своїми дружками і товаришками. Після кількох танців молода запрошує дівчат до хати увивати деревце, тому що жінки увили лише кілька квіток. За давнім звичаєм деревце має потопати у різнокольорових паперових квітах.

Першою заходить до хати молода з дружками і сідає під деревце на подушку. Біля неї дружки, далі навколо стола товаришки, рідні, сусідки. Мама кладе на стіл виготовлені зазделегідь квіти, кетяги червоної калини, різнокольорове пір'я. Дівчата поправляють деякі квітки, чіпляють до них калину і пір'ячко, співаючи:

Ой летіли білі гуси по горі,
Погубили біле пір'я по столі.
А ви, дівчаточка, збирайте,
Красиво деревце ввивайте.

Дівчата прив'язують квітки до деревця і продовжують співати:

Летять качечки у три рядочки,
Зозуленька попереду,
Біжать дружечки у три рядочки,
Молоденька попереду.

Усі качечки, як закрякали,
Зозуленька закувала,
Усі дружечки, як заспівали,
Молоденька заплакала.

Ой чого ти, молоденька, тужиш?
Чи не того, що дівочкою більше не будеш?
Вже червоні попліточки не вплетеш,
Товаришці за дружку не підеш.

* * *

Вийди, вийди, молоденька,
Та й стань собі в ґанчик,
Та й подякуй парубочкам,
Що ті брали в данчик.

Та й подякуй парубочкам,
Почастуй горівков,
Що вони тя гонор дали,
Які-с була дівков.

* * *

Ой вийду я за ворота
Та й розкину карти,
Каже ненька покидати
Парубоцькі жарти.

Ой вийду я за ворота
Та й розкину книги,
Каже ненька покидати
З парубками ігри.

* * *

Пливе човен води повен —
Та й вихитується,
Іде Василь до Марусі
Та й випитується:

Купи мені, мій миленький,
З червоними квіти,
Щоби мене пізнавали
Твої неньки діти.

— Який тобі, Марусино,
Рантух купувати,
Ой чи довгий, чи короткий,
Щоб коліна накривати?

Купи мені, мій миленький,
З червоними хрести,
Щоби мене пізнавали
Твої брати й сестри.

Щоби мене пізнавали,
Щоби мене знали,
Щоби мене в твоїй хаті
За невістку мали.

* * *

Та й заплачеш, молоденька,
В перший понеділок,
Як викинуть з-за голівки
Хрещатий барвінок.

Та й заплачеш, молоденька,
У другий вівторок,
Як завдаст тя лиха доля
Нараз робіт сорок.

Ой заплачеш, молоденька,
У третю середу,
Як ударить твоя доля
У лице спереду.

Та й заплачеш, молоденька,
У четвер четвертий,
Як буде тя лиха доля
Твої кости терти.

Та й заплачеш, молоденька,
У п'яту п'ятницю
Як меш вести свою долю
Із першим п'яницю.

Та й заплачеш, молоденька,
У шосту суботу,
Як меш іти з лихов долев
В поле на роботу.

Ой заплачеш, молоденька,
У сьому неділю:
— Ой Господи милосердний,
Де я си подію?

Далі дівчата співають веселішої:

Ой з-під стріху, місяченьку,
З-під стріху, з-під стріху,
Ой увили деревце
На столі на втіху.

Ой хто тее деревце
Та й ходив рубати,
Щоби йому на столику
Красно процвітати.

Ой ходили та й рубали
Самі парубочки,
Та й ввивали на столику
Гарнії дівочки.

Ой увили деревце
Та й увили рясно,
Дзінькую вам, дівчаточка,
Та й за товариство.

Дівчата встають, беруться руками за гілочки деревця і співають:

Ой дєдику-серце, відкупи деревце,
А ми його увивали, та й золотом покривали.
Ой ненечко-серце, відкупи деревце,
А ми його увивали, та й золотом покривали.
Ой братчику-серце, відкупи деревце,
А ми його увивали, та й золотом покривали.
Ой сестричко-серце, відкупи деревце,
А ми його увивали, та й золотом покривали.
Ой молоденька-серце, відкупи деревце,
Не за гріш, ні за два, лиш за чашу вина.

Після цього дівчат пригощають, але це відбувається недовго, бо всім хочеться танцювати.

Так само проходять заводини у молодого. Йому дівчата так само співають.

* * *

Під час танців молода запрошує хлопців іти з сорочкою до молодого, в якій він на другий день має іти до шлюбу і там присягати перед молодою. Звичайно, запрошує не всіх, а тільки тих, котрі протягом дівоцтва брали її танцювати, віддавали їй честь у той чи інший спосіб. Запрошує своїх братів — рідних, двоюрідних, троюрідних, сусідів з таким розрахунком, щоб частина хлопців залишилася аби продовжувалися заводини. Багато є дівчат, і всі хочуть танцювати.

Сорочка для молодого вишивається зазделегідь молодою і її мамою. В цей час у хаті мама кладе в тайстру сорочку, житні колоски, гроші. Тепер ще ставлять одеколон. Потім усіх запрошених хлопців садовлять за стіл під деревцем і тато вгощає. Після гостин брат бере тайстру на плече, виходить надвір, а за ним хлопці співаючи:

Ой вишивана сорочка,
Вишивана сорочка, богацькая дочка,
Шовчиком вишивала,
Кнєзиви передала.
Прошивка боловчиста,
Позлітков позлочиста,
Позлітков позолочена,
Кнєзиви передана.

Червоними ниточками,
Сорочку йому вишивала
Молода кнєзя кохала,
Дрібненькими квіточками.

Теща зятя полюбила,
Сорочку йому вишила
З довгими рукавами,
З широкими полами.

Хлопцям підігрують музиканти. По дорозі хлопці співають українські народні пісні. Прийшовши до молодого, перед хатнім порогом хлопці співають:

Ой стояла молода
На білім пісочку
Та й просила молодого
На білу сорочку.

Ой на тобі, мій миленький,
Сорочечку білу,
Що би-с її шанував
Лишень про неділю.

Ой на ж тобі, мій миленький,
Сорочку біленьку,
Що би-с її убирав
Лише в неділю раненько.

Ой на тобі сорочечку
Й білі портіниці,
Аби тебе не кортіли
Чужі молодиці.

Молодий запрошує гостей до хати. Брат молодої передає тайстру. Молодий розв'язує тайстру, витягає сорочку і показує всім. Все це забирає мама молодого.

У цей час жіночки-жартівниці з-помежи себе витягають стару сорочку з дірками, вимащену у болоті, китиці зроблені із моркви. З цією сорочкою жіночки танцюють по хаті і сміються: «Яка це бідна молода, що передала своєму нареченому таку брудну і полатану сорочку. Як це їхній кнєзь має іти до шлюбу в такій сорочці?» Хлопці намагаються відібрати цю сорочку. Ті не дають. Сіпаються між собою. Все це супроводжується жартами і сміхом. Після цього гості стають у коло і танцюють гопака. Тато з мамою запрошують хлопців за стіл. Насамперед під деревце сідає брат молодої, близькі родичі, потім старші хлопці і молодий. Довго за столом не сидять. Мама повертає тайстру і вони виходять з хати співаючи:

Ой чук, баранчук, шабля на клиночку,
Дістали ми сто червоних за одну сорочку.
Ой най би то за сорочку, а то за дурницю,
Дістали ми сто червоних, півтора дійниці.
Дістали ми сто червоних, ще й півзолотого
Та й від князя Василя, та й від молодого.

Молодь на заводинах колись забавлялася до вечора, тепер допізна і розходяться.

Третій день весілля

Вранці дружки ходять просити селом хлопців, щоб провести молоду до шлюбу. Мама в цей час готує все необхідне до церкви — полотно для перев'язування молодої (це було колись), а тепер велику квітчасту хустку, калачі. Дружки поправляють на молодій прикраси. Молода цілу ніч спала навсидячки. Вінок з голови знімати не можна було. Тепер зранку молоду одягають у біле плаття і фату.

Молода з дружками виходять з хати і направляються до воріт. Мама ззаду сіє по них житом, пшеницею і цукром, щоб їхнє життя було щасливим, солодким і багатим.

Попереду йде молода з дружками, за нею — йдуть і грають музиканти, за ними — хлопці, ймившись руками за шиї, родичі, сусіди. Хлопці співають:

Перший раз, молоденька, перший раз,
Поклонися своїй нени хоч сто раз,
Бо вони вже довгі літа чекали,
Нім си твого поклону діждали.

* * *

Ой ми до церкви йдемо,
Молоду ведемо,
Червона, як калина,
Солодка, як малина.

Ой ми до церкви йдемо,
Молоду ведемо,
З файними дружечками,
З чорнобривими парубками.

Якщо виряджали сироту до шлюбу, то співали:

Ой встаньте, ненечко, до суду
Та вирядіть свою доню до шлюбу.
Як соловейка узимі,
Не видно моєї неньки у сім домі.

Ой рада б я, моя доню, линути,
Лиш не можу сиру землю двигнути.
Ой візьму я лопатоньку
Та й землицю згорну,
Та я свою рідну неньку
За ручку підойму.

Дорогою хлопці співають:

Копав же я криниченьку
Неділеньки дві,
Любив же я дівчиноньку
Людям не собі.
Ой жаль, жаль серцю буде
Візьмуть її чужі люди,
Моя не буде.

Вже до тої криниченьки
Стежки заросли,
А до мої дівчиноньки
Старости пішли.
Ой жаль, жаль серцю буде —
Моя не буде.

А вже з тої криниченьки
Орли воду п'ють
А вже мою дівчиноньку
До шлюбу ведуть.
Ой жаль, жаль серцю буде —
Візьмуть її чужі люди,
Моя не буде.

Один веде за рученьку,
Другий за рукав,
Третій стоїть, ревно плаче —
Любив та й не взяв.
Ой жаль, жаль серцю буде —
Моя не буде.

Привели її до церковці:
— Тепер ти моя.
Вона стала відказала:
— Неправда твоя.
Ой жаль, жаль мені буде —
Візьмуть її чужі люди,
Моя не буде…

У той самий час готуються і йдуть до шлюбу від молодого:

* * *

Якщо молоді живуть в одній частині села, то там, де сходяться, цілуються, молодий бере за руку молоду, дружби — дружок і далі йдуть до церкви разом. Якщо живуть у різних кутах села, то сходяться біля церкви і разом з гостями заходять до церкви, де священик проводить обряд вінчання. Шлюбний процес відбувається в основному так. Молодята кладуть руку на Святу Євангелію і складають присягу, в якій обіцяють одне одному любов, вірність, чесність і послух подружній, випрошують у Бога в цьому допомогу аж до смерті. З цього приводу у Посланні Святого Павла до ефесян говориться:

— Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господеві, бо чоловік — голова жінці, як і Христос — Голова Церкви. Як кориться Церква Господеві, так і жінка своєму чоловікові у всьому.

— Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив церкву, і віддав за неї Себе.

— Чоловіки повинні любити жінок своїх так, як власне тіло, бо хто любить дружину свою, той любить самого себе.

У церкві священик колись перв'язував молоду білим полотном, що символізувало чистоту і невинність молодого подружжя. Тепер молоду перев'язує білою великою квітчастою хусткою.

Після взяття шлюбу весільна пара виходить із церкви. При виході гостям роздають по шматочку калача і медівника, потім кидають цукерками. Знову ж таки — білий калач символізує чистоту і невинність молодят, а солодкий медівник і цукерки — багате і со-

лодке життя, якого всі прагнуть: і молоді, і батьки і родичі.

По дорозі з церкви за молодими грають музики і співають хлопці:

Ой на горі, на горі там церковця стояла,
Ой там наші молодята та й шлюб брали,
На розгорнутім рушничку стояли,
А там яснії свічечки палали.

Ой ми у церкві були, ми щось там бачили:
Два віночки на престолі, у молодих на голові.
Ой, як файно там у церковці співали,
Ой там наші молодята та й шлюб брали.

Перед воротами біля хати похід затримувався з піснею:

Ой вийдіть, вийдіть, нене, звитайтеся,
Свого дитяти спитайтеся,
Де ж ваше дитятко бувало.
Під райськими дверима шлюб брало.

Сестра виносила дзеркало і давала молодій, та дивилася на себе, повертаючись повільно за рухом сонця, потім передавала дружці. У цей час мама переливала ворота свіжою водою, щоб велося багатство. Зараз-таки на подвір'ї починали танцювати хлопці з молодою, дружками і дівчатами. Потанцювавши кілька танців, хлопці заводили молоду до хати. З подвір'я, через сіни, аж до стола стелили виткане рядно, по ньому хлопці, ймившися за руки, пританцьовували і направлялися до хати, ведучи за собою дружок, а наостанку молоду. На сінешнім і хатнім порозі тато з мамою тричі благословляли молоду весільними калачами. Після третього разу калачі віддавали молодій. За молодою останнім заходив до хати весільний батько, а в молодого — матка. Хлопці, дружки, дівчата, молода з калачами в руках і батьки тричі обходили стіл із деревцем. За третім разом молода клала калачі на стіл біля деревця, сідала першою, а за нею всі інші.

Коли обходили стіл, хлопці співали:

Ми жали барвін —
Барвінковий лист
Ой ми у церкві були,
Ми щось там виділи.

Два вінки на престолі.
А опісля в молодих
На голові…

Подавали весільні страви. Батько частував гостей горілкою. Після кількох чарок, яка кружляла з рук у руки, починали лунати веселі та жартівливі пісні:

Від саду до саду капусту садила,
Чому мене той не взєв, що-м вірно любила?
Але взєв мене той, що-м з роду не знала,
Це за той перебір, що-м перебирала.

Або:

Ой пила-м, пила-м, та й чіпец згубила,
Прийшла додому, ще й мужа била.
Ой била, била, вигнала з хати:
Чому, мой, не йдеш той чіпец шукати?

— Ой куме, куме, кварта горівки,
Шукайте чіпец мої жінки.
Кварта горівки, ґілетка проса,
Та най не ходить простоволоса.

* * *

Чи так буде, мій миленький,
Як була розмова,
Що я піду на гуляння,
А ти будеш дома?

Що я піду на гуляння
Та й буду гуляти,
А ти будеш коло хати
Дітей колисати?

* * *

Після гостин виходили на подвір'я танцювати. З появою перших гостей хлопці і дівчата розходилися.

Кожній парі гостей музиканти грали весільний марш. Біля музикантів стояла тарілка, куди гості кидали гроші за виявлену повагу. Кожний ґазда ніс на весілля два хліби, а жінка — курку. Борони Боже, нести на весілля чорну курку, бо то на журбу.

Заходячи в хату, біля деревця гість віддавав хліб господареві примовляючи: «В добрий час, як у людей, так і у вас», а жінка віддавала курку господині, при цьому обоє цілувалися з господарями.

Ґазда зразу запрошував гостей за столи і передавав їх весільному старості. Весільних старостів було кілька, залежно від кількості гостей. Жартома їх називали «прошаками». Кожний староста мав кілька столів, за якими сиділи гості і слідкував, щоб на столі була чистота, а головне — страви і випивка. Староста весь час повинен був припрошувати гостей: «Їжте, пийте, дорогі гості, такої доброї горілки ви не знайдете ніде в селі, тільки тут на весіллі, а страви які смачні, які файні, ану пийте, закушуйте, веселіться, веселіться, пийте за здоров'я наших молодих, наших господарів і за мене не забувайте… ».

Одні гості приходили після обіду, інші пізніше, але ніхто нікого не чекав. У селі віддавна існує звичай: коли б ти не прийшов, тебе зразу садовлять за стіл і пригощають.

З часом починають грати музики. Котрі гості прийшли раніше, починають танцювати. Колись для них грали гуцулку, горе-польку, яблучко, краков'як, аркан, сагайдачний, голубку, верховинку і т.д. Якщо весілля влітку, то танцювали на подвір'ї, якщо зимою, то у стодолі. Старші гості сиділи в окремій хаті, якщо виявляли бажання потанцювати, то господар приводив музик до них, і вони танцювали в цій же хаті.

Особлива увага приділялася гостям з навколишніх сіл. Їх називали сторонськими, тобто зі сторони. Вони, як правило, сиділи біля деревця. Їх пригощали найліпшими стравами і напитками. Їх при-

прошували найповажніші старости. Коли сторонські гості йшли танцювати, сільські — з поваги до них не танцювали.

На столах переважно стояли холодні страви. Це називалося закуска. Ґазда з ґаздинею ходили помежи гостей і припрошували пити, їсти, веселитися. Декотрі гості, особливо жіночки-жартівниці, в такий час починали співати:

Ой ґаздо, ґаздо,
Добра горівка,
Будемо пити
До понеділка.

А з понеділка
Аж до вівтірка,
Ой, ґаздо, ґаздо,
Добра горівка.

Добра горівка,
Краща від меду,
Вип'ємо, ґаздо,
Ще й у середу.

А в четвер, ґаздо,
Вип'ємо трошки,
Аби нам си попід очі
Розходили зморшки.

Ой ґаздиня має
Файну спідницю,
Вип'ємо, ґаздо,
Ще й у п'ятницю.

А у суботу
Кінець роботи,
Вип'ємо, ґаздо,
Ще й до охоти.

Усі сміються, але ґазда з ґаздинею далі припрошують пити і їсти. Після закуски, десь опівночі починалося частування молодих. У Топорівцях це називали витання, витати. Ґазда запрошував музикантів до хати, де стояло деревце, і ті розміщувалися на лаві під вікнами. Молода з дружками сідала за стіл біля деревця. Тато сидів на краю стола і тримав запалену свічку. Перед молодою ставили один на одному декоративні (розмальовані) тарілки. Якщо хтось кинув гроші, старша дружка тут же перевертала тарілку і гроші падала на нижню. Верхньою прикривалося, щоб було видно хто скільки витає. Першою витала весільна кухарка. Гроші кидала у тарілку, а потім цілувалася з молодою. Перший раз у руку через хустку молодої, а після в губи. Усе це робилося тричі. І так усі гості. Біля музикантів сідали жіночки і кожному приспівували:

Ой до мене, родинонько, до мене,
Не меш мати позороньку за мене.
Стань, родино, перед мене

Стань, родино, перед мене
Та й почастуй мене
З доброю долечкою,
З доброю волечкою.

Стань, дєдику, перед мене
Та й почастуй мене
З доброю волечкою,
З доброю долечкою.

Стань, ненечко, перед мене
Та й почастуй мене
З доброю волечкою,
З доброю долечкою і т. д.

Після кухарки молоду витали тато, мама, брати, сестри, близька родина, потім решта гостей. Усі гроші кидали у тарілку, хустки, відрізи клали молодій на плечі, інші подарунки клали рядом із тарілкою.

Так само проходило і в молодого. Після витання всі гості сідали за столи вечеряти. Подавалися гарячі страви.

Тепер такого нема. Частування проходить по приходу гостей. Перший раз це зробив Бадик Іван Дмитрович, коли віддавав свою доньку. З того часу так і повелося.

Коли у молодої подавали гарячі страви, у цей час від молодого йшли до молодої два посли. Це були недалекі родичі молодого. Несли із собою два калачі.

На воротах їх зустрічали музиканти, граючи весільний марш. Зайшовши до господи, посли віталися із господарями промовляючи: »Просимо Вас, свату, і Вас, свахо, на цей хліб святий насущний». Усе це проходило урочисто під музику. Сваха перев'язувала

послів вишитими рушниками. Їх садовили за стіл і пригощали.

У цей момент, під час вечері, молодий підходить до кожного стола і просить гостей-чоловіків у бояри. — Шановні ґазди, прошу Вас у бояри!

Після вечері молодий з дружбами і з боярами сідали на фіри і їхали по молоду. Коли виходили з хати, мама посипала цей похід житом і цукром. Бояри, сідаючи на вози, співали:

Ой на горі, на горі та й кузня стоїть,
А в тій кузні вогонь горить,
А в тій кузні коваль клепче,
Кує коні воронії під бояри молодії,
Кує коні ще й кобили
Під бояри чорнобриві…

Дорогою співають народні пісні.

Приїхавши, князь з боярами співають перед хатою княгині:

Ой не сам я сюди зайшов,
Вода ні занесла,
Дівчина ні підмовила
Та й охота ні знесла…

З хати виходять посли молодого, перев'язані рушниками, і запрошують до хати дружбів молодого. В хаті під деревцем сидять молода, її брат і дружки. Дружби повинні скупити дружок.

Перед кожною дружкою на столі лежать тарілки. Котра дружка під час вінка почепили букет котрому дружбі, тепер той повинен її скупити і звільнити шлях молодому до молодої. Дружби підходять і кожний на перший раз кидає у тарілку по копійці. Дружки не погоджуються. Тоді в тарілки кидають по 25, 50 копійок. Дружки не згідні. Все це супроводжується жартами жіночок: « Ой які бідні дружби. Напевно, такий бідний і наш молодий. Боже! Одна бідота!»

У цей час вже падають у тарілки паперові гроші, і це до тих пір, поки дружка не погодиться. Після такої згоди вона чіпляє дружбі вишиту хустинку з лівої сторони, знявши перед цим букет. Після цього дружби з дружками йдуть танцювати. Після цього танцю посли запрошують до хати молодої старостів і боярів. Ті заходять і співають:

Чи я тебе не питала біля тої брами,
Чи буде ми такий гаразд, як у мої мами?

Не можу ти, моя мила, за гаразд казати,
Який гаразд будеш мати, такий меш приймати.

Та й де гаразд, де гаразд, коло мамки гаразд,
Я такого гараздочку не знаю зараз.

* * *

Потім один зі старостів забирає деревце молодої і на те саме місце встромлює деревце молодого. У цей час за столом усе ще сидить молода з братом. Бояри розсідаються подалі. Якщо у молодої не було брата, то цю роль виконував хто-небудь з родичів. Міг бути хтось із сусідів. Роль брата в тому, що він продавав молоду. Родичі молодої дуже її вихваляють — молоденька, гарненька, чемненька, все вміє робити, а яка розумна…

Бояри своєї — негарна, мало сміється, на вулиці не співає, не курить… Усе це робиться, щоб молоду купити дешевше.

У цей час молодий починає скуповувати молоду. Перший раз кидає гроші перед братом. І так до тих пір, поки той не дасть згоду. За давнім звичаєм молодий додає ще кишеньковий ножик. Жіночки-жартівниці співають:

Мало, зятечку, мало,
Нам би ся більше здало.

Брат устає, на його місце сідає молодий. Бояри тричі обходять стіл уже з молодими співаючи:

Ой столи, столи, розлуко моя,
Дєдику, я з тобою.
Ой столи, столи, розлуко моя,
Ненечко, я з тобою.
Ой столи, столи, розлуко моя,
Братчику, я з тобою і т. д.

Тепер перев'язують вишитими рушниками старостів. Бояри розсідаються за столи, і їх уже обслуговують старости молодого, які мають вільний доступ до харчів і напоїв. Бояри співають:

Як сіли бояри, сіли,
Аж си здригнули стіни,
А ще дужче здригнуться,
Як горілки нап'ються.

Разом з боярами приїжджають весільна матка і сестра молодого. Молода дарує їм недорогі подарунки. В хаті стоїть скриня, в якій знаходиться придане молодої. Біля скрині сидять брат або сестричка, які стережуть скриню. Молодий викуповує і придане.

Поки бояри сидять за столом, дружби виносять з хати скриню з приданим молодої. Посидівши за столом, бояри встають і виходять, беручи по дорозі, що їм попадається з речей, і кидають до скрині. Деякі речі родичі молодої не дають, відбирають. Робиться тяганина, яка призводить до жартів і сміху.

У цей час молода плачучи прощається з татом, мамою, родиною, сусідами, гостями, які зійшлися провести її. Вони співають:

Ой не плач, мій роде, за мною,
Лишаю вам дрібні сльози по столу,
А ще дрібніші забираю з собою…

На це бояри співають:
Не плач, небого, що йдеш до молодого,
Най плаче він, що бере біду в дім…

А потім:

Ой сідай, сідай, коханнє моє,
Нічо тобі не поможе, плаканнє твоє.
Бо вже у возі, коні запряжені,
А ти вже наша, ти вже наша.

Жіночки-жартівниці відповідають:

Я ще не зараз буду сідати,
Я ще маю своїй ненці подєкувати:
— Дякую вам, дєдику й ненько,
Що годували-сте мене змаленьку,
Більше не будете, бо вже від вас йду.

Бояри:

Ой сідай, сідай, коханнє моє,
Нічо тобі не поможе, плаканнє твоє.

Жіночки:

Я ще не зараз буду сідати,
Я ще маю братчикові подєкувати:
— Дякую тобі, брате, що приводив
Хлопців до хати. Більше не будеш.

Бояри:

Ой сідай, сідай, коханнє моє,
Бо вже тобі не поможе плаканнє твоє.

Жіночки:

Я ще не зараз буду сідати,
Я ще маю ложкам і мискам подєкувати:
— Дякую вам, ложки й миски,
Що вас мила за віграшки
Більше не буду, бо вже собі йду.

Бояри:

Ой сідай, сідай, коханнє моє,
Бо вже тобі не поможе плаканнє твоє.

Жіночки:

Я ще не зараз буду сідати,
Я ще маю своїм порогам подєкувати:
— Дякую вам, пороги, де ходили мої ноги.
Більше не будуть, бо від вас ідуть.

Молодий бере молоду на руки, садовить на віз, на якому розміщена скриня з приданим. Сам вискакує на віз і говорить:

— Дякую вам, тату й мамо, що вигодували, виховали собі доньку, а мені жінку!

Після цієї подяки молодого вози виїжджають з подвір'я. На першому возі їдуть молодий з молодою, на другому — музиканти з боярами, на третьому — їдуть свашки молодої, які мають її розбирати. Сестра тримає тайстру з калачами та подарунками для родини молодого. Бояри співають на возах:

Ой гречані пироги
Ще й молочна каша,
Слава Богу небесному,
Що молода наша,
Що молода наша.

Старости йдуть слідом і вгощають горілкою всіх підряд, хто їм зустрічається по дорозі. Нарешті весь весільний кортеж в'їжджає на подвір'я молодого. Молодий знімає молоду з воза. Поки дружби заносять скриню з приданим, молода вгощає усіх присутніх, що прийшли її зустрічати, шматочком калача і шматочком медівника.

Після цього бояри водять молоду по сусідах і знайомлять з ними, ведуть до криниці, щоб знала куди іти по воду, потім ведуть до стайні, курника, на город. Опісля заводять до хати і заставляють застелювати ліжко, тут же його розкидають, мотивуючи, що молода не вміє застелювати. Все це супроводжується жартами, примовками, сміхом. Потім дають віник, щоб підмітала хату, тут же розкидають сміття, заставляють мити підлогу…

Надворі чекають свашки, сестра з тайстрою. Одна зі свашок тримає варену курку, друга — калач. Співають:

Ой прийшла я до свекрухи
Та й не встигла сісти, —
Вона мене посилає
Неси в поле їсти.—

Я си її запитала:
Де твій синок оре?
Вона мені відповіла:
«Най ті колька вколе!»

Я хоть була молоденька,
Вміла відповісти:
— То най тоту колька вколе,
Що варила їсти.

Нарешті молода з молодим запрошують їх до хати. Свашки сідають навколо столу, а серед хати на крісло сідає молодий, йому на коліна ставлять подушку, на яку сідає молода. Сестра розбирає молоду — знімає вінок, ґердан, намистини, стрічки. Мама молодого розплітає і розчісує коси, потім заплітає, складає на голові і зав'язує хустиною, вже як молодицю. Це все супроводжується співом:

Ой червоний бурячок,
Зеленая гичка,
Вчора була дівчинонька,
Тепер молодичка

Ой зацвіла синя квітка
В зеленім барвінку,
А Василь си гонорує
Що вже має жінку.

Печу хліб, печу хліб,
Один пригнітився.
Який сам, таку взяв,
Ніц не помилився…

Уже молода жінка відчеплює вінок у молодого. Оба вінки ставлять за образ Ісуса Христа чи Божої Матері. Молода роздає подарунки (дари) родичам молодого. Татові і мамі дари дає з калачами, приговорюючи: — Прошу вас, тату, і вас, мамо, на цей дар.

З тайстри сестра подає дари, а молода вручає родичам молодого. Після роздачі дарів на стіл ставлять варену курку, і молода по шматочку кладе на шматки калача і теж роздає всім присутнім. Супроводжується це все співом свашок. Перший раз від імені молодої:

Як я була у ненечки,
Куди йшла, співала,
А як прийшла до свекрухи
Все позабувала.

А як прийшла до свекрухи,
Стала на порозі
Та й забула співаночки
Усі на дорозі.

А той баран круторогий
Заслаб на задуху,
А як штрикав через паркан
Та й вдарив свекруху.

А свекруха, як упала
Та й ноги задерла,
А невістка Бога просить,
Коби борше вмерла.

А свекруха, змія люта,
Куди йде, свариться,
Молодій її невістці
Нема де подіться.—

А свекруха-говоруха
Не хоче робити,
Лишень ходить по сусідах
Невістку судити.

А в нашої свекрушеньки
Нога заболіла,
А невістка Бога просить
Коби ще вніміла.

Коби я си дочекала
Свекрушеньку мати,
Я би її заставила
В решеті гуляти.

Скачи, скачи, свекрушенько,
Та на одній ніжці,
Щоб ти знала, як вгодити
Молодій невістці.

Як була я у ненечки,
Несла воду мисков,
А ненечка вибігала:
— Тобі, доню, тяжко.

Як я пішла до свекрухи,
Несла коновками,
А свекруха кричить з хати:
— Протягай ногами!

Потім співають від імені свекрухи:

Тепер я си ґонорую
Вже невістку маю
Цебер шмаття, як намочу
Сама пожмакаю.

Ой привів мені синочок
Невістку до хати,
Тепер буду цілий день
На печі лежати.

Уже-м сина одружила,
Добре мені буде,
Бо робила на одного
Тепер на двох буду.

Свашки у відповідь:

Коби-м сина оженила, —
А доньку віддала,
Тогди би я, стара мати,
Гаразду зазнала.

Та й Бог знає, чоловіче,
Яка зима буде,
Та хто твою стару матір
Обпирати буде?

Ой прийшла я до синочка —
На широкі лави,
А невістка вповідає:
— Нам не треба мами.

Але будь же, жінко, добра,
Май усе на гадці,
Та й випери мамі дранку
На будь-якій кладці.

Ой нам би си, жінко, Мама
Коло хати здала,
Вона би нам ціле літо
Дітей дозирала.

— Вже тепер я, чоловіче,
Мамі догодила,
Всі сорочки перепрала,
Мамину лишила.

Колись співали такої:

Даєш мене, ненько,
До чужої хати,
Дай ми соловейка,
Щоби рано встати.

Щоби рано встати,
Усе поробити,
Бо то чужій неньці
Важко догодити.

Бо то чужій неньці
Важко догодити,
Піде по сусідах
Та й буде судити.

Піде по сусідах
Та й буде казати
Що її невістка любить
Довго спати.

Піде по сусідах,
Буде говорити,
Що її невістка
Не хоче робити.

Дала-с мене, ненько,
Далеко від себе,
Приходи щонеділі
Відвідати мене.

Тепер, уже в наші часи, часи акселерації, від імені свекрухи співають:

Тепер уже, люди добрі,
Часи си змінили:
Старі стали невістками,
Невістки-старими.

Стара мусить рано встати
Усе поробити,
І тихесенько ходити
Аби її не збудити.

Стара корову здоїла,
Сніданок зварила,
А невістка з головою
Ковдрою си вкрила.

Невістки живуть у хаті
По пеласах ходять,
А старенькі в літній кухні
Мерзнуть на бетоні.

І тихесенько ходити,
Тихо говорити,
Аби вона не сказала
«Не буду в вас жити».

Поспівавши, свашки встають з-за столів, прощаються з моло-

дими, зі сватами і йдуть додому. Молодий з молодою проводжають їх за ворота.

Свашки, вийшовши за ворота, співають:

Ой у свата нова хата,
За хатов береза,
Ми до свата прийшли п'єні,
Від свата — тверезі.

У молодої і молодого деревця прибивають на воротах або на дереві, якщо таке є біля воріт, але на найвищому місці. Гості танцюють допізна і розходяться.

Четвертий день весілля

Після обіду, а це неділя, сходяться на весілля гості. Якщо це у молодого, то їх запрошують уже за столи молоді господарі. Гості частуються, співають, веселяться, танцюють…

У молодої так само, лише запрошують за столи ґазда й господиня. Згодом свашки знову збираються до молодого, завивати молоду і несуть так званий перший сніданок молодій. З цієї нагоди кухарка ліпить пироги із сиром або капустою. Пирогів має бути повна макітра, до цього має бути літрова пляшка вина, пляшка горілки. Свашки збираються і йдуть до молодого, співаючи по дорозі народних пісень.

Приблизно у цей час у молодого частина гостей відходить на другу вулицю, там одна із жінок переодягається на молоду, їй роблять на ходу із ганчірок ляльку і на тачках везуть до молодого, співаючи дорогою народних пісень.

* * *

Приходять на подвір'я молодого і просять прийти молодого до своєї коханки, від якого вона народила дитину. Перебрана молода плачучи:

— Обдурив мене! Обдурив! Обіцяв, що мене візьме, а взяв другу. Нехай забирає собі цю дитину! Родичі молодого стараються

вхопити ту ляльку, інші не дають. Робиться тяганина, яка супроводжується жартами, сміхом.

* * *

У цей час під воротами появляються свашки від молодої і співають:

Панове, сватове, ми до вас.
Залетіло наше гуся межи вас.
Наше гуся білокриле із знаком,
Та не само залетіло, а з гусаком.

Наше гуся білокриле значене
Воно мало на голівці злочене.
Ой ходила молода ґаздиня по ґанку,
Визирала від ненечки сніданку.

Ой, видай, ти, моя ненько, задрімала,
Що мені сніданочок ще не прислала.
Ой, видай, ти, моя ненько, заснула,
Що ти за мій сніданочок забула.

Якщо зразу не запрошують до хати, свашки співають далі:

Ой у свата нова хата
Та й нові пороги,
Ми до свата загостили,
Не знали дороги.

Ой у свата нова хата
Та й нові полиці,
Ой до свата загостили
Самі молодиці..

Ой у свата нова хата
Та й нові одвірки,
Ми до свата загостили,
Бо хочем горілки.

Батьки молодого запрошують свашок до хати за столи. Сівши, свашки ставлять на стіл велику макітру з пирогами. Це перший сніданок молодої господині у приймах. Батьки молодого ставлять і своє угощення. Свашки співають:

Ой свату, свату, та й добра горілка,
Будемо пити аж до понеділка.
Від понеділка аж до вівтірка,
Ой свату, свату, добра горілка.

Ми любимо свого свата
І сватові діти,
Та й любимо в свого свата
За столом сидіти.

Якщо дівчина вийшла заміж на друге село, то свашки співали:

У неділю рано, як сонечко грало,
Виряджала мати доньку в чужу сторононьку.
В чужу сторононьку, між чужії люди,
А хто ж тебе там, донечко, шанувати буде?

Пожаліють мене, мамо, добрі люди,
Як буду годити, добре мені буде.
Коли ж тебе, моя доню, сподіватись в гості?
— Як виросте в хаті трава на помості.

Росла трава, росла та й си похилила,
Визирала мати доню та й си зажурила.
Росла трава, росла та й стала всихати,
Визирала мати доню та й стала плакати.

Одна зі свашок та й каже: — А я, свашки, так скажу, що дівчина, як та верба, де посадиш, там росте, і дівчина, куди б у невістки не пішла, мусить си звикати!

Ще трохи посидівши, свашки встають, прощаються з молодими, сватами і виходять з хати, співаючи жартівливі пісні:

Була ненька на пропою
Та й пропила доньку свою,
Та й за порцію горілки
Позбулася з хати дівки.

Ой кувала зозуленька
На хаті на розі,
А сват сваху обіймає
В сінях на порозі.

Була ненька на пропою
В неділю раненько
Та й пропила рідну доньку,
Файну й молоденьку.

Ой у свата нова хата,
За хатов береза,
Я до свата прийшла п'яна,
Від свата — твереза.

Свашки повертаються до обійстя молодої. Весілля продовжується і в молодої, і в молодого, супроводжуючись піснями і танцями. Увечері від молодої до молодого приходять два посли з калачами. У молодого їх зустрічають весільним маршем. Калачі вручають батькам. Потім їх запрошують за стіл гоститися. Тут же посли запрошують батьків і родичів молодого на сміїни до молодої. Мама молодого просить близьких родичів на сміїни, але тільки у парах: чоловік із жінкою. Поки посли вгощаються, господиня готує по два калачі для кожної пари, яких запросили на сміїни. Як правило, запрошують десять пар.

З хати першими виходять посли, потім молода пара, за ними запрошені. Весільним маршем випроваджують аж за ворота. Молода господиня тішиться, що вперше йде в гості до своїх родичів зі своїм чоловіком і його родиною.

Дорогою сміїни співають жартівливих пісень:

Ой дала мене моя ненька,
За кого я важу,
Як буде ня мій муж бити,
Я тобі не скажу.

Дала мене моя ненька
За кого хотіла,
Зашуміла нагаєчка
Коло мого тіла.

Ой дала ня моя ненька,
Та й дала, та й дала,
Так, як тую конопельку,
У болото впхала.

Та як тій конопельці,
При березі мілко,
Та так мені, молоденькій,
На цім світі гірко.

Якщо дівчина виходила заміж у сусіднє село, то сміїни по дорозі співали:

Ой піду я в сад зелений,
Ізламаю крону,
Завів мене дурний розум
На чужу сторону.

А на чужій стороні
Ні батька ні неньки,
Тільки в саду вишневому
Там співають соловейки.

Не співайте, соловейки,
Двома голосами,
А я піду в сад вишневий
Вмиюся сльозами.

Болить мене голівонька,
Чим я перев'яжу?
Ой далеко до родини,
Ким я перекажу?

Перев'яжу голівоньку
Шовковим платочком,
Перекажу до родини
Сивим голубочком.

А той шовковий платочок
Голівки не в'яже,
А той сивий голубочок
Правдоньки не скаже.

На подвір'ї молодої сміїнів зустрічають майже всі гості з музикою. Під весільний марш, посли та молодята заводять сміїнів до отчої хати. Сміїни віддають колачі господареві і разом із молодятами сідають за гостинний стіл, частуються. Потім ідуть танцювати. Після кількох танців молодята і сміїни повертаються до молодого. Господар віддає їм їхні калачі, і всі гості з музикою проводжають їх. Гості на обох весіллях танцюють, як кажуть у народі, до упаду. Особливо, коли музиканти грають веселі коломийки. Такі танці супроводжуються підспівом (мелодія гуцулки), такими собі коломийками:

Сивий коню, сивий коню,
Де я ті напою?
Криниця си завалила,
Дунаю си бою.

Криниця си завалила,
В ній вода нечиста,
Нападало з яворика
Зеленого листя…

Треба, ненько, треба, ненько
Листя прогорнути,
Треба свому миленькому
Води зачерпнути… І-і-і-і-і-г-га-а-а!

* * *

Ой музики, музиченьки,
Музики прошені,
Ви музики, файно грайте,
Бо ви заплачені.

Ой музика файно грає,
Весело си дивит,
Йому їсти не давали,
Він си не противит.

Ой музики, музиченьки,
Музиченьки милі,
Не будете файно грати,
То будете биті.

Йому їсти не давали,
Наказали грати,
А кухарці наказали
Їсти не давати.

Музиканти мої,
Та заграйте мені,
А я вам за то-то
Барабулі решето…

* * *

Хита, хита, хитавочка,
Яка мати, така й дочка,
Отавоньку громадила,
Козаченька принадила!

* * *

Цимбалістий, цимбалістий,
Як ти файно граєш,
Бодай тобі покривило,
Як перебираєш.

Цимбалістий, цимбалістий,
Де ти забарився?
В Городенці на ярмарку
За дівчину бився!…

* * *

В Городенці на ярмарку
Там дари давали,
Усім дали по дівчині,
Мені бабу дали.

А я бабу хап за лабу,
Присилив до дуба,
Цигани си придивили,
Що баба беззуба!

* * *

Я Микола й ти Микола —
Оба ми Миколи,
Тебе били коло церкви,
Мене — коло школи.

Тебе били коло церкви,
Що ти не молився,
Мене били коло школи,
Що я не учився!

* * *

Ой я гуцул і ти гуцул —
Оба ми гуцули,
Спереду си повбирали,
А з-заду — забули.

* * *

Ой дівчино, гуляй, гуляй,
До мене си не притуляй.
Як я можу гуляти,
До тебе си не туляти?

Кучерявий баран,
Кучеряві вівці,
Кучерява Марусина
На всі Топорівці!

Ой вийшла я на вулицю,
На вулиці — хлопці.
Бідна моя голівонька,
Я в чорній сорочці.

Кучерявий баран,
Кучеряві вівці,
Сміялися з Марусини
Усі Топорівці!

Ой пішла я додомочку
Сорочку скидати,
Вернулася на вулицю —
Хлопців не видати.

Ой дівчино, Марусино,
Яка ти ґонорна,
Купив тобі спідничину,
А ти хочеш жорна.

Ой Марусю, Марусино,
Ручки ні до чого,
Шкода твого, Марусино,
Личка рум'яного.

Ой Івась на току,
А я хатку мету,
А у Йвася чорні брови —
Я за Йвася піду!

* * *

Ой в Марії очі чорні,
В Марії, в Марії,
Мене взяли відібрали
До кавалєрії.

Мене взяли відібрали
Хлопця молодого,
Дали мені пуцувати
Коня вороного.

А я коня не пуцував,
Але дав другому,
Обернувся сюди-туди,
Сам гайда додому.

Обернувся сюди-туди —
Та й по долиночці,
Нема мої любки тутки,
У полониночці.

Нема мої любки тутки,
Такої другої,
Щоби пішла завернула
Сірі воли мої.

Щоби пішла завернула,
Коло мене сіла,
Щоби мені, молодому,
Всю правду вповіла.

Скажи мені, мила, правду,
Чим даєш принаду,
Чи не тими ягідками,
Що у вишневому саду?

* * *

Ой Василю, Василечку,
Василю, Василю,
Купи мені коралики
На біленьку шию.

Купи мені коралики
З-за Лева, з-за Лева,
Щоби я си називала
Дівка Василева!

* * *

Ой кухарка руда була
Та й начінка сира була.
Де староста, де староста,
Де староста дівси?
А староста з кухаркою
Та й зачервонівси.

* * *

Ой прийшов я до дівчини,
А дівчина спала,
А я її заспівав —
Дівчинонька встала.

* * *

Ішов гуцул з полонини
А гуцулка з бані
Сіли собі під смереку
Зробили снідання.

Ой яке то сніданнячко —
Снідати нема що.
Гуцул гуцулку цілує,
Вона кричить: — Нащо?!

* * *

Коли танці закінчувалися, гості розходилися. На цьому весілля закінчувалося.

У теперішні часи багато дечого помінялося. Основне, що весілля роблять великі, багаті. Весіль не має багатих або бідних. Був випадок, коли на весіллі в Угрина Михайла Васильовича, як віддавав свою доньку, було вісімсот сорок гостей. Щоб примістити таку кількість гостей, почали робити переносні легкомонтажні споруди накриті брезентами, з підлогами. Їх назвали палатками. Усередині є столи, лавки. Після обіду чи вечері столи і лавки виносять і там танцюють. Потім знову заносять столи і лавки. Першим у селі змонтував палатку Іван Бадик, коли віддавав свою доньку. Колись до музики входили: скрипка, цимбали і бас, пізніше баян, ще пізніше трубка. Ось як описує у своїх спогадах Теодор Баб'юк гру на басі: «Басістий не так грав на басі, як грають у містах. Він у лівій руці мав патичок, що на кінці мав зазубрини, і ту велику струну все сіпав. Вона грала бум бум, бум, а у правій мав дерев'яну ручку і нею бив по всіх струнах. Виходило: бутум, бутум, бутум». Тепер до музики входять: скрипка, цимбали, кілька трубок, електрогітара, електричне піаніно «Ямаха». Усе це з підсилювачами, від чого музика дуже голосна. Старші люди її не витримують і скоро йдуть додому, щоб утекти від того шуму.

* * *

У євангельських християн-баптистів весілля проходить простіше і скромніше.

У день весілля молоді приходять до будинку молитви. Там їх зустрічає пресвітер і молиться. Потім іде служіння. Один із проповідників читає Слово Боже, присвячене цим урочистостям.

Починається піснеспів:

Щиро я люблю Ісуса,
Його слухаю слова.
О, як любо, як приємно
Мені вчитись у Христа.

Щиро я люблю Ісуса,
На минуле дивлюсь я,
Його милості святої
Не збагне душа моя.

Щиро я люблю Ісуса,
Він мене благословив
І гріхи мої простив всі,
І спокоєм наділив.

О, благослови, мій Спасе,
Біля ніг Твоїх мене,
Глянь на мене Ти з любов'ю
І яви своє лице.

Духом нас святим наповни
І любовію Христа,
Щоб могли ми свято жити,
Серцем линуть в небеса.

Потім знову проповідь. Молитва. Опісля тато з мамою вгощають обідом без спиртних напоїв. Обід час від часу супроводжується піснями, які возвеличують Ісуса Христа і дякують Йому за все.

Фрагменти весіль у різні часи

Весілля у сім'ї Угрина Онуфрія Миколайовича. 1920 рік

Весілля Параски та Івана Книгиницьких. 1924 рік

Іван Василик з дружбами. 1930-ті роки

Параска та Іван Василики. 1930-ті роки

Весілля Петра Силвчука

Весілля Марії та Василя Федоруків

Весілля Василини та Володимира Бачинських. 1948 рік

Весілля Емілії та Романа Сливчуків

Михайло Угрин з дружбами

Ганна Кантимир та Марія Мохорук

Ганна та Юрій Бадики

Весілля Ганни та Юрія Бадиків

Параска Грищук з дружками

Весілля Параски та Івана Сопотиків

Весілля Ганни
та Дмитра Грищуків

Дмитро Угрин
на весільному коні

Семен Гультай з дружбами

Весілля Параски та Семена Гультаїв

Весілля Параски та Михайла Малиновських

Весілля Олени й Андрія Никифоруків

Ганна Бадик з дружками

Козаки на весіллі

ПОХОРОНИ

У Топорівцях говорять, що дощу і смерті ніколи не треба просити. Самі прийдуть.

Тому задовго до смерті кожна жінка готує собі і своєму чоловікові одяг, як кажуть у нас у селі, на смерть. Час від часу переглядають його, перетрушують, якщо потрібно, сушать і знову складають, зав'язують у якусь тканину і зберігають у потаємному місці. Бували випадки, коли жінки збиралися по 2-3 в одній хаті. Одна з них одягала такий одяг, другі дивилися, чи їй личить. Було ще й таке, коли одягнута жінка лягала на лави, на яких уже були подушки. Подруги дивилися збоку, чи все їй підходить, як вона лежить, що треба поправити.

Є жінки і чоловіки, які дуже хвилюються, як будуть помирати. Як до них прийде смерть? Що їм у той час треба робити? Коли починають мучити такі думки, тоді своїм рідним показують, де зберігається одяг на їхню смерть. Розказують, як вони мають бути одягнені, де їх мають похоронити, як.

Але смерть приходить до людей неоднакова: від старості, від тяжкої невиліковної хвороби і раптова, тобто нагла.

З дивною рівнодушністю і незвичайним спокоєм чекають рідні і близькі смерті по старості. Говорять: сараку, прожив довге життя, не хворів, дай Боже, і нам так прожити.

У душі просять, аби людина відійшла поскоріше у потойбічний світ, яка дуже хворіє на невиліковну хворобу, мучиться, корчиться від болю, не піднімається, чим завдає багато хлопотів рідним. Розповідають, що колись у давнину у Топорівцях жиди наймали когось із сусідів, щоб допомогти померти тому, котрий дуже мучився від невиліковної хвороби.

Щасливим вважається той помираючий, хто перед смертю, будучи при пам'яті, мириться з тими, з ким колись посварився. Це називається, що прощається. Звертається до присутніх тричі: «Простіть мені», а йому відповідають: «Най Бог простить і прийме вашу душу». Священик висповідав перед смертю, а ще ліпше коли й причастився. Коли присмерті тримав у руках запалену свічку.

Найгірша смерть — нагла. Чоловік ліг спати і не пробудився. Жінка йшла дорогою, розмовляла з тим, з тим, і раптово падає неживою. Чи хтось наклав на себе руки. Ні прощення не попросив, не висповідався і не причастився.

Коли бачили, що хворий скоро помре, то біля нього ночували старші чоловіки, якщо це чоловік. Коли жінка, то жінки. Ночували цілу ніч. У цей час рідні готували білизну, одежу. Як тільки помирав чоловік, небіжчикові зразу на столі запалювали свічку, зупиняли годинник на стіні, закривали полотном дзеркало.

Потім тіло обмивали теплою водою, що символізувало очищення. Тепер тіло тільки витирають чистою ганчіркою. Мили чоловіки чи жінки, які це робили часто і їх кликали на допомогу. Обмивали сусіди і близькі. Вода, в якій помили мерця, називається мертвою водою. Цю воду, як правило, виливали на межу або в таке місце, куди ніхто не ходить. Виливали і на кущі бузини. Мертву воду давали пити пиякам, щоб покинули пити. Переливали дорогу на перехресті, якщо точно знали, що першим через неї переступить той, задля кого це робили. Хто переступить таку воду, то на нього чекають різні неприємності дома, на роботі. Такі люди часто хворіють.

Померлого чоловіка одягають у чисту святкову одежу. Вважається гріхом одягати померлого у поношену одежу. Чоловіків одягали у сорочку, портіниці, потім штани або гачі, підперізували чересом або окрійкою, взували в нові чоботи або черевики. Біля голови клали шапку або капелюх.

Жінок одягали у сорочку з вишитими рукавами, низом циркована, у горботку, підперізували окрійкою. На ноги надягали панчохи і взували у черевики з високими халявками і високим підбором. Зашнуровували лише до половини. Під час весілля молодий обов'язково купував такі черевики. В них молода йшла до шлюбу. Опісля жінка взувала їх лише на великі свята, берегла і тримала собі на смерть. Голову пов'язували гарною хусткою. Старі жінки обов'язково мають бути одягнені у горботку. Вважається неприпустимим, коли жінка за своє життя не придбала собі горботку. Мо-

лодших жінок одягають у спідниці.

Подібно колись одягали і дівчат. Лише з черевиків мав виглядати язик, прикрашений різними кольоровими шкірками та капсулами. На голову клали віночок із квітів та стрічками. В узголів'ї клали деревце, вбране у білі квітки. Це могло бути смерекове невелике деревце або велика галузка з вишні. Деревце у білих квітках свідчить, що померли дівка або парубок. У теперішні часи дівчат хоронять у білих платтях і з фатою на голові.

Хлопцям на шапку прикріплювали вінок і збоку лежала біла хустина. В узголів'ї теж ставили убране деревце. Кожному мерцеві прив'язують збоку носову хусточку, в яку зав'язують кілька монет. Щоб душа на тому світі на перших порах мала за що прожити. Руки складають на грудях навхрест. У руки колись давали восковий хрестик, тепер деколи дають образок, на якому зображені Ісус Христос або Матір Божа. Це свідчення, що душа в померлого була християнською. Якщо ноги розходяться, то їх перев'язують нитками. Тіло лежить головою до образів, а ногами до дверей. Квіти, вінки складають довкола тіла.

Мерців колись клали на лави, устелені подушками, і розстелені під вікнами. Поки це все робилося, хтось із рідних ішов до паламаря, щоб видзвонив небіжчику і в такий спосіб повідомив село, що ще одна душа покинула землю. Із церкви приносять поставники і ставлять біля тіла. На них горять свічки до тих пір, поки не винесуть із хати тіло. Свічка, яка на столі, горить до другого дня після похорону. Небіжчик обов'язково має лежати дві ночі. За цей час приходять рідні, близькі, сусіди, ті, з ким сходився небіжчик, а то й усі жителі села, щоб попрощатися. Заходячи в хату, приносять із собою свічечку і дають комусь із рідних або ставлять біля померщого. Моляться і в думках просять Усевишнього прийняти душу померлого до царства небесного. Обов'язково треба трохи посидіти або постояти біля тіла, послухати, як голосить вдова по небіжчику:

— Ґаздо мій, ґаздо! Ґаздуню мій! На кого ти мене покидаєш? Що я буду без тебе робити? Хто буде мені орати, хто буде сіяти? Хто

буде хлібчик збирати? Чим буду діточок годувати? Порадь мені, порадь. Як мені бути без тебе? Скажи, звідки тебе чекати, звідки визирати? Чи з гори високої, чи долини глибокої, чи з поля нашого? Йой, йой! Навіщо лишив-єс мене? Навіщо?

А зозулька навесні буде кувати, а я си буду зозульки питати, чи не виділа тебе, чи не здибала де, де ти подівси, куди ти полинув. Де ти наслідив? Та я буду твої слідочки шукати, та я буду слідочки збирати, та я буду їх цілувати. Йой, йой! Чим я завинила перед тобою, що ти до мене не говориш, що ти на мене не дивишся? Скажи хоть словечко, скажи! Що ти склав так файно ручки? А вони вже не будуть гладити по голівці наших діточок, вони вже не будуть мене пригортати.

Йой, йо-о-о й й!

Косарю мій, косарю! Кому лишаєш косу, та вона ще не склепана. Хто буде її клепати, хто буде тепер нею косити? Йой, йой!

А були такі, що голосили: «Косарю мій, косарю! Ет!… З нього такий був косар. Сапальнику мій, сапальнику! Ет!… З нього такий був сапальник. Ви люди самі знаєте, який з нього був робітник.

А було в селі таке. Чоловік розшив стайню і перешивав новими сніпками. Залишилося зовсім небагато, він упав зі стайні, дуже тяжко побився і невдовзі помер. Його жінка весь час голосила:

— Василю мій, Василю! Яка велика біда моя-я-я-я, лишиласи діра твоя-я-я-я, а ти казав, що зашиєш-ш-ш-ш, тепер умер та й лишієш-ш-ш-ш.

Дочка голосить за мамою:

— Ненько мої, ненько! Зозулечко мої! На кого мене покидаєте? Хто буде мене віддавати? Хто буде ні класти на голову віночок? Хто буде посипати мене цукром і житечком? Хто буде в'єзати на деревці першу квіточку? Хто буде ня благословляти? Возьміт і мене з собою та возьмі-і-і-іт! Ненько, голубко мої, де я Вас буду шукати, чи в садочку на листочку, чи в чистому полі на колосочку, чи на осоках на зіллячку, чи в церкві на подвір'ечку? Ненечко мої, зозулько мої, коли Вас визирати? Чи на Різдво з колядою, чи на Великдень з

пасочкою? Та я вуйка Федора просила, аби він дзвонив і дзвонив, та Вас, ненько, збудив, аби-сте нам порадили, як ми ґаздувати маємо, бо ми такої порадниці, як ви, ненько, уже не маємо.

Ненечко мої, ненечко, така файна зозулько, скажіт мені скажіт, звідки Вас маю визирати, чи з-за гори високої, чи долини глибокої? Йой! Йой! Йой! Видий, уже, ненько, до Вас стежечки травою зарастут, а доріжки листям западут.Йой! Йой! Йой!

Заговоріт, ненько, заговоріт, хоть одне словечко скажіт, та запитайтеси, чого до Вас прийшло так багато людей, а вони прийшли подивитиси, а вони прийшли попрощєтиси, бо уже більше Вас видіти не будут. Устаньте, ненько, устаньте, та походіт по своїм подвір'їчку, та наробіт нам своїх слідочків! Ми ті слідочки будем збирати, ми їх будемо цілувати, ми по них будемо вас пізнавати! Йой! Йой! Йой!

Подібно голосять і за батьком.

Послухавши, як побиваються за померлим, поплакавши, якщо від душі і щиро голосили, відвідувачі ще раз моляться і йдуть. Дорогою обговорюють про що голосили і як.

Зразу по спорядженні небіжчика приступають до виготовлення домовини і йдуть вибирати місце для копання ями. Говорять, поки не викопана яма, небіжчик лежить мовби живий, якщо яму викопали, — починає змінюватися на обличчі.

З 60-х років минулого століття тіло ставлять посеред хати на дивані, який розкладають.

Увечері приходить дяк. На краю стола ставлять хліб, і на ньому дяк читає Псалтир. На другий вечір уже приходить священик і відправляє панахиду по померлому. На панахиду запрошують рідних, сусідів, близьких людей. Після панахиди усіх пригощають.

Вранці розпочинається поховання. Священик у хаті над померлим відправляє парастас. Йому допомагають хористи. Потім усі виходять. Якщо є оркестр, то тричі грає похоронний марш.

Тіло перекладають у домовину. Якщо ноги були зв'язані, то розв'язують. Небіжчика виносять на подвір'я, опускаючи тричі на хатнім порозі і сінешнім.

У такий спосіб він прощається зі своєю хатиною, своєю господаркою, яку надбав за своє життя. На подвір'ї уже стоять мари, принесені з церкви і покриті покривалом або килимом. На мари ставлять труну. Навколо труни ставлять квіти і вінки. Віко тримають у руках чотири чоловіки. У головах покійника тримають три лісці, а по боках жалобні — чорні і малинові фани.

Рідні і близькі залишаються в хаті. Щільно закривають двері і вікна, щоб, не дай Боже, в ній знову в скорім часі не появився небіжчик. Сідають усі на лави, стільці, крісла і передають один одному, цілуючи хліб.

У цей час надворі хористи співають:

Прощай, родино моя

Прощай, родино моя, не плачте
За мнов, не тужіть,
Бо вже для мене стежки зготовані
Із цього вже на другий світ.

Прощайте, пороги мої,
Не стану вже більше на вас,
Прощай, хатино, прощайте, сусіди,
Не побачу вже більше я вас.

Ой споглянь ще раз з домовини
На свою хатину й на поля,
Ой згадай, згадай щасливії хвилини
Свого короткого життя…

* * *

Прощаю хатину, прощаю родину

Прощаю хатину, прощаю родину,
І всіх, хто в подвір'ї стоять,
Від щирого серця до Господа Бога
За душу мою си моліть.

Простіть мені, рідні і мої сусіди,
Прощай, моє рідне село,
Бо вже моя свічка так скоро погасла,
Прощай, моє рідне село.

Бо моя хатина тепер домовина,
І стомлене тіло у ній.
Простіть мені вперше, і вдруге, і втретє,
Щоб легше спочилось мені.

Мою домовину занесіть до церкви,
До неї вже більш не піду
Мою домовину покладіть в могилу,
І я там свій спокій знайду.

Згадайте мене, як зійдетеся разом,
Між вами і був колись я,
Вам сонечко гріє і вітер повіє,
Мені вже — сирая земля.

* * *

Коли з хати виходять рідні і близькі, усі стають біля труни. Фотограф знимкує на вічну пам'ять.

Священик під спів хористів ще трохи править, а потім говорить проповідь, у якій розказує біографічні дані небіжчика. Від його імені прощається з рідними і близькими. Його устами тричі просить прощення за скоєння всього недоброго за своє коротке життя у всіх присутніх. Усі тричі відповідають: «Нехай Бог простить».

Після цього виходять з подвір'я насамперед ті, що несуть лісці, потім несуть вінки, за ними священик з хористами, духовий оркестр, віко, домовина. По боках жалобні фани. За домовиною йдуть рідні, потім усі, хто прийшов віддати останню честь покійному. Покійного несуть на марах або везуть. Коли виходять з подвір'я, жінка покійного голосить:

— Обдумайся, Іванку, обдумайся, та й вертайся до своєї хати, та ми тебе так дозирали, та ми так коло тебе ходили, та ми все робили, аби ти виздоровів, а ти на нас загнівався, тепер ти нас залишаєш, йдеш до такої маленької хатки… Хто тебе буде там дозирати, таже, Іванку, там немає ні вікон ні дверей, там сонечко не загріє, вітер не повіє, така хатка темненька…

А ти залишаєш таких маленьких діточок, а їх треба годувати, а їх треба одягати, а їх треба дозирати, їх треба вчити. Хто буде їм класти віночки на голови, хто буде наших хлопців до армії прово-

джати? Хто це буде без тебе робити? Ой Боже мій, Боже, як то тепер буде?…

На кожному перехрестку чи роздоріжжі похоронна колона зупиняється і священик читає Євангеліє. Не можна іти чи їхати проти похорону, так само за похороном, не можна переходити дорогу. Коли не виконувати цих правил, це означає неповагу до небіжчика. Хто йде чи їде проти похорону, повинен перехреститися або вклонитися. Хто їде фірою, повинен встати з неї, хто машиною — вийти. Це також знаки поваги і останнього прощання.

Перед тим, як заносять тіло до церкви, домовину закривають. Колись не закривали. Зверху кладуть хрест. Коли настає прощання, всі рідні і хто бажає підходять цілують хрест, після підходять до священика і цілують Євангеліє, яке він тримає в руках. Кожний, хто підходить, хреститься. Священик весь час говорить: «Христос посеред нас!», «Христос посеред нас!». Хрестяться, відходячи після цього набік.

Поки іде останнє цілування і прощання, хористи співають:

Ось і настала ця днина

Ось і настала ця днина,
Прийшла ця хвилина —
Прощальна хвилина прийшла
До тебе сьогодні ти, наш рідний тату,
Уся твоя родина прийшла.

Твоя домовина — це хатка маленька,
У ній і віконців нема,
Лиш ти одинокий, як тая билина,
Там будеш лежати самий.

Зібралась до тебе уся твоя родина,
Прощається з тобою навік,
Бо ти залишаєш свої рідні діти
І вже покидаєш білий світ.

О Боже мій, Боже! Який світ прекрасний,
Як хотілося жити мені,
Но смерть забирає, вас треба покидати
І треба лежати в землі.

Як ми си сходили ти, наш рідний тату,
Яка то веселість була,
Тебе тут зустріла ця смерть неоглядна,
Зів'яла уся твоя краса.

Могила глибока, хатина маленька,
А в ній вже віконця нема,
А я одинокий, як в полі билина,
Лежу в тій могилі самий.

Прощаймося, тату, поки ти ще з нами,
Бо ти вже відходиш від нас,
Тобі ми прощаєм, тебе проводжаєм, —
Повік не прийдеш ти до нас.

Бувайте здорові, прощай, вся родино,
Бо я вже відходжу від вас,
Мене спіткала ця смерть неоглядна —
Повік не прийду я до вас.

На твоїй могилі посадим калину,
Вона навесні розцвіте,
Будуть пташки сідати, будуть тобі співати,
В молитвах згадаєм тебе.

Колись мої ноги так скоро ходили,
О Боже, який то був час!
Колись мої руки так тяжко робили,
А зараз на грудях лежать.

Насиплять на мені високу могилу,
Травою вона заросте.
Посадіть на могилі червону калину,
Вона навесні зацвіте.

Потім виходять із церкви і в такому самому порядку прямують на цвинтар до викопаної напередодні ями. Колись біля чоловіка жінка залишала місце і для себе. Якщо прийде час помирати, хотіла лежати поряд із чоловіком. І навпаки.

У теперішні часи залишають місце і на дітей. Зразу після похорону оббетоновують могилу.

Уже біля ями жінка голосить:

— Чоловіче, чоловіче! Яка твоя хатка маленька. Та ти ціле своє життя так тяжко гарував, аби лежати в такій студеній хатині... Яка вона сумна, чорна, а яка холодна. Як ти в ній будеш жити? А ми до тебе будем приходити, а ми будемо з тобою радитися, господарю наш. Невже тобі тут буде ліпше, ніж з нами? Осиротив-єс нас, осиротив. Чого в тебе така долечка? Чого доріженька тобі простелилася не до хати, але сюди? Ой Боженьку мій, Боже! Завіщо ти нас так покарав?

Після прощання з небіжчиком труну опускають у яму. Священик опечатує гріб до другого пришестя Ісуса Христа. В цей час хористи співають:

Ми вже твоє тіло

Ми вже твоє тіло до гробу опустили
І тебе прощаєм на краю могили,
А душа твоя всесвітла пішла з Богом
Си злучити і в суд її прийміте.

Молим тя, благаєм, Боже наш, єдиний,
Ти прости вітцівським серцем йому (їй) провини,
Най тя в небі величає зі святими, прославляє
І за нас благає.

Ми всі християни й бачимо це нині,
Що ми лиш прихожі на цій сліз долині,
Тож за смерть не забуваймо,
Про день суду пам'ятаймо, за гріхи си каймо.

Після піснеспіву хтось із рідні дякує священику, хористам, оркестрантам, усім, хто прийшов у такий спосіб розділити їхнє горе, і

запрошує на поминальний обід. Опісля того, як закидали яму, свіжу могилу обкладають квітами і вінками. Якщо є деревце, то його затикають у головах.

За столами перед обідом усі встають і моляться за упокій душі померлого раба Божого. Перший раз куштують солодких зерен пшениці. Пшениця — символ життя, символ продовження роду людського… Хто скільки взяв у ложку зерен пшениці, стільки має виговорити отченашів за покійного. Потім усі обідають. Під кінець обіду рідні роздають калачики або булочки. Усі встають, говорять «Отченаш» і «Богородице Діво», й розходяться. На вікно у хаті ставлять кружку з водою, накриту шматком хліба. Кажуть, що душа померлого ввечері приходить попити цієї води і вкусити хліба. Вранці всі рідні йдуть з цією водою на могилу і з калачем. На могилі моляться, плачуть за покійником, виливають воду на могилу і йдуть додому. Кого першого зустрінуть на вулиці, віддають йому калач. Той має виговорити кілька отченашів за померлого.

Домовини з малими дітьми несуть хлопці на рушниках. Гірша справа з самогубцями, які наклали на себе руки. Колись у давні часи, згідно з австрійськими законами, на кожному цвинтарі були побудовані трупарні. Туди й заносили самогубців. Ці трупарні знищили російські солдати під час першої світової війни.

Тіла самогубців не мили, не одягали у святкову одежу. Тримали до опівночі, поки не запіє когут. Без хреста і похоронних обрядів ховали недалеко від цвинтаря в такому місці, куди рідко ходили люди. Коли несли на місце вічного спочинку, рідні кидали услід грудками глини, камінням, щоб не приходив увечері до них і не мордував їх. Вважалося, що душею самогубця заволодів щезлий і дуже тому радів. Тому-то, коли хоронили потопленика, переважно падали великі зливні дощі, дуже гриміло і блискало. Повішальника — зривався вихор.

Похоронний обряд — це ще обряд пам'яті. Цвинтар — обличчя живих. Як виглядають могили померлих, свідчить хто ми є. У нашому селі не завжди, як і скрізь по селах, і не дуже шанують могили своїх предків. Ще коли живуть діти покійних, то гарно проводять

благоустрій могил: бетонують довкола, обкладають облицювальною плиткою. Ставлять у головах гарні хрести, гранітові плити з вибитим хрестом, фотографіями, надписами. А вже давніші могили часто заростають бур'янами. Порядок на них роблять переважно восени і навесні перед Великоднем. Навесні кожний хрест прикрашають вінком. На початку листопада наступають задушні дні. Вже у наші дні на могилах покійників почали світити свічки.

Жаль, не всі розуміють, що в тих могилах — наша пам'ять, наше минуле, наша історія. Ті могили для нас святі…

Потім поминають небіжчика на 40-й день. Приходять до церкви рідні, близькі, сусіди небіжчика. Священик відправляє службову Літургію. Після усіх запрошують на поминальний обід. Так само справляють у рік. Бажано поминати небіжчика не в той самий день, коли виповнюється строк смерті, а трохи раніше.

Звичай поминати померлих називається проводами. Переважно це робиться у тиждень по Великодні. Тому ця неділя називається провідною.

Свята Церква, розділяючи радість Воскресіння Христового з померлими, у надії всезагального воскресіння, по-особливому поминає спочилих, тому перший вівторок після пасхального тижня називається «Проводами». Після Літургії здійснюється вселенська панахида. Є місцевості, які у цей день відвідують могили своїх родичів.

У нашому селі проводи роблять на Великдень. Хто цього бажає, з ріднею приходить на цвинтар, розтеляє на могилі папір, газету чи хустку, ставлять три паски, свічку, кілька писанок. Підходить священик і відправляють парастас. Це відбувається всі три дні. Перший день переважно роблять ті топорівчани, які живуть далеко на стороні і спішать до своїх домівок.

Розповідають у народі, що на проводи всі померлі виходять до воріт цвинтаря і стоять, визирають, хто до них прийде, хто їх відвідає. Це дуже зворушливо. Але як тяжко, з яким тягарем на душі більшість з них повертаються ні з чим. Не дочекавшись своїх синів, дочок, онуків, родичів... Скільки їх марно виглядають щороку і не один рік підряд.

Усе починається з поваги до тієї святої могили — поваги до свого роду, до своєї землі, до свого народу. Повага до його пам'яті, до його минулого, до його історії…

Молитва і милостиня помагають душам померлих, коли ті перебувають у чистилищі. Колись не дуже піклувалися покійником. Десь колись наймали службу за упокій і парастас на Великдень. Кожної середи і п'ятниці, хто хотів, давав поминальник, і відправляли сороковусти в церкві. Тепер почали це робити частіше.

* * *

Похорон у общині євангельських християн-баптистів проходить трохи інакше.

Пресвітер молиться, щоб Бог благословив це похоронне служіння. Потім пресвітер чи один із проповідників проповідують Слово Боже на тему: (Кн. Буття, 1, 27,) «І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх».

Після цього брати і сестри співають:

Ближче, о Боже мій

Ближче, о Боже мій, до Тебе я йду,
Хоч і страждання тут часто несу,
Та в боротьбі земній
Ближче, о Боже мій, до Тебе я йду.

Як лиш настане день, славлю Тебе,
Що піснею хвали сповнив мене.
Чую я голос Твій,
Ближче, о Боже мій, до Тебе я йду!

Я подорожній тут, на цій землі,
І відпочинок лиш знайду в Тобі!
Вдень і в порі нічній
Ближче, о Боже мій, до Тебе йду!

Коли земне життя ти перервеш,
Тоді у славу Сам мене введеш,
Радість в країні тій,
Ближче, о Боже мій, до Тебе я йду.

Потім знову проповідь (Євангеліє від Івана.3, 5,) «Ісус відповів: «По правді, по правді кажу я тобі: Коли хто не родиться з води й Духа, той не може ввійти в Царство Боже».

Знову співають:

Небесний Краю мій

Небесний Краю мій, до тебе лину я,
Угору, в дім Святий летить душа моя.
Приспів:
О краю мій сердечних мрій,
До тебе рвуся я, Вітчизна там моя.

Я прагну бути там в Отця на висоті,
Де славний Божий храм засяє в красоті
Приспів:

Вже скоро відійду з землі в небесний край,
Де щастя я знайду, душі безсмертний рай.
Приспів:

На закінчення проповідник читає Слово Боже (Євангеліє від Івана, 14, 1-6) «Нехай серце вам не тривожиться! Віруйте в Бога і в Мене віруйте!

Багато осель у домі Мого Отця, а коли б то не так, то сказав би Я вам, що йду приготувати місце для вас.

А коли відійду й приготую вам місце, Я знову прийду й заберу вас до Себе, щоб де Я — були й ви.

А куди Я йду — дорогу ви знаєте. Говорить до Нього Хома: «Ми не знаємо, Господи, куди йдеш, як же можемо знати дорогу:»

Промовляє до нього Ісус:»Я — дорога, і правда, і життя. До Отця не приходить ніхто, якщо не через мене».

(Послання св.Апостола Павла до Колосян, 3, 1-4) «Отож, коли ви воскресли з Христом, то шукайте того, що вгорі, де сидить Христос по Божій правиці. Думайте про те, що вгорі, а не про те, що на землі. Бо ж ви вмерли, а життя ваше сховане в Бозі з Христом. Коли зв'явиться Христос, наше життя, тоді з'явитеся з Ним у славі і ви».

Після цієї проповіді Слова Божого труну з тілом опускають в яму.

* * *

У давні часи, коли жили в селі німці, за розповідями старожилів, їхні тіла в домовинах везли до Снятина на Августдорф, де у них була своя церква (кірха) і там покійників відспівували. Ховали їх там на своєму цвинтарі.

Жиди як помирали, їхні домовини везли в Городенку, там похоронний обряд виконував рабин. Хоронили на жидівському цвинтарі.

Поляки були приписані до Снятинського костьолу. Звідти приїжджав ксьондз, відспівували в селі і хоронили на сільському цвинтарі.

Похорон дяка Миколи Федорука. 1937 року

Похорон Ганни Мельничук. 1952 року

Похорон Івана Мохорука. 1955 року

ПРОВОДИ У ЖОВНІРИ

Колись молодих, сильних, здорових хлопців призивали служити до австро-угорського війська. Як і тепер, проходили кілька разів медичну комісію і з часом отримували фардиґулу про призив до війська. З давніх-давен чогось було прийнято, що рекрути мали великі права щодо бешкетування. Як і за радянських часів, у армії процвітала дідівщина, так за ненькиАвстрії хлопці-рекрути могли будь-кого побити, могли розкинути кілька оденків зі снопами, повалити огорожу, увечері випустити худобу зі стайні, напитися. І все це їм сходило з рук. Ніхто за це не карав, не судили, не оштрафовували. Усі терпіли і з цим мирилися. Ніби нічого не сталося. Навіть шандарі їм у цьому потурали. Бо в той час часто бували війни, і не всі поверталися додому.

Коли ці бешкети переходили, рекрути йшли до церкви до сповіди, до причащання. У переддень майбутній жовнір, а якщо їх ішло разом кілька осіб, для молоді давали музику. Це все відбувалося на толічці. У день проводів сходилися до нього родичі, сусіди, товариші і гостилися. Потім співали рекрутських пісень, які більше схилялися до похоронних:

Бо я їду до прийому

Дай ми, нени, стакан рому,
Бо я їду до прийому.
Гей, горе в козака,
Бо я їду до прийому.

А в прийомі скляні двері,
Там сиділи офіцери.
Гей, горе в козака,
Там сиділи офіцери.

По одному визивают,
Тягти картку заставляют.
Гей, горе в козака,
Тягти картку заставляют.

Витяг номер 45-й,
Зачитали, що прийнятий.
Гей, горе в козака,
Зачитали, що прийнятий.

А в прийомі за дверима
Стоїть дівка чорнобрива.
Гей, горе в козака,
Стоїть дівка чорнобрива.

Потім витяг номер сорок
І попав я до канони.
Гей, горе в козака,
Бо попав я до канони.

Вистроїли по одному
І повели таку мову.
Гей, горе в козака,
Бо повели таку мову.

Хто жонатий, йде додому,
Нежонатий — до прийому.
Гей, горе в козака,
Нежонатий до прийому.

Хто жонатий, з жінков спати,
Нежонатий — воювати.
Гей, горе в козака,
Нежонатий воювати.

Ой випив я стакан пива,
Прощай, мила, чорнобрива,
Гей, горе в козака,
Прощай, мила, чорнобрива.

Всім роздали машінґвери
І новісінькі мундири.
Гей, горе в козака,
І новісінькі мундири.

* * *

У суботу не робота

У суботу не робота,
Бо у суботу свято
Бо у суботу миленького
За жовніра взято.

Чи ви, пани, подуріли,
Чи ви си попили,
Що ви мого миленького
За жовніра взєли?

Ми горівки, бай, не пили,
Лиш мед солоденький,
Ми не знали, дівчинонько,
Що то твій миленький.

* * *

Ой у лузі при долині

Ой у лузі при долині
Стояла калина,
А на тій калині
Зозуля кувала.

Іди, синочку,
Іди, не барися,
За рочок, за другий
Додому вернися.

Ой, то не зозуля,
То старая мати,
Вона виряджає
Синочка в солдати.

Ой минає рочок,
Ой минає другий,
А на третій рочок
Іде мій синочок.

Іде мій синочок,
Не сам собою,
Та не сам собою,
А з своєю дружиною.

* * *

У неділю рано синє море грає

У неділю рано синє море грає,
Мати сина рідненького в військо виряджає.

А як виряджала плакала — ридала,
Ой, коли ти, мій синочку, прийдеш додомочку?

Посій, мамо, жито, жито на помості,
Як виросте пшениченька, я приїду в гості.

Росло жито, росло, стало си хилити,
Ждала, ждала мати сина, стала си журити.

Згадаєш ні, ненько, в хоромах на порозі,
А я тебе ізгадаю в далекій дорозі.

Згадаєш ні, ненько, в неділю раненько,
Не меш мати кому дати сорочку біленьку.

Іди, мій синочку, та не забавляйся,
Через довгі три рочки додому вертайся.

Потім рекрут прощався зі всіма гостями, а вони частували його грішми.

Після обіду з подвір'я виїжджав віз, запряжений кіньми, на якому сиділи тато з мамою, брати й сестри. Вони їхали з майбутнім жовніром аж до Городенки. Навперед возів, якщо було кілька рекрутів, ішли майбутні жовніри у вишитих сорочках. За возами ішли хлопці, ймившись руками за шиї, співали прощальних пісень.

На усіх воротах стояли люди. Рекрути підходили до них і з кожним прощалися: обіймалися за шиї і цілувалися. Дехто з близьких плакав, чим викликав сльози на очах майбутніх жовнірів. Якщо прощання затягувалося, то вози час від часу зупинялися. За рекрутами йшло багато людей, а це гості, які проводжали їх ще з подвір'я.

Хлопці співали:

Ой війна, війна

Ой війна, війна, світова війна,
Не жди, мати, сина, бо його нема.
Твій син молоденький на траві лежить,
Його кров червона на сонці кипить.

Ой там у Львові, на високім замку,
Там соловейко собі заспівав.
Там молодий жовнір, стоячки на варті,
Сперся на кріса та й си задумав.

Товаришу мій, не жалій кріса,
Добий мене в серце, чужа сторона,
Чужа сторона, чужії люди,
Хто ня поховає, як смерть прибуде?

Ой соловею, веселенький пташку,
Лети додому в рідну сторону.
Там побачиш милу, мою чорнобриву,
Вістку від неї принеси нову.

Надлетіли орли з темної діброви,
Видзюбали очі ще й чорнії брови.
Ой надлетів ворон та й сумненько кряче,
Не одна дівчина за миленьким плаче.

А пташка мовить: — Молодий козаче,
Твоя дівчина день і ніч плаче.
Її рідна мати, треба тобі знати,
Заміж за діда хоче віддати.

* * *

Тиха вода

Тиха вода беріженьки ломить,
Молодий козак полковника просить:
— Пусти мене полковнику із війська додому,
Бо вже скучила,
Бо вже змучилась дівчина за мною.

— Ой рад би я пустить тебе,
Та ти довго будеш,
Ти напийся води, ще й холодної,
Дівчину забудеш.

— Пив я воду, пив холодну,
Пив я, напивався,
Доки жив буду, не забуду,
Кому обіцявся.

* * *

Ой у лісі березовім

Ой у лісі, березовім
Страшна битва була,
Не одна си стара мати
Синочка позбула.

Лежать трупи, мов снопи,
По широкім полю,
Осталися, лишилися
Могили по полю.

Їхав козак з України
На ворожім коню,
Та й побачив хрест з берези,
Підписаний кров'ю.

Під'їжджає на конику,
До хреста ступає
Та й прочитав ім'я брата,
Що там спочиває.

Устань, брате, устань, рідний,
Устань, молоденький,
Та й напиши до родини
Листочок дрібненький.

Як я можу, рідний брате,
З могили устати,
Коли моє біле тіло
Пірвали гармати?

* * *

Ой у полі береза стояла

Ой у полі береза стояла,
Мати свого сина в військо виряджала.
Ой минає рочок, ой минає другий,
А на третій рочок їде мій синочок.

Наливає сину солодкого меду,
Нелюбій невістці — пекучого яду.
А син і невістка так вірно любились,
Вони тим ядочком та й переділились.

Їде мій синочок, та не сам собою,
Їде мій синочок з своєю жоною.
Посадила сина в хаті за столами,
Молоду невістку в сінях за дверима.

Ой Боже мій, Боже, що я наробила? —
Я свого синочка зі світу згубила.
Поховала сина в зеленім садочку,
Нелюбу невістку в глибокім ярочку.

Посадила сину червону калину,
Нелюбій невістці суху берестину.

* * *

І так з піснями виходили аж за село. Жовніри ще раз прощалися зі всіма гостями: цілувалися, обнімалися. Плакали одні й другі. Потім ставали спереду і зі сльозами на очах, здригаючись, щоб не заридати, просили:

— Простіть нам, люди добрі, може, когось образили, не так обійшлися, сказали зле слово, щось не так зробили, перший раз!

— Нехай вам Бог простить! — хором відповідали.

— Простіть і вдруге… І втретє…

Після цього матері кидалися на груди своїх синів і голосили, мовби прощалися навічно:

— Васильку, мій Васильку! Дитинко моя! На кого ти нас покидаєш, куди ти від нас ідеш, що ми тобі поганого зробили, коли ми тебе знову побачимо і чи побачимо, звідки тебе визирати? Чи з Глушкова, чи з Задубрівців? Чи з Панського, чи з Кута, а може, з Козинця? Чи з гори високої, чи з долини глибокої? А ми будемо чекати від тебе вісточки, такої маленької-маленької, як твоя долонька, напиши кілька рядочків, кілька словечок, що ти живий, здоровий…

Ми будем на тебе чекати, чи рік, чи два, чи три, і більше… Якщо, не дай Боже, попадеш на війноньку, і залишишся живим, хоть без ноги, хоть без руки, хоть без обох, ми все одно тебе приймемо, ми будемо тобою тішитися, ми будемо біля тебе ходити, ми будемо тебе доглядати, бо ти наша рідна кровинка.

Гості стояли. Жінки плакали від горя, чуючи такі слова. Чоловіки теж втирали рукавами сльози. Чоловіки деяких голосільниць насильно відривали і садовили на вози. Ще раз всі тричі хрестилися. Хтось голосно говорив: — З Богом!

Вози рушали з місця. Гості ще довго стояли і махали руками прощаючись. А хлопці проводжали до ксьондського моста співаючи:

Червона калина, а листя зелене

Червона калина, а листя зелене,
Зачекай, дівчино, три роки на мене.
Як я можу, милий, на тебе чекати,
Коли мати хоче за другого дати?

Коли мати хоче за другого дати,
То прошу, миленька, дай до мене знати.
Як я можу, милий, дати тобі знати,
Коли я не вмію листа написати?

Напиши, миленька, дрібними буквами,
Передай до мене буйними вітрами.
Буйні вітри віють, аж дерева гнуться,
Милий лист читає, а йму сльози ллються.

* * *

З-за гори сонце догорає

З-за гори сонце догорає,
Там чорний ворон закричав,
Поїхав милий мій на войну,
Останній раз сказав «Прощай».

Не раз я звечора до ранку
Тримав дівчину в обіймах,
Тепер я звечора до ранку
Тримаю кріса на плечах.

Прощай, дівчино чорнобрива.
Прощай, дівчино молода.
Сюди я більше не повернусь —
Далека звідси сторона.

В касарні, дуже холодній,
Сам собі ложе постелю,
Не скаже мені моя мила
«Прийди най тебе обніму».

Як я не вернуся із війни,
В молитві ти мене згадай
І відшукай мою могилу,
Її калиною заквітчай.

* * *

Там їм співали ще декілька народних пісень і особливо одну строфу складеної пісні самими жовнірами:

Топорівські луги, гори, бувайте здорові!
Та най у вас пробувають дівки ґонорові!
Та най у вас пробувають та за нами плачуть,
Та най ґонор свій шанують, тоді нас побачуть!

Після цього вони ще раз прощалися зі своїми друзями, вискакували на вози і, знявши капелюхи, прощалися з усіма помахом руки. І так доти, доки вози не зникали за поворотом. Майже так само проводжали до польського війська. Тільки музика з танцями відбувалася уже в читальні. Все решта було так само.

Коли призивалися призивники до Української Повстанської армії, своєї рідної армії, проводи відбувалися трохи інакше. Музики і танців не було. Бо в селі часто бували гарнізонники, які робили облави.

У 1944 році дев'ятнадцять призивників одержали повістки від підпільної ОУН для проходження служби в УПА. Хлопці зібралися в одній хаті разом з родичами. Всі сіли за столи. Ще живуть учасники тих подій. Ось що вони розказали.

Одна із мам з плачем звернулася до них:

МОНОЛОГ МАТЕРІ

— Рідненькі мої, синочки! (Від таких слів призивники схилили голови). Наші славні орли неньки України. Сьогодні, в цей теплий весняний вечір з нашого села, з цього подвір'я, ми виряджаємо вас до бою за волю, за нашу свободу, за вільну Україну.

Кожна мати змила своєму синочку голівоньку, розчесала кучерики, на знак призову вас в Українську Повстанську армію. Я дарую кожному із вас образок Матері Божої, щоб вона опікувалася вами, охороняла від ворожої кулі, оберігала і в стужу, і в холод, і коли над вашими головами буде витати лиха година.

Ви мали б орати нашу святу земельку, сіяти, хлібчик збирати. А ви мусите воювати. Ви мали б поливати нашу святу земельку своїм потом, а йдете поливати її своєю кровцею.

Ви йдете, синки наші, у завзятий лютий бій захищати нашу рідну Україну, боронити нарід свій від лютого ворога-супостата. Щорання буде сходити ясне сонечко, щоночі — славний місяченько, кожної весни буде кувати зозулька, а ми будемо їх усе питати, чи не виділи вас де, не здибали, чи ви ще живі і здорові.

Не забувайте, що ваші плуги, ваші сапи, коси чекають на вас. Ми будемо чекати від вас будь-якої вісточки, лише кілька словечок, що ви живі-здорові.

Ми вас будемо виглядати і щоденно визирати, з кожного горба високого, з кожної долини глибокої, з кожного лугу, з кожного беріжка наших потічків.

Пам'ятайте! Що кожного з вас дома чекає родина, кохана дівчина. Не забувайте, що ми вам усім маємо класти віночки на голови, ми хочемо дочекатися онуків від вас, бавити продовжувачів нашого роду людського.

Материнське серце завжди неспокійне. Віримо, що приїдете на білому коні і принесете до кожної хати сонце волі золоте.

Дівчата, які теж прийшли провести своїх коханих, почали співати:

Уже настав цей вечір розлуки

Уже настав цей вечір розлуки,
Мій милий іде до УПА,
Палкі поцілунки і він подасть руку,
Я трохи весела й сумна.

Весела тому, що до рідного війська
Мій милий іде до УПА,
Не буде вже більше гуляти німота,
Пропаде червона Москва.

Сумна я тому, що не вернеться милий —
В могилі він спочива,
Зате я плакать й тужити не буду,
Бо буде Вкраїна вільна.

У відповідь заспівали хлопці:

Завтра в далеку дорогу

Завтра в далеку дорогу
Свого коня осідлаю,
Кріса закину на плечі,
Милу свою попрощаю.

Батькові, неньці вклонюся,
Рідних сестер попрощаю,
Шаблю припну я до боку,
Вороного я свого замаю.

Вихром помчу я у поле,
Зелене море сколишу,
І незабудку на спогад
Своїй дівчині я лишу…

Коли призивники попрощалися і пірнули у пітьму, їм навздогін прозвучала пісня:

Там кінь стоїть, гризе вуздечку

Там кінь стоїть, гризе вуздечку,
Йди, мила, спитай його сама,
Чому на його сіделечку
Повстанця юного нема…

А твій повстанець в Чорнім лісі
Лежить в терновому вінку,
Згадай його хоч раз у пісні
І тихий вечір у садку…

Потім, майже так само, як і за Польщі, проводжали хлопців до радянської армії.

Тепер за незалежної України продовжують призивати хлопців до Українського війська. Змінилося лише те, що роблять дуже великі проводи з частуванням спиртного, різних наїдків. Інколи проводи роблять більші, ніж весілля.

Проводи в армію Андрія Кантимира. 1956 року

Фрагмент святкового дійства проводів до українського війська на Топорівській сцені

ТОЛОКИ

У наступному томі в одному із розділів буде описано, як проводилися толоки на мащінні хатів. У селі колись була дуже популярною ще одна толока — лупити курудзи, або по-теперішньому звільняти качани кукурудзи від обгортків. Колись багаті господарі сіяли багато кукурудзи. На сапання, коли приходила пора жати, в'язати у снопи, возити з поля додому наймали робітників і платили їм за це. А вже лупити наймали толоку. Сьогодні, припустимо, в того ґазди толока, завтра в іншого, і так майже всю пізню осінь. На толоку скликали переважно хлопців і дівчат. У давні часи така толока розпочиналася після обіду. Уже за радянських часів — надвечір.

Одні хлопці підносили снопи, другі розв'язували і слідкували, щоб біля кожної дівчини лежав сніп, треті забирали стебла кукурудзи, перев'язували і носили туди, де складали оденки. Четверті складали порожні снопи в оденки. Дівчата переважно лупили. Вони сиділи півколом і кидали качани посередині на одну купу. Якщо було багато кукурудзи, то запрошували більше молоді. Весь цей робочий час супроводжувався піснями. Спочатку співали старовинних пісень:

Пішов Івась на війноньку
Пішов Івась на війноньку,
Лишив Марусю на мамоньку,
Просив годувати хлібом біленьким,
Просив напувати медом солоденьким.

Висока могила висипана,
Червона калина посаджена.
Поїхав Івась на могилу,
Прип'яв свого коня до калини.

Вона її годувала сухарем сухеньким,
Вона її поїла полином гіреньким,
Звечора Марусенька захорувала,
А опівночі душу Богу віддала.

Прип'яв свого коня до калини,
Сам приложив голову до могили:
— Сирая земленько, проступися,
Ти, моя Марусенько, обізвися.

Вернувся Івасик
Та й став перед ворота:
— Вийди, вийди, Марусино,
Краща золота.

Ти, моя Марусенько, обізвися,
Чи позволиш, серденько, женитися?
Позволю, позволю, але в вінку,
Не бери ти вдовоньку, бери дівку.

Бо тая вдовонька — лиха мати,
Буде наших діточок збиткувати,
Буде наших діточок збиткувати,
Меш мене молодую проклинати.

Не вийшла Маруся, але його мати:
— Годі, годі, синочку, жартувати.
Вже твоя Марусина похована,
Висока могилонька висипана.

* * *

Сивий коню

Сивий коню, сивий коню,
Грива ти біленька,
Завези ні, сивий коню,
Де моя миленька.

Завези ні, занеси ні
І вдарь копитами,
Може, вийде дівчинонька
З чорними бровами.

Ой не вийшла дівчинонька,
Вийшла стара мати,
Запрошає, припрошає
Козаків до хати.

Один козак з коня злазить,
Другий коня в'яже,
Третій козак йде до хати
"Добрий вечір" каже:

—Добрий вечір, стара мати,
Дай води напиться
Та на твою гарну дочку
Хоч раз подивиться.

— Кварта в сінях, кварта в сінях,
Вода у криниці,
Моя дочка на гулянню,
Їдь та й подивися.

Їде козак дорогою,
Дівчина гуляє,
Молодому козакові
Серденько си крає.

* * *

Що за місяць, що за ясний

Що за місяць, що за ясний
Що за ясная зоря,
Який милий безустидний,
Вечір прийде, п'ять нема.

А на шостий він приходить:
— Як, миленька, маєшся?
Бо я іду в цю неділю
Із другою до вінця.

Йди, миленький, дорогенький,
Я не дуже тороплюсь,
А як будеш вінчатися,
Зайду в церкву подивлюсь.

Іде милий до церковці,
А за ним услід іду —
Покотились дрібні сльози
По личеньку моєму.

Покотились дрібні сльози
По личеньку до землі,
А милому покотились
Іще дужче, як мені.

А священик, як побачив
Став питати молодця:
— Ой з котрою дівчиною
Приступаєш до вінця?

Ой чи з тою дівчиною
Що заручини зробив,
А чи з тою дівчиною,
Що три роки її любив?

— Ой не з тою дівчиною
Що заручини зробив,
Але з тою дівчиною
Що три роки її любив.

Проступіться, люди добрі,
А ти, мила, йди сюди.
Тепер тобі присягаю
Що я твій, а ти моя.

Ой ти, мила, чорнобрива,
Ти до мене підійди,
А ти, зраднице проклята,
Геть від мене відійди.

* * *

Ой червоно сонце сходить

Ой червоно сонце сходить, червоно заходить,
А жонатий до дівчини щовечора ходить.

От прийшов він до дівчини: — Добрий вечір, серце.
Вона йому відповіла: — Убий жінку спершу.

Вбий жінку, вбий дитину та й склади на лавку,
А сам прийдеш до мене сидіти звечора до ранку.

Як прийшов він додомочку, став ножі гострити,
Його жінка молоденька, стала си просити:

— Ой, зачекай, мій миленький, хоч одну годинку,
Та хай же я погодую маленьку дитинку.

— Тоді будеш, моя мила, дитя годувати,
Як я буду у Дунаю ножі полоскати.

А сусіди добрі були, дали мамі знати:
— Прийди, мамко, прийди, мамко, дочку поховати.

Прийшла мамка старенькая, глянула в віконце,
Лежить донька, як рибочка, лицем до схід сонця.

— Доню моя, рибко моя, чим ти провинилась,
Що ж твоя кров червона землю сполонила?

Потім співали веселіших. Робили дві групи. Було дуже весело. Наприклад, одне коло співає:

На камені ноги мию,
На камені стою.
Навкруг мене чари сиплять,
А я си не бою.

Коби швидше до осені:
Віддамся, віддамся,
Таки свому миленькому
Зрадити не дамся…

Друга група перебиває:

Ой на горі білий камінь, ку,
Верховинка сидить на нім.
Кукуріку-ку-ку-ку!

Прийшов до ня верховинець, ку,
«Верховинко, дай ми вінець».
Кукуріку-ку-ку-ку!

Перша група починає:

Глибока кирниця, глибоко копана…
Там стоїть дівчина, як намальована.
Ла-ла-ла-ла-ла, ха-ха —
Як намальована.

При кирниці стала, водиці набрала,
Про свого Йвасика милого думала.
Ла-ла-ла-ла-ла, ха-ха —
Милого думала.

Друга перебиває новою піснею:

Служив козак у війську,
Мав років двадцять три.
Любив козак дівчину
І з сиром пироги.

Ішов козак по стежці
Помежи терени,
Побачив він дівчину,
Що несла пироги.

Приспів:

Гей, чула, чула, чула
Гей, чула, чула ти:
Любив козак дівчину
І з сиром пироги.

Співали й разом:

Жито, мамцю

Жито, мамцю, жито, мамцю,
Жито — не полова…
Як дівчину не любити,
Коли чорноброва?

Жито, мамцю, жито, мамцю,
Жито — не пшениця…
Як дівчину не любити,
Коли чепуриться?

Приспів:

Очерет, осока —
Чорні очі в козака.
На те мати родила,
Щоб дівчина любила.

Якщо було кілька толок у селі, то можна уявити, які це були співи. Та ще й які змагання.

Через кілька годин роботи господарі роздавали по пирогові. Печені пироги, як правило, теж були з фасулями або з сиром. У кінці роботи давали вечерю, а після відбувалася забава. У давні часи така забава закінчувалася до темноти. Пізніше до опівночі. Звичайно, молодь охоче ходила на толоки, щоб поспівати, потанцювати. Хлопці ходили, щоб позалицятися до дівчат. Таке могло відбуватися лише до Пилипівського посту. Хто залишався із кукурудзою після початку посту, на такі толоки молодь ішла неохоче. Замість співанок, колядували. Але не було забав. Тому всі господарі старалися впоратися з очисткою качанів кукурудзи до посту.

ПІСНІ СИВОЇ ДАВНИНИ

СІЛЬСЬКА ПІСНЯРКА

Пісенна творчість українського народу безмежна. Наш народ вважається співучим. Наше село — маленька-маленька частинка того великого співучого українського народу. Тож працюючи над такою роботою, хотілося би показати, які народні, стрілецькі та повстанські пісні прижилися, так би мовити, осіли у нашому селі. Тому що кожне село, як відомо, має свої індивідуальні особливості.

А те, що в Топорівцях любили пісню з давніх-давен, свідчить розповідь у попередній книжці про відому сільську піснярку Анну Федорчук, де у Франковому фонді у Києві в Інституті літератури і мистецтва ім. М. Рильського зберігаються відомості, що у неї записували народні пісні Лесь Мартович, Михайло Павлик і Марія Гаморак. Ось ці пісні:

За нашими воротами

За нашими воротами
Вікопана студня,
Тепер-їм си здогадала,
Що-м любила дурня.
Тепер-їм си здогадала,
Так поміркувала:
Той, що люди обходили,
Я того кохала.
Тепер-їм-си здогадала
Та й дорозуміла,
Що я така молоденька
За дурнем жаліла.
Так си води наносила
З нової керниці,
Так си сина налюбила
Тої годовиці.
Так си води наносила
Тої студеної,
Так си сина налюбила,
Шкода вроди тої.

Так си води наносила,
Пити ї не буду.
Так си води наносила,
Не буду ї пити,
Так си любка налюбила,
Не буду з ним жити.

* * *

Ой до млина, до млина

Ой до млина, дорожечка, до млина.
Хто мені жито змеле, коли любка нема?

Хто мені жито змеле і пшеницу спитлює,
Хто мене, молоденьку, в личко поцілює?

І той буде цілювати, котрий буде годен,
Хто буде до мойого личенька подобен.

Та й не буде преподобен ні брат, ні сестриця,
Але буде преподобен чужий чужениця.

Та я чужій чуженици горівочки куп'ю,
Та я свою капалію на бубен облуп'ю.

О я своїй чужій чуженици горівочки купив,
Та я свою капалію на бубен облупив.

Та не тота капалія, що поночи ходит,
Але тота капалія, що з розуму зводит.

Й звів із-мі із розуму, Бога з не боявси,
Ще ті Господь з ласки струтит, ще ті покарає,
Щоби-с не мав приворотку, як води немає…

* * *

Ой луги шумля, береги бриня

Ой луги шумля, береги бриня,
Калинка процвітає.
Миленький йде, коника веде
І коня сідлає.

Ой ти так кажеш, ти так говориш,
Щоби я не тужила.
Буду тужити, покиму жити,
Бо-м ті вірно любили.

Миленька ходит, та й ручки ломит
Та й так си питає:
— Ой де ж ти їдеш, де ж ти поїдеш,
Мій миленький, від мене?

— Недалеченько, моє серденько,
Я си верну до тебе,
Перекинуся, стану зозульков,
Буду вміти літати.

Ой сяду-впаду в вишневім саду
Та й буду щебетати…

* * *

Ой у полі криниченька

Ой у полі криниченька,
Коло неї травиченька,
Аж там Роман воли пасе,
А дівчина воду несе.

Лишив Роман воли пасти,
Взяв дівчину зачіпати.
— Ой Романе-Романочку,
Лиши мене, дівчиноньку.

Бо недобру матір маю,
Буде бити, добре знаю.
— Ой не бійся, не ме бити,
Я ті навчу говорити.

Ой прийшла я додомочку,
Мене мати в головочку!
— Не бийте ні в головочку,
Скажу вам усю правдочку:

— Ой, Романе-Романочку,
Загадай ми загадочку:
Ой що росте без коріння?
А що горит без погону?

А що біжит без погону?
Ой, мій милий Романочку,
А що світит без ярини?
Тяжко жити без дружини.

Камінь росте без коріння,
Вода біжит без нагону,
Ладан горит без полону.
Моя мила дівчинонько.

Налетіли гуси з броду,
Сколотили з піском воду.
Нім вода си устояла,
Я з Романом розмовляла.

Місяць світит без ярини,
Жиє вдова без дружини.

* * *

Чомусь не прийшов?

Чомусь не прийшов,
Коли-м тобі казала?
Чи-с коня не мав,
Дороги не знав

Чи ненька не пускала?
Ой коня я мав
Та й дорогу знав,
Та й ненька мні пускала,

Найменша сестра, бодай не зросла,
Сідельце сховала.
Найстарша сестра
Сідельце знайшла,

Коника всідлала:
Ой їдь, братчику,
До миленької,
Щоб си не гнівала.

* * *

Миленька і миленький

Рік си любили, рік си любили,
А рік си не виділи,
Як си уздріли, як си уздріли,
В тот раз си розболіли.

А над миленьким, над молоденьким
Лиш діброва шумит.
Ой над миленьков, над молоденьков
Та й отец – мати плаче,
А над миленьким, над молоденьким
Лиш чорний ворон кряче.

Миленька лежит, миленька лежит
В зеленій діброві,
А над миленьков, над молоденьков
Ясная свічка горит.

Висока верба, висока верба
Широкий лист має,
Ой за миленьким, за молодесеньким
Усі дзвони задзвонили,

Велика люба, тяжка розлука
Серденько ми вриває.
За миленьков, за молодосеньков
Луги си похилили.

* * *

Ой поки я в свої мамки

Ой поки я в свої мамки
Дівчинов ходила,
Та й червона калинонька
На подвір'ї цвила.

Ой є в мене, моя ненько,
В городі криниця,
Най калину поливає
Молодша сестриця.

А як мене, молоденьку,
Від неньки взяли,
Та й червону калиноньку
Гет у пеньок стяли.

Та й є у вас, моя ненько,
Мальований ґарчик,
Най калину поливає
Наймолодший братчик.

Та й чого-сьте, моя ненько,
Калину зрубали?
Не було ті', мій синочку,
Щоби-сь поливала.

* * *

Багато співають у нас народних пісень. Перш за все хотів би передати старовинні пісні, які співали ще наші діди-прадіди. Звичайно, це не всі. Але частину їх записали сільські любителі, цінителі старовинного.

ЛІРИЧНІ ПІСНІ

В саду розпрощалася пара

В саду розпрощалася пара,
Під нею здригнулась земля,
Милий до милої говорив,
А сльози були на очах.

Коли ж ти, мій милий, приїдеш
Коли ж ти до мене прийдеш?
Коли ж ти мене, молодую,
Під шлюбний вінець поведеш?

Не скоро я, мила, приїду,
Не скоро я, мила, прийду,
Не скоро тебе, молодую,
Під шлюбний вінець поведу.

Збудуй мені, милий, хатину
Нехай я у ній поживу
Женися, мій милий, з другою,
За наймичку я тобі буду.

Не хочу щоб ти мені служила,
Не хочу, щоб наймичков була,
Лиш хочу, щоб ти мене любила
І до смерті моєю була.

* * *

Летить галка через балку

Летить галка через балку,
Літаючи кряче,
Молодая дівчинонька
Ходить гаєм, плаче.

Раз увечері пізненько,
Як мати заснула,
Вийшла слухать соловейка,
Мов зроду не чула.

Не пускає її мати
Пізно до криниці
Ні жита жать, ні льону брать,
Ні на вечорниці.

Вийшла, стала під вербою
Та й дивиться у воду,
Нащо мати красу дала
Ще й пишную вроду.

Було ж тобі, моя мати,
Цих брів не давати,
Було ж тобі, моя мати,
Щастя й долю дати.

* * *

Іще сонце не зайшло

Іще сонце не зайшло,
Та зробилась темнота,
Нещаслива та дівчина,
Котра любить козака.

Козак їде в чисте поле,
Остаюся я сама,
Зостаюся я одна —
Ні дівчина, ні вдова.

Та ні дівчина, ні вдова,
Лише рекруточка молода.

* * *

Козак від'їжджає

Козак від'їжджає, дівчинонька плаче:
— Куди їдеш, козаченьку?
Козаче-соколю, візьми мене із собою
На Вкраїну далеку.

— Дівчинонько мила, що ж будеш робити
На Вкраїні далекій?
— Буду хустки прати, зеленеє жито жати
На Вкраїні далекій.

— Дівчинонько мила, що ж ти будеш їсти
На Вкраїні далекій?
— Сухарі з водою, аби, серце, із тобою
На Вкраїні далекій.

— Дівчинонько мила, де ж ти будеш спати
На Вкраїні далекій?
— В степу під вербою, аби, серце, із тобою
На Вкраїні далекій.

* * *

Ой у полі три криниченьки

Ой у полі три криниченьки,
Любив козак три дівчиноньки —
Чорнявую та й білявую,
Третю руду препоганую.

Що чорняву від душі люблю,
До білявої залицяюся,
А з рудою препоганою,
Мабуть, піду розпрощаюся.

Не всі тії та й сади цвітуть,
Що весною розвиваються,
Не всі тії та й вінчаються,
Що си люблять та й кохаються.

Половина тих садів цвіте,
Половина обсипається.
Одна пара та й вінчається,
А другая розлучається.

Чи ж я тобі та й не казала,
Як стояли під криницею,
Не їдь, милий, та у Крим по сіль,
Бо застанеш молодицею.

Любив тебе я дівчиною,
Люблю тебе молодицею,
Довго, довго буду ждати я,
Поки станеш удовицею.

* * *

Ой на горі, на високій

Ой на горі, на високій
Кучерявий дуб стояв,
Під тим дубом кучерявим
Козак дівчину підмовляв.

Як підмовив ту дівчину,
Легко скочив на коня:
— Будь здорова, дівчинонько,
Бо я їду до війська.

А дівчина як те вчула,
Стала плакать і ридать,
Козакові жаль зробилось,
Став дівчину розважать:

— Ти, дівчино, чорнобрива
Ти, дівчино, молода,
Як повернуся із війська
Будеш ти моя жона.

— Де ж ти бачив, мій миленький
Щоб сухий дуб листя мав?
Де ж ти бачив, мій миленький,
Щоб багатий бідну взяв?

— Бачив, бачив, дівчинонько,
Як сухий дуб листя мав.
Бачив, бачив, дівчинонько,
Як багатий бідну взяв.

* * *

Ой хмелю, ж ти мій, хмелю,..

Ой хмелю, ж ти мій, хмелю,
Хмелю зелененький,
Де ж ти, хмелю, зиму зимував,
Що й не розвивався?

Зимував я зиму,
Зимував я другу,
Зимував я в лузі на калині
Та й не розвивався.

Ой сину ж мій, сину,
Сину молоденький,
Де ж ти, сину, нічку ночував,
Що й не роззувався?

Ночував я нічку,
Ночував я другу,
Ночував я у тої вдовиці
Що сватати мав.

Ой сину ж мій, сину,
Ти моя дитино,
Не женися на тій удовиці,
Бо щастя не буде.

Бо вдовине серце,
Як осіннє сонце,
Воно світить, світить, та не гріє,
Все холодом віє.

А дівоче серце,
Як весняне сонце,
Хоч воно та й хмарнесеньке,
А все ж воно теплесеньке.

* * *

За городом качки пливуть

За городом качки пливуть,
Каченята крячуть,
Вбогі дівки заміж ідуть,
А багаті плачуть.

Вбогі дівки заміж ідуть
З чорними бровами,
А багаті дівки сидять
З кіньми та волами.

Чи чула ти, дівчинонько,
Як я тебе кликав?
Через твоє подвір'ячко
Сивим конем їхав.

Ой чи чула, хоч не чула,
Я не обзивалася,
Темна нічка-петрівочка —
Вийти боялася.

Ой не бійся, дівчинонько,
Не бійся нічого,
Бо я, хлопець молоденький,
Не зрадив нікого.

Ой, не хоче твоя мати
Мене бідну знати,
Хоче собі багатую
Невістку шукати.

Нащо мені на подвір'ї
Воли та корови
Як не буде в моїй хаті
Любої розмови?

Ой бас гуде, бас гуде,
Скрипка витинає,
А то вдова своїй доні
Весілля справляє.

Нехай знають, нехай знають,
Де музики грають,
Нехай знають, нехай знають,
Як бідні гуляють.

* * *

В кінці греблі шумлять верби

В кінці греблі шумлять верби,
Що я посадила,
Нема мого козаченька,
Що я полюбила.

Нема того козаченька,
Поїхав за Десну,
Сказав, рости, дівчинонько,
На другую весну.

Росла, росла дівчинонька
Та й на порі стала,
Ждала, ждала козаченька
Та й плакати стала.

Ой, не плачте, карі очі,
Така ваша доля,
Полюбили козаченька
При місяці стоя.

Зелененькі огірочки,
Жовтенькі цвіточки,
Нема мого миленького —
Плачуть карі очки.

* * *

Ой на горі льон цвіте

Ой на горі льон цвіте,
Під горою стелиться,
Поїхав мій милий на друге село,
Певно, там ожениться.

Як прийшли ми до хати,
Та й не знали, де стати —
Ой чи стояти, ой чи сідати,
Чи назад си вертати.

Сідлай, братчику, коня
Коня вороненького,
Та й поїдемо на друге село
До мого миленького.

Ой на горі льон цвіте,
Під горою стелиться,
То не чоловік, то не людина,
Що два рази жениться.

Як приїхали в село,
Там було невесело,
Як приїхали на подвір'ячко —
В милого весіллячко.

Ой на горі льон цвіте,
Під горою квіточки,
То не чоловік, то не людина,
Що лишає діточки.

* * *

Не та роза, що за садом

Не та роза, що за садом,
Не та роза, що в саду,
Не той милий, що двох любить,
А той милий, що одну.

Покидаєш мене, милий,
Покидаєш, покидай,
А що було поміж нами,
Нікому не вповідай.

В саду травка пожовтіла,
А ти, розо, зеленій.
Дома всі на мене сварять,
Хоч ти, милий, пожалій.

Покидаєш мене, милий,
Покидаєш, Бог з тобов,
Ти ще, милий, пожалієш
І заплачеш ти за мнов.

Ой жалів би-м тебе, мила,
Якби-м думав тебе брать,
Через місяць, а то й раньше,
Буду тебе покидать.

Раз прийшла я на весілля,
Стала собі в стороні,
Покотились йому сльози
Ще раніше, ніж мені.

Ой як роза в саду цвіла,
Ти хотів її зірвать,
А як роза в'януть стала,
Ти старався розтоптать.

Кому сонце, кому вітер,
А кому густий туман,
Кому щастя, кому доля —
А мені гіркий обман.

Сама розу я садила,
Сама буду поливать,
Сама милого любила,
Сама буду забувать.

* * *

Ой із тої криниченьки

Ой із тої криниченьки
Вода витікає,
Ой там мама Петрусеві
Коня напуває.

— Порадь мене, дівчинонько,
Як я маю бути —
Подай мені таке зілля
Щоб тебе забути.

Напуває кониченька
І сина питає:
— Де ж, Петрусю, пробував ти?
Вже нічка минає.

— Ой є в мене таке зілля,
Дала мені мати,
Як дам тобі напитися,
Забудеш кохати.

— Ночував я, матусенько,
В багатої дочки,
Дала мені напитися
З медом наливочки.

Ой є в мене таке зілля
Коло перелазу,
Як дам тобі напитися,
Забудеш відразу.

* * *

Вийшов місяць із-за хмари

Вийшов місяць із-за хмари
І високо підійшов;
— Подивись, молода дівчино,
Як далеко я зайшов.

— Я до тебе не вернуся,
Бо не маю до кого
Був я вчора в тебе під віконцем,
Ти кохала другого.

Як зайшов за другу гору,
Стала дівчина гукать:
— Ой вернися, мій любий козаче,
Маю щось тобі сказать!

— Я нікого не кохала —
Тільки тебе одного.
Їхав козак просив з ружі квітку,
Я дала через вікно.

— Було тобі, моя мила,
З ружі квітку не давать,
Було тобі, молода дівчино,
Нас двох разом не кохать.

* * *

Ой на горі криж (хрест)

Ой на горі криж,
Ти, дівчино, спиш.
Козак до війська від'їжджає,
Присягу не даєш.

Козак урльоп взяв,
Додому приїхав,
До дівчини під віконце,
Дівчину викликав.

Дівчина встала,
Два пальці підняла:
— Присягаю тобі, козаче,
Що буду вірна.

Дівчина вийшла,
Ручки заломила:
— Ой Боже мій, милосердний,
Що я наробила? …

Козак листа шле
До своєї дівчини,
Друзі йому відписали
Що вже си віддає.

Що я наробила
Що я своєму
Миленькому
Присягу зломила?

Витяг револьвер
Ще й наладований
Стрілив у грудь, у грудь-серденько
Дівчині зрадливій.

* * *

На городі верба рясна

На городі верба рясна,
Там стояла дівка красна.
Вона красна і вродлива,
Її доля нещаслива.

Її доля нещаслива,
Нема того, що любила.
Нема його та й не буде,
Розраяли чужі люди.

Розраяли, розсудили,
Щоб ми в парі не ходили.
А ми в парі ходить будем
І друг друга любить будем.

* * *

У саду з винограду

У саду з винограду
Стояло три верби,
Під тими вербоньками
Стояли три сестри.

Одна любить Миколу,
Друга любить Петра,
А третя, чорнобрива,
Любила Василя.

Візьму я все відеречка
Та й піду в береги,
Там з милим си зустріну
І наберу води.

Води я не набрала,
Тихесенько стою,
Я чую, десь співає
Мій милий у гаю.

Стихенька вона ступає
До хати із водов
І чує, як співає
Василько під вербов.

— Не сам я тут співаю,
Не сам я тут стою,
Цілую, обіймаю
Подруженьку твою.

— Подруго, подружечко,
Яка у тебе кров?
Нащо ти розлучила
Горячую любов?

Не сам же він співає
Маруся коло нього
А він її питає,
Чи любить вона його.

— Чи люблю, чи не люблю,
Ти знати не будеш,
Бо ти мене покинеш,
До другої підеш.

* * *

Ой чиї ж то воли?

Ой чиї ж то воли
По горі ходили?
Чи не того козаченька
Що нас три любили?

Перша полюбила,
Друга покохала,
А та третя, наймолодша,
Чари зготувала.

Чари зготувала —
Синю перепілку
Поставила миленькому
На білу тарілку.

Не встиг милий з'їсти
Крильце та й реберце,
Заболіла головонька
Стиснула за серце.

— Марусю, Марусю,
Думав тебе взяти,
А ти мене зчарувала —
Мушу помирати.

* * *

Щоб скорше вечір

Щоб скорше вечір, сонечко зайшло
Щоб ту річеньку перейти
Щоб залишить тії кохання
І більш до неї не прийти.

Побігла Галя, побігла швидко,
Там, де плавали кораблі,
Скочила в воду і все затихло.
Знайшла прихильність сама собі.

— Я не прийшов тебе, Галю, кохати,
А прийшов лише сказати,
Я прийшов тобі сказати,
Що хочу тебе покидати.

Побіг Івасик, побіг швиденько,
Витяг хустину з-за пояса,
Кинув на воду: — Забери собі, Галю,
Це та хустина, що ти дала.

— Чому ти, Йвасю, не покидав швидше,
Поки ти мене не здурив?
Ізвів з розуму ти мене, Йвасю,
І світ мені занапастив.

Забери, Галю, та й зав'яжи собі очі,
Щоб не чорніли у воді,
Щоб личко біле і стан дівочий
Знайшли прихильність самі собі.

Дивися, Йвасю, на тую гору,
А на тій горі стоїть хрест.
Тобі з другою життя не буде,
Скоро за мною ти помреш.

* * *

Ой у саду біла ружа

Ой у саду біла ружа,
Вона задумала всихать,
А наша любов уже пропала,
Вона не вернеться до нас.

Втвори, ненько, сінні двері,
Нехай повіє вітерець,
Може, прийде мій миленький
Хоч на останній вечорець.

Іде, іде мій миленький —
На нім сорочка вишита,
На нім сорочка вишивана,
Вона мене з ума звела.

Кажуть люди, що я хорую,
Кажуть люди, лічиться,
А хто кохання не розуміє,
Скаже, сухоти взялися.

Не на сухоти я хорую,
Не на сухоти я помру,
Через милого, через кохання
В сиру могилу спать іду.

Не шийте ні біле плаття
Із білого чувашу,
Не везіть ня до шпиталю,
Бо більш не хочу жити я.

Як я умру, як я скінчуся,
Як я в могилу спать піду,
Тоді кохать мене не треба,
Кохай тепер, коли живу.

* * *

Вечір вечоріє

Вечір вечоріє
Подружки йдуть гулять
А мати як це вчула,
І стала не пускать:

— Не йди, не йди ти, доню,
У вишневий сад гулять.
Сама ти добре знаєш,
Що рано уставать.

— Вечір вечоріє,
Колишеться трава,
Не йди, не йди, мій милий,
Піду д'тобі сама.

А Галя не слухала
Зібралась та й пішла
На рано люди кажуть,
Що Галі вже нема.

Шукали тую Галю
По горах, по лісах,
А батько Галі каже:
— Шукайте в криницях.

Заглянули в криницю,
Мов рибонька на дні,
Лежить молода Галя,
Лежить на камені.

Почали тую Галю
З криниці витягать,
А молодого Йвася
Водою відливать.

Вона його не любила,
А він її любив,
І за любов велику
В криниці утопив.

* * *

Ой помию я звечора ноги

Ой помию я звечора ноги,
Бо прийдеться на землю ставать,
Бо прийдеться з миленьким розставатися,
Ох, як тяжко його забувать.

Ти, подруго моя дорогая,
Не люби того хлопця, що я,
Бо він зрадник і з тебе насміється,
Ти останешся бідна, як я.

Ой на що ж ви траву покосили,
Щоб на сонці зів'яла вона?
Ой нащо я росла — виростала,
Щоб козак насміявся з мене?

* * *

Було це літньою порою

Було це літньою порою,
Вийду я в сад погулять,
Стану під білу березу,
Буду на милого ждать.

Ждала я, вірная, ждала,
А він чогось не прийшов.
Має він намір на другу,
Про мене бідну забув.

Кому я си пожалію?
Кому я правду скажу?
Кому я свою головоньку
На білу грудь положу?

Тобі я си пожалію,
Тобі я правду скажу,
Тобі я свою головку
На білу грудь положу.

Багато зірок на небі,
Одна з них ясно горить.
Багато хлопців на світі,
За одним лише серце болить.

Минулись майові ночі,
Де соловейко щебетав.
Де ж тії карі оченята,
Що я їх вірно так кохав?

Минулись майові ночі,
Минулись майові дні,
Ой очі, карі очі,
Що ви так марно пішли?

* * *

Ой вийду я на ту гору

Ой вийду я на ту гору,
Подивлюся на долину,
Долина широка, калина висока,
Аж додолу гілля гнеться.

— Ой, якби я була знала,
— Не йшла заміж, а гуляла,
Коло свого батька, рідної неньки
Горя-лишенька не знала.

А під тою калиною
Стояв хлопець з дівчиною.
Дівчина стояла, слізьми си вмивала,
Свою долю проклинала:

А тепер я мушу знати,
Пізно лягти, рано встати.
Пізненько лягала, раненько вставала,
Свою долю проклинала.

Ой вийду я на ту гору,
Подивлюся на той місяць.
Ой місяцю ясний, який ти прекрасний!
Чого мій талан такий нещасний?

* * *

Садом ходила, квіти збирала

Садом ходила, квіти збирала,
Кого любила, причарувала.
Причарувала серце і душу,
Тепер до тебе ходити мушу.

Я виходила, тебе не було,
Я постояла, назад вернула.
Більше не вийду, з тобов не стану,
Вишлю ти сестру таку, як сама.

Ходити буду, любити мушу,
Скажу тя правду: сватать не буду.
Ой ти дівчино, горда та пишна,
Чому ти вчора гулять не вийшла?

З твойов сестрою нічку постою —
Не та розмова, що із тобою,
Не та розмова, не тії слова,
Не біле личко, не чорні брови.

* * *

На городі верба рясна

На городі верба рясна,
Верба похилилась.
Чи мій милий такий файний
Що я так влюбилася?

Полюбила миленького
На сімнадцятім року,
Цілу ніченьку не спала
Аж до першого часу.

А по першому часочку
Першим сном заснула я.
Сняться мені карі очі,
Темнорусі волоса.

Постелю я білу постіль —
Спи, подушечко, сама,
А я піду послухаю,
З ким мій милий п'є, гуляє.

* * *

Залицяльників багато

Залицяльників багато, люблю одного,
Лише не знаю, з ким судьба,
Кого не люблю, стоїть на порозі,
Кого люблю того нема.

Піду в аптеку куплю я йоду.
Аптекар йоду не дає:
— Скажи, дівчино, серденько моє,
Яка досада в тебе є?

А я досади тобі не скажу,
Лишень скажу, що ня болить.
Любила хлопця, а він покинув,
А в серці ще любов горить.

* * *

На моїм городі

На моїм городі росте черешенька.
Полюбила козаченька, як ще була маленька.

Якби була-м вища, була би пригнулась,
Якби була не любила, була би забула.

Я рибку варила та й не доливала,
Ой мала я миленького, та не шанувала.

Як буду варити, буду доливати,
Ой вернися, мій миленький, буду шанувати.

Чи вікна біліють, чи вони з морозом,
Чи мій милий такий файний, чи мій дурний розум?

У моїм городі зацвіла лелія,
Як не буду Василева, не буду нічия.

Ой зродили спілі ябка. Чим переносити?
Розсердився мій миленький. Чим перепросити?

А я тії спілі ябка мішком переношу,
А я свого миленького смішком перепрошу.

Як зачєла ввихатиси та й переносила,
Як зачєла всміхатиси та й перепросила.

* * *

Невисоко сонце сходить

Невисоко сонце сходить, не мож досягнути,
Невелика любов була, та не мож забути.

Ой ішов я твоїм садом, ще й твоїм городом,
Скинув шапку поклонився: — Будь, мила, здорова.

Будь, миленька, здоровенька та ще й розумненька,
Не давайся на підмову, ти ще молоденька.

Не давайся на підмову із розуму звести,
Бо не знаєш доки маєш русу косу плести.

* * *

Ой скука, ой скука

Ой скука, ой скука ще й досада,
Десь мого миленького нема.
Поїхав мій милий в Одесу,
А я осталася одна.

Приїхав мій милий з Одеси,
Питається: — Де мила моя?
Подружки йому відповідають:
— Давно вже в могилу спать лягла.

Приїхав мій милий на цвинтар,
Коня прив'язав до хреста,
А сам до могили припадає:
— Устань, устань, мила моя.

Дивіться ви, хлопці й дівчата,
До чого любов та довела,
Що там молодая дівчина
З любов'ю в могилу спати лягла.

* * *

Червона калина так рясно цвіла

Червона калина так рясно цвіла,
Молода дівчина в розкошах жила.

Молода дівчина в розкошах жила,
Циганка гадала, за ручку брала.

Циганка гадала за ручку брала:
— Не йди, доню, заміж, ти ще молода.

Не йди, доню, заміж, ти ще проживеш,
А як вийдеш заміж, в Дунаю втонеш.

— Марусю, Марусю, не слухай нікого
Послухай, Марусю, мене молодого.

Мій батько багатий, збудує нам міст,
Високий, широкий на тисячу верст.

По нашому мосту поїзди гудуть,
В середнім вагоні Марусю везуть.

В середнім вагоні відкрите вікно
Втонула Маруся в Дунаї аж на дно.

Купи мені, батьку, сивого коня,
Сяду та й поїду кругом Дуная.

Втонула Маруся утону і я,
Щоби люди знали, вона була моя.

* * *

Як був я ще маленький

Як був я ще маленький,
Не знав що це любов,
Не знав, що то любити
Дівчину молоду.

Як став я підростати,
Став з мене молодець,
Почав я пари шукати,
Як сивий голубець

Я першу полюбив,
А другу покохав,
А третю, чорнобриву,
До серця пригортав.

Четверта мене любила,
А п'ята кохала,
Шоста за мною тужила
Ще й листи писала.

До сьомої звечора,
До восьмої вночі,
Дев'яту раз поцілую,
З десятою сплю вночі.

З одинадцятою дівчиною
На спацир я іду,
А з тою дванадцятою
До шлюбочку стаю.

Ой Боже, ти, мій Боже,
Чому ти так не дав,
Щоб з першою дівчиночков
До шлюбочку я став?

* * *

Куди ж ти, мій миленький?

— Куди ж ти, мій миленький,
Проти ночі збираєшся?
— Збираюся, моя мила,
У далеку дорогу.

— Ночуй, ночуй, мій миленький,
Хоч цю нічку зі мною.
— Я би з тобов, моя мила, ночував,
Лиш коби я не заспав.

— Та не бійся, мій миленький,
Я молода не засплю.
Як запіють перші кури,
То я тебе ізбуджу.

Запіяли перші кури,
Та й запіяв сам когут.
— Вставай, милий, чорнобривий,
Надворі вже білий день.

Запіяли перші кури
Запіяли когути.
— Вставай, милий, чорнобривий,
Веди коня до води.

Вставай, милий, чорнобривий,
Бо вже твої браття йдуть,
Вже всі коні посідлані,
Лишень твого так ведуть.

— Бодай же ти, моя мила,
Довгі літа прожила,
Що ти мене молодого
Так раненько збудила.

* * *

Відколи стою

Відколи стою, відколи стою
Під твоєю коморою
Вийди, дівчино, вийди, серденько,
Най з тобов поговорю.

Рада би вийти, рада би вийти
З тобов говорити,
Ой лежить нелюб на правій руці,
Боюся його збудити.

Дівчино люба, дівчино люба,
Відсунься від нелюба,
Я вб'ю нелюба з темного лугу
Як сивого голуба.

Ой чи получиш, чи не получиш
А вже нас не розлучиш
Ой сідлай коня, виїжджай з двора —
Ти не мій, я не — твоя.

* * *

Ой поїхав мій миленький

Ой поїхав мій миленький
До Заболотова
Купить мені даруночок,
Коби я здорова.

А той буде даруночок
Леліти, леліти,
Буде мою товаришку
Головка боліти.

Товаришка з товаришков
Товаришувала,
Товаришка товаришці
Правди не сказала.

Товаришко, товаришко,
У купці ходімо,
Лиш одного легіника
Обі не любімо.

* * *

Якби не мороз

Якби не мороз, якби не мороз,
Не та зимная роса,
То пішла би я, то пішла би я
До Тернополя боса.

А в Тернополі, а в Тернополі
Церковця збудована,
Там дівчинонька молодесенька
Примушений шлюб брала.

— Ой скажи мені, ой скажи мені,
Ти примушений шлюбе,
Чи гаразд мені, чи біда мені
За нелюбочком буде?

Як буде гаразд, як буде гаразд,
Буду його любити,
Як буде біда, як буде біда,
Я піду си втопити.

* * *

Ой ти, горо кремінная

Ой ти, горо кремінная,
Лупайся, лупайся,
Ти, дівчино, кого любиш,
Признайся, признайся.

— Хіба ж би я з піску була
Щоб я сипалася,
Хіба би я дурна була,
Щоб я призналася.

— Ой під тою горою
Сірі воли в ярмі,
Заплати ми, дівчинонько,
Що любив тя марно.

— А я тобі, козаченьку,
Ще й переплатила,
Цілував моє личенько —
Я не боронила.

Цілував моє личенько
Ще й білі рученьки,
І при сонці, і при зірці
Ще й при місяченьку.

* * *

Один місяць сходить

Один місяць сходить,
А другий заходить,
Козак до дівчиноньки, гей,
Щовечора ходить.

— Не ходи козаче
Не ходи до мене
Бо любов невірная, гей,
Не візьмеш ти мене.

— Я ходив до тебе,
Та й не находжуся,
Я з тобою, серденько, гей,
Не наговорюся.

Я ходив до тебе
І ходити буду,
Тебе, моя зіронько, гей,
Повік не забуду.

Як позволить мати
Невісточку брати,
Візьму за рученьку, гей,
Приведу до хати.

* * *

Коло млина, коло броду

Коло млина, коло броду
Два голуби пили воду.
Вони пили воркотіли
Та й знялися, полетіли.

Та й знялися, полинули,
Про кохання спом'янули.
Та й знялися, полетіли,
Крилоньками стрепенули.

* * *

Ой вийшов місяць із-за хмари

Ой вийшов місяць із-за хмари,
Долину ясно освітив,
А як освітив ту долину,
І знов за хмару заходив.

В долині хатина стояла,
В хатині світельце горить,
Там мати доню вговоряла.
Доня заплакана сидить.

— Ой доню, — каже мати, — доню,
Ти в мене, Галочко, одна,
Не дожидай козака з бою,
Його на світі вже нема.

— Не піду, мамо, за старого —
Старий не пара же мені.
А як віддаш мене за нього,
То буду гнить в сирій землі.

Не було чути більш нічого,
Лиш тихий, тихий плач дочки.
На другий вечір нелюбому
Доня подала рушники.

* * *

Ой червона калинонько

Ой червона калинонько,
Не хились вдолину,
Не плач, не плач, дівчинонько,
Що я тебе покинув.

Ой я тебе покидаю,
Чорнявую не хочу,
А за тою русявою
Не раз, не два заплачу.

Ані травки, ні муравки —
Ніде коня попасти,
А я піду в сад зелений
Русявую шукати.

Ой чи знайду, чи не знайду,
Може, голос почую.
Несе, несе та чорнява
Козакові вечерю.

Ой вечеряй ти, чорнява,
Ой вечеряй ти сама,
Бо я уже повечеряв,
З русявою разів два.

* * *

Пливе синя хмара

Пливе синя хмара, а за нею сива,
Скажи мені, мамо, чом я нещаслива.

Навчи мене, мамо, як терен ламати,
Скажи мені, мамо, де щастя шукати.

Терен зелененький, не треба ламати,
Як не дав Бог щастя, то й не будеш мати.

Чи ти мене, мамо, в куплі не купала?
Чи ти мені, мамо, щастя не бажала?

Не раз тебе, доню, в куплі я купала,
Лихая долечка під вікном стояла.

Не раз тебе, доню, в куплі я купала,
Не раз лиха доля в купіль заглядала.

* * *

Мала мати дочку

Мала мати дочку та й не шанувала,
Вона її щовечора по воду посилала.

Взяла дівча відра, та й пішла по воду
Аж там хлопці-риболовці, та всі козацького роду.

— Хлопці-риболовці козацького роду,
Візьміть мене в новий човен та перевезіть через воду.

— Ми би тебе взяли, щоб хвиля не збила,
Щоб за тобов стара мати, за тобов не тужила.

— Моя стара мати не буде тужити,
Вона сама добре знає, що я не маю з ким жити.

Сіла дівча в човен, тяженько зітхнула,
Відпливала від берега, правов рученьков махнула.

Не плач, стара мати, не тужи за мною,
Місяць зійде, роса впаде, доня вернеться додому.

* * *

Ой під калиною трава зеленая

Ой під калиною трава зеленая,
Там стоїть дівчина, та й засмученая.

Ой ти, дівчинонько та й зарученая,
Ой через кого ти та й засмученая?

Кохала милого, кохала довгий час,
Гірка недоленька та й розлучила нас.

Ой під калиною трава схилилася,
Молода дівчина з милим простилася.

Прощай, дівчинонько, серце коханеє,
Прощайте, кучері, личко рум'янеє.

* * *

Ой хмариться, туманиться

Ой хмариться, туманиться,
Став дощик накрапать,
Підем, підем, мій миленький,
У вишневий сад гулять.

Підем, підем, мій миленький,
У вишневий сад гулять,
Там будемо з тобою вдвох
Всю нічку розмовлять.

Там будемо з тобою вдвох
Всю нічку розмовлять,
Навчи, навчи, козаченьку,
Що матері сказать.

На першеє словечко:
В садочку я була,
Квітки рвала, вінок плела
Та й забарилася.

На другеє словеченько:
В подружки я була,
Хустку шила-вишивала
Та й забарилася.

Брешеш, доню, брешеш, доню,
Неправдонька твоя,
Очі твої заплакані,
Коса розплетена.

Іди, доню, іди, доню,
Геть з мого двора,
Йди до того козаченька,
Що звів тебе з ума.

* * *

Світи, місяченьку,...

Світи, місяченьку,
Світи на діброву,
Нехай я перейду,
Нехай я перейду
До дівчини на розмову.

Нехай я перейду,
Чобіт не замочу,
Най ніхто не питає,
Най ніхто не питає,
До котрої ходжу.

Світи, місяченьку,
Світи через річку,
Нехай я перейду,
Нехай я перейду
До милої на всю нічку.

Світив місяченько
Та й зайшов за хмари,
А я, бідний, плачу,
А я, бідний, тужу,
Що немаю собі пари.

* * *

В моїм серці образа й жалі

В моїм серці образа й жалі,
А у тебе уваги нітрішки.
Живемо ми в одному селі,
Та розходяться наші доріжки.

Всі говорять про нашу любов,
Ми з тобою дружили зі школи.
А тепер, як із війська прийшов,
Ти до мене не зайдеш ніколи.

Ти, я знаю, не дружиш ні з ким,
Та й до мене не йдеш на розмову.
Що зробити із серцем моїм
У годину оцю вечорову?

Що було поміж нами колись,
Ще сіятиме сонце з туману.
Краще ти вже на комусь женись,
Може, я спокійнішою стану.

* * *

Ой у лузі калина стояла

Ой у лузі калина стояла,
Ой у лузі калина стояла,
Ту калину дівчина ламала.

Я би-м тебе переночувала,
Я би-м тебе переночувала,
Лиш коби я си зради не бояла.

Під калинов дівчина гуляла,
Під калинов дівчина гуляла,
Вона всіх парубків чарувала.

Ти, дівчино, не бійся нічого,
Ти, дівчино, не бійся не нічого,
Я ще в світі не зрадив нікого.

Лиш одному нічого не шкодить,
Лиш одному нічого не шкодить,
Він до неї щовечора ходить.

Я ще в лузі не зрубав калини,
Я ще в лузі не зрубав калини,
Я ще в світі не зрадив дівчини.

Ти, дівчино личка рум'яного,
Ти, дівчино личка рум'яного,
Переночуй мене молодого.

Я ще в полі не зрубав тополі,
Я ще в полі не зрубав тополі,
Я й не зраджу тебе, молодої.

А дівчина, як ці слова вчула,
А дівчина, як ці слова вчула,
Козакові на грудях заснула.

* * *

Місяць ясний

Місяць ясний, місяченьку,
Вечір світиш, а два ні.
Ой козаче, козаченьку,
Вечір прийдеш, а два ні.

Іди, іди, козаченьку,
Я не буду журитись,
А я прийду завтра в церкву
На твій шлюб дивитися.

Ой дівчино, дівчинонько,
Шукай собі молодця,
Бо я завтра ранесенько
Йду з другою до вінця.

А як прийшла дівчинонька,
Стала собі при стіні,
Покотились дрібні сльози
Та й по личеньку її.

* * *

Ой у полі три тополі

Ой у полі три тополі
Та всі зеленіють
За одною дівчиною
Усі хлопці мліють.

Наїхали чужі хлопці
Сивими конями
Та й забрали дівчиноньку
З чорними бровами.

Ой не млійте ви, всі хлопці,
Бо я вже не ваша,
Наїхали чужі хлопці —
Вже дівчина наша.

Тепер в тої дівчиноньки
Ні батька, ні неньки,
Тільки в саду вишневому
Чути соловейків.

Не співайте, соловейки,
Двома голосами,
А я піду в сад вишневий
Вмиюся сльозами.

* * *

А у мене під вікном

А у мене під вікном розцвітається розмай,
Розцвітаються квіти розмаю,
А на серці моїм розгорається лю,
Розгорається любов молодая.

Скільки років ждала на цю зустріч твою,
На цю зустріч твою роковую,
А тепер, милий мій, ненавиджу тебе
Через те, що любиш другую.

Чим же краща вона, чим же ліпша вона?
І за що ти мене покидаєш?
Чи за ті вечора, що з тобою стояла?
Чи за те, що так вірно кохала?

Розійдемось, милий мій, розійдемось обоє,
Розійдемось і в парі не будем,
Перші дні майові проведемо у журбі —
Про любов і про щастя забудем.

Розійдемось, милий мій, розійдемось з тобою,
Розійдемось і в парі не будем,
Пам'ятай милий мій, що любила я тебе,
І ніхто тебе більше так не полюбить.

* * *

Ой там на горі

Ой там на горі,
Ой там на крутій,
Ой там сиділо
Пара голубів.

Голуба убив,
Голубку зловив,
Приніс додому,
Пустив в стодолу.

Вони сиділи,
Цілувалися,
Сивими крильми
Обнімалися.

Насипав пшонця
Аж по колінця,
Налив водиці
По самі вінця.

Де взявся стрілець,
Стрілець-молодець,
Він вбив-розлучив
Пару голубів.

Голубка не їсть,
Голубка не п'є,
На тую гору
Все плакати стає.

* * *

Сидить голуб на черешні

Сидить голуб на черешні,
Голубка літає,
Молоденький козаченько
Дівчину питає:

— Ой чи будеш, дівчинонько,
За мною тужити,
Як я сяду та й поїду
В чужий край женитись?

— Ой не буду, козаченьку,
Не буду, не буду,
Ти за гору, я за другу —
За тебе забуду.

Як поїхав козаченько
Та й закрив ворота,
Не береться в дівчиноньки
Ні сон, ні робота.

* * *

Через поле широкеє

Через поле широкеє
Протягнена нитка,
Чому до ня не приходив?
Нічка була видка.

Не прийшов ти, мій миленький,
Коли-м тя чекала,
А ти прийшов опівночі,
Коли я вже спала.

Чому до ня не приходив,
Коли-м говорила?
Із вечора до півночі
Свічечка горіла.

Не ходи ми попід вікна,
Не толоч ми грядку,
Я до тебе вже не вийду,
Хоч чекай до ранку.

* * *

Іванку, Іванку,..

Іванку, Іванку, з того боку ярку,
З того боку ярку.
Пішла-м би за тебе, пішла-м би за тебе
Взяла вода кладку.

Іванку, Іванку, прийди до ня зранку,
Прийди до ня зранку.
Дам я тобі знати, дам я тобі знати,
Чи є дома батько й мати.

Кладочка тоненька, вода студененька,
А я молоденька.
Могла си вломити, могла си втопити,
Жаль тебе лишати.

На плоті солома, не йди — старі дома,
Не йди — старі дома.
А як буде сіно, а як буде сіно,
Можеш іти сміло.

Іванку, Іванку, мати тя родила,
Мати тя родила,
На мою голову, на мою голову,
Щоби тя любила.

* * *

Світить місяць, світить ясний

Світить місяць, світить ясний,
Ще й зіроньки миготять,
Не пускає доню мати
В сад вишневий погулять.

— Пусти мене, моя мати,
Я там довго не буду,
Як запіють перші півні,
Я до хати си верну.

Пусти мене, моя мати,
Я там довго не буду,
Послухаю соловейка
Та й до хати си верну.

— Не пущу я тебе, доню,
Бо ти дуже молода,
Ти відкрий собі віконце
Слухай співи солов'я.

Не пущу я тебе, доню,
Не пущу за одну річ,
Ти відкрий собі віконце,
Слухай його цілу ніч.

— Як я можу, моя мати,
Крізь віконце слухати,
Як той бідний соловейко
Перестане тьохкати?

Зайшов місяць, зайшов ясний,
Зайшла ясная зоря,
Просить дівчина матусю,
А матуся не пуска.

А ще півні не співали,
Доня плакала вві сні,
Мати зятя вибирала,
Доня думала, що ні.

* * *

Ой піду в садочок

Ой піду в садочок та й нарву квіточок,
Своєму милому накрию слідочок.

Щоб сонце не гріло і роса не впала,
Щоб мого милого друга не кохала.

Перша полюбила, друга покохала,
А тая третяя чари зготувала.

Чари зготувала — синю перепілку,
Поставила миленькому на білу тарілку.

Не встиг милий з'їсти крильце і реберце,
Схилив голівоньку, закололо в серце.

Ой було, миленький, двох нас не кохати,
За це, молоденький, мусиш помирати.

* * *

Не лай мене, моя ненько

Не лай мене, моя ненько,
Виспівує соловей у зеленім гаї
Не лай мене, моя ненько,
Що Гриця кохаю.

В мого Гриця брови чорні
Ще й личко рум'яне,
Як обніме, як пригорне,
Аж серденько в'яне.

До милого пригорталась,
Цілувала щічки,
Коло тебе, мій миленький,
Прикипіли ніжки.

Зелен-ружа розквітає
Ранньою росою,
Хай зоріє, хай світає
А я ще постою.

Нехай батько насвариться,
Ще й посварить мати,
Я ж кохаю свого Гриця,
Ще й буду кохати.

* * *

Ой на горі пшениченька

Ой на горі пшениченька,
На долині овес
Не по правді, мій миленький,
Ти зі мною живеш.

Попри мої ворітечка
До другої ідеш,
А до мене молодої
Та й у двір не зайдеш.

Посади ми, моя мила,
На воротях вербу,
Як буду йти від другої
Та й до тебе поверну.

Бодай же ти, мій миленький,
Та й цього си не діждав,
Щоб ти ішов від другої
Та й до мене повертав.

* * *

Ти посидь ще, голубко, зі мною

Ти посидь ще, голубко, зі мною,
Для розлуки той час вже прийшов
Бо за рік пережитого часу
Щастя й долі з тобов не знайшов.

Ти ласкаво мені говорила,
Но сказать ти мені не змогла,
Ти хотіла зі мнов помиритись,
Пізно, пізно, голубко моя.

Коли був я для тебе нелюбий,
То суди мене в вічі сама,
Нехай люди про нас не говорять
Бо у всьому ти винна сама.

Пригадай ту ніч розставання,
Коли згасли вечірні вогні,
То останній був вечір прощання,
Но не вірилось, що то мені.

Ми стояли обоє в задумі,
Очі наші були вже сумні,
Ти плече промочила сльозами,
Щось хотіла сказати мені.

Розійшлись ми обоє назавжди,
Лягли різні дороги в житті.
Карі очі в моєї дружини,
А у тебе були голубі.

Я цю пісню для тебе співаю,
Нашу молодість ти пригадай.
Дай, обійму і ще раз поцілую,
А тепер, моя мила, прощай.

* * *

Ой коли ми поберемось?

— Ой коли ми поберемось,
Мій коханий соколе?
— Тою порою, ранньов весною,
Ти ж моя любая дівчино.

— Ой чим же ми постелимось,
Ти ж мій коханий соколе?
— Я терновою, а ти другою,
Ти ж моя любая дівчино.

— Ой куди ж ти мене поведеш,
Ти мій коханий соколе?
— У той садочок, під той дубочок,
Ти ж моя любая дівчино.

— Ой чим же ми укриємось,
Ти мій коханий соколе?
— Ой я полою, а ти другою,
Ти ж моя любая дівчино.

— Де ж ми будем ночувати,
Ти ж мій коханий соколе?
— Там під копою, зелен-травою,
Ти ж моя любая дівчино.

— Ой хто ж рано нас розбудить,
Ти ж мій коханий соколе?
— Я з соловейком встану раненько,
Ти ж моя любая дівчино.

* * *

Ой сиділа дівчина край віконця

Ой сиділа дівчина край віконця,
Виглядала дівчина чорноморця.

Чорноморець, ненько, чорноморець,
Вивів мене босую на морозець.

Вивів мене босую та й питає:
— Чи є мороз, дівчино, чи немає?

— Ой нема морозочка, тільки роса,
А я молодесенька стою боса.

Постояла ніченьку та й байдуже,
Люблю чорноморчика, люблю дуже.

* * *

Ой кувала зозуленька

Ой кувала зозуленька
На стодолі на розі,
Заплакала дівчинонька
В батька на порозі.

Іду яром до криниці
Коромисло гнеться.
Чом до мене, моя мамо,
Ніхто не пришлеться?

Богач, доню, не захоче
А бідний не сміє.
Нехай твоя руса коса
Зіллям зеленіє.

— Не куй, не куй, зозуленько,
На стодолі на розі,
Не плач, не плач, дівчинонько,
В батька на порозі.

* * *

По саду ходила, горішки збирала

По саду ходила горішки збирала,
Я свому милому зле слово сказала.
Прогнівила милого, що сказала зле слово.

Прийшла до читальні, стала на порозі.
Мій милий гуляє, слава тобі, Боже.
А мій милий гуляє, хустинов си втирає.

Вернулась я до хати, сіла на лавоньку
Та й собі гадаю отаку гадоньку.
Нарешті чую, щось гуде, певно, мій милий із танцю йде.

Миленька, миленька, відчини дверенька,
Най я си пригорну до твого серденька.
Або дай ми хустину, бо без тебе загину.

Дверей не втворяю, хустину не даю,
Бо я із тобою нігде не гуляю.
Най ти тая втворяє, що з тобою гуляє.

Миленька, миленька, дай си зрозуміти,
З тобою гуляти треба добре вміти.
Я з другою гуляю, а про тебе думаю.

* * *

Їхали козаки із дому до Дону

Їхали козаки із дому до Дону,
Підманули Галю — забрали з собою.

Ходи, Галю, з нами, з нами з козаками,
Ліпше тобі буде, як у твої мами.

Галя дурна була, розуму не мала,
Сіла з козаками та й помандрувала.

Везли тую Галю темними лісами,
Прив'язали Галю до сосни косами.

Пішли хлопці лісом назбирали хмизу,
Підпалили сосну від гори до низу.

Горить сосна, горить, ще й палає,
Плаче бідна Галя, рятунку шукає.

А хто мене чує, нехай порятує,
А хто дочок має, нехай научає.

А хто дочок має, нехай научає,
Нехай з козаками гулять не пускає.

Ой так тая Галя плакала-ридала
Вона в свої неньки рятунку благала.

Галю моя, Галю, я все це віщую,
Я твій голосочок здалека почую.

* * *

Ой звідти гора

Ой звідти гора, а звідти друга,
Поміж тими крутими горами
Сходила зоря.

Ой то не зоря, то дівчина моя
З новенькими відерцями
По водицю йшла.

Дівчино моя, напій ми коня
З рубленої тої криниченьки,
З повного відра.

Козаченьку мій, я ще не твоя,
Не напою, бо тебе си бою,
Я ще не твоя.

* * *

Козаче, козаче,..

Козаче, козаче,
Я тобі не вірю,
Зрубав-іс калину
На моїм подвір'ю.

Зрубав-іс калину,
Гілляву, гілляву,
Зрадив-іс дівчину
Біляву, біляву.

Не я її зрадив,
Сама си зрадила,
В садочок вишневий
Д'мені приходила.

В садочок вишневий
Д'мені приходила,
Вина червоного
Мені приносила.

* * *

На кедровім мості

На кедровім мості
Козак потопає,
За ним дівчинонька
Вмліває:

— Не топись, козаче,
Бо загину,
Кого вірно люблю,
Не покину.

Кого вірно люблю, —
Поцілую,
На тую Вкраїноньку
Помандрую.

— Я з тої України
Повернуся,
З тобою, моя Марусенько,
Оженюся.

* * *

Зайшло сонце за віконце

Зайшло сонце за віконце
За зелений гаєчок.
Зайшло сонце за віконце
За зелений гаєчок.

А ні трави, ні отави,
Ні де коня напасти.
А ні трави, ні отави,
Ні де коня напасти.

Вийди мила чорнобрива,
Хоч до мене на часок.
Вийди, мила чорнобрива,
Хоч до мене на часок.

Мушу тебе покидати,
Русявої шукати.
Мушу тебе покидати,
Русявої шукати.

Най ти скажу, най розкажу,
Най ти скажу про свй сон.
Най ти скажу, най розкажу,
Най ти скажу про свій сон.

Щоб скорше вечір, сонечко зайшло,
Щоб тую річеньку перейти.
Щоб скорше вечір, сонечко зайшло,
Щоб тую річеньку перейти.

Сон про тебе, сон про мене,
Сон про нашую любов.
Сон про тебе,сон про мене,
Сон про нашую любов.

Щоб залишить тії кохання
І більш до неї не прийти.
Щоб залишить тії кохання
І більш до неї не прийти.

* * *

СИРІТСЬКІ І НАЙМИТСЬКІ ПІСНІ

Ой сирото, наймиточку...

Ой сирото, наймиточку,
Перестань служити,
Бо ні свята, ні неділі —
Все кажуть робити.

Іде наймит із панщини,
Що ціпом набивси,
А багацький син іде з корчми —
Мед-вина напивси.

Бо ні свята, ні неділі,
Ні будної днини,
Та не знає бідний наймит
Коли то неділя.

Прийшов наймит додомочку
Та не встиг він сісти
Господиня йому каже:
— Іди дай свиням їсти.

Ой як же даш свиням їсти
Та не йди до хати,
Візьми-візьми сокирочку
Підеш дров рубати.

А як же дров нарубаєш,
То складеш в колоду,
Візьмеш-візьмеш коновочки
Та підеш по воду.

Іде наймит із водою,
На поріг ступає,
Господиня з усіх мисок
Все в одну зсипає.

— Ой на тобі, наймиточку,
Вечерю з обідом,
Не докладеш вечерею,
То докладеш хлібом.

Не берися, наймиточку,
До хліба цілого,
Шукай собі за комином
Сухаря сухого.

— Бодай тобі, ґаздинонько,
Так легко конати,
Та як мені за комином
Сухаря шукати.

— А як ти вже повечеряв,
То не лягай спати,
Сідай собі на припічок
Дитя колисати.

Ой сів сирота на припічок,
Дитину гойдає,
Подивився у віконце —
Вже си розвидає.

Прийшов ґазда бай до хати
Та й став говорити:
— Вставай-вставай, наймиточку,
Підеш в поле косити.

Устав наймит, устав наймит
Навіть не вмивавси,
Узяв косу через плечі
Та й в поле подався.

Іде наймит дорогою,
Став та й зажурився:
— Бодай же був сирота
На світ не родився.

* * *

Вчора була суботонька

Вчора була суботонька,
Сьогодні неділя,
Чом на тобі, наймиточку,
Сорочка не біла?

Ой не біла, ой не біла,
Та й не буде біла,
Бо не знає бурлак бідний
Коли та неділя.

У неділю богацький син
На конику грає,
Бідний наймит напас воли
Та вже й запрягає.

У будний день багацький син
Личенько вмиває,
Бідний наймит напас воли
Та й з плугом рушає.

Оре наймит, оре, бідний,
Із стареньким дідом,
Нема його господині
З раненьким обідом.

Оре наймит, оре, бідний,
Та в гай виганяє,
Уже сонечко надвечір —
Обіду не має.

Доорався бідний наймит
До темної ночі,
Повертає плуг додому,
Дуже їсти хоче.

Прийшов наймит, прийшов, бідний,
Ворота втворяє,
Господиня на полиці
Сухарів шукає.

Прийшов наймит, прийшов бідний,
Воли розпрягає,
Господиня з усіх мисок
Та в одну зливає.

Прийшов наймит, прийшов бідний
Та й сів на порозі,
Господиня ходить, кричить,
Що сів на дорозі.

Встає наймит, встає бідний
З сінешного порогу,
Та бере він коновочки
Та й іде по воду.

Іде наймит, іде бідний
Попід густі лози,
Обілляли наймиточка
Дрібненькії сльози.

* * *

Ой летіла зозуленька

Ой летіла зозуленька
Через тую гору,
Насіяла пшениченьки,
Зібрала полову.

Нащо мені та полова
Як зерна немає?
Нащо мені родинонька,
Як неньки немає?

У всіх дівчат рідна ненька,
Я лиш батька маю.
Сім раз води наносила
З рідного Дунаю.

Сім раз води наносила,
Восьмий напилася.
Якби жила рідна ненька,
Я б не журилася.

Ой вийду я на могилу
Та й стану кликати:
— Прийди, прийди, рідна ненько,
Косу заплітати!

Заплетеш мені віночок,
Щастя побажаєш,
На весіллі в доньки свої,
Ненько, побуваєш.

* * *

Я з першою діти мав

Я з першою діти мав, діти мав,
А з другою розігнав, розігнав.

Ідіть, діти, служити, служити,
Ви не хочте робити, робити.

Пішли діти в вулички, вулички,
Там де ходять сирітки, сирітки.

Прийшли діти до гробу, до гробу,
Кличуть неньку додому, додому:

— Ходіть, ненько, додому, додому,
Нас мачуха б'є їсти не дає.

— Ідіть, діти, додому, додому
А я прийду потому, потому.

Ой ще діти не вснули, не вснули,
А вже двері рипнули, рипнули:

— Добрий вечір, ґаздине, ґаздине,
Лягла-сь в мої перини, перини.

А ти, ґаздо, в подушки, в подушки,
Наші діти на дошки, на дошки.

Наші діти на дошки, на дошки,
А в головах мурашки, мурашки.

* * *

Кидай, Петре, жінку

Кидай, Петре, жінку, а я чоловіка,
Та й поїдем на Вкраїну, де весело жити.

Ой Катре, Катре, щоб нас не спіймали,
Щоби наші білі ручки назад не в'язали.

Ой не бійся, Петре, не бійся нічого,
Бо я свого миленького вирядила в поле.

Оре Василь, оре, на шлях поглядає,
Усі жінки несуть їсти, а його немає.

Їде Василь з поля до своєї хати,
Сидить мама на порозі, жінки не видати.

Зайшов Василь до нової хати,
Питається малих діток: — А де ж наша мати?

— Пішла наша мама у ліс по калину
Щось казала — говорила: — Вас я, діти, кину.

Подивився Василь до старої скрині —
Нема хусток і полотен, й нової верені.

Ой ударив Василь об поли руками:
— Ой діточки дрібнесенькі, ой пропав я з вами.

Ой повійте, буйні вітри, ударте морози,
Заморозьте Катерину за сирітські сльози.

* * *

Ой полечко, поле

Ой полечко, поле туманом повите,
А на тому полі два козаки вбито.

А що перший козак — багата родина,
А той другий козак — бідна сиротина.

В багатого сина вишита сорочка,
А у сиротини нема ні шнурочка.

За багатим сином плаче вся родина,
А за сиротою молода дівчина.

Над багатим сином висока могила,
А у сиротини червона калина.

* * *

Ой летіла зозуленька з яру на долину

Ой летіла зозуленька з яру на долину,
З яру на долину, сіла на калину.
Сіла на калину та й стала кувати,
А я молодая виходила з хати:

— Зозуле, зозуле, чого ти все куєш?
Чи ти, зозуленько, горе моє чуєш?
— Якби не чувала, то я б не кувала,
Вмерла твоя ненька, ти й досі не знала.

Добігла до хати впала на порозі:
— Мамо, моя мамо, — полилися сльози.
— Ой коли б я бігла та й не зупинялась
Може, б свою неньку живою застала.

Ой матінко-мамо, нащо нас кидаєш?
Нас, бідних сиріток, кому доручаєш?
Ой матінко-мамо, де ж нам тебе взяти —
Чи з воску зліпити, чи намалювати?

Ой приїхав маляр з далекого краю
Змалював він неньку, тільки неживеньку.
Змалював він личко ще й чорнії брови,
Лиш не змалював він тихої розмови.

* * *

Ой де ідеш, мій миленький?

Ой де ідеш, мій миленький,
Де ідеш, де їдеш?
Там-то води великії,
Ти не переїдеш.

Там-то води великії,
А воли слабії,
Та дав дєдик за волики
Гроші великії.

Ой де їдеш, мій миленький?
Бери ні з собою,
Бо я року не дослужу —
Піду за тобою.

* * *

Садочком ішла

Садочком ішла, квіточки рвала,
Квіточки рвала віночок сплела.
Квіточки рвала, віночок сплела,
Козаку соколу його віддала.

Віночок дала, його спитала:
— Чого сам живеш, пари не маєш?
— Ще вчора була дівчина моя,
Сьогодні нема — вже заручена.

Узяв би-м тебе, та ти сирота,
Не підходиш ти до мого двора.
— Не смійся, козаче, що я сирота,
Хоч я сирота, не буду твоя.

* * *

Зайди, місяченьку

Зайди, місяченьку, за чорную хмару
А мати шукає своїй доні пару.
Шукає, шукає багатого сина
А її кохає бідна сиротина.

Кохає, кохає, та не може взяти,
Бо не дозволяє її рідна мати.
Мамо ж моя, мамо, я твоя дитина,
Віддай мене, мамо, за бідного сина.

* * *

РОДИННО-ПОБУТОВІ ПІСНІ

Ой там при долині зелена ліщина

Ой там при долині зелена ліщина,
Ходила, гуляла молода дівчина.
Ходила, гуляла, було їй доволі,
Стратила віночок з голівоньки свої.

Ой там, за потоком, Василь, сіно косить,
А йому Маруся дитину приносить:
— На тобі, Василю, це твоя дитина,
Не візьмеш на руки — на дорозі кину.

Взяв Василь дитину та й став думати,
Що ж він має дома матері казати.
— Мамо, моя мамо, сталася причина:
Знайшлась у покосах маленька дитина.

— То нічого, сину, бери її в хату,
Будем цій дитині матері шукати
— Мамо ж, моя мамо, ще одна новина:
Стоїть за ворітьми молода дівчина.

— То ж нічого, сину, клич її до хати
Буде цій дитині за рідненьку матір.
У неділю рано музики заграли
Василя з Марусев у церкві звінчали.

* * *

Уже вечір вечоріє

Уже вечір вечоріє,
Сестра си збирає,
Брат під сестру воронії
Коні запрягає.

А невістка, чужа кістка,
На брата моргає
Не запрягай наші коні
Сестра свої має.

Іди, сестро, піхотою,
Стежечков польовою,
Аби-с ніжки не здавила,
Жаль ми за тобою.

Іди, сестро, піхотою,
Трава зелененька.
—Видиш, сестро, яка моя
Долечка гіренька.

* * *

Ой там за горою

Ой там, за горою,
Там за кам'яною
Не по правді жиє
Чоловік з жоною.

Не по правді жиє,
Не по правді робит,
Він свою збиткує,
До другої ходить.

Вона йому стелить
Білу постеленьку,
Він на ню готує
Дротяну нагайку.

Біла постеленька
Порохом припала,
Дротяна нагайка
Біле тіло рвала.

Біла постеленька
Порохом присіла,
Дротяна нагайка
Кров'ю обкипіла.

Пусти мене, мужу,
В вишневий садочок,
Най я собі урву
Рожевий квіточок.

Урву з рожі квітку
Та й пущу на воду:
— Пливи, пливи, квітко,
Аж до мого роду.

Вийшла стара мати
В Дунай води брати:
— Пливе, пливе квітка
Від мого дитяти.

Ой чого ти, квітко,
На воді зів'яла?
Видай, моя доня
В недузі лежала.

Не лежала нічку,
Не лежала днину,
Лиха доля збила
За одну годину.

* * *

З-за гори ще сонце не сходить

З-за гори ще сонце не сходить,
З-за другої сонечко блистить,
Поїхав мій милий далеко,
За ним мене серце болить.

Болить же ні серце й голівка:
Де милий мій пропада?
Піду я тихенько в кімнату,
Там свекор листочок читав.

— Іди сюди, доню, послухай,
Що милий тобі написав.
Він пише, що другу кохає,
Тобі написав забувать.

Нічого вона йому не сказала,
Сказала: — Мені все одно
Давно б я про нього забула,
Якби не дитятко його.

Ой, люляй же ти, мій синочку,
Ой, люляй же, синочку, спи.
Я буду сідати край столу,
Милому писати листи.

Ой, пишу я, пишу листочок.
На чім же я маю кінчать?
Приїдь же, мій милий, в неділю
Мене молодую поховать.

Чотири неділі минуло,
Як свекор невістку поховав.
Миленький листочок читає…
— Нащо я жону зневажав?

Болить же козацькеє серце,
Кипить же козацькая кров:
— А де ж ти моя перша дружино?
А де ж моя вірна любов?

* * *

Ой ішла дівчина зеленим байраком

Ой ішла дівчина зеленим байраком,
Здибалася вона з жонатим козаком.

Здибалася вона, стала обминати,
Взяв за рученьку, став її не пускати.

Ой пусти, козаче, бо болить ручина,
Ти уже жонатий, я іще дівчина.
В тебе дома жінка ще й мала дитина

Я жінку покину, дитину я лишу,
Сам до тебе прийду на час, на годину.

Сам до тебе прийду на час, на часочок,
Та й підемо, мила, в вишневий садочок.

А як вони вийшли на високу гору,
Взяли револьвера постріялись двоє.

На першій могилі буйний вітер віє,
На другій могилі стара мати мліє.

* * *

Густий дощик накрапає

Густий дощик накрапає,
А син неньку проганяє:
— Іди, нене, геть від мене,
Бо сьогодні гості в мене.

— Іду, доню, я до тебе,
Бо прогнав ні син від себе.
— Не будеш ти, ненько, в мене,
Бо лихая доля в мене.

Мої гості в кармазині
А ти, нене, в сардачині
— Іди, нене, геть від мене,
Бо сьогодні гості в мене.

Ненька з доньков розмовляє,
А син неньку вздоганяє:
— Вертайтесь, ненько, до мене,
Бо сталося горе в мене.

Ой упав грім та на мій дім,
Убив жінку та й дитину
Убив жінку та й дитину
Та ще й гостей половину.

* * *

Чому поле хліб не родить?

Чому поле хліб не родить,
Брат до сестри не говорить?
В брата хата на помості,
Йде до брата сестра в гості.

Брат по хаті походжає
Та й в віконце заглядає:
— Ховай, жінко, хліб зі столу,
Бо йде до нас сестра моя.

А сестричка як це вчула,
Назад коні завернула:
— Ой цить, брате, не лякайся,
З хлібом-сіллю не ховайся.

Бо як їду у гостину,
Кладу хліба у торбину.
Не йшла-м до тебе їсти й пити,
А йшла з тобов говорити.

Щоби діти твої мене знали,
Аби мене тетов звали.

* * *

Шуміла ліщина, шумів тихий гай

Шуміла ліщина, шумів тихий гай,
Зрадливу дівчину козак покохав.

Він клявся-божився, що любить її,
Він клявся-божився, що візьме її.

Дівча не зважало на гріх той важкий,
Сказала козаку: — Ти матір убий.

Ти матір убий, завези у ліси,
І мамине серце мені принеси.

Три дні і три ночі козак сумував
На четвертий вечір серденько дістав.

Прийшов до дівчини на порозі став,
Мамине серце дівчині подав.

— Козаче, козаче, що ти наробив?
Я пожартувала, — ти матір убив.

Іди ж ти, козаче, у другі краї,
Там шукай собі пари для своєї краси.

* * *

Тече річенька невеличенька

Тече річенька невеличенька
Скочу, перескочу,
Віддай же мене, моя матінко,
За кого я хочу.

Ой дала мене моя матінка
На чужу сторону,
Та й заборонила мені дорогу
До рідного дому.

Ой терпіла рік, ой терпіла два,
Третій не схотіла, —
Перекинулась сивов зозульков
До роду злетіла.

Гаєм летіла, гілля ломила,
Сивими крилами.
Степом летіла траву росила
Дрібними сльозами.

— Як долетіла на подвір'ячко,
Сіла, закувала,
А моя матінка край віконечка
Рушник вишивала.

Моя матінка край віконечка
Рушник вишиває,
А мій рідний брат на подвір'ячку
Зброю заряджає.

Ой позволь, мамо, цю зозульку
Вбити
Бо вона кує, жалю завдає —
Не можу я жити.

Не стріляй, сину, цю зозуленьку —
Дай їй їсти й пити,
Бо твоя сестра, як ця зозулька,
Може прилетіти.

* * *

Ой дай мене, моя мамко

Ой дай мене, моя мамко,
За кого я важу,
Як буде ня мій муж бити,
Я тобі не скажу.

Ой дала ні ненька моя,
За кого-м хотіла,
Засвистіла нагаєчка
Коло мого тіла.

Іде ненька до донечки,
Дороги не знає,
Сидить доня край віконця,
Синці обзирає.

Справте мене, добрі люди,
Де моя донечка,
Най я піду відвідаю,
Яка в неї долечка.

Ой не сідай, моя ненько,
Близько коло мене,
Моє тіло болить мене —
Воно поранене.

Ой дала-с ні, моя ненько,
Та й дала, ой дала,
Та як тую конопельку
У болото впхала.

Та як тій конопельці
При березі мілко,
Та так мені, молоденькій,
На цім світі гірко.
* * *

Прийшов Івась додомочку

Прийшов Івась додомочку
Та й сів кінець столу:
— Давай, Доцько, вечеряти.
Чи ще не готова?

Привів Івась Доцунечку
До сухого лому:
— Аж тепер, ти, Доцунечко,
Не прийдеш додому.

Давай, Доцько, вечеряти.
Чи ще-с не зварила?
Бо вже мені із тобою
Вечеря не мила.

Привів Івась Доцунечку
В глибоку долину,
Посік її та й порубав,
Та й прикидав глинов.

Ой збирайся, Доцько моя,
Збирайся швиденько.
Та й щоби нас не виділа
Сусіда близенька.

Посік її та й порубав,
Притоптав ногами,
А сам пішов до Марусі
Тими долинами.

Привів Івась Доцунечку
До сухого дуба:
— Аж тепер ти, Доцунино,
Вже мені нелюба.

Як прийшов він до Марусі
Та й став у затінку:
— Вийди, вийди, Марусино,
Я вже убив жінку.

— Відступиси, Івасику,
Від мої комори.
Скажуть люди, правда буде,
Що це з мої намови.
* * *

Ой з-за гори кам'яної

Ой з-за гори кам'яної
Голуби літають
Не зазнала розкошеньки —
Вже літа минають.

Запрягайте в шори коні,
Коні воронії
Та й поїдем вздоганяти
Літа молодії.

Вздогонили літа свої
На кленовім мості:
— Ой верніться, літа мої,
Хоч на трохи до мене в гості

— Не вернемось, не вернемось,
Не маєм до кого,
Не вміла нас шанувати,
Як здоров'я свого.

* * *

Ой піду я в ліс по дрова

Ой піду я в ліс по дрова,
Наламаю лому,
Завів мене дурний розум
У чужу сторону.

А у чужій стороночці
Ні батька, ні неньки,
Тільки в саду вишневому
Співа соловейко.

Співай, співай, соловейку,
Двома голосами,
А я піду в сад вишневий
Вмиюся сльозами.

Болить мене головонька.
Чим я перев'яжу?
Ой далеко до родини.
Ким я, ким я перекажу?

Перев'яжу голівоньку
Шовковим платочком,
Перекажу до родини
Сивим голубочком.

А той шовковий платочок
Голівки не в'яже,
А той сивий голубочок
Правдоньки не скаже.

* * *

В мене батько лихий

В мене батько лихий,
Ще й недобрий такий.
Мене мати, як зоря,
Рано заміж віддала.

Рано заміж віддала
У чужую сторону,
У чужую сторону
Між великую сім'ю.

А велика сім'я
До вечері сіда
А мене, молоду,
Посилають по воду.

Як по воду ішла,
Спотикалася,
Як з водою ішла,
Прислухалася.

Мати з сином сидить
І радочку радить:
— Чом горілку не п'єш,
Чом ти жінку не б'єш?

— Я горілку не п'ю,
Бо горілка гірка,
А я жінку не б'ю,
Бо я жінку люблю.

Та як я її брав,
То як мак розцвітав
Зсушили-сте, зморили-сте,
Що її рід не впізнав.

Та як я її брав,
Як ту ластівочку,
Зсушили-сте, зморили-сте,
Як ту маківочку.

ПІСНІ
ПРО ГІРКІ ЖІНОЧІ СЛЬОЗИ

Ой милий, милий,..

Ой милий, милий, що гадаєш,
Нащо худобу пропиваєш?
Пропив коня вороного,
Ідеш до стаєнки по другого.

Ой мила, мила, люблю тебе.
Викупи коня — візьму тебе.

Не раз, я, не два викупляла,
Середнім віконцем із хати втікала.
Середнім вікном я втікала,
Із соловіями в саду спала.

Ви, соловії, браття мої,
Не кажіть, що я тут, доли мої,
Бо якби моя доля знала,
Вона би мене й тут відшукала.

* * *

Фасульку садила

Фасульку садила,
Най фасулька родить,
А я піду до корчмарки,
Що мій милий робить.

Прийшла я до корчмарки
Та й стала, та й стою,
А мій милий чорнобривий
П'є в корчмі з кумою.

Не стій, мила, не стій,
Але йди додому,
Звари, мила, вечеречку,
Я прийду з кумою.

Прийшла я додому
Та й си застелила,
Сюда-туди покрутила —
Вечерю зварила.

Вечерю зварила,
На стіл положила,
Сама сіла край стола
Та й си зажурила.

Прийшов милий з корчми
Та й став си питати:
— Чи стелена біла постіль?
Бо йду з кумов спати.

— Стелено, стелено,
Але не для тебе,
Тікай, кумо, з хати,
Я йду з кумом спати.

Взяла я кочергу,
Стала куму гнати,
Стала куму бити-вчити
І за ворота гнати.

Аби-с, кумцю, знала,
Аби-с пам'ятала
Та як з чужим чоловіком
На постелі спати.

* * *

Ой вербо, вербо

Ой вербо, вербо, де ти росла,
Що твоє листячко вода знесла?
Ой знесла, знесла тиха вода,
А я молода, як ягода.

А я молода, як ягода
Не піду заміж за рік, за два,
А піду заміж аж п'ятого
За того п'яницю проклятого.

Ой, кажуть люди, що він п'є.
А він щодня із корчми йде,
А соловей в саду тьох-тьох,
Котяться сльози, мов той горох.

А зозуленька ку-ку
За віщо терплю таку муку.

* * *

Ой наступила та чорна хмара

Ой наступила та чорна хмара,
Став дощик накрапать,
Ой там зібралась бідна голота
До коршми гулять.

Пили горілку, пили наливку,
Ще й мед будем пить,
А хто з нас, браття, буде сміяться,
Того будем бить.

Ой іде богач, ой іде дукач
Насміхається:
— Ой за що, за що вража голота
Напивається?

Узяли дуку за чуб, за руку,
Третій по шиї б'є:
— Ой не йди, не йди ти, вражий сину,
Де голота п'є.

* * *

ПІСНІ
ПРО ВДОВИНУ ДОЛЮ

У чистому полі

У чистому полі та буйний вітер віє,
Ой там удовонька пшениченьку сіє.

Вона посіяла, стала волочити,
Сльозами полила і Бога просила:

— Ой зроди, Боже, та пшениченьку яру
На вдовині діти, та й на людську славу.

Іще удовонька додому не прийшла,
А вже, кажуть люди, що пшениченька зійшла.

А ще удовонька та й на лаву не сіла,
А вже, кажуть люди, що пшениченька поспіла.

Ой горе ж мені та, діточки, з вами,
Гей, та що немає господаря над вами.

— Мати ж наша, мати, не журися нами,
Як повиростаєм, розійдемось самі.

Ой будеш ти, мамо, як зозуля кувати,
Що нікому буде тобі водиці подати.

* * *

Ой виорю нивку широкую

Ой виорю нивку широкую
Та й насію хмелю високого.

Та й насію хмелю високого,
Та й наварю пива солодкого.

Та й наварю пива солодкого
Для нашого роду далекого.

За багатов сестров коней пішлю,
А за біднов сестров перекажу.

А багата сестра кіньми їде,
А та бідна сестра пішки йде.

Багатая сестра з калачами,
А бідная сестра з діточками.

Багатая сестра кінець столу,
А та бідна сестра край порогу.

А багата сестра за стіл сіла,
А бідная сестра не схотіла.

Ходім, сиротята, ходім з хати,
Не мішаймо вуйкові пить — гулять.

Вставай, рідний тату, вставай з гробу,
Гірко жити вдові коло роду.

* * *

Ой за гаєм зелененьким

Ой за гаєм зелененьким
Брала вдова льон дрібненький.
Аж там Василь траву косить,
Йому вітер голос носить.

Аж там вдова льонок брала,
Жалібненько заспівала:
— Ой, якби я мужа мала,
Я би його шанувала.

Я би йому борщику варила,
Сорочечку білу ізшила,
Головоньку щодня мила
Ще й до того розчесала.

Кинув косу Василь в травоньку,
А сам пішов додомоньку.
Прийшов він додомоньку
Та й сів собі на лавоньку.

— Дозволь, мати, вдову взяти,
Вдова буде шанувати,
Буде щодня їсти варити,
Буде мене молодого любити.

— Не позволю вдову взяти,
Вдова вміє чарувати,
Зчарувала мужа свого,
Зчарує ті молодого.

Василь мами не послухав,
Сів на коня та й поїхав.
Мати тее як уздріла,
Та й тяженько йго закліла:

— Ой ти, коню, стань горою,
За те, що поїхав,
А ти, сину, яворою,
За те, що не послухав.

Вийшла мати в поле жати,
Почав дощик накрапати,
Мати дощу си збояла,
Під явором си сховала.

Зачав вітер повівати,
Почав явір розмовляти:
— Сім рік, мати, меш конати,
Не зволила вдову взяти.

* * *

Ой поїхав козаченько

Ой поїхав козаченько
На тую війноньку,
Лишив жону Марусину
На свою мамочку.

Просив її годувати
Хлібом пшенишненьким,
Казав її напувати
Медом солоденьким.

Вона її годувала
Сухарем сухеньким,
Вона її напувала
Полином гіреньким.

Ой звечора Марусина
Мисочки помила,
Опівночі Марусина
Сина породила.

Прийшов Івась, прийшов Івась
Із тої війночки:
— Вийди, вийди, Марусино,
Отвори брамочки.

Та й не вийшла Марусина,
Але вийшла мати:
— Годі, годі, мій синочку,
З моєю невісткою жартувати.

Бо твоя Маруся
Похована,
Висока могилонька
Висипана.

Висока могилонька
Висипана,
Червона калинонька
Посаджена.

Ой приїхав Івась
До могили,
Припнув свого коника
До калини.

Припнув свого коника
До калини,
Сам приложив своє серденько
До могили:

— Чи кажеш, Марусенько,
Женитися?
Чи кажеш, Марусенько,
Втопитися?

— Не кажу ти, Йвасику,
Топитися,
Але кажу, Івасику,
Женитися.

Ой женися, Івасику,
Але у вінку,
Не бери си вдовоньку,
Але дівку.

Бо то вдова, Івасику,
Лиха мати,
Буде наших діточок
Збиткувати.

* * *

У місяці липні

У місяці липні
Випала пороша,
А дід бабу полюбив,
Бо баба хороша.

І сліпая ще й кривая,
Ще й до того злая,
І сокоче, і торкоче,
І все діда лає.

Взяв дід бабу за рученьку
Та й повів до броду,
Роздивився, що погана,
Та й кинув у воду.

Іде дід через міст
І в долоні плеще:
— Утопив-єм свою бабу
Буде мені легше.

Іде дід через міст
Та й в долоні ріже,
Озирнувся він назад —
Баба з води лізе:

— Чи ти діду одурів,
Чи ти помішався,
Що я пішла купатися,
А ти оженився?

Ой дідусю, та й дідусю,
Вуса ти короткі,
Борода ти посивіла,
А ти ще солодкий.

Ой ти, моя бабусенько,
Ой ти, моя мати,
Бери діда за бороду
Та й веди до хати.

* * *

Я весела й молода

Я весела й молода,
До роботи лінива,
Погулять, поспівать
То охота моя.

У понеділок жала,
Вівторок в'язала,
У середу молотила,
У четвер віяла.

У середу молотила,
У четвер віяла,
В п'ятницю продала,
А в суботу пропила.

У п'ятницю продала,
А в суботу пропила,
— Слава Тобі, Господи,
Що до діла довела.

У суботу пропила,
У понеділок гуляла.
Не бий мене, чоловіче,
Бо я жінка твоя.

Не бий мене в неділю,
Бо сьогодні свято.
В понеділок будний день
Будеш бити цілий день.

* * *

У Топорівцях ярмарок

У Топорівцях ярмарок,
Веселий, веселий,
А дід бабу продає —
Ніхто грошей не дає.

— Ой дідусю, дідусю,
Та я твоя бабка,
Чому-с мене не продавав
Як я була гладка?

— Ой бабусю, бабусю,
Ти, моя голубко,
Тому тебе не продавав
Була-с файна любка.

— Чоловіче, чоловіче,
Я ж твоя доленька,
А ти мене продаєш,
Бо я вже старенька.

— Ой бабусю дорогенька,
Ти уже старенька,
Тому ж тебе продаю —
Хочу молоденьку.

* * *

Ой пішла я заміж

Ой пішла я заміж
У чужу оселю
Та й поклала подушки
На сирую землю.

Їдуть люди з міста
Та й з мене сміються,
Що у моїх подушках
Ворони несуться.

Не смійтеся, люди,
Якось то-то буде,
Я ворони підскубу
Та й перина буде.

У неділю рано
Хмарка наступає,
Полетіло вороння
Перини немає.

Просив мене милий:
— Звари мені борщик.
А я йому відповіла,
Що немитий горщик.

Дощик накрапає,
Горщик вимиває,
А мій милий без вечері
Спатоньки лягає.

* * *

Я ж тебе, жінко, не лаю

— Я ж тебе, жінко, не лаю,
Я ж тебе, жінко, питаю:
Котрі були гості у мене у хаті
У хаті у мене без мене?

— Був кум Микита із села,
А кум Микола з хутора,
А той Михайло,
Гарний придибайло,
Був із самого Києва.

— Я ж тебе, жінко, не лаю,
Я ж тебе, жінко, питаю:
А що їли гості у мене у хаті
У мене у хаті без мене?

Їв кум Микита гусака,
А кум Микола індика,
А той Михайло,
Гарний придибайло,
Їв зі мною голуба.

— Я ж тебе, жінко, не лаю,
Я ж тебе, милая, питаю:
А що пили гості у мене у хаті,
У мене у хаті без мене?

— Пив кум Микита горілку,
А кум Микола наливку,
А той Михайло,
Гарний придибайло,
Пив зі мною мед-вино.

— Я ж тебе, жінко, не лаю,
Я ж тебе, любая, питаю:
А де ж спали гості у мене у хаті,
У мене у хаті без мене?

— Спав кум Микита за столом,
А кум Микола під столом,
А той Михайло,
Гарний придибайло,
Спав у мене під бочком.

* * *

На вулиці музиченько грає

На вулиці музиченько грає,
Погуляти мати не пускає.
Ой мамцю ж моя, що ти наробила?
Там Василь чекає, а ти не пустила.

Посилала мати до криниці:
— Іди, доню, принеси водиці.
Заки вийшла з хати, Василя зустріла,
Трошки постояла, нічка пролетіла.

Ой казала мені моя мати:
— Іди, доню, в поле жати
Півснопа нажала, сіла спочивати,
Десь узявся Василько та й став помагати

А удома мати сварилася:
— В кого ж, доню, ти така вдалася?
— Трішечки на тебе, трішечки на тата.
Та й хіба ж я мамо цьому винувата?

* * *

Ой прийшла я до куми

Ой прийшла я до куми,
Стала під віконце,
А мій милий за столом,
Як те ясне сонце.

А мій милий за столом
Гризе з курки литку,
А я того не стерпіла
Та й вибила шибку.

Прийшла вранці до куми,
Що нового взнати,
Кума стоїть серед хати
Як гума патлата.

Чого, кумо, розплетена,
А хата неметена,
Ще й до того у вікні
Шибка роздавлена?

— Що то, кумо, за причина
Що розбита шибка?
— Курку з хати вигонила,
Вона шибку збила.

— Ой як будеш, кумцю моя,
Та й кума любити,
Буде курка щовечора
Тобі вікна бити.

* * *

Ой умру я, умру

Ой умру я, умру
Та й буду дивитись,
Чи не буде мій миленький
За мною журитись.

А мій милий зажурився,
Узяв підголився,
Коби тіло з хати взяли,
То вже б оженився.

Йдуть до хати молодиці,
Кладуть на стіл свічку,
А мій милий задивився
На мою сусідку.

Задивився на сусідку,
Бровами моргає,
А умерлу на лавици
Аж у дрож кидає.

Ой не буду, мій миленький,
В цей рік помирати,
Будеш зо мнов, мій миленький,
Свій вік коротати.

* * *

На камені ноги мию

На камені ноги мию,
Ще й помию ручки,
Нема мого миленького,
Не несе получки.

Ой вийду я на ґаночок,
Стану на порозі,
Дивлюсь, моє п'яне лихо
Лежить на дорозі.

Під'їхала міліція,
Коло нього стала,
Вона мого миленького
В КПЗе забрала.

Де ж ти, мила, чорнобрива,
Що я тя не бачу?
Якщо мене вірно любиш,
Неси передачу.

Сиди, милий, чорнобривий,
Сиди, мій хороший,
Тоді уздриш передачу,
Як я твої гроші.

* * *

Оженився мій миленький

Оженився мій миленький
Та взяв мене молоденьку.
А зозуля все кує ку-ку.

Мащу хату щітки знати
Не навчила мене мати.
А зозуля все кує ку-ку.

Спечу хліб — він глевкий,
Зварю борщ — він гіркий.
А зозуля все кує ку-ку.

Раз милому догодила —
Замість кави борщу влила.
А зозуля все кує ку-ку.

То за борщ, то за каву
Закотив мене під лаву.
А зозуля все кує ку-ку.

За що б'єш, за що лаєш?
Яку взяв, таку маєш.
А зозуля все кує ку-ку.

* * *

Скрипка би не грала

Скрипка би не грала,
Якби не той смичок,
Чоловік би жінку не бив,
Якби не язичок.

Скрипка би не грала,
Якби не та струнва,
Чоловік би жінку не бив,
Якби не та курва.

Чоловік би жінку не бив
Ніколи, ніколи,
Якби вона говорила
До нього поволи.

Чоловік би жінку не бив
Ні колом , ні буком,
Якби вона говорила
До нього не з фуком.

Чоловік би жінку не бив
Ніколи даремно,
Якби вона говорила
До нього приємно.

Чоловік би жінку не бив,
Була би щаслива,
Якби вона свій язичок
Трохи прикусила.

* * *

Добрий вечір, сусідонько

Добрий вечір, сусідонько,
Помагай Біг,
Позич мені чоловіка
Хоч на два дні.

А я тобі, кумцю-любцю,
Добра зичу,
Але свого чоловіка
Не позичу.

Ой позичу, кумцю-любцю,
Плуга й борони,
Чоловіка не позичу,
Боже борони.

Позичу ти, кумцю-любцю,
Сита й решета,
Чоловіка не позичу —
Буду сирота.

Ой позичу, сусідонько,
Миски й ложки,
Чоловіка не позичу
Ані трошки.

Не позичу, моя кумцю,
Не позичу,
Бо я його за рік, за два
Не закличу.

* * *

Ой казала баба діду

Ой казала баба діду,
Я в Америку поїду,
А з Америки в Корею,
Сиди дома, дуралею.

Приїхала до Києва,
Із торбинки все поїла,
Доїхала до границі
Лишила-м си без спідниці.

А у Польщі на базарі
Горівочку продавала,
Поки злоті зрахувала
Циганочка сумку вкрала.

Даю діду телеграму:
Вишли гроші хоч на каву,
Як додому я вернуся,
То з тобою помирюся.

Приїхала я до хати
Та не можу її впізнати —
Дід по хаті походжає,
З другов бабов розмовляє.

— Що то, діду, за Горпина,
Що з тобою говорила?
— Вона мене шанувала,
Пиріжками годувала.

Вона мене, старенького,
Добре доглядала,
А ввечері із зі мною
Спати в ліжко лягала.

Чоловіче мій миленький,
Прости мене, стареньку,
Буду шанувати,
Пиріжками частувати.

* * *

Молодиці молодії

Молодиці молодії, молодиці молодії,
Хочуть мати чоловіка-добродія.

А у мене мужичище, а у мене мужичище —
Не пускає на вулицю на ігрища.

А я його обдурила, а я його обдурила —
Горщик каші з гарбузом наварила.

Наварила й накормила, наварила й накормила,
Сама пішла у світлицю й постелила.

Постелила ще й приспала, постелила ще й приспала,
Сама пішла на вулицю й погуляла.

Я недовго там барилась, я недовго там барилась,
Бо зустрілася з кумою й посварилась.

Де ж ти, кумо, розум діла, де ж ти, кумо, розум діла,
Що ти мого чоловіка напоїла?

* * *

Ой порадьте, добрі люди

Ой порадьте, добрі люди,
Що маю робити,
Заставила мене мати
Старого любити.

Я старого дідусенька
Шаную, шаную,
До лавиці прив'язую,
Кропивов годую.

До лавиці прив'язую,
Щоби не звивався,
А під ноги ставлю грани,
Щоби нагрівався.

Бо я знаю, молоденька,
Що дідови треба,
Один камінь під голову,
А другий під ребра.

Один камінь під голову,
Щоби м'яко спати,
Другий камінь на черево,
Щоби не міг встати.

Будеш знати, дідусеньку,
Як молоду брати.
Тепер мусиш щовечора
Гіренько плакати.

* * *

Чоловіче, я слаба

Чоловіче, я слаба,
Болить мене голова,
Болить мене голова,
Ще й коліно, і нога.

І все тіло заболіло,
Бо горілки захотіло,
Горілочки ще й винця
І холодного пивця.

Пішов милий у лісок
Нарубав там гілочок,
Нарубав він гілочок
Для жіночих литочок.

Як зачєв він лікувати,
Стала шкіра відставати.
Ой хто ж тебе так навчив,
Щоб ти жінку так лічив?

Навчив мене старший брат,
Бо він свою лічив так.
Стала жінка враз здорова,
Вже подоєна корова.

Чиста скатерть і сорочка,
Є горілка й наливочка
А ви, жінки, розум майте,
Чоловіків дозирайте.

Бо чоловік, як той бик,
Шануватись дуже звик.

* * *

Сватав мене мужичок

Сватав мене мужичок,
Справили весілля,
Аж тоді я призналася
Яка я ґаздиня.

В поле мене не бери,
Я не буду жати,
Зроби мені холодок,
Я буду лежати.

Я до лісу не піду,
Бо боюся вовка,
Хліба тобі не спечу,
Бо болить головка.

Миски тобі не помию,
Руки в воду не мочєю,
Хату тобі не замету,
Бо си не хилєю.

Зажурився чоловік,
Став думку гадати,
А я пішла до читальні
З хлопцями гуляти.

Не журися, чоловіче,
Що я така жінка,
Було добре дивитися,
Як я була дівка.

* * *

Ой не шуми, луже, дуже

Ой не шуми, луже, дуже
І ти, гаю-друже,
Відкривай, милий, ворітечка
Бо йду п'яна дуже.

Милий ворота відкриває
Та й її питає:
— Де ж ти, мила, пробувала?
Вже нічка минає.

— Через твої, милий, куми
Та й через кумасі,
Як пішла я ізвечора,
Йду додому вранці.

Та й взяв її за рученьку
І завів до хати:
— Цитьте, діти, не шуміте,
Най си виспить мати.

— Та якби ти був муж добрий,
Та й став мене вчити,
Та й став мене бити-вчити:
— Не йди, жінко, в коршму пити.

Як ударив її бучком,
Тіло почорніло,
Та й плакав він три неділі
Що жінку боліло.

Як ударив її ще раз,
То хотіла вмерти.
— Не буду тя, жінко, бити
До самої смерти.

* * *

ТЕПЕРІШНІ НАРОДНІ ПІСНІ
(мого покоління)

Народні пісні наших батьків і теперішнього покоління. Вони не всі, але найбільш популярні:

Цвіте терен

Цвіте терен, цвіте терен,
Листя опадає.
Хто в любові не знається,
Хто в любові не знається,
Той горя не знає,
Той горя не знає.

Не дрімайте, не дрімайте —
Не будете спати:
Десь поїхав мій миленький,
Десь поїхав мій миленький
Іншої шукати,
Іншої шукати.

А я, молода дівчина,
Горя вже зазнала:
Вечероньки не доїла,
Вечероньки не доїла,
Нічки не діспала,
Нічки не діспала.

Нехай їде, нехай їде,
Нехай не вернеться.
Не буде му щастя-долі
Не буде му щастя-долі,
Куди повернеться,
Куди повернеться.

Візьму я си кріселечко,
Сяду край віконця.
Іще очі не дрімали,
Іще очі не дрімали,
А вже сходить сонце,
А вже сходить сонце.

Очі мої, карі очі,
Що ви наробили?
Кого люди обминали,
Кого люди обминали,
А ви полюбили,
А ви полюбили.

* * *

Зійшов місяць із-за хмари

Зійшов місяць із-за хмари —
Долину ясно освітив.
Як освітив він ту долину,
То знов за хмари заховавсь.

— Не піду, мати, за старого:
Не пара — бо старий мені.
Коли віддаш мене за нього,
То буду гнить в сирій землі.

В долині тій стоїть хатина,
В хатині вогник там горить.
Там мати доню научає,
Доня засмучена сидить.

— Ой доню ти моя єдина,
Ти в мене, зіронько, одна.
Не жди свого козака з бою:
Його на світі давно нема.

Зійшов місяць із-за хмари —
Долину ясно освітив.
Як освітив він ту долину,
То знов за хмари заховавсь.

* * *

Там, у густому лісі

Там, у густому лісі,
Сухий дуб стояв.
А під тим дубочком
Партизан лежав.

Він лежить — не чує,
Він неначе спить,
Золоті кучері
Вітер шелестить.

Над тим партизаном
Матуся стоїть,
Сльози проливає,
Сину шепотить:

— Було вас у мене
П'ятеро синів.
Ти був наймолодший,
Сину мій, Андрій.

Як ти був маленький,
Батько воював.
Він за Україну
Голову поклав.

Я ж тебе ростила,
Я ж тя берегла,
А тепер могила
Тут буде твоя.

А позаду неньки
Командир стоїть:
— Не плач, стара мати, —
Стиха говорить.

— Не плач, стара мати:
Син героєм став.
Він за Україну
Життя своє віддав.

Висока могила
Висипаная.
Там стоїть матуся
Заплаканая.

* * *

Донбасе, Донбасе,..

Донбасе, Донбасе, чужа сторона,
Донбасе, Донбасе, чужа сторона,
Вийшов на вулицю — нікого нема.

Чом трава зелена, бо під нев вода,
Чом трава зелена, бо під нев вода,
Чом Маруся гарна, бо ще молода.

Але по траві не находжуся,
Але по траві не находжуся,
Я тої Марусі не налюблюся.

Об'їхав Вкраїну і всі міста,
Об'їхав Вкраїну і всі міста,
Не знайшов кращої, як та Маруся.

* * *

Рушив поїзд у далеку дорогу

Рушив поїзд у далеку дорогу,
Сколихнувся вагон і помчав.
І останній я раз подивився
На те все, що так вірно кохав.

Вже минув давно рік з того часу,
Як смереки шуміли в гаю,
Ти схилилась до мене на груди,
І тихенько шептала: «Люблю».

Ти сумна на пероні стояла,
Вітер коси твої колихав.
На очах в тебе сльози тремтіли:
Ти ридала — я важко зітхав.

Ходить смерть поміж нами в окопах,
Кулі страшно над нами свистять,
Та мені вже тепер однаково,
Вже не страшно мені помирать.

Коли поїзд в гаю загуркоче,
Пригадаються знову мені
Звук гітари у місячні ночі,
Поцілунки гарячі твої.

Тече кров із гарячої рани,
По шинелі стікає в траву.
Я цю пісню про тебе співаю,
Бо, здається, вже скоро помру.

* * *

Ой чий то кінь стоїть?

Ой чий то кінь стоїть,
Що сива гривонька?
Сподобалась мені,
Сподобалась мені
Тая дівчинонька.

Дівчина підійшла,
Рученьку подала:
— Ой лучче б я була,
Ой лучче б я була
Кохання не знала.

Не так дівчинонька,
Як біле личенько.
Подай же, дівчино,
Подай же, гарная,
На коня рученьку.

Кохання, кохання —
З вечора до рання.
Як сонечко зійде,
Як сонечко зійде,
Кохання відійде.

* * *

Ніч яка місячна…

Ніч яка місячна, ясная, зоряна,
Видно, хоч голки збирай.
Вийди, коханая, працею зморена,
Хоч на хвилиночку в гай!

Сядем укупочці, тут під калиною,
І над панами я пан!
Глянь, моя рибонько, — срібною хвилею
Стелиться в полі туман.

Ти не лякайся, що босії ніженьки
Вмочиш в холодну росу,
Я ж тебе, вірная, аж до хатиноньки
Сам на руках понесу.

Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько,
Тепло — ні вітру, ні хмар,
Я тебе пригорну до свого серденька,
А воно палке, як жар.

* * *

Ой у лузі калина стояла

Ой у лузі калина стояла,
Ту калину дівчина ламала.
Ту калину дівчина ламала,
Вона всіх парубків чарувала.

Лиш одному нічого не шкодить,
Він до неї щовечора ходить:
— Ти, дівчино, личка рум'яного
Покохай ти мене, молодого.

— Ой рада б я усіх вас кохати,
Та боюся козацької зради.
— Ой не бійся, дівчино, нічого
Я, молодий, не зрадив нікого.

Не зрубав я у полі тополі
І не зраджу тебе молодої.
Не зрубав я зеленого дуба
І не зраджу тебе, моя люба.

* * *

Ой у вишневому садочку

Ой у вишневому садочку,
Там соловейко щебетав,
Додому я просилася,
А ти мене все не пускав.

— Милий, ти мій, а я твоя!
Пусти мене — зійшла зоря,
Проснеться матінка моя,
Буде питать, де була я.

А ти їй дай такий одвіт:
— Така прекрасна майська ніч!
Весна іде, красу несе,
А тій красі радіє все.

— Доню моя, не в тому річ.
Де ти гуляла цілу ніч?
Чого розплетена коса,
А на очах блистить сльоза?

— Коса моя розплетена,
Її подружка розплела,
А на очах блищить сльоза,
Була любов, тепер нема.

Мати моя, ти вже стара,
А я весела, молода.
Я жити хочу, я люблю!
Мати, не лай доню свою.

Там у вишневому садку,
Де соловейко щебетав,
Додому я просилася,
А ти мене все вговоряв.

* * *

Несе Галя воду

Несе Галя воду, коромисло гнеться.
А за нею Йванко, як барвінок, в'ється.

— Галю ж моя, Галю, дай води напиться,
Ти така хороша, дай хоч подивиться.

— Вода у поточку — йди туди й напийся.
Я буду в садочку — прийди подивися.

— Прийшов у садочок, зозуля кувала.
А ти мене, Галю, та й не шанувала.

— Стелися, барвінку, — буду поливати.
Вернися, Іванку, — буду шанувати.

— Скільки не стелився, ти не поливала.
Скільки не вертався, ти не шанувала.

* * *

Ой не світи, місяченьку,..

Ой не світи, місяченьку,
Та на той перелаз,
Де стояла, розмовляла,
З милим останній раз.

— На добраніч, дівчинонько,
Іди додому спи!
Завтра ввечір чимскоріше
До мене виходи.

Не пішла дівчина спати,
Стояла у саду.
Чув я, чув, як присягалась
Другому козаку.

Більш не піду я до тебе,
Нехай хто другий йде.
Є у мене краща дівчина,
Вона на мене жде.

Ой як ми си полюбили,
Сухі дуби цвіли,
А як ми си розходили,
Зелені пов'яли.

Ой як ми си полюбили
Стиха-стихесенька …
А як ми си розходили,
Плакали серденька.

* * *

Била мене мати

Била мене мати
Березовим прутом,
Аби я не стояла
З молодим рекрутом.

А я собі стояла,
Аж кури запіли,
На двері воду лляла,
Щоби не рипіли.

На двері воду лляла,
На пальцях ходила,
Щоб мати не почула,
Аби не сварила.

А мати не спала
Та й все чисто чула.
На мене не сварила:
— Сама такою була.

* * *

Горіла сосна, палала

Горіла сосна, палала,
Під нев дівчина стояла.

Під нев дівчина стояла,
Русяві коси чесала.

Ой коси, коси ви мої,
Довго служили ви мені.

Більше служить не будете,
Під білий вельон підете.

Під білий вельон, під вінець,
Більш не підете у танець.

Під білий вельон, під хустку,
Більш не підете за дружку.

Горіла сосна, горів пень,
Грала музика цілий день.

* * *

Ой чорна я си, чорна

Ой чорна я си, чорна,
Чорнява, як циганка.
Ще-м си полюбила,
Ще-м си полюбила
Чорнявого Іванка.

Іванка полюбила,
Іванка та й не дурня,
Якби-м го не збудила,
Якби-м го не збудила,
То спав би до полудня.

Іванка та й Іванка,
Сорочка вишиванка,
Високий та стрункий,
Високий та стрункий,
Ще й на бороді ямка.

Марусю, ти, Марусю,
Люблю я твою вроду.
Люблю дивитися,
Люблю дивитися,
Як ти ідеш по воду.

На горі два дубочки,
Обидва зелененькі.
Ми такі паровані,
Ми такі паровані,
Обоє чорнявенькі.

Ой чорна я си, чорна,
Ой чорна, як циганка.
Ще-м си полюбила,
Ще-м си полюбила
Чорнявого Іванка.

* * *

Чорні очка, як терен

— Чорні очка, як терен.
Чорні очка, як терен, як терен, як терен.
Коли ж ми си поберем, поберем?

— Поберемси, поберемси в неділю.
Поберемси в неділю, в неділю, в неділю.
Маю на те надію, надію.

— Де ж ти мене поведеш?
Де ж ти мене поведеш, поведеш, поведеш?
Як ти хати не маєш, не маєш?

— Поведу тя, поведу тя в чужую.
Поведу тя в чужую, чужую, чужую.
Поки свою збудую, збудую.

— Чужа хата, чужа хата — не своя.
Чужа хата — не своя, не своя, не своя.
Я дівчина не твоя, не твоя!

* * *

Ой Марічко, чичері

— Ой Марічко, чичері,
Чичері, чичері.
Розчеши ми кучері,
Кучері, кучері.

— Я би тобі чесала,
Чесала, чесала,
Коби мати не знала,
Не знала, не знала.

Мати буде дивитись,
Дивитись, дивитись,
Як си буду ганьбити,
Ганьбити, ганьбити.

На ти ружу черлену,
Черлену, черлену,
Розмаринку зелену,
Зелену, зелену.

Ой Марічко, люблю тя,
Люблю тя, люблю тя.
Заріж мені когутя,
Когутя, когутя.

Когут рано запіє
Запіє, запіє:
— Вставай рано, Маріє,
Маріє, Маріє!

* * *

Посилала мене мати

Посилала мене мати:
«Іди, доню, килим ткати».
Як пішла я ткати килим,
Та й зустрілася із милим.

Нема ради говорити,
Треба, тату, щось робити.
А я йому усміхнулась,
Та й додому повернулась.

Постояла біля млина,
Задержалась на хвилину.
Постояти я не вспіла,
Як година пролетіла.

Дома мати посварилась:
— Де ж ти, доню, забарилась?
До півночі тебе ждала.
Де ж той килим, що ти ткала?

— Ой матусю, моя нене,
Не хватило ниток мені.
А щоб кращий килим мати,
Я ще завтра буду ткати.

* * *

Час рікою пливе

Час рікою пливе,
Як зустрів я тебе,
Як зустрів я тебе край дороги.
Довго, довго дивився,
Марно очі трудив,
Та пізнати тебе було годі.

Ти висока, стрункa,
В тебе руса коса,
В тебе очі сумні, невеселі.
І уста вже не ті,
Які були колись,
Маломовні вони, нещасливі.

Як почуєш вночі
Край свойого вікна,
Що хтось плаче й зітхає десь тяжко,
Ти себе не буди,
Не збавляй свого сна,
Не тривожся вночі, моя пташко.

Як побачиш колись,
Привітай, усміхнись,
Зустрічай, як колись зустрічала.
Хоч минули роки
І ми стали батьки,
Але наша любов не пропала.

Біла хата в саду,
Біла хата в саду,
Біла хата, як лебідь у морі.
Я тебе, милий, жду,
Я тебе, милий, жду
Жду тебе я в розлуці і в горі.

Тихо падає цвіт,
Тихо падає цвіт,
Тихо падає цвіт, немов роси.
Скільки весен і літ,
Скільки весен і літ
Я шукав твої очі і коси!.

Не сумуйте, сади,
Не сумуйте, сади,
Не сумуйте так вранці над цвітом.
Так буває завжди,
Так буває завжди,
Як весна покохається з літом.

А у тебе є син,
А у мене — дочка.
Вони схожі удвох між собою.
Так нехай же вони
Поєднають серця,
Якщо нам не судилось з тобою.

* * *

Любов кохання, мов той цвіт

Любов-кохання, мов той цвіт,
Що зрання розцвітає,
Немов метелик навесні,
Що високо літає.

Сиджу я край віконечка,
На зорі поглядаю.
— Чи прийде милий мій, чи ні? —
Лиш так собі гадаю.

Приспів:

Тож бережіть серця свої,
Щоб не кохалися зрання,
Бо відцвітуть сади навесні,
Не вернеться кохання.

Приспів:

Чи прийде милий мій, чи ні,
Що часто так мені сниться.
Підходжу ближче до вікна,
А він стоїть, сміється.

— Ага, мила! Ага, мила!
Як важко виглядати.
Личко твоє помарніло,
Красоньки не впізнати.

Приспів:

Так дай, мила, уста свої,
Нехай ще раз поцілую.
Душа моя горить вогнем,
Любов до тебе я чую.

* * *

Розпрягайте, хлопці, коні

Розпрягайте, хлопці, коні
Та лягайте спочивать,
А я піду в сад зелений,
А я піду в сад зелений
В сад криниченьку копать,
В сад криниченьку копать.

Копав, копав криниченьку
У вишневому саду…
Чи не вийде дівчинонька,
Чи не вийде дівчинонька
Рано-вранці по воду?
Рано-вранці по воду?

Вийшла, вийшла дівчинонька
В сад вишневий воду брать.
А за нею козаченько,
А за нею козаченько
Веде коня напувать,
Веде коня напувать.

Просив, просив відеречка —
Вона йому не дала.
Дарив, дарив з руки перстень,
Дарив, дарив з руки перстень —
Вона його не взяла,
Вона його не взяла.

Знаю, знаю, дівчинонько,
Чим я тебе образив:
Бо я вчора із вечора,
Бо я вчора із вечора
Кращу тебе полюбив,
Кращу тебе полюбив.

* * *

Ой на горі там женці жнуть

Ой на горі там женці жнуть.
А попід горою — яром-долиною
Козаки йдуть.
Гей, долиною, гей, широкою
Козаки йдуть.

Попереду — Дорошенко!
Веде своє військо, військо запорізьке,
Хорошенько.
Гей, долиною, гей, широкою
Хорошенько.

А позаду — Сагайдачний!
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку — необачний.
Гей, долиною, гей, широкою
Необачний.

Гей, вернися, Сагайдачний!
Візьми свою жінку — віддай тютюн,
Віддай тютюн — люльку,
Необачний.

Мені з жінкою не возиться.
А тютюн та люлька козаку в дорозі
Знадобиться!
Гей, долиною, гей, широкою,
Знадобиться!

* * *

По садочку ходжу

По садочку ходжу,
Кониченька воджу.
Через свою неньку
Нежонатий ходжу.

Через свою неньку,
Через рідні сестри:
Не дають Марусю
Додому привести.

— Марусю, Марусю,
Жаль ми за тобою:
Не один я вечір
Простояв з тобою

Не один я вечір,
Не одну неділю,
На тебе, Марусю,
Маю все надію.

Привів я Марусю,
Стала у куточку:
— Прийміть мене, мамо,
За рідную дочку!

— Тебе я не знаю,
Тебе не приймаю:
Мій син молоденький,
За тебе не даю.

Ой на тобі, доню,
Коня вороного,
Відчепись від мене
І від сина мого!

— Коня, мамо, візьму
І на нім поїду,
Твого сина люблю,
І за нього піду.

* * *

Туман яром, туман долиною

Туман яром, туман долиною
За туманом нічого не видно,
Тільки видно дуба зеленого.

Під тим дубом криниця стояла,
В тій криниці дівча воду брало.

Та й впустила золоте відерце,
Засмутила козакові серце.

— А хто ж теє відерце дістане
Той зі мною на рушничок стане

Обізвався козаченько з гаю:
— А я теє відерце дістану
Та й з тобою на рушничок стану.

* * *

Ой у гаю при Дунаю

Ой у гаю при Дунаю
Соловей щебече.
А він свою всю пташину
До гніздечка кличе.
Ох, тьох, тьох,
Тьох,тьох, тьох, тьох! —
Соловей щебече.
А він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Ой у гаю при Дунаю
Там музика грає.
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.
Ох, тьох,тьох,
Тьох, тьох, тьох, тьох! —
Там музика грає.
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.

Ой у гаю при Дунаю
Стою самотою.
Плачу, тужу ще й ридаю,
Милий, за тобою.
Ох, тьох, тьох,
Тьох, тьох,тьох,тьох…
Стою самотою.
Плачу, тужу ще й ридаю,
Милий, за тобою

* * *

Місяць на небі, зіроньки сяють

Місяць на небі, зіроньки сяють,
Тихо по морю човен пливе.
В човні дівчина пісню співає,
А козак чує — серденько мре.

Пісня та мила, пісня та люба
Все про кохання, все про любов:
Як ми любились та й розійшлися,
Тепер зійшлися навіки знов.

Ой очі, очі, очі дівочі,
Темні, як нічка, ясні, як день.
Ви ж мені, очі, вік вкоротили.
Де ж ви навчились зводить людей?

* * *

Ой ти дівчино, гарна та пишна,

— Ой ти дівчино, гарна та пишна,
Чом ти до мене в садок не вийшла?

— Я виходила, — тебе не було,
Я постояла та й си вернула.

Більш я не вийду, з тобов не стану
Пришлю ти сестру, такую саму.

— А я з сестрою цілу ніч стою
Не та розмова, що і з тобою.

Не та розмова, не тії слова
Не білолиця, не чорноброва.

— Ходи, козаче, ходи, гультяю,
Чи будеш брати, того не знаю.

— Ходити буду, любити буду,
Скажу ти правду: брати не буду.

Ой ти, дівчино, гарна та пишна,
Чом ти до мене в садок не вийшла?

* * *

Ішов козак потайком

Ішов козак потайком — Ой не буду, не буду,
До дівчини, серденько, вечерком. Пожартую трішечки — та й піду.

— Ой дівчино, відчини, Жартували до зорі,
Своє-моє серденько звесели. Поки стало виднесенько на дворі.

— Ой не буду відчинять, — Ой козаче, утікай
Бо ти будеш, серденько, жартувать. Та й на мене славоньки не пускай.

* * *

При долині кущ калини

При долині кущ калини
Нахилився до води.
Ти скажи, скажи, калино,
Як попала ти сюди?

Якось ранньою весною
Хлопець бравий прискакав.
Милувався довго мною
А потім з собою взяв.

Він хотів мене, калину,
Посадить в своїм саду.
Не довіз і в полі кинув,
Думав, що я пропаду.

Я за землю ухватилась,
Стала на ноги свої,
І навіки поселилась,
Де вода і солов'ї.

Ти не дми на мене, вітер,
Я тепер не пропаду:
Наді мною сонце світить
І надалі тут цвіту.

При долині кущ калини,
Похилився до води.
Ти скажи, скажи, калино,
Як попала ти сюди?

* * *

Співають ще багато різних пісень. Серед них: «Засвистали козаченьки», «Гуцулка Ксеня», »За нашов стодолов», »Бодай си когут знудив», »Служив козак у війську», «Ой на горі білий камінь», »На камені ноги мию»,»Глибока кирниця» та багато інших.

СТРІЛЕЦЬКІ ПІСНІ

Ці пісні найбільш поширені у селі.

На горі високій стояла береза

На горі високій стояла береза
І вітер над нею гуляв,
Лежить там убитий стрілець молоденький,
А тіло ніхто не ховав.

Лежить він та й лежить, цілу ніч і днину,
А тіло зчорніло його,
Зрубали соснину, збили домовину,
Вночі поховали його.

Як його ховали, то гармати грали,
Соловей пісню співав,
А зорі світили в його карі очі,
А він си з родинов прощав:

— Прощай, рідний батьку, прощай, рідна ненько,
І ти, найдорожча, прощай,
Бо я вже не вернусь до рідної хати
І більш не побачу свій край.

На горі високій стояла хатина,
Навколо неї шовкова трава,
Напевно, не знає молода дівчина,
Що її хлопця на цім світі нема.

На горі високій стояла хатина,
І вітер над нею шумить,
І батька, і неньку, й молоду дівчину
За ним їх серденько болить.

* * *

Повіяв вітер степовий

Повіяв вітер степовий —
Трава си похилила…
Впав у бою козак молодий —
Дівчина затужила.

А то був хлопець молодий,
Йому б лише кохати.
Він впав, як той сухий листок,
Повік буде лежати.

Летить ворон з чужих сторон
Та й жалібненько кряче:
— Вставай, козаче молодий,
Твоя дівчина плаче.

— Най плаче, най вона тужить,
Нехай вона ридає:
Хто впав, в могилі вже лежить,
Той більше не вертає.

Гей, степами, темними ярами

Гей, степами, темними ярами
Йдуть походом залізні полки,
Хто відважний, хай іде за нами,
Лицарями будьте, юнаки.

За нікого битися не будем,
До нікого в найми не підем,
Для Вкраїни ми усі живемо
І за неї голови складем.

Лети, пісне, попід небеса,
Для вкраїнських промовляй сердець,
Хай же буде наша, воля з нами,
А ворожим намірам — кінець.

Доволі нам руїни і незгода,
Не сміє брат на брата йти у бій,
Під синьо-жовтим прапором свободи
Об'єднаєм весь ми нарід свій.

* * *

Подай, дівчино, руку на прощання

Подай, дівчино, руку на прощання.
Провідники дають наказ,
Прийшла хвилина й час іти до бою,
Мушу сповняти свій наказ.

Як ми наступали темної ночі,
А лютий ворог не давав,
Гармати били, а ми наступали,
Один за одним падав.

Я бачив, бачив зараненого друга,
Він упав на землю ще живий,
З грудей червона кров текла рікою,
А він останні слова говорив:

— Напишіть до батька, напишіть до неньки,
Напишіть до любої дівчини,
Що остра куля грудь мою зранила,
Я впав за волю України.

Не було там батька, не було там неньки,
Не було там любої дівчини,
Лише вірні друзі ревно заплакали,
Кругом стрілецької могили.

* * *

За Україну

За Україну, з огнем завзяття
Рушаймо, браття, все вперед!
Слушний час, кличе нас:
— Ну ж бо враз сповнять святий наказ!
За Україну, за її долю,
За честь і волю, за народ!

Ганебні пута ми вже порвали
І зруйнували царський трон!
З-під ярем, із тюрем, де був гніт,
Ми йдем на вільний світ!
За Україну, за її долю,
За честь і волю, за народ!

О Україно! О рідна ненько,
Тобі вірненько присягнем!
Серця кров і любов,
Все тобі віддати в боротьбі!
За Україну, за її долю,
За честь і славу, за народ!

Вперед же, браття! Наш прапор має
І сонце сяє нам в очах!
Дружній тиск, зброї блиск,
В серці гнів і з ним свободний спів!
За Україну, за її долю,
За честь і волю, за народ!

* * *

Ой у полі могила

Ой у полі могила
З вітром говорила:
— Повій, вітре буйнесенький,
Щоб я не чорніла.

Щоб я не чорніла,
Щоб я не марніла,
Щоб по мені трава росла,
Росла й зеленіла.

Вітерець повіває,
Трава половіє,
А в могилі спочивають
Стрільці січовії.

Спіть, любі герої,
Хоч темненька хата,
А весною хрест заквітчають
Вкраїнські дівчата.

Вкраїнські дівчата,
Українські діти,
Буде слава козацькая
Степом гомоніти.

* * *

Завтра в далеку дорогу

Завтра в далеку дорогу
Свого коня осідлаю,
Кріса закину на плечі,
Милу свою попрощаю.

Батькові, неньці вклонюсь,
Рідних сестер попрощаю,
Шаблю припну я до боку,
Вороного свого замаю.

Вихрем помчу я у поле,
Зелене море сколишу.
І незабудку на спогад
Своїй дівчині я лишу.

І виряджала матуся
Сина, ой, свого сокола,
Щастя для нього у бою
Щиро благала у Бога.

А дівчинонька своєму соколу
Червону квітку подала.
— Слава героям Вкраїни! —
Вслід партизанам сказала.

* * *

Чи то буря, чи то грім

Чи то буря, чи то грім,
Що гуде громодзвін,
Що земля на плаях грає грізно.
Від Кубані до гір
Чути голос: — Позір!
Уставай, щоб не було запізно.

Бо настав такий час,
Щоб умер кожний з нас
Не в ліжку, а в полі при бою.
І в годину грізну
Пом'янеш ти Вітчизну,
Що за неї помер ти з любов'ю.

Уставай і готовсь нінащо!
На нікого не дивись,
Чи до пекла підеш, чи до раю,
Кидай неньку стару,
Кидай любку, й сестру,
Бо настала велика потреба.

Як прийдеться лягти,
Не дійти до мети,
Говорити за нас будуть люди,
Що боролись колись,
Полягли й не здались,
І кайдани пірвали на шнури.

* * *

В горах грім гуде

В горах грім гуде, хоч зима паде
Землю спороли гармати,
Гримить війна, дуднить луна,
Дрожать ранені Карпати.

Хто живий, вставай, боронити край,
Вкритий огнем і мерцями,
Не буде тобі сумно у борбі
Між січовими стрільцями.

Лютий кат прийшов проливати кров,
Взяти народ наш в неволю,
І море сліз у край приніс,
Розбій і смерть, і недолю.

Та вступився кат із верхів Карпат,
Втік, наче вовк, манівцями,
Або тут і впав, як у бій попав
Із січовими стрільцями.

Січові стрільці, за свій край борці,
За всю рідню і свободу,
За них борба — се їх журба
І дорогого народу.

І ряди могил не візьмуть їх сил,
Ворог тут б'ється з серцями,
Лицаря уб'є, думка ожиє
Між січовими стрільцями.

Хто ж бо там іде і перед веде?
Диво! Се наші дівчата!
Личко, як мак! Кругом козак —
Душа стрілецька завзята!

Не цілуйте їх! На війні се гріх
Ви уберіть їх вінцями!
Слава тим дочкам, щирим козачкам
Між січовими стрільцями.

* * *

Йде січове військо

Йде січове військо
Та співає стиха:
— Як поборем воріженьків,
Не буде в нас лиха.

Йде січове військо
В боротьбу криваву;
— Як поборем воріженьків,
Здобудемо славу.

Йде січове військо
Пісня степом лине:
— Як поборем воріженьків,
Слава не загине.

* * *

Зажурились Галичанки

Зажурились галичанки через тую зміну,
Що відходять Усусуси та й на Україну:
— Хто ж нас поцілує в уста малинові,
В карі оченята, в чорненькії брови?

Не журіться Галичанки, та же є «військові».
Вони краще обіймають, як Стрільці Січові.
— Ті вас поцілують в уста малинові,
В карі оченята, в чорненькії брови!

— Ой не будуть більш військові з нами приставати
І не будуть нас військові за стан обіймати,
Ні не поцілують в уста малинові,
В карі оченята, в чорненькії брови.

— Аж як ви вже з України вернетеся знову
І як перше, знов підете з нами на розмову,
Тоді вже цілуйте в уста малинові,
В карі оченята, в чорненькії брови.

* * *

Їде стрільчик

Їде стрільчик, їде полем, то лісом
Боронити рідну землю і мечем, і крісом.

Їде стрільчик, їде, над ним вітер свище,
Чимраз дальше батько й мати, ворог тимраз ближче.

Їде стрільчик, їде, сніг дрібненько трусить,
Впала куля у серденько — помирати мусить.

Гине стрільчик, гине, впавши серед поля,
Аж тут світлом засіяла Вифлеємська зоря.

Злетіли ангели, підставили крильця,
Взяли скрипку стрільчикові в Господні ясельця.

Ой зорій ти, скрипко, як весняна мрія,
Буде тебе колихати з Ісусом Марія.

І засвітять свічку, заквітчають двері,
Будуть стрільця споминати при Святій Вечері.

* * *

Заквітчали дівчатонька

Заквітчали дівчатонька
Стрільцеві могилу,
Замість мали заквітчати
Стрілецькую милу.

І пісочком висипали
Стежечку довкола,
Замість мали постелити
Рушник до престола.

Невисокий хрест з берези
Заплели віночком,
Замість мали заплітати
Косу барвіночком.

Схилилися дві черешні
Наліво й направо,
А на вітах вітер грає
Про стрілецьку славу.

* * *

ПОВСТАНСЬКІ ПІСНІ
(записані в селі)

Ой у лісі на полянці

Ой у лісі на полянці
Стояли повстанці,
Посходились до потічка
Вмиватися вранці.

Декотрі си повмивали,
Декотрі — ще ні.
Большевицького нападу
Си не сподівали.

Кулемети застрочили,
Мов ті навіжені,
Крикнув сотник Соловейко:
— Хлопці, я ранений!

Упав Орел, упав Борис
Упав Соловейко.
Крикнув: — Слава Україні!
Будь здорова, ненько!

Будь здорова, дівчинонько,
І ти, рідна нене.
А ти, славна Україно,
Не забувай мене!

Ой у лісі на полянці
Стояли повстанці,
Посходились до потічка
Вмиватися вранці.

* * *

Як мати закуто в кайдани

Як мати закуто в кайдани,
Чи чуєш ти брязкіт кайдан,
Як нарід голодний весь плаче
Від муки, терпіння і ран?

Чи бачиш Карпати сумують,
Що діти їх ходять в ярмі?
Лиш вітер тихенький по полю
Розносить їх пісні сумні.

Чи бачиш, жита похилились?
Ти сіяв, воно не твоє.
Як день, так і ніч ти працюєш,
А ворог із того жиє.

Чи бачиш, Дніпро висихає,
Пороги шуміти стають,
Зозулі на дерева сідають,
Недолю Вкраїні кують?

Чи бачиш вороже проклятий,
Що Вкраїна вже вся твоя?
Але ще настане день розплати
І Вкраїна буде вільна.

Чи бачиш, вороже проклятий,
Презирство до твоїх кайдан?
Нам стидно, що ходим рабами,
І жаль від зневаги і ран.

Ми дома були ще малими,
В серцях ми клялися собі:
— Для тебе, Вкраїно, живемо
І волю здобудем тобі!

* * *

Гарні вечора

Гарні вечора, гарні та гарні,
А ще гарніші дни,
Ой ходив хлопець гарний
До своєї любої дівчини.

Був тихий вечір, як вони обоє
Довго й тихенько розмовляли
У вишневім саду під вишенькою,
А зорі весело сіяли.

Аж тут авто загуркотіло,
Сам я не знаю чого,
Чотири свисти, енкаведисти
Певне, по мене молодого.

І взяли хлопця під білі боки
А білі рученьки кують,
Дівчина плаче, рученьки ломить,
Її миленького беруть.

Милий, мій милий, хто ж нам поможе
У нашій нещасливій долі?
Ой Боже, Боже наш милий, Боже,
Ти вже не вернешся ніколи!...

* * *

Ой надлетів крук чорний

Ой надлетів крук чорний
Та й сів біля криниці,
Там повстанець у груди ранений
Благає водиці:

— Дай водиці, круку чорний,
Повстанець заплакав.
Крук не чує, скочив ближче
І ще раз закрякав.

Як прощався він зі світом,
То крук клював очі,
І не було більш зітхання
До темної ночі.

А вночі прийшли повстанці
І тіло забрали,
Та й поклали хрест дубовий
Там, де поховали.

— Ніхто не був на могилі,
Ніхто не заплакав,
Лиш крук чорний опівночі
Вічну пам'ять крякав.

Прощай, батьку, прощай, ненько,
Прощай, Україно,
Прощай, дівчино-серденько,
Бо я вже загинув.

* * *

Нас питають, з якого ми роду

Нас питають, з якого ми роду
І кому ми торуєм шляхи.
Це ж то ми на вратах Царгороду
Переможний свій щит підняли.

Це ж то наша долоня шершава
Утискала залізо меча,
Що дрожала зухвала Варшава
І султан мимоволі дрожав.

Під Москву ми водили Зигмонта,
Під Варшаву варязькую рать,
Ми карали Росію за Суздаль,
За Базар ми ще будем карать.

Там стоїть пограбована хата
І в руїнах лежить Батурин.
Плаче-тужить знедолена мати
І забутий всіма Чигирин.

Ми йдемо своїм визвольним шляхом,
Нас єднає великий наш чин,
Стане степ українцеві братом
І воскресне новий Батурин.

* * *

Чого ти, дівчино, така сумна ходиш?

Чого ти, дівчино, така сумна ходиш?
Чого не співаєш пісень?
Чого вечорами у сад не виходиш,
Глядиш на шлях нічку і вдень?

Як тяжко згадати той вечір розлуки,
Як милий ішов до УПА,
Палкі поцілунки і він подав руку
Я була весела й сумна.

Весела тому, що до рідного війська
Мій милий пішов, до УПА, —
Не буде вже більше гуляти німота,
Пропаде червона Москва.

Хоч милий не прийде мене пригорнути,
В могилі нехай спочива,
Я плакать не буду, не буду ридати —
Буде Україна вільна.

Тоді ми згадаєм про наших героїв,
Я свого милого спімну,
А тим, що впали, не боялись бою,
Вінок на могилу кладу.

* * *

Сонце над заходом

Сонце над заходом, ворон закричав,
Молодий повстанець дівчину прощав:
— Прощавай, дівчино, знаєш який час,
Може, я з тобою сьогодні останній раз.

Наша сотня завтра вирушає в бій,
Я не знаю, мила, чи вернусь живий.
Якщо я загину, мила, не журись,
А за мою душу Богу помолись.

Ці слова сказавши, скочив на коня,
Махнув рученькою: — Бувай здорова!
Ой минає рочок, ще й місяців два,
Від милого дівчині вістка прийшла.

В тім бою кривавім я ранений став,
Більшовицьким катам у руки попав.
Більшовицьким катам у руки попав,
Сам того не знаю, як живий оставсь.

Прошу тебе, моя мила, не журись,
Тюрму перебуду, вернуся колись.
Як лиш мене любить серденько твоє,
То скоро, дівчино, будем обоє.

* * *

Коли ви вмирали

Коли ви вмирали, вам дзвони не грали,
Ніхто не заплакав за вами,
Лиш в чистому полі ревіли гармати
І зорі вмивались сльозами.

Як вас хоронили у темну могилу,
Від крові земля почорніла,
Під хмарами круки по небу літали
І бурею битва гриміла.

На ваших могилах хрести похилились,
Калина нагнулась додолу.
Спіть, хлопці-соколи, сини України,
Гармати розбудять вас знову.

* * *

Навіщо, дівчино, айстри сієш?

Навіщо, дівчино, айстри сієш
Коли їх рвати не будеш?
Навіщо хлопця любиш,
Коли з ним жити не будеш?

А я повстанця не боюся
І за повстанця піду я,
Лише боюся револьвера,
Щоб не страждала грудь моя.

Не йди, дівчино, понад річку,
Бо в тую річку упадеш.
Не йди, люба, за повстанця,
Бо за ним ти пропадеш.

Чого, повстанче, сумний ходиш?
Чого ні сміху, ні жартів,
Чи тобі служба надоїла,
Чи кінь вороний захворів?

Не служба мені надоїла,
І кінь вороний не хворів,
Моя дівчина віддається,
Котру я вірно так любив.

* * *

Зрили землю гранатами

Зрили землю гранатами,
Підготовляєм під посів,
Побачите в жнива, дівчата,
Нас партизанських косарів.

Вона осталася удома,
Пісню співала — вже сама.
Вночі тихенько хтось постукав
З саду до неї у вікно.

На грудях кулеметна стрічка,
В руках граната і наган,
І дарма плачеш, дівча, нічку —
Повстанець волі свої пан.

Там кінь стоїть, гризе вуздечку,
Іди спитай його сама,
Чому на його сіделечку
Повстанця юного нема.

І шкода сліз, і шкода жалю,
Бо ти на світі не одна,
Я знайду собі кращу кралю,
А краля пишна — це війна.

А твій повстанець в Чорнім лісі
Лежить в терновому вінку,
Згадай його хоч раз у пісні
У тихий вечір у садку.

* * *

Нехай поле виорять гранати

Нехай поле виорять гранати,
Під волю вироблять посів
Побачите в жнива, дівчата,
Нас, партизанських косарів.

На грудях кулеметна стрічка,
В руках граната і наган,
Даремно тобі, дівча, сниться,
Що ти своєї волі пан.

І шкода сліз, і шкода жалю,
Бо ти осталась не одна,
Я знайшов собі кращу кралю,
Це пишна краля, це — війна.

Війна палка, багрянолиця,
За смерть дає свою любов,
Даремно тобі, дівча, сниться,
Що я вернусь живий-здоров.

* * *

І тихий вечір у хатині
Співати пісню меш одна,
І тихо-тихо хтось стукоче
Із саду до твого вікна.

То кінь стоїть гризе вуздечку.
Спитай у нього ти сама,
Чому на його сіделечку
Твого милого вже нема.

Твій милий десь далеко в лісі
Лежить в тернистому вінку,
Згадай хоч ти його у пісні
І тихий вечір у саду.

Коли другий милий спитає
Про кого пісня ця сумна,
Цю тайну знаєш тільки ти,
Цю пісню знаєш ти одна.

* * *

Ой у лузі при долині

Ой у лузі при долині
Червоні маки розцвіли,
Аж там три друзі по-геройськи
Життя за волю віддали.

Їх було три в одній криївці,
Мали гранати під башки,
Вони не знали, що друг зрадить
Катам червоної Москви.

Кати криївку оточили,
Кричать: «Бандери! Руки вверх!»
Хтось крикнув: «Слава Україні!
Ми не здамося! Краще смерть!»

* * *

Всі три разом поцілувались,
Ніхто пощади не благав,
Почали рватися гранати,
І скороcтріл заклекотав.

Ой ти, зраднику проклятий,
Нащо криївку ти продав?
Ти перший зайшов до криївки,
Мертвих друзів повитягав.

Ой там у лузі при долині
Червоні маки відцвіли,
Там більш не рвалися гранати
І скороcтріл не клекотав.

* * *

Чогось сумно, невесело

Чогось сумно, невесело
По всій нашій Україні,
Покидають рідні села
Хлопці наші молоді.

Покидають рідні села,
Покидають родину,
А самі ідуть шукати
Темну добру хатину.

В тій хатині невесело,
Кругом неї тишина,
Вивезли мені родину,
Я остався сирота.

Приснився ми сон дивненький,
Що я дома ночував,
Пробудився, а я в лісі,
Ще й сумненько заспівав.

Україно, Україно,
Ти вмиваєшся в крові,
Ми за тебе, Україно,
Мучимося в чужині.

* * *

Останній привіт тобі, мила

Останній привіт тобі, мила,
З-за ґрат, з-за решітки я шлю,
Бо завтра, бо завтра, дівчино, —
Ти знаєш на що я тут жду.

Розвіялись мрії кохання,
Хоч, може і може, не всі.
Чи тямиш слова ті останні:
«Вкраїно, життя лиш тобі!?»

Поїдеш в далекі табори,
Хоч важко там буде тобі —
А пройдуть дні горя, неволі —
Ти вернешся знов до сім'ї.

А я із друзями останусь
На сторожі рідних гробів,
І духом вітатиму волю,
Що прийде на вістрях мечів.

А як вже народ відспіває
Всенародне свято весни,
Тоді, моя мила, в молитві
Про душу мою спом'яни.

Прохання ще маю до тебе:
Як мати моя ще жива,
Скажи їй, кохана, від мене
Такії останні слова: «Живий».

* * *

Ой у селі Топорівцях

Ой, у селі Топорівцях сталася новина —
Пішла чутка по всім селі: Кармелюка вбили.

В четвер, якось по полудни — уже сонце низько —
Заглянули у віконце, а вороги близько.

Порадь мені, друг Повстанець, що маєм робити —
Як утекти ми не зможем, мусим си забити.

Вибігає в задні двері, гранату кидає,
Яничар проклятий з автомата в плечі попадає.

Впав Кармелюк на грядочці в цибулі дрібненькій —
Він не має ні дєдика, ні рідної неньки.

Сусід недалекий нічо не думає,
Лиш за душу Кармелюка тисячі збиває.

* * *

В Топорівцях у Саджівці

В Топорівцях у Саджівці
Сильна бойня була,
Не одна там стара мати
'Сина си позбула.

Січа вбили, Січа вбили,
Малину зранили.
Став Малина утікати,
Щоб не здогонили.

Став Малина утікати,
Рятунку шукати
Дав молодій дівчиноньці
Рани завивати.

Вона рани ті завила
Та й поклала спати,
Сама сіла край віконця
Штафету писати.

Заглянула у віконце —
Вже сонечко низько:
— Вставай, вставай, Малиночку,
Вже совіти близько!

Встав Малина молоденький
Та й думку гадає,
Утікати він не годен,
Що робити має.

Утікати він не годен.
Що робити має?
Із пістоля сталевого
Сам себе стріляє.

* * *

Стогне в ярмі Україна

Стогне в ярмі Україна
Від червоних сатрапів,
Руки свої простягає
До своїх синів:

— Сини мої, соколята,
Виростати вам,
Визволяти рідну неньку
З московських кайдан.

Почув голос сам Бандера
В далекім краї,
Крикнув: — Алярм, хлопці мої,
Збирайте сотні свої!

Смертним боєм ми зустрінем
Окупантів-москалів,
Визволити Україну
Вже найвищий час наспів.

Аж тепер ти, Москво клята,
Мусиш дати звіт
За той цвіток України,
Що топтала триста літ.

* * *

Без рідної буди

(марш сотні Орлів)

Без рідної буди,
Мов звірі, не люди,
Із лісом збраталися ми,
Стоптали закони,
Фронти і кордони
Завзяті повстанці Орли.

Всю нічку мандруєм,
Аж ніг вже не чуєм,
Бо в жилах бурлацькая кров,
Де станеш, — ночуєш,
І спиш, і вартуєш,
Щоб ворог на карк не найшов.

Не знаєш де згинеш,
Де друзів покинеш,
А йдеш і смієшся, і б'єш…
В кривавому танці
Гуляють повстанці,
За ними заграва пожеж.

Так полем і лісом,
З наставленим крісом,
Мандруєм по рідним краю:
Гуляють орлята,
Розбивають ката —
Будують державу свою.

* * *

Ой у лісі, в темнім гаю

Ой у лісі, в темнім гаю
Там гуляли «різуни»,
«різунівці» там гуляли,
Славні лицарі грізні.

Їх вперед веде провідник,
Славний лицар Бойовір,
На його наказ щохвилі
Всі готові йти у бій.

Хлопці дужі і моторні,
Ще й завзяті — хоч куди,
То повстанці непоборні,
То Бандерові орли.

* * *

Терном, терном…

(Перероблена повстанцями зі стрілецької пісні «Терном, терном там доріжка ішла»)

Терном, терном там доріжка гуде,
Тов доріжков Степан Бандера іде,
Тов доріжков сам Бандера іде
За собою сімсот хлопців веде.

Чорні вуса підкручувані,
Черемшинов усі закосичені.
Ой ви, хлопці, ви, соколи-орли,
Україну визволяти будемо ми.

За Вкраїну воювати підем,
За Вкраїну помирати будем.
Слава, слава нашій неньці Україні!
Вічная слава і Степану Бандері!

* * *

Червона ружа

Червона ружа ще не зів'яла,
Вона ще буде розцвітать,
Наша любов ще не пропала,
Вона ще вернеться назад.

Прощайте, карі оченята,
Останній раз я бачу вас,
Прощайте уста, уста малинові,
В останній раз цілую вас.

Он там у саду щось біліє,
Напевно, милий мій іде,
На нім сорочка біла вишивана —
Вона з розуму мене зведе.

Провідник двері відчиняє
І промовля такі слова:
— Куди ж ти ідеш і її покидаєш?
Вона зів'яне, як трава.

— В українську армію іду служить,
Вкраїну-неньку буду захищать.
Прощай, мій милий, милий, чорнобривий,
Тебе я буду вірно ждать.

* * *

Я сьогодні від вас від'їжджаю

Я сьогодні від вас від'їжджаю
Боронити ріднесенький край,
Може, вернуся, може, загину,
Ти, дівчино, про мене згадай.

І згадай ту прекрасну хвилину,
Як стояли укупочці ми,
Твоє личко, рожевий цвіточок,
Твої уста чарують мене.

А вдома старенькая мати
Свого сина в вікно вигляда,
Чи поверне він з Чорного лісу,
Чи покращить матусі життя.

Ой не плач, не ридай, стара мати,
Твого сина на світі нема,
Він загинув в повстанському бою,
Залишилась могила сумна.

* * *

Тужно грала чарівная скрипка

Тужно грала чарівная скрипка,
Тужно звуки в далечінь неслись,
Так прощалась улюблена пара,
Бо прощатись прийшла їм пора.

Будь здорова, дівчино кохана,
Бо настала така вже пора,
Прийшов приказ мого провідника,
У повстанці відходжу вже я.

Десь далеко вдарили гармати,
А на стійці із крісом стрілець.
Згадав вечір, кохану дівчину,
Згадав сльози, що лились колись.

І ще ближче вдарила гармата,
Аж здригнулись батьківські поля.
Кріс держала рука вже холодна,
Не держалась плечей голова.

Покотилась стрілецька головка,
Покотилась не перша вона,
Землю вкрили повстанськії кості,
Кров зросила батьківські поля.

Далі грала чарівная скрипка,
Її звуки в далечінь неслись,
Далі ждала дівчина повстанця,
Та не ждав вже дівчину стрілець.

* * *

Ой там у полі безмежнім

Ой там у полі безмежнім
Повстанець ранений лежав.
Він, знявши очі угору,
Поле безмежне прощав.

Прощай ти, поле безмежнеє,
Прощай, Вкраїно рідна,
Думав я вільним остатись,
Ворог життя відібрав.

Не жаль ми тих днів і ночей,
Що по лісах я блукав,
Лиш жаль ми тих карих очей,
Котрі так вірно кохав.

Теплий погідливий вечір.
Дівча йде у сад погулять.
Сяде під білу березу,
Буде на милого ждать.

А ясні зіроньки сіяють,
Скоро будуть погасать,
Ніби до неї говорять:
— Сумне дівча, іди спать.

Сумне дівча, іди спати,
Бо милий твій не прийде,
Він у безмежному полі
Скінчив життя раз на все.

Ой там у полі безмежнім
Повстанець убитий лежав,
Мертвими очима угору
Поле безмежне прощав.

* * *

Ой цвіла калина

Ой цвіла калина в полі біля жита,
Плакала дівчина
І рідная мати:
Кати не давали тіло поховати.

Плакала калина темненької ночі,
Як копали яму рученьки жіночі,
Гіллячком калини могилу укрили,
Щоб кати не знали, щоби не розрили.

Дівчина тужила за повстанцем убитим,
В далекім Сибірю старий батько сивів,
Мов ті яничари, маму катували
За те, що посміла поховати сина.

Журилась калина в полі біля жита,
Лине з неї сумно пісня журавлина.
Сирота-могила, де повстанця зарито,
Хрест на ній схилився, калиною ввитий.

* * *

Іду лісом я осіннім

Іду лісом я осіннім,
Сухе листя шелестить,
Жовте листя опадає,
А вітер віє і шумить.

І такою погодою
Сумна осінь наступа,
Скрізь по полю їздять вози,
Куди подітися не зна.

Чи йти далі мені лісом,
Ведмедевих гір шукать,
Бо й на те ми поклялися
Щоб за волю умирать.

Щоб за волю, за свободу
За Україну, рідний край,
Як я не вернуся додому,
Моя родинонько, прощай.

О Україно, Україно,
Я тебе вірно покохав,
Тому за тебе, моя ненько,
Я свою воленьку віддав.

Віддав волю, віддав славу,
Віддав щастя в боротьбі,
А як зайде у потребі,
То я віддам і життя тобі.

* * *

Де ж тая слава?

Де ж тая слава, слава кривава,
Де ж тії стрільці, славні козаки?
Все Москва забрала, все поруйнувала
А ми, народ, — нужденні жебраки.

Ти зруйнував нас, ти сплюндрував нас.
Де були школи, там відкрив тюрми,
Нашими кістками засипав греблі, ями,
Валив церкви і нищив наш нарід.

Які ж то погані московські улани
Били по селах невинних селян,
Копали ногами, били нагаями,
Тепер підете аж за Дон.

Хочемо волі, доброї долі,
Хочемо вільно розвивать свій рід,
Хочемо Просвіти, хочемо летіти,
Як птах, як птах у далекий світ.

Гей же, до бою, браття, за волю!
З ворогом лютим час робити лад.
Вже ревуть гармати, забирайся, кате,
Віддай, віддай Україну назад.

* * *

Йшли селом партизани

Йшли селом, йшли селом партизани,
По землі українській, невільній землі,
І у кожного зброя була за плечима,
І у кожного смуток і біль на чолі.

Бо їм сумно за всю Україну
І за спалені хати та зрубаний сад,
За ту пісню, що чули колись, солов'їну,
Але їм вже не було дороги назад.

Бо дорога назад — це є гірка неволя,
А ховатись у лісі не будемо ми,
Ми підемо вперед і здобудемо волю,
України своєї ми вірні сини.

Хтось з них пісню завів, і вона пролунала
На всі гори Карпати і на весь рідний край,
Щоби знали усі: Україна повстала!
Ти лети наша пісне, аж за небокрай.

І не всі повернуться із бою живими,
І не всіх дочекається рідна сім'я.
Пам'ятайте же їх, пам'ятайте такими,
Пам'ятай їх завжди, українська земля.

* * *

Ой ішли повстанці

Ой ішли повстанці та й через поля
Дружно заспівали: — Героям Слава!

Ой там старий батько окопи копав,
Він здалеку бачив, як повстанець упав.

Він собі не вірив, ні своїм очам,
Підійшов він ближче і сина впізнав:

— Чи ти, сину, ранен? Чи вбитий лежиш?
Я — твій старий батько. Чому ти мовчиш?

— Я, тату, не вбитий, ранений лежу,
Славній Україні я ще послужу.

Я, тату, не вбитий, не умру від ран,
Буду, тату, жити серед партизан.

Там у Чорнім лісі будемо ми жить
Наших воріженьків будемо всіх бить.

* * *

Гей, зі Львова через Київ

Гей, зі Львова через Київ
Битий шлях чорніє,
Як згадаю, милий брате,
То аж серце мліє.

Зруйнували Україну
Прокляті чекісти,
Знущалися над народом
Кляті комуністи.

З церков наших поробили
Театральні зали,
Не даймося над собою
Знущатись так далі.

Рідну мову, рідну пісню
Нам забороняли,
Історію України
В школах не вивчали.

А ми, браття, кожний лицар
З козацького роду,
Ми підемо в бій кривавий
За честь, за свободу.

Старий Київ відберемо,
Львів стане могучий.
Усміхнуться, невільники,
Над Дніпром ревучим.

Тоді військо українське,
Як море заграє
Рідний прапор синьо-жовтий
Всюди засіяє.

* * *

Старенька мати плаче

Старенька мати плаче-тужить,
Дівчина плаче молода:
Кати московські запалили
І наші села і міста.

Забрали сина у неволю,
В дівчини милого взяли,
Не вернеться уже ніколи,
Кого чекісти повели.

Не сам один в тюрму попався —
Три сотні друзів разом з ним —
Сини найкращі України
З гарячим серцем молодим.

Червоне вранці сонце сходить,
І в місті гомін ожива,
Тоді чекісти починають
Свої пекельнії діла.

По десять разом їх виводять,
Мотор, як завше, загудів
І ще раз: — Слава Україні! —
Герої падають долів.

Ніхто не скаже, де могила,
Де поховав червоний кат,
І на могилі не заплаче
А ні сестричка, а ні брат.

На тій могилі кущ калини,
Зелене листя шелестить
Воно мені всю правду скаже,
Де мій миленький твердо спить.

* * *

ПІСНІ ПОЛІТКАТОРЖАН

Ці пісні топорівчани привезли із тюрем, із заслань.

Весняні квіти

Весняні квіти вже зійшли, зморожені вітрами,
Як посіпаки нас вели, глузуючи над нами.

Приспів:
О тямлю, тямлю я той час,
Ти плакала за мною
І на прощання раз у раз
Махала хустиною.

Знайшли кати для нас тюрму, прийдеться вікувати.
Чужий народ, скрізь вороги, а вітер свище в грати.

Приспів:

Ой не радійте, вороги, наш дух уста вам скрутить,
Нас не злякають кайдани, Вкраїна мусить бути.

Приспів:

І мстивий Гонти дух зійде, з київського престолу,
І діло помсти розпочнуть Бандерові соколи.

Приспів:

* * *

Осінні квіти

Осінні квіти вже зів'яли, зморожені вітрами,
Як посіпаки нас вели, глузуючи над нами.

Приспів:

О тямлю, тямлю я той час, ти плакала за мною
І на прощання раз у раз махала рученькою.

Я пам'ятаю, як в той час наше село горіло,
І було чути плач дітей, а моє серце мліло.

Приспів:

Знайшли кати для нас тюрму, де будем вікувати,
Чужий нам край, скрізь вороги, а вітер свище в ґрати.

Приспів:

О, не радійте, вороги, вам тут не вийдуть Крути,
Щоб ви сміятись так могли, Вкраїна не допустить.

Приспів:

Ми йдем у бій, земля дрожить, синіють гори й степи,
Нас у бій благословить могучий дух Мазепи.

Приспів:

* * *

Це було пізно уночі

Це було пізно уночі,
Село дрімало у ярі,
Край неба моргали зорі,
Пісню співали солов'ї.

Рожеві квіти приносив,
Уста рум'яні цілував,
Карих очей ти клявся не забудеш,
Казав що перший раз кохав.

Скажи, Богданочку, мені,
Чого так тяжко на душі?
Чого так тяжко дні проходять
У большевицькому ярмі?

Скажи, Богданку, не тужи,
Скажи, Богданочку, мені
І ще раз прошу твого слова,
Скажи, чи любиш ще мене?

* * *

Зелений гай, пахуче зілля

Зелений гай, пахуче зілля
В тюрмі приснилося мені,
Що степ широкий наче воля
І тихий сум на чужині.

І сниться мені у неволі
Що Україна вже вільна,
А місто Київ вже столиця
І провалилася Москва.

Ой сиджу я у камінній лавці,
На руках кайдани брескотять,
Не видно сонця, лише високо
Скляні віконця блискотять.

Ой світи, сонце, світи ясно
На ту нещасную тюрму,
Я прошу, сонце, світи тепло,
Суши на пальцях кров мою.

О Україно, Україно,
Нещасна ненько ти моя,
Ой не страшна мені могила —
Страшна ненависна Москва.

* * *

Ой звіявся буйний вітер

Ой звіявся буйний вітер,
З дерев листя позривав,
Щонайкращі свої літа
У неволі змарнував.

Ти, дівчино, віддавайся
І на мене не чекай,
Бо я сиджу в криміналі
За Вкраїну, рідний край.

Не стережіть, вартовії,
Бо я звідси не втечу,
Бо тут ґрати залізнії,
Я зламати не зможу.

Ой сидів я один рочок,
Ой сидів я другий рік,
Аж приходять товариші
Визволять мене на світ.

Одну браму розвалили,
Другу браму розтягли,
Взяли мене за рученьки
Та й на волю повели.

Україно, Україно,
Україно, краю мій,
Я за тебе, Україно,
Муки тяжкії терпів.

* * *

У Станіславі під тюрмою

У Станіславі під тюрмою
Чиясь матінка прийшла,
Вона, певно, свому сину
Передачу принесла.

— Передайте передачу,
Поки мій син ще є тут,
Може, завтра, після завтра
До Сибіру повезуть.

А начальник усміхнувся:
— Не відвезуть на Сибір,
Його вчора ізвечора
Засудили на розстріл.

Стара мати, як це вчула,
Передача впала з рук,
А з грудей її зболілих
Відізвався слабий звук:

— Передачу я купила
За останні гроші.
Передайте засудженим
За упокій його душі.

Друзі крізь ґрати дивилися
На нещасную неньку,
Сльози, як горох, котилися
По старенькому лицю.

* * *

І був тихий вечір

І був тихий вечір,
Всюди було тихо,
До села тихенько
Під'їжджало лихо.

Ідуть кати, ідуть,
Попід кожну хату,
Арештують друзів
За підпільну працю.

Друзів арештують,
В'яжуть назад руки,
До тюрми саджають,
Дають тяжкі муки.

По три рази на день,
Води не носили,
По сім разів на день
Нагаями били.

Прощай, Україно,
Прощай, мамо й тату,
За підпільну працю
Дістаєм заплату.

Вирок зачитали —
На смерть засудили,
Скорострільзастрекотав —
Друзів повалили.

Ой не одна жертва
За Вкраїну впала.
Слава Україні
І Героям Слава!

* * *

Сиджу я в темних мурах

Сиджу я в темних мурах,
Спадає цвіт з лиця,
І день за днем похмуро
Пливе моє життя.

Ти думаєш, матусю,
Що доні вже нема?
Твою дочку забрала
Ненаситная тюрма.

В неділю пораненько
За ґратами блакить,
Моя старенька мати
Під брамою стоїть.

Принесла передачу
До доні у тюрму,
Підписаний мішечок
Дає дежурному.

Принесла передачу
Ще й сухарів сухих,
Солодких не від цукру,
А від маминих гірких сліз.

В старенькому мішечку
Я бачу всю сім'ю,
Старенькую матусю
Заплакану й сумну.

Не плач, моя матусю,
Не плач і не журись,
Як Бог мені поможе,
Я вернуся колись.

* * *

Рости, рости черемшино,..

Рости, рости, черемшино,
Широко си розростай,
Ти, молода дівчинонько,
Про кохання забувай.

Ти, молода дівчинонько,
Про кохання забувай,
Бо я сиджу в криміналі
За Вкраїну, рідний край.

Ти, дівчино, віддавайся
І на мене не чекай,
Бо я сиджу в криміналі
За Вкраїну, рідний край.

* * *

Ой сидів я один рочок,
Ой сидів я другий рік,
Прийшли браття-українці
Визволять мене на світ.

Одну браму розвалили,
Другу браму розтягли,
Взяли мене за рученьку
Та й на волю вивели.

Україно, Україно,
Україно, краю мій,
Я за тебе, Україно,
Муки тяжкії терпів.

*

Ой летіла зозуленька

Ой летіла зозуленька
Сивенька, сивенька,
Приїдь, приїдь, мій синочку,
Бо я вже старенька.

Бо я уже старенька
Та й під хатов сиджу,
Приїдь, приїдь, мій синочку,
Най тя ще увиджу.

Ой кувала зозулечка
Та й буде кувати,
Най тя увиджу, мій синочку,
Бо треба вмирати.

* * *

Ой у нашім городчику
Дубки виростають,
Приїдь, приїдь, мій синочку,
Роченьки минають.

Тоті дубки зелененькі
Стали си хилити,
Ще б хотіла, мій синочку,
З тобов говорити.

Сіла стара ненька
Та й думку гадає,
Не приїде її синочок,
Бо в тюрмі конає…

Сільський хор. 1931 рік

Сільський хор. 1937 рік

Сільський хор. 1961 рік

Сільський хор. 1991 рік

СІЛЬСЬКІ ХУДОЖНІ КОЛЕКТИВИ

НАРОДНИЙ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ АНСАМБЛЬ «НЕ СУМУЙ»

У 1980 році за ініціативою активістки села Параски Гультай разом із завідуючою сільською бібліотекою Марією Лукавецькою був створений при сільській бібліотеці фольклорний ансамбль . Їх підтримали сільські жінки, любителі старовинних та українських народних пісень: Євгенія Никифорук, Параска Василик, Ганна Никифорук, Параска Угрин, Параска Ковблюк, сестри Ганна та Марія Делярки, Василина Сливчук, Анастасія Федорук, Параска Сторощук, Параска Стефурак, Марія Грищук, Василина Сливчук, Марія Чупрун, Олена Вуйців, Марія Никифорук, Параска Баб'юк, Марія Бабух, Василина Мохорук, Ганна Бадик, Марія Дідух. Більшість учасниць середнього віку, тому ансамбль назвали «Не сумуй», тобто не сумуй, що так скоро біжать роки. І в такі роки можна себе показати. І показують…

Трохи пізніше в боргу не залишилися і молоді та старші чоловіки. Вони створили чоловічий хор.

Учасники жіночого ансамблю та чоловічого хору поставили перед собою мету найперше відродити топорівські вечорниці та спів сільських пісень сивої давнини. Пізніше виступали з ними на районній сцені, в Івано-Франківську, в Народному Домі «Просвіта».

Жінки пряли на куделях, плели на спицях, мотали пряжу на мотовилі. Дівчата і хлопці грали в різні ігри, співали давно забуті пісні:

Як я садила айстри білі

Як я садила айстри білі,
Ти помагав мені садить,
З тих пір я мрію про кохання,
З тих пір душа мене болить.

Як ти проходив моїм садом,
Я задивилась на твій стан,
Стояла довго під вербою,
Поки вечірній впав туман.

Мені сімнадцять лиш минало,
Як навесні сади цвіли,
Я про кохання ще не знала,
Ми тільки друзями були.

В моїм садочку айстри білі
Схилили голови в журбі,
Ти, милий, мене покидаєш,
Чужою я стала тобі.

Як умру, то поховайте
В могилі, в садочку серед трав.
А ти зірвеш ту айстру білу,
Згадаєш, хто тебе кохав.

* * *

Посадила огірочки

Посадила огірочки
Близько над водою,
Сама буду поливати
Дрібною сльозою.

А на п'ятий побачила,
Як череду гнала,
Не сказала добрий вечір,
Бо мати стояла.

Ростіть, ростіть, огірочки,
В чотири листочки,
Не бачила миленького
Вже чотири рочки.

Бо мати стояла,
А батько дивився,
Не сказала добрий вечір,
Щоби не сварився.

* * *

Ансамбль «Не сумуй» відродив Новорічну Маланку з її персонажами. Відновили Різдвяний вертеп, з яким виступали на сільській, районній, обласній сценах і в м.Києві.

Весь час вишукували в селі старовинні пісні, колядки і поповнювали ними концертну програму. Відновили Великодні гаївки, хороводи. В 1989 році виступали на Чернівецькому телебаченні з програмою «Великодні дзвони».

У 1992 році ансамблю «Не сумуй» присвоїли звання народного. Ансамбль далі продовжував демонструвати свою концертну програму в навколишніх селах. Виступав на фестивалі «Дністрові зорі» в Заліщиках Тернопільської області, Заставні Чернівецької області,Тлумачі і Городенці Івано-Франківської області.

У 2001 році підготували програму «Топорівська ноша» і демонстрували на районній сцені.

У 2002 році народний ансамбль виступав із фрагментами топорівського весілля на Всеукраїнському фестивалі «Родослав».

На святкуванні заснування Галича топорівчани Галина Попович і Марія Сливчук представили на виставку свої вишивки, рушники, жіночі сорочки, горботки, килими, запаски, які користувалися великим успіхом. У концертній програмі брали участь Топорівський чоловічий народний хор і народний ансамбль «Не сумуй». Спільно виконали пісні:

Гей, за лісом, за двором

Гей, за лісом, за двором
Там дівчина брала льон,
Та й для того хлопця молодого,
Що його вірно любила.

Що його вірно любила,
Що йго вірно кохала,
А на того хлопця молодого
Вже кайдани куються.

Два кайдани скували,
Назад ручки зв'язали
Та й повели хлопця молодого
Битим шляхом до тюрми.

Та й битими шляхами,
Та й крутими стежками,
Стоїть дівча в себе на воротях,
Вмивається сльозами.

Не плач, дівча, не ридай,
Сльозами си не вмивай,
Мене хлопця, хлопця молодого,
Із тюрми си дочекай.

* * *

Козак гуляє *(Сл. Степана Пушика)*

Козак гуляє, шинкарка носить,
Питає турок: — Чому не лєш?
Козачка плаче, козачка просить:
— Не пий, козаче, мене проп'єш.

Козак сміється, шинкарка носить,
Шинкар говорить: — Замало лєш.
Козачка плаче, козачка просить:
— Не пий, козаче, мене проп'єш.

Шинкар моргає, шинкарка носить,
Козацтво п'яне регоче ніч.
— Не пийте, хлопці, — Вкраїна просить,
Не пийте, хлопці, проп'єте Січ.

Шинкарка носить, носить і носить,
І ллє горілки, і ллє вина.
— Не пийте хлопці, — Вкраїна плаче,
Не пийте, діти, я в вас одна.

* * *

Минали роки, змінювався склад народного ансамблю. Старші жінки відходили за віком, а поповнили склад ансамблю молодші: Галина Мохорук, Леся Сливчук, Марія Мохорук, Надія Карпушенко, Марія Сивків-Тичинська, Галина Теремчук, Марія Сопотик, Марія Ковблюк, Марія Касіян.

Оновилася і програма виступів народного ансамблю новими піснями:

Гей, Україно, ми твої діти

Гей, Україно, ми твої діти,
Дружна велика родина,
Будемо жити, вірно любити,
Ти нам, як мати, єдина.

Ти народила нас і зростила,
Хлібом своїм годувала,
Є у нас воля, розум і сила,
Щоб ти цвіла й квітувала.

Нас окриляє горде завзяття,
Славну ми робимо справу,
Пліч-о-пліч завжди, сестри і браття,
Рідну будуєм державу.

Горду її, величаву і світлу,
Ми зведемо неодмінно,
Стань же красою цілого світу,
Наша свята Україно!

Тож величальні наповніть чаші,
Щоб через вінця лилося,
Щоб не цуралась нас наша доля,
Щоб краще в світі жилося.

* * *

Ой у полі озеречко

Ой у полі озеречко,
Там чорнявий козаченько
Свого коня напуває,
На дівчину споглядає:

— Ой дівчино чорнобрива,
Напій коня вороного
З кедрового відеречка,
З глибокого озеречка.

— Не напою кониченька,
Боюсь зради, козаченьку,
Серце моє ти дістанеш,
Якщо мене покохаєш.

Козак дівча пригортає
Слова такі промовляє:
— Не зрубав я калиноньку,
І не зраджу дівчиноньку.

Ой у полі озеречко,
Біля нього козаченько,
Дівча коня напуває,
На козаченька моргає.

* * *

Стоїть козак на чорній кручі

Стоїть козак на чорній кручі,
А з ним дівчина молода,
Козак з дівчинов прощається,
В неї розпущена коса.

— Ой, куди їдеш, від'їжджаєш,
Нещасна доленько моя?
На кого мене покидаєш,
Для кого русая коса?

За Україну воювати,
Ладнаю шаблю і коня,
Прощай, дівчино молодая,
І твоя русая коса.

Козак коня свого виводить,
Ніжно дівчину обійма,
— Прощай, козаче молоденький,
Чекати буду тебе я.

* * *

Їхав козак з України

Їхав козак з України
На воронім коні
Та й побачив хрест з берези,
Підписаний кров'ю.

Устань, брате, устань, рідний,
Устань, молоденький,
Та й напиши до родини
Листочок біленький.

* * *

Пісня про Україну

Як не любити тебе, Україно,
Ніжних світань і прозорих криниць,
Ясних зірниць і пісень солов'їних
В рідних шумливих гаях?

Приспів:
Моя Україно, моя Батьківщино,
Вкраїно, любов моя.

Ти простягаєшся за сині Карпати
В буйних садах, у розмаї дібров,
Як вірну любов і як лагідну матір
В серці моїм ношу я.

Приспів:

Ти розцвіла у блакитних барвінках,
В славі й добрі, як веселка ясна,
Співа далина про молодість дзвінко
В радості й щасті сія.

Приспів:

Де б не були ми, а кручі Славути,
Села й міста в наддніпровськім краю,
Як матір свою, ми не можем забути
Славну Вкраїну свою.

* * *

Ми — українські націоналісти

Єднаймось, брати-галичани,
Не час на роздори, не час,
Бо нам ще Великдень настане
І доля всміхнеться до нас.

Від Чорного моря до синіх Карпат
Одна нероздільна родина —
Без панства,без рабства,
Насильства і зрад,
Одна Самостійна Україна.

Почують ще гори і доли
І блескіт гарматний, і спів,
А жовто-блакитні прапори
Замаять наш Київ і Львів.

Тоді усміхнеться Вкраїна
І горде козацтво, і Січ,
І знову та слава засяє,
Засяє понад цілий світ.

* * *

Виряджала мати сина

Виряджала мати сина
Під Крути до бою,
Розчесала кучерики
Тай над головою:

— Іди, іди, мій синочку,
В бою не здавайся,
Як побореш воріженьків
Додому вертайся.

— Піду, піду, моя мамо,
Вчиню твою волю
А ти ходи, проси Бога,
Щоб вернувся з бою.

Ждала, ждала мати сина,
Під Крути ходила,
Пізнавати між стрільцями
Найменшого сина.

Як пізнала між трупами
Головоньку сина,
Сама впала на коліна
Та й заголосила.

— Люляй, люляй, мій синочку,
Тож я, твоя мати.
Сину любий, Боже милий,
О, враже проклятий!

* * *

Пісня до голодомору

Сумний 33-й
По землі ступав,
Український нарід
З голоду вмирав.

Уродило поле
Прекрасну пшеницю,
Москалі забрали
Останню зерницю.

Хто хліб не здавав,
Того забирали,
В далекім Сибірю
Люто катували.

У Сибір забрали,
Ручки пов'язали
Та ще по дорозі
Води не давали.

Вагони холодні,
А брат помирає,
Про батька, про неньку
Нічого не знає.

Як би-с, мамко, знала,
Яка мені біда,
То би-с передала
Соловейком хліба.

Соловейком хліба,
Синицею солі,
Ой мамо, ой мамо,
Як важко в неволі.

* * *

Встала мати Україна

(Слова Дмитра Павличка. Мелодія складена в Топорівцях)

Встала мати Україна,
Сонце засвітила,
Пробудилася народна
Незнищенна сила.

Слава тобі, Україно,
Невмируща слава,
Да святиться твоє ім'я
І твоя держава!

Сотні літ нас розпинали,
Та не побороли,
Бо не вмерла Україна
І не вмре ніколи.

Слава тобі, Україно,
Від роду й до роду,
Як накажеш, ми поляжем
За твою свободу!

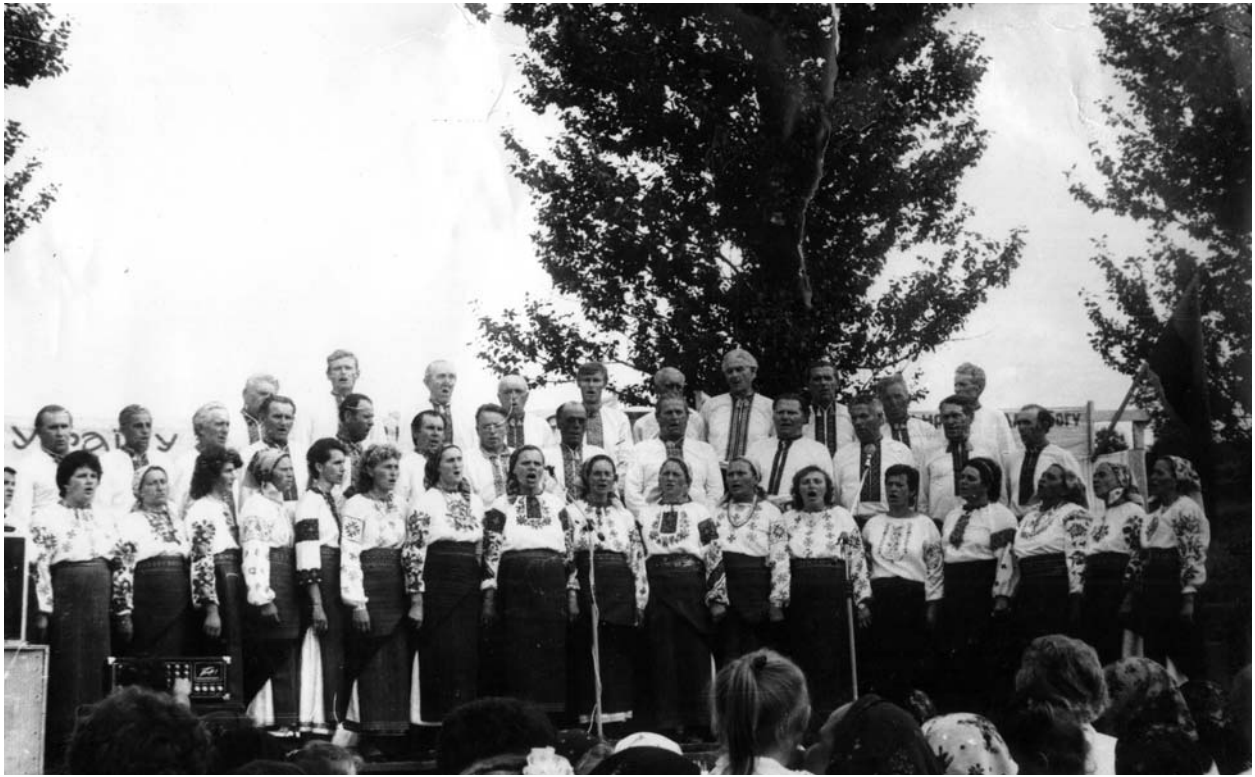
* * *

У 1998 році народний ансамбль «Не сумуй» і народний чоловічий хор знову виступали зі своєю концертною програмою на Чернівецькому телебаченні. Виступи, виступи і виступи…

Учасники народного фольклорно-етнографічного ансамблю «Не сумуй» і народний чоловічий хор переконані, що поки живе пісня, доти буде жити Україна, яку вони прославляють у своїх піснях.

Ансамбль "Не сумуй" на сцені Народного дому села. Керівник Параска Гультай

Фольклорно-етнографічний ансамбль "Не сумуй" та народний чоловічий хор села

Фольклорно-етнографічний ансамбль "Не сумуй" у народній ноші

Фрагмент святкувань у Народному домі

Фрагмент святкувань 10-ї річниці Чорнобильської трагедії

Фрагмент святкувань Святої неділі. Трійця

Фрагмент свята вшанування Великого Каменяра

Фрагмент свята, приуроченого Олесю Гончару

Фрагмент свята, приуроченого Дмитру Павличко

НАРОДНИЙ АМАТОРСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИЙ ХОР
НАРОДНОГО ДОМУ
ХУДОЖНІЙ КЕРІВНИК
БОЙЧУК МИХАЙЛО ДМИТРОВИЧ

У 1997 році присвоїли звання народний. Хор часто виступає в сусідніх селах, Городенці і на різних форумах з такою пісенною програмою:

Алилуя…

* * *

Стоїть гора високая

Сл.Л. Глібова
Музика народна

Стоїть гора високая,
А під горою гай, гай, гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.

Під гаєм в'ється річенька,
Як скло, вода блищить, блищить,
Долиною зеленою
Кудись вона біжить.

Край берега, у затишку
Прив'язані човни, човни,
Там три верби схилилися,
Мов журяться вони.

Що прийде красне літечко,
Повіють холода, холода,
Осиплеться їх листячко,
І понесе вода.

Ой річенько, голубонько!
Як хвилечки твої, твої,
Пробігли дні щасливії
І радощі мої.

До тебе, люба річенько,
Ще вернеться весна, весна.
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!

Стоїть гора високая,
Зелений гай шумить, шумить,
Пташки співають голосно,
І річенька блищить…

* * *

Ой у полі верба

Ой у полі верба,
Під вербою вода,
Гей, там дівчина пізно воду брала,
Дівчина молода.
Гей, там дівчина пізно воду брала,
Дівчина молода.

Ой дівча від води,
А козак до води:
«Гей, зажди, зажди, чорнявая,
Дай коню води!»
«Гей, зажди, зажди, чорнявая,
Дай коню води!»

Не великий ти пан,
Та й напій коня сам.
Ранняя роса, а дівчина боса,
Ніженьки зросить собі.
Ранняя роса, а дівчина боса,
Ніженьки зросить собі.

Ой скину опанчу,
Ой та й ніжки зав'ю.
Гей, дай, боже, неділі діждати,
Чобітки куплю.
Гей, дай, боже, неділі діждати
Чобітки куплю.

Ти ж не купуй мені,
А купуй сам собі,
Ой є у мене отець, рідна мати,
То й куплять мені.
Ой є у мене отець, рідна мати.
То й куплять мені.

Ой дівчино моя,
Та й сідай на коня,
Гей, та й поїдем в чистеє поле
До мого двора.
Гей, та й поїдем в чистеє поле
До мого двора.

Ой у тебе ж двора,
Та і зроду нема,
Гей, тільки в лузі три корчі калини,
Та й та не твоя.
Гей, тільки в лузі три корчі калини,
Та й та не твоя.

Ой дівчино моя,
Чи ж ти там бувала,
Гей, що ти мені молодому
Стиду завдавала?
Гей, що ти мені молодому
Стиду завдавала.

Ой не я ж там бувала,
А молодша сестра,
Гей, вона ж мені всю правду сказала,
Так, як би я й сама.
Гей, вона ж мені всю правду сказала,
Так, я би я й сама.

* * *

Як ніч м'я покриє

В долині чудесній,
При місяцю небеснім
Щаслива була ти і я,
Тодішні хвилі
Ще мені десь милі,
А, любко, голубко моя!

Де ж ти ся поділа,
Ти доле щаслива,
Подруго моїх минулих літ?
Не вернеш ніколи,
Пропала поволи,
Пропала в облачному там світі.

Доля розлучила
З тобою м'я, мила,
Натхнула м'я лиш гадкою тою.
Де зорі яскраві
Ген в небі сіяли,
Візьми, ах, візьми з собою!

Бо світ той прекрасний,
В якому я нещасний
Як в пущі самітний би жив
І рахував дні, хвилини,
Котрі би нас з'єднали
В котрих би я не тужив.

* * *

Казав мені батько

Казав мені батько,
Щоб я оженився,
По досвітках не ходив
Та й не волочився.
По досвітках не ходив
Та й не волочився.

А я козак добрий,
Та й не волочуся,
Де дівчину чую,
Там нічку ночую,
А де молодички, там я і дві нічки.
А де молодички, там я і дві нічки.

Покіль не женився,
Потіль не журився,
Ні ложкою, ні мискою,
Ще й третьою колискою.
Ні ложкою, ні мискою,
Ще й третьою колискою.

А як оженився,
Та й зажурився,
Ложкою, і мискою,
Ще й третьою колискою.

Як прийшов у хату,
Одне каже: тату!
Друге каже: папи!
Жінка каже: бери шапку,
Тікай к чорту з хати.
Жінка каже: бери шапку,
Тікай к чорту з хати.

Тікай к чорту з хати
У поле орати,
Я ж собі молоденька
Піду погуляти.
Я ж собі молоденька
Піду погуляти.

Гуляла, гуляла,
Покіль нагулялась,
Насипала борщу в глечик
В поле попленталась.
Насипала борщу в глечик
В поле попленталась.

Ходила, ходила
Світоньком нудила,
Та й не знайшла орача
Додому прибігла.
Та й не знайшла орача
Додому прибігла.

Як прийшла додому,
Лягла серед долу,

Лягла, лягла, лягла,
Лягла серед долу.

Лягла серед долу,
Дригає ногою,
Дрига, дрига, дрига, дрига,
Дригає ногою.
Дрига, дрига, дрига, дрига,
Дригає ногою.

* * *

Ой на горі на Маківці

Там на горі, на Маківці,
Там ся били Січовії Стрільці.
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

Наша сотня вже готова,
Від'їжджає до Кийова.
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

Наші хлопці добре б'ються,
Йдуть до бою, ще й сміються…
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

Є в Кийові злата брама,
На ній висить синьо-жовта фана.
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

Є у Львові усусуси,
Україна бути мусить.
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

Україна — наша мати,
Як здобудем, будем мати.
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!
Хлопці, підемо, боротися будемо,
За Україну, за рівні права, державу!

* * *

Народний чоловічий хор. Керівник Михайло Бойчук

Народний чоловічий хор на сцені Народного дому села Топорівці

АНСАМБЛЬ КОЗАЦЬКОГО КОША

Козацький кіш створив ансамбль художньої пісні. Вони також скрізь давали концерти. Мали свою програму. В основному співали такі пісні:

Ой під містом Берестечком

Ой під містом Берестечком
Страшна битва була,
Не одна си стара мати
Синочка позбула.

Лежать трупи, мов ті снопи,
По широкім полю,
Лишилися, осталися
Могили по полю.

Високії ті могили,
Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло,
Китайкою вкрите.

* * *

Героям битви під Базаром

Мов олень той, що загнаний в болото,
Зацькований собаками в лісах,
Боролася ватага там піхоти,
Кіннота йде за нами по слідах.

Йде військо полоном по дорозі,
Не в силах кріса я в руках держать.
І крикнув хтось: «У нас нема набоїв!»
Сполудня стих, замовк останній стріл.

І гнали нас, забрали у нас зброю,
Вірних синів святої боротьби.
І впав наказ, щоб власною рукою
Копали ми самі собі ями.

Холодний день, серед снігів і мряки
Над свіжим гробом, що на нас чекав,
Стояло триста шістдесят вояків.
Ніхто не зрадив. Ласки не благав.

— А хто із вас зложив би присягу,
Що буде вірний до смерті Москві,
Хто відречеться від своєго стягу,
Той буде в нас щасливий і живий.

І знали ми, що зрадов будем жити,
І знали ми, що зрадивши, ніхто з нас не впаде.
Стояло триста шістдесят вояків,
Й ніхто не зрадив. Ласки не благав.

Клекочуть безупинно скорострільні,
Хилилося козацтво, мов трава,
І труп за трупом падав до могили,
А скорострільні клекоче, не вгава.

Увечері хтось загортав могили,
Де було чути зойки ранених і зов.
Він говорив до друга насилу:
— Ми нині мрем, а завтра кров за кров.

Увечері хтось загортав могили,
Де було чути зойк ранених тіл.
Він говорив до друга насилу:
— Ми нині мрем, но ми своєї присяги не зломили.

* * *

Я сьогодні щось дуже сумую

Я сьогодні щось дуже сумую
І про славу козацьку згадав,
І про славу давню, не забуту,
Що колись я, мов вихор, літав.

Боронив я вільну Україну,
Захищав її від лютих татар,
Тоді слава про мене лунала,
І боявся мене яничар.

А тепер це все пройшло, промайнуло,
Чорна хмара усе усе облягла,
І на горе синам України
Лиха доля в гостину прийшла.

Плачуть, тужать степи України,
Плачуть, тужать козацькі сини,
Плачуть діти, рожевії квіти,
Що Вкраїну в неволю взяли.

* * *

Встань, Тарасе, пробудися

Встань, Тарасе, пробудися,
Встань, Тарасе, пробудися,
На свій нарід подивися.

Як твій нарід тут бідує,
Як твій нарід тут бідує,
І по тюрмах голодує.

І який він голий-босий,
І який він голий-босий,
Самий собі смерті просить.

Цього року сумні свята,
Цього року сумні свята,
Коновальця кров проллята.

Прийшла вістка на Вкраїну,
Прийшла вістка на Вкраїну:
Вбили вождя на чужині

Прийшла вістка з Роттердаму,
Прийшла вістка з Роттердаму,
Вивісили чорну фану.

Ви, дівчата, ви, хороші,
Ви, дівчата, ви, хороші,
Вишивайте хлопцям ноші.

А ви, хлопці молодії,
А ви, хлопці молодії,
Остріть шаблі сталевії.

Бо ці шаблі сталевії,
Бо ці шаблі сталевії,
Для ворогів є страшнії.

Ой ти, земле, ой ти, чорна,
Ой ти, земле, ой ти, чорна,
Прийми тіло, не будь горда.

Прийми тіло, карі очі,
Прийми тіло, карі очі,
Най не плачуть вдень і вночі.

Світить місяць між зорями,
Світить місяць між зорями,
Закували нас в кайдани.

Ті кайдани треба рвати,
Ті кайдани треба рвати,
Україні волю дати.

Дати волю і свободу,
Дати волю і свободу
Українському народу.

На Україні дзвони грають,
На Україні дзвони грають;
Українці волю мають!

Вже настала та година,
Вже настала та година,
Що воскресла Україна.

Синьо-жовтий прапор має,
Синьо-жовтий прапор має,
«Ще не вмерла … » всі співаєм.

Ще не вмерла, дай нам, Боже,
Ще не вмерла, дай нам, Боже,
Правда кривду переможе.

Золотий тризуб скрізь леліє,
Золотий тризуб скрізь леліє,
По Вкраїні молодії.

Встань, Хмельницький,
Встань, Богдане,
Повставайте всі гетьмани.

* * *

Чорна рілля ізорана

Чорна рілля ізорана, гей, гей!
Чорна рілля ізорана
І трупами засіяна, гей, гей!
І трупами засіяна.

Ані тата, ані мами, гей, гей!
Ані тата, ані мами,
Ані трунви, ані мами, гей, гей!
Ані трунви, ані мами.

Білим тілом зволочена, гей, гей!
Білим тілом зволочена
І кровію сполощена, гей, гей!
І кровію сполощена.

Нема кому задзвонити, гей, гей!
Нема кому задзвонити,
Китайкою личко вкрити, гей, гей!
Китайкою личко вкрити.

Вітер віє по долині, гей, гей!
Вітер віє по долині,
Лежить стрілець на могилі, гей, гей!
Лежить стрілець на могилі.

Летить ворон з чужих сторон, гей, гей!
Летить ворон та й сідає,
Йому очі випиває, гей, гей!
Йому очі випиває, гей!

* * *

На шляху, на приміському

На шляху, на приміському
Шаблі забряжчали,
Ой там наші козаченьки
В похід виступали.

Наш кошовий та й не слуха,
Чита «Отченаша»,
Не журиться товариство —
Пекло буде наше.

На нашого кошового
Не відлита куля,
Ой не одна молодиця
Вслід скрутила дулю.

Серед степу на могилі
Не сіється цвіту,
Тільки слава козацькая
Гуляє по світу.

Хто жінками оббабиться,
Не матиме щастя,
Клянуть, лають молодиці,
Нехай тобі трясця.

Те, що було, вже немає,
Більше не вернеться,
Нехай живий до живого
Серцем обізветься.

* * *

Славні козаченьки

Як почали грати славні козаченьки,
Вражі бусурмани вішали на гаки.
Глянувши восстаннє на цей світ біленький,
І в смертну годину козак мовив так:

Приспів:
— Хай живе і живе вільна Україна!
Хай живуть і живуть вічно козаки!
Хай цвіте і цвіте червона калина!
Нехай згинуть воріженьки на вічні віки!

Як вороги кляті нас на кіл саджали,
Як живцем палили, у смолі пекли,
Козаки у ката життя не благали,
Про долю Вкраїни думи їх були

Приспів:

Хай усі, хто живе на світі і хто буде жити,
І шляхи козацькі буде ще топтать,
Щоб буяла воля, щоб раділи люди,
Дай Бог, не восстаннє ці слова казать:

Приспів:
* * *

Іду на Січ

Іду на Січ, іду на Січ,
Настала вже остання
Коротка ніч, червнева ніч —
Ніч нашого кохання.

Прошу, не плач, прошу, не плач,
Не побивайсь за мною,
Ще буде час, настане час —
Прийде любов весною.

Забудеш ти, полюбиш ти,
Будеш чужа дружина.
Одне прошу, моїм ім'ям
Назви ти свого сина.

Щоб козаки, як ті орли,
На цій землі родились,
Байдуже жити не могли
І з ворогами бились.

Здорова будь, іду на Січ,
Минула вже остання
Коротка ніч, червнева ніч —
Ніч нашого кохання.
* * *

Закотилось ясне сонце

Закотилось ясне сонце,
Сивий впав туман,
Як впав з коня вороного
Козацький отаман.

Прилетіла вража куля,
В серце упилась —
Похилилась зелен-трава,
Кров'ю зайнялась.

Почорніло його личко,
Губи білі склав:
— Бийте, браття, бусурманів
Бийте всіх до тла.

— Прощай, прощай отамане,
Прощай, батьку наш,
Твої очі соколині
Не побачать більше нас.

Закотилось ясне сонце,
Густий туман впав,
Ти за вільну Україну
Життя своє склав.

* * *

Ой чого ти, дубе?

Ой чого ти, дубе, на яр похилився?
Ой чого, козаче, не спиш, зажурився?

Гей, мене чарують зорі серед ночі,
Не дають заснути серцю карі очі.

Гей, лети, мій коню, степом і ярами,
Розбий мою тугу в бою з ворогами.

* * *

Гей у полі жито

Гей, у полі жито
Копитами збито,
Край дороги широкої
Козака забито.

Забито! Забито!
Затягнено в жито,
Червоною китайкою
Оченька накрито.

Ой, устань, козаче,
Устань, молоденький,
Ходить-блудить по долині
Твій кінь вороненький.

Та най же він ходить,
Най же він блукає —
Він до мої миленької
Дороги шукає.

* * *

Ой у полі нивка

Ой у полі нивка,
Кругом материнка,
Там дівчина жито жала,
Чорна чорнобривка.

Жала вона, жала,
Сіла спочивати,
Їхав козак з України
Мусив шапку зняти.

Мусив шапку зняти,
Добрий день сказати:
— Помагай Біг, дівчинонько,
Тобі жито жати.

А дівчина встала,
Йому одказала,
Вона того козаченька
Серденьком назвала.

А вже тая слава
По всім городочку,
Що дівчина козакові
Вишила сорочку.

А вже тая слава
На весь город стала,
Що дівчина козаченька
Серденьком назвала.

* * *

Полем доріженька

Полем, полем доріженька
Та й межи хлібами,
Вертаються козаченьки
З бою з ворогами.

Їдуть, їдуть козаченьки,
Весело співають,
Вибігають люди з хати
І їх зустрічають.

Вийшла мати на ворота,
Сльози витирає,
Обнімає свого сина
Й коня напуває.

Ой весело на селі,
Там музики грають,
У неділю на весіллю
Козацтво гуляє.

Ллється з медом горілочка
І іскриться вино,
Покохала дівчинонька
Козацького сина.

Цвіте рясно калиночка
Навесні раненько,
Дочекалась дівчинонька
Свого козаченька.

* * *

Встань, козацька славо

Встань, козацька славо,
Засвіти знамено,
Гордо й величаво піснею дзвени,
Ой ти, Україно, купино священна,
Ми твоя надія, віра і любов.

Нас благословляють
Береги Дніпрові
Заповіт козацький в серці берегти
Ой ти, Україно, скільки сліз і горя
Тут було пролито, щоб не вмерла ти.

Всі ми, твої діти, підем за тобою,
Чуєш, сурма грає,
Кличе во віки,
Ой ти, Україно, будь завжди собою,
І ніхто ніколи не здолає нас.

Встань, козацька славо,
Засвіти знамено,
Сонце прехороше, небо голубе,
Ой ти, Україно, купино священна,
Хай біда і лихо обмина тебе.

* * *

Ансамбль козацького коша. Посередині у смушевій шапці кошовий Михайло Угрин

ТОПОРІВСЬКІ ГОСТИНИ

У селі люди досить гостинні, привітні, хоча за часів австро-угорського та польського панувань, у перші роки встановлення радянської влади більшість жили бідно, скромно, але шукали різних способів звеселяти своє нелегке життя.

Наприклад, ходили один до одного в гості. Це відбувалося переважно у святкові та недільні дні. Сходилися разом чоловіки і жінки. Було в селі кілька таких товариств. Групувалися окремо молодші, окремо — старші.

Господиня першою починала гостини піснею, припрошуючи гостей:

Гості мої, любі-милі

Гості мої, любі-милі,
За тисовим столом,
Просим їсти, просим пити
З низеньким поклоном.

Гості відповідали:

Ой виросло фасулиння
До самої стелі,
Як ґаздиня заспівала,
Всі гості веселі.

Господар собі підхоплював:

Просим їсти, просим пити

Просим їсти, просим пити,
Просим си живити,
А що в нашім домі нема,
Просим вибачєти.

Гості мої, любі-милі,
Гості приходящі,
Здаєси ми, любі гості,
Що ви позлотящі.

Та не тою позліткою,
Що в місті купують,
Але тою позліткою,
Що в церквах малюють.

Гості починали їсти, а їжа була не та, що тепер. Колись давали домашній сир, зверху накритий вареною солониною, подрібненою соломкою, холодець, і то не завжди, і не в усіх був, цвітлі, а весною, як правило, покришену зелену цибулю з подрібненими яйцями.

Далі продовжували співати чоловіки:

Ой виорав ґазда нивку
Від межі до краю,
Подивіться, люди добрі,
Який ґазда файний.

Жінки відспівували:

Ґазда файний, ґазда файний,
Ґаздиня ще краща,
Вона ходить біля гостей,
Як зіронька ясна.

Ґаздиня, витираючи рота, продовжує:

Гості мої, гості, любі,
Гості мої пишні,
Дєкуємо, файні гості,
Що ви до нас прийшли.

Завжди серед гостей був чоловік і жінка, які знали багато пісень і знали кому яку заспівати. Як серед гостей була вдова, то їй співали:

Гірко теє пиво пити,
Котре сколочене,
Гірко серцю веселитись,
Котре засмучене.

А якщо в цеї вдови ще й сини були непослушними, тоді співали:

Їхав козак з України

Їхав козак з України
Та й зблудив з дороги,
Повертає на подвір'я
До бідної вдови:

— Ой ти, вдово, ти, вдовонько,
Як ти поживаєш?
Сумне твоє подвір'ячко,
Що мужа не маєш.

— Ой козаче, козаченьку,
Звідки тобі знати,
Що на моєму подвір'ї
Мужа не видати?

— Пізнаю тебе я, вдово,
По твоїй оборі,
Сумне твоє подвір'ячко,
Ти сама — в зажурі.

— Ой маю я два синочки,
Не хочуть робити,
Один любить в карти грати,
Другий — в корчмі пити.

Тут господиня подає гарячі страви. Це була начінка-разівка і юшка з барабулі, запалена пшеничним борошном.

Гості співали:

З Торговиці вітер віє,
Сухе літо буде,
Хто начінку не полиє,
Їсти її не буде.

Келишок маленький, як пальчик, ходив вкругову за столом. Якщо серед гостей був удовець чи такий, що йому вмерла жінка, і він одружився вдруге, обов'язково співали:

Іде старий дорогою

Іде старий дорогою
Та й люлечку курить,
Йому вмерла перша жінка,
А він си не журить.

Ой прийшов він додомочку
Та й сів на лавочку:
— А хто мені, молодому,
Пошиє сорочку?

Хто пошиє, хто пошиє,
Вбирати не буду,
Краще піду на могилу,
Свою першу збуджу:

— Устань, мила, чорнобрива,
Ходи додомочку
Та вшиєш ми, молодому,
Біленьку сорочку.

— А хто вмер, а хто вмер,
Вже більше не жиє.
Маєш, милий, другу жінку,
Най сорочку вшиє.

— Устань, мила, чорнобрива,
Ходи додомочку,
Ходить риче по оборі
Худобонька твоя.

— Та най риче, та най риче,
До Бога ридає,
Маєш, милий, другу жінку,
Най позаганяє.

— Устань, мила, чорнобрива,
Та й ходи до хати,
Бо не вміє друга жінка
Так файненько прати.

Після такої співанки господиня подає голубці. Колись голубці варили з ячмінних крупів (логази) або з кукурудзяним борошном. Смачно заправлені смаженою цибулею з олією або шкварками з солонини.

Гості знову своєї:

З Задубрівців вітер віє,
Суха осінь буде,
Хто голубці не полиє,
Їсти їх не буде.

Келишок знову ходив по руках. Пісні продовжувалися. Співали чоловіки, жаліючи товариша-вдівця, що взяв за другу жінку набагато молодшу від себе:

Покотився горішок по полю

Покотився горішок по полю,
Одружився старий з молодою.
Їде старий у поле орати,
А молода до корчми гуляти.
Зразу почала шкіра відставати.

Їде старий із поля з орання,
Йде молода із корчми з гуляння.
— Мила, мила, ой що ж ти робила,
Що ти мені старенькому їсти не зварила?

— А я тобі, чоловіче, їсти не зварила,
Мене дуже, молодую, голова боліла.
Взяв милий прутик тоненький
Та й зачєв він жінку лікувати,

Їде милий в поле на годинку
Вона дає хліба у торбинку.

Жінці, у котрої чоловік п'яниця, співали:

Зацвіла ружа трояка

Зацвіла ружа трояка.
Зацвіла ружа трояка,
Маю я мужа, мужа я маю,
Маю я мужа пияка.

Він нічого не робить тільки п'є.
Він нічого не робить тільки п'є,
Прийде додому, додому прийде,
Прийде додому мене б'є.

Не бий ня, мужу, не карай.
Не бий ня, мужу, не карай,
Бо лишу ті діти, лишу ті дрібні,
Сама піду аж за Дунай.

Як я на човен сідала, на човен сідала,
Як я на човен, на човен сідала,
Правов рученьков білов хустинов,
Білов хустинов махнула.

Розпущу косу по плечу.
Розпущу косу по плечу,
Не раз я гірко, не раз я тяжко,
Не раз я гірко заплачу.

Чоловіків звичайно ця співанка зачіпала за живе, то вони у відповідь відспівували:

Та й ти кажеш, моя мила

Та й ти кажеш, моя мила,
Що я п'ю.
Тоді будеш банувати
Як я вмру.

Тоді будеш банувати
Й тужити,
Як я Гаразди.
Буду на лаві лежати.

Устань, милий, чорнобривий,
Устань, серце,
Стоїть твоя
Твоя горівочка ще й пивце.

А тепер ти, моя мила,
Пий сама.
Колись мені
Боронила за живота.

Та й зазнаєш, моя мила,
Як то гірко
Ґаздувати
Ґаздувати без ґазди.

Як то гірко ґаздувати
Без ґазди.
Треба хліба
Треба солі до хати.

Тепер у гостях, на весіллях, на проводах, навіть на похоронах чоловіки, коли вип'ють, відразу починають бесіду за політику, а тоді ґазди говорили про польові роботи, господарські справи, радили один одному, що і як робити, де і що після чого сіяти, щоб добрий політок (урожай) був. Хто був у неділю на базарі, по чому коні, худоба, поросята. Хто перед сном говорить скільки отченашів…

За столом лунали співи, жарти. Не обходилося без народних пісень про Довбуша, Кармелюка, Сагайдачного та ін.

Після гарячих страв, якщо це зимою чи восени, ґаздиня давала ще вар із сушених грушок, яблук і вишень з пончиками чи рогаликами. Влітку компот зі свіжих яблук і вишень.

Ніхто не напивався. Якщо мали із собою літрову пляшку вишнівки, то навіть не всю випивали. Ще в склянці мусило залишитися. Сонечко сідало все нижче і нижче. Жінки спішилися додому. Чоловіки співали:

Та як ми си посходили

Та як ми си посходили,
То собі побудьмо,
За нас люди судять-гудять,
Ми здорові будьмо.

За нас то си насудили
Та й наговорили,
А нам аж си з тої туги
Кучері завили.

Жінки у відповідь:

Ой кучері, кучерики

Ой кучері, кучерики,
Кучері кручені,
Та й не раз я постояла
З вами до вечері.

Та й не раз я постояла,
Та й поговорила,
Не раз мене за кучері
Ненька моя била.

Ой не бий ня, моя ненько,
Бо й ти така була,
Тепер вже си постаріла
Та й усе забула.

Жінки й чоловіки на прощання співали:

Ой вдарила нога в ногу

Ой вдарила нога в ногу,
Коліно в коліно,
Ой чи п'ємо, чи не п'ємо
Додому ходімо.

Ой росте спориш ой росте спориш,
Росте при дорозі,
Родинко моя, бувай здорова
Бо я вже на порозі.

Гості прощаються з господарями, дякують за гостину і запрошують до себе в гості. Діти господарів сиділи весь час тихо на печі або на припічку. Серед гостей ніколи не лунало поганих слів. Коли гості вийшли з хати, діти, як ті ластів'ята, забігали за стіл і доїдали залишені страви. Бо то були нелегкі часи, не те, що тепер.

Але все-таки було весело, люди набувалися в гостях чи на весіллі. Співали, танцювали, у всьому було більше порядку, ніж тепер. Наприклад, була велика повага молодих до старших. Ніхто не мав права сісти за стіл з молодих поки не посідали старші. Ніхто не виходив з-за стола поки не вставали старші ґазди. Ніхто з молодих не йшов першим танцювати. Танці починали теж старші ґазди, і то з гуцулки (коломийки).

МОВА

Українська мова, як відомо, — одна з наймелодійніших мов світу, обслуговує багатогранне життя української нації. Видатні представники українського народу — письменники, публіцисти, журналісти, громадські діячі — завжди дбали про розвиток української мови, багато зробили для її розквіту і слави. У часи, коли українська мова вважалася діалектом, «малороссийским наречием», І.Я.Франко писав:

Діалект, а ми його надишем
Міццю духа і огнем любові
І нестертий слід його запишем
Самостійно між культурні мови.

Сучасна українська літературна мова увібрала в себе найпоширеніші, найтиповіші елементи загальнонародної розмовної мови. Вона однакова скрізь, де нею користуються.

Розмовна ж мова, навпаки, має деякі територіальні відмінності — у вимові звуків, наголошуванні, словозмінюванні, вживанні слів. Відповідно до цього розрізняють три групи територіальних діалектів, або говорів, сучасної української народнорозмовної мови: північну, південно-західну і південно-східну.

Покуття, в тому числі й село Топорівці, належать до південно-західної групи. Розмовна мова моїх односельців відрізняється не тільки від української літературної мови, але й говорів жителів сусідніх областей, районів і навіть сусідніх сіл.

Ось коротко про особливості говірки жителів села. А оскільки всі діалектизми поділяються на групи, то подаємо їх в такій послідовності.

Лексичні діалектизми

Лексичні діалектизми — це своєрідні дублети до загальновживаних слів. Найповніше вони представлені в системі повнозначних частин мови — іменників, прикметників, дієслів і прислівників. Дещо відрізняється від літературної мови і певна частина вживаних у місцевих говорах вигукових слів.

Лексичні діалектизми охоплюють переважно сфери життя, пов'язані з побутом, родинними стосунками, виробничою діяльністю носіїв місцевого говору.

Ось які іменники-діалектизми використовують у своєму мовленні топорівчани.

барабу́ля – картопля,
верімнє, верем'є – сонячна погода,
весели́ця – веселка, райдуга,
ґра́лі – 4-зубкові вила,
за́лива – сильний дощ,
катра́н – ганчірка,
кливе́ц – молоток,
когу́т – півень,
льо́ха – свиноматка,
мала́й – хліб з кукурудзяного борошна. Може бути підсолений або підсолоджений,
мо́рда, ха́ря, ґя́мба – обличчя,
паце́та – поросята,
під – горище,
роска́ль – лопата для копання,
та́йстра – виткана з різнокольорових ниток торбина зі шлейкою, замість сумки, пакета,
ха́вка – рот,
шу́фля – совкова лопата.

Родинні стосунки теж відображені своїми, дещо відмінними від норм літературної мови, словами:

ді́дя, де́дя, ґі́ґя, де́дик – тато,
ву́йко – дядько по матері і татові, чужий чоловік,
ву́йна – дядькова жінка, чужа жінка,
не́ня, не́нька, не́нечка – мати,
те́та – мамині і татові сестри.

Часто з уст односельців можна почути такі дієслова – діалектизми:

валанца́тиси – тинятися,
ві́туманити – видурити,
га́рувати – тяжко працювати,
кібзува́ти – сварити,
ко́рнєти – турбувати,
лучи́тиси – трапитися,
пантрува́ти – стерегти, стежити,
покмі́тив – запримітив,
попаци́в – зазнав.

Зустрічаються і прислівники та прикметники типу:

бо́рше – швидше,
ге́нди, гі́нде – там далеко-далеко, дуже далеко,
оно́гди – недавно, іноді,
о́нди – там,
о́сьди – осьди,
та́мечки – там,
та́ний – дешевий,
те́ньґий – великий.

Так само помітна кількість специфічних емоційно-забарвлених вигуків і часток:

ади́ – дивись,
ая́ – так, авжеж. Але при зміні наголосу служить і як заперечення.
бігме́ – їй-Богу, ось тобі хрест,
ге́йби – мов, немов,
мо́й – ти, підтвердження якогось захоплення, (скажи мені, мой! Мой, мой, дивиси мені, бо я довго це терпіти не буду!)
ну нічо́го собі – здивування.

Щодо різних свійських тварин і птахів вживаються наказово-спонукальні вигуки:

а́вушь – (проганяють курей),
аке́ц – (проганяють худобу),
ата́сь – (проганяють качок),
вйо! – (вигук, яким підганяють коней),
га́ття! ві́йштя! – (коням) повертати направо, повертати наліво,
ги́ла-ги́ла – (проганяють гусей),
киць-киць – (підкликають кішку),
ма́рш, ма́шір – (проганяють пса),
на́, маленька, на! – (кличуть корову),
ни́цька-ни́цька – (кличуть овець),
пі́сь-пі́сь – (підкликають пса),
цьо́нь, цьо́нь – (підкликають свиней).

Етнографічні діалектизми

Це назви місцевих предметів і понять, що не відомі або не використовуються поза межами певного говору чи групи споріднених говорів. Топорівчани використовують у мовленні такі етнографічні діалектизми:

а) Назви одягу і взуття:

га́чі – чоловічі штани з товстого домотканого сукна,
го́рботка – жіноча спідниця, виткана із різнокольорових вовняних ниток,
кіпта́рь – короткий, без рукавів кожушок з оздобленням,
клепа́ня – чоловіча шапка, яку одягають зимою,
криса́ня – капелюх,
мо́рщінка – жіноча сорочка, зібрана навколо шиї,
о́крійка, о́крайка – домотканий довгий пояс із різнокольорових вовняних ниток,

румі́нкі – жіночі черевички, що спереді мають гачки і зав'язуються гачками

сарда́к – верхній одяг (типу куртки), з чорного домотканого сукна

з невеликим оздобленням,

че́рес – широкий шкіряний пояс.

б) назви страв:

барабуле́нник – картопляник,

бугае́ве молоко – рідкий розчин із тертого конопляного сім'я,

дзе́ма – підливка,

кисили́ця – підкислий чєр із житнього та кукурудзяного борошна,

кисле́к – кисле молоко, кислі яблука,

куле́ша – мамалига,

куру́зи – кукурудза,

чир, чєр – зварений густий розчин із кукурудзяного борошна.

в) назви знарядь праці, житлових і господарських приміщень:

ґра́си – залізні вила з тупими ріжками для навантаження картоплі, моркви,

ко́ршниця – великий стоячий кіш висотою 2-3м, виплетений з вербової лози, з покрівлею для зберігання кукурудзи в качанах.

коле́шня – стаєнка для утримання худоби,

причіпок – прибудова біля стайні, біля хати,

скра́мник – сарайчик для утримання свиней,

чвура́к – квадратовий житловий будинок на чотири кімнати.

д) назви, пов'язані зі специфікою рельєфної місцевості:

ґру́ня – гора, верхів'я гори,

Софіїна долина – згідно з легендою, в цьому місці колись вовки загризли жінку.

Семантичні діалектизм

До семантичних діалектизмів відносяться слова літературної мови, які в місцевих говорах відрізняються значенням і сферою вживання. Ось приклади із місцевої говірки

ді́вка – дочка, у мене дві дівки,

ду́ля – велика соковита груша,

земля́ – долівка, земляна підлога,

квасо́к – щавель,

лице́, пи́сок – щока,

ма́сть – жир,

молоди́й, молода́ – наречений, наречена,

руба́ти – пиляти, різати, колоти дрова,

твердий, мо́цний – міцний,

хло́пець, па́рубок – син, у мене два хлопці, маю двох парубків.

Семантичні діалектизми можуть мати спільне значення із загальновживаними словами і ще 1-2 нових, своїх, лексичних значень, іноді слова в місцевих говорах вживаються в іншому значенні, ніж загальновживані слова. Наприклад:

висипа́ти воду – вилити,

дару́ю – прощаю,

насипа́ти воду – наливати,

на́фта – гас,

ро́дичі – батьки,

солони́на – свиняче підшкірне сало.

Соціальні діалектизми

Це слова, які вживають на певній території люди певних професій чи соціальних груп у своєму мовленні:

ги́мблик	– струг,
джоґа́н	– лом,
кія́ніє	– кирка,
кливе́ц	– молоток,
ко́втати	– стукати, бити молотком

Серед соціальних діалектизмів у всіх південно-західних говорах, в тому числі і нашого села, вирізняється певна група слів — дитяча мова зі своїм специфічним словником:

а) продукти харчування:

бу́цик	– овечий сир,
бу́цьо	– яблуко,
ко́ко	– яйце,
мо́ня	– молоко,
па́па, папка	– хліб,
цю́ця	– цукерки

б) свійські: тварини і птиця.

Аву́-у	– голуби,
бе́-е-	– баран,
ки́ця	– кішка,
ко́зя	– коза,
му́-у	– корова,
ни́цька	– вівця,
пи́сько	– пес,
сю́ся,	– гуска,
та́ся, та́ська	– качка,
це́па	– курка,
цьо́ня	– свиня.

в) Слова різного значення:

га́мати	– їсти,
дю́дя	– холод,
льо́ля	– сорочка,
лю́лі	– колисати,
люля́ти	– спати,
сю́пати	– сідати,
цьо́пики	– взуття.

Наголос

Велика кількість слів нашої мови не має сталого наголосу і в різних місцевостях, у різних районах України вимовляється неоднаково. Пояснюється це впливом місцевих говірок. Наприклад, у нашому селі наголошування дієслів різко відрізняється від південно-східної говірки, ближчої до літературної норми.

Тому часто можна почути: хо́джу, ка́жу, ло́влю, лю́блю, бу́ло і т.д.

В іншомовних словах, до складу якого входить слово метр на позначення міри, топорівчани теж вживають неправильний наголос: кіло́метир, санти́метир, міли́метир. А ще є такі вирази:

кла́ня	– тридцять снопів,
ґіле́тка	– 25кг маси. Ще є вираз: живуть на ґілетку (громадянський шлюб),
мо́рґ	– 0.59 га землі,
поми́рок	– морґ

Граматичні форми слів

Досить часто в говірці не відповідають нормам літературні вимови.

а) В іменниках першої відміни та в особових, вказівних, питальних, відносних займенниках в орудному відмінку вживається закінчення ***-ов*** замість ***-ею***: руков, ногов, Марійов, суддев, Николов, мнов, тобов, таков, котров.

б) Вживання форм -тя, -ми замість тобі, мені.

в) Дієслова, що закінчуються на ***-ть***, ***-ться***, в літературній мові, вимовляють твердо: б'ют (б'ють), сміютци (сміються), а замість ***-ся***, ***-си***: сміялиси (сміється), вмиваяси (вмиваєся).

г) Дієслова у третій особі множини вимовляють:

ма́ют – мають,
зна́ют – знають,
ви́дят – видять
прихо́ді – приходять,
обхо́ді – обходять.

Іноді використовують зовсім інші дієслівні закінчення:

пішла́-м (я пішла),
прихо́ді (приходять),
обхо́ді (обходять),
сказа́ла-с(ти сказала).

Часто дієслівний префікс ***-ви*** в дієсловах вимовляється як ***-ві***:

ві́сипа́ти – висипати,
ві́грати – виграти,
ві́гнати – вигнати,
ві́бити – вибити
ві́пити – випити
ві́їхати – виїхати і т.д.

г) Замість вказівного займенника цей (ця, це,ці) топорівчани старшого покоління використовують такі форми:

це́с чоловік,
цеся́ жінка,
цесе́ перо,
цесі́ люди,
се́й хлопець.

д) Часто зустрічаються неправомірні конструкції типу «***Іванови дитина заслабла***», «***Марії чобіт пірвавси***», де

вживається давальний відмінок замість родового, а треба у Івана. У Марії.

е) Жителі села в своєму мовленні досить часто використовують незакінчені укорочені імена – звертання. Наприклад:

Пе́ – Петре,
Пара́ – Параско,
Іва́ – Іване,
Васи́ – Василю, Василино.

Тому у нас деколи навіть з цього сміються, жартуючи: Іване, давай грани, Пара, горит гора, Васи, гаси.

є) Деякі іменники жіночого роду — назви професій — вживають з суфіксом ***-к***: ***дире́кторка, касіе́рка, ле́кторка***.

Такі ж слова теж не належать до літературної мови.

Фонетичні зміни

Вимова багатьох слів теж не відповідає нормі літературної мови. Це, зокрема:

а) Заміна звука ***[т]*** у словах на ***[к]***:

кі́сто – тісто,
ма́кір – матір,
бра́ків – братів,
кі́тка – тітка,
кі́в – стіл.

б) Звук ***[д]*** замінюється на ***[ґ]***:

ґідя – тато,
ґіґів – дідів,
ґітей – дітей

в) Звук ***[в]*** замінюється на ***[у]***:

пішо́у – пішов,
писа́у – писав,
крича́у – кричав
пла́кау – плакав і т.д.

Ось як це звучить у вимові: ***«Молодий просит свого ґідю і свою макір , своїх браків, ґіґів, людей стареньких і ґітей маленьких, щоби-сте го простили і благословили в добрий чєс і в щєсливу годину». Або «Неня кропит молодого свіченоу водоу»***.

г) Твердо вимовляється *[ц]* у кінці іменників другої відміни чоловічого роду:

чібре́ц – чібрець,
удове́ц – удовець,
хло́пец – хлопець.

д) У коренях слів часто замість букв *[а]*, *[я]*, *[и]* виступає *[і]*:

рі́бий – рябий,
кіпелю́х – капелюх,
кіпи́т – кипить
щі́стє – щастя.

е) Звук *[хв]* замінюється *[ф]*:

фі́ртка – хвіртка,
фі́ст – хвіст.

Іншомовні слова

Як відомо, «чистих» мов, вільних від запозичень, взагалі не існує. Взаємозв'язок між культурами різних народів і особливо словникові запозичення — природний і необхідний процес у всіх народів світу.

Не стоять осторонь цього і наші жителі. Так, у мовленні старшого покоління часто можна почути такі запозичені слова:

а) германізми:

фа́йний – гарний,
фи́ст – дуже, сильно,
а́нцуґ – чоловічий костюм,
цурі́к – назад,
ле́цтий – останній, той, кого не поважають,
ва́серва́ґа – водовага,

штéрна – відзнаки на погонах військових,
шпúхлір – склад із зерном.

б) полонізми:

вáріят – ненормальний, дурень,
ксьóндз – священик,
друшля́ґ – друшляк,
фля́шка – бутилка,
ри́нка – низька каструля,
шмáта – ганчірка,
дзиґáрок – годинник,
мáйзель – залізне долото,
крéденц – буфет, сервант,
патéльня – бляшана форма для випічки хліба,
ромбарбáр – ревінь, і т.д.

в) русизми:

сапóжки – чобітки,
одія́ло – ковдра,
óтпуск – відпуск,
міроприéмства – заходи,
командирóвка – відрядження,
плясáти – танцювати.

г) романізми: (запозичені слова)

– З будівництва: колиба, амбáр, гóр, драниця, тéнькувати.

– Домашні роботи: золити, крохмáль.

– З їжі: дзєма, кисилиця, грінка.

– Хліборобства і садівництва: борона, толока, гарбýз, клáня.

– Деталі возів: бич, тарадáйка, помóстина, посторóнки, курмéй, шнýр, óрчик.

катрáн – ганчірка,
пíзьма – злість,
дженджери́стий – беручкий, жвавий.

З розвитком освіти й культури відмінності між окремими діалектами української мови поступово стираються. Народнорозмовна мова дедалі більше наближається до літературної, як найвищої і найдосконалішої форми загальнонаціональної мови.

Людина, що свідомо ставиться до своєї мови, може позбутися діалектних рис у вимові шляхом тривалого тренування, використовуючи відповідні словники і довідники, а також наслідуючи вимову людей, які добре володіють нормами української літературної мови. Велику справу в удосконаленні місцевої розмовної мови в останній час відіграють школи, телевізія і радіо.

ПОГОВІРКИ ТА ПРИСЛІВ'Я

Баба з воза, кобилі легше.
Без одного Василя обійдеси весілє.
Береженого Бог береже.
Бог дає свята, а щезлий — гості.
Боже, Боже, ще й йому жаба цьоця.
Від такого чую, та й си не дивую.
Вчепивси, як реп'єх кожуха.
Гуртом добре й батька бити.
Дай, Боже, той розум хлопови наперед, що жидови назад.
Де густо, там не пусто.
Де тонко, там і рвеси.
Довгонога, як та чапля.
Донечку колиши, а в скриню уже клади.
Допоки діда, допоки хліба.
Дурному вічная пам'ять.
Життя прожити — не поле перейти.
Жінка не бита, як коса не клепана.
За добро треба боротися, а зло прийде саме.
Зажурився, засмутився, що без долі уродився.
Звання багаче, та життя собаче.
Зварила кулешу, як Городенка.
Зійшлося сім бід на один обід.
З рота та в пазуху (коли когось клянеш).
Каркає-каркає, як та ворона-каркарона.
Кінець ділу вінець.
Коваль кує коня, а жаба й собі ногу підставляє.
Кого пече, той си відсуває.
Коли ти не піп, то в ризи не вбирайся.
Кортит вовка на молоде ярчє.
Крутитци, крутитци, як Марко в пеклі.
Крути не крути, а гроші клади на кант.

Куди коні, туди й віз, поки сядем — без коліс.
Курчат по осені рахують.
Ліпше з мудрим загубити, ніж з дурнем найти.
Махає головою, як конина на сонце.
Надувся, як вош (сич) на мороз.
На кого Бог, на того й люди.
На Юра має сховатися в житі кура.
На руці дзигарок, а коліна голі.
Наша совість чиста. Не ми йдемо, а нас ведуть. Куди пастир, туди й стадо.
На чужій біді свого щастя не збудуєш.
Не до віку каліка, не до смерті пан.
Не крутиси і не вертиси, бо вмерти мусиш.
Нема села без болота.
Не мала баба клопоту та й купила поросє.
Не пізно красно ходити, коби в чім.
Не покладайся на коня, що пітніє, і на жінку, що весь час плаче.
Не продереш очі, продереш машенку.
Не роби іншому того, що тобі не миле.
Не спіши поперед батька в пекло.
Не та мати, що породила, а та, що зростила.
Не тішся моїй біді, бо в мене на сніданку, а в тебе на обіді.
Не той хліб, що в полі, а той що в коморі.
Не хвали сам себе, нехай люди похвалять тебе.
Не штука щасливому помагати, а штука нещасливого в горю не опустити.
Обіцяв пан кожух, тепле слово його було.
Один синище і той дурачище.
Одна голова добре, а дві ще ліпше.
О, Славайсу Христу, я горобчик — файний хлопчик.
П'є яйця, як ґорностай.
Підскакує, як риба на вітер.

Підскакує, як риба на сковорідці.
Пізнають ґазду по подвір'ю, як воно заметено, а ґаздиню по хаті, як у ній побілено.
Плеще язиком, як пранником на потоці.
По Іллі сидить щезлий у воді.
Потрібний мені, як п'яте колесо до воза.
Прийми, Боже, й моє до гурту.
Прийми, Господи, й моє, най не рує.
При чому міліція, як у баби поросє грім убив?
Прожив, сараку, довге життя, не хворів. Дай Боже, і нам так прожити.
Пусти свиню під стіл, вона лізе на стіл.
П'яному море по коліна.
Робив, не робив, а їсти треба.
Свого не видит під носом, а чуже під лісом.
Святий Петро до раю пускає тих чоловіків, у котрих жінки дуже люті, бо вони свої гріхи вже на землі спокутували.
Серце до мене студене як лід.
Сип повну чарку, бо як буде неповна, коли помреш, буде зуби видко.
Сім раз відмір, а один раз відріж.
Скільки би клубочок не вився, а кінець знайдеться.
Скоріше сядеш, раніше вийдеш.
Сміється мерша з болота.
Старий кінь борозни не скривить, але глибоко не виоре.
Так тобі пасує цей одяг, як свині роги.
Тєгнеси, тєгнеси, як смрід з гачів.
Ти мені на спанню, а я тобі на вбованню.
Ти так маєш хату, як пес.
Той, хто лікується, два рази вмирає.
Тримай чоловіка добре, у віжках.
У кого є доньок сім, то й є доля всім, у кого одна, то й та гидна.

У скрипучих чоботях ходять, але босі сліди за собою лишають.
Учи дитину, допоки лежить навпоперек на ліжку, бо потім буде пізно.
Хто спішить, той людей смішить.
Хто спішить, може не дійти.
Худа, висока, як терлиця.
Худа, висока, як та цапля.
Чий би бичок не скакав, а телєтко наше.
Чмакає, як штири свині вкупі.
Чорт сім пар постолів сходив, заки їх докупи позводив.
Щастя триває коротко, бо коли б воно тривало довго, перестало б бути щастям.
Що посієш, те й пожнеш.
Що то за весілє та без цимбала?
Я йому про образи, а він мені про гарбузи.
Який їхав, таке й здибав.
Який пан, такий і крам.
Який сам, таку взяв, ніц не помилився.
Які літа, такий і розум.
Як не знаєш броду, то не лізь у воду.
Як пішла біда за бідов, не закривай ворота.
Як тобі добре, не тішся, як біда, не плач.
Якщо собі сам добре не зробиш, то ніхто тобі добре не зробить.
Якщо сам за себе не подумаєш, ніхто за тебе не подумає.

* * *

КАЗКИ ТА ЛЕГЕНДИ

Смерть є, та прички нема

Однієї літньої днини пішов тато із сином у поле косити. Косили, косили. Ось і до обіду недалеко. Тато дуже схотів напитися холодної води.

— Піди, сину, принеси свіженької та холодної води.

Син узяв ґарчик і пішов по воду до невеличкого джерела, яке було неподалік. Біля джерела була викопана криничка. Приблизившись до кринички, почув голос: «Смерть є, та прички нема». Він поозирався. Навколо нікого не побачив. Коли це вдруге «Смерть є, та прички нема». Хлопець перелякався і побіг ні з чим. «Тату, я не приніс води, бо там з кринички щось говорить».

— Як говорить?

— А так! «Смерть є, та прички нема».

Тато взяв на плечі на всяк випадок косу та й пішов до кринички. За ним назирці син. Приблизившись до кринички, раптом почув: «Смерть є, та прички нема». Тато з переляку відсахнувся назад, косу опустив і нехотячи штрикнув нею сина. Хлопець упав стікаючи кров'ю. Тато з розпачу подумав: «Була причка, і вже є смерть».

Крути не верти, вмерти мусиш

Жили чоловік і жінка. Жили дуже бідно. В них було багато дітей. Коли народилася чергова дитина, пішов звати кумів, щоб охрестити. По дорозі першою зустрів Смерть з косою. Згідно зі звичаєм, першого зустрічного кличуть в куми. «Нема куди діватися, — подумав чоловік, та й каже:

— Смерти, ходи до мене в куми.

Смерть дуже здивувалася, бо такого не сподівалася. На перших порах дуже зраділа. Її ще ніхто не кликав у куми.

Добрий чоловіче! — вигукнула зраділо, — мене ще ніхто не звав у куми. Ти зробив мені велику честь, і я тобі при нагоді віддячусь. Від сьогодні ти почнеш багатіти. Ти будеш знахарем. Будеш хо-

дити до хворих, немічних, і якщо я буду стояти в ногах, то ти будеш казати, що хвороба незначна і хворий ще буде жити. Якщо я буду стояти в головах, то ти будеш казати, що хворому нема виходу і нехай лагодять, що треба, бо він помре. Так чоловіка кликали до хворих, він дуже добре вгадував, йому платили і він почав багатіти.

Але з часом чоловік постарівся, почав недомагати. Але хочеться жити, любуватися своїми дітьми, які жили набагато краще замолоду, ніж він. Тоді в одного майстра він замовив зробити таке ліжко, щоб крутилося.

Одного разу помітив, що в хату ввійшла Смерть і стала в головах. Чоловік круть ліжком, ліжко повернулося і Смерть стала в ногах. Тоді Смерть перейшла і знову стала в головах. Чоловік знову покрутив ліжком. Смерть бігала, то в один бік, то в другий. Нарешті її це надоїло і вона сказала:

Чоловіче, чоловіче. Хоч ти мені й кум, але крути не верти, а вмерти мусиш.

Король у солонині

В одному селі жив собі бідний-бідний хлопець. Нікуди не ходив, ніхто й до нього не заходив. Коли їв, коли й не їв. Якщо хтось дасть йому шматок хліба, радувався цьому, нема, то сидів упроголодь.

Одного разу до нього повернув сторонський чоловік, напився води з криниці, присів на призьбі і почав тягнути харч із тайстри. Витягнув кусок солонини, півхліба, цибулину і почав їсти. Чоловік замітив, що хлопець очей не зводить, аж руки трясуться, так дивиться на хліб і солонину.

Підізвав його і почали разом їсти. Поївши, запитав: — Якби ти був королем, щоб ти робив?

— Наказував би, щоб кожний день мені міняли солому в ліжку. Гість дуже здивувався.

— А що б ти їв?

— Кожного дня солонину, — очі в нього засвітилися, — спав би на солонині і солониною вкривався б.

Гість здивовано подивився на нього.

Пригоди Байла

Жила самотня жінка. Мала сина, якого звали Байлом. Одного разу післала його до своєї сестри, щоб той приніс голку. Несе Байло голку, а то їде фіра із сіном. Він сів ззаду на дишель і давай тикати голкою в сіно. То запхає, то витягне. Тикав, тикав і нарешті голка загубилася в сіні, і він уже не зміг її знайти. Шукав, шукав, ого, знайти не вдалося

А ґазда вже повертав у подвір'я. Байло скочив з дишля:

— Вуйку! Станьте, станьте!

— Що хочеш? — той звідти.

— Йой, вуїчку, вуїчку, я загубив голку в сіні.

Той зліз з фіри та й до Байла:

— А я тепер що буду робити із цим сіном? Ти, дурню, що наробив? Та ж я тепер, як дам таке сіно їсти худобині?

Взяв батіг і давай бити Байла.

Той приходить додому, плаче й плаче.

— Ти чого плачеш, Байле? — питається мама.

— Та я ніс голку від тети та й сів ззаду на дишель воза, якийсь вуйко віз сіно, грався-грався та й голку загубив у сіні. Я йому, вуїчку, вуїчку, я загубив голку в сіні, а він мене набив.

— Но а ти навіщо признавася? Кому та голка зашкодить? Було казати, вуїчку, добре, що вродило, аби це все щасливо пішло на пашу худобі, як файно си вродило, аби дав, Бог, легко на пожиток.

Потім іде Байло, а то жінки сапають картоплю, кукурудзу. Він зупинився коло них і хотів показати, що він дуже розумний:

— Добре, що так файно все вродило, аби пан Біг допоміг вам, щоби це все пішло на пашу худобі.

Жінки ймили Байлу і давай бити.

— Та як? Наша праця, наша надія, та щоб пішла на корм худобі. А ми що будемо їсти?

Йде Байло дорогою знову плаче. Приходить додому і все плачучи розказав.

— Ну що ти такий дурний, Байле? Треба було сказати жінкам

«Боже помагай! Аби вам так вродило, щоби-сте не переносили і не-перевозили».

Через кілька днів іде Байло дорогою, а то йде похорон. Спереді несуть тіло у домовині, а ззаду так плачуть, так побиваються за покійником. Байло зупинився біля них:

— Та й чого плачете, чого голосите, аби вам Бог, допоміг не переносити і не перевозити мерців. Родичі померлого ймили Байла і давай бити.

Той іде додому, плаче, а плаче.

— Що сталося, Байлику? — вибігла назустріч мама.

Байло плачучи все розказав.

— Та що ти. Треба було вклякнути на коліна, зняти шапку, помолитися, потім заплакати:

— Куда ідеш, добрий чоловіче? Що ти зробив, навіщо осиротив свою родину?

Одного разу Байло йде вулицею, а назустріч весілля. Молодий і молода спереді йдуть до шлюбу. Музика грає, всі співають, танцюють на радощах.

Байло, ледь побачивши весілля, вклякнув на коліна, почав молитися, потім голосити, та аж так, що заходиться від плачу:

— Куди йдеш чоловіче добрий? Навіщо ти це зробив, осиротив усю свою родину?

Дружби молодого кинулися, набили Байлу. Той біжить додому, плаче, а плаче.

Назустріч вибігла мама. Байло все розказав.

—Е-е-е! То не треба було так робити. Треба було затанцювати гайдука і сказати:

— Аби-сте жили в злагоді і би вам плодилося й плодилося.

На другий раз іде Байло по селі, а то по ровах сидять жінки і одна одній б'ють воші на голові, тобто обіськаються. Байло присів гайдука, кілька разів плеснув у долоні: «Аби вам плодилося і плодилося». Кілька жінок схопилися, ймили набили, набили.

Біжить Байло додому, знову плаче.

— Синку, — втихомирює мама, — треба було сказати: «Боже помагай вам! А ну може би-сте і мене повбіськали».

Іде Байло дорогою, а то пси кусаються. Він запхав свою голову межи них: «Боже вам помагай! Може би-сте й мене повбіськали». А пси кинулися на Байлу, не тільки голову покусали, а його цілого. Після цього Байло помер.

Ліпше біда замолоду

Побралися хлопець і дівчина. Обоє були дуже вродливі, кохали одне одного. Обдумували, радилися обоє, як стати добрими господарями, багатими. За цією розмовою хтось постукав у вікно. Молодий чоловік вийшов, а там стоїть старий-старий дід, та й каже:

— Я чув вашу розмову, але то ще є біда, яка супроводжує чоловіка все життя. То коли хочете бідувати: замолоду, всередині свого життя чи на старість?

— Я піду пораджуся із жінкою.

— Добре. Завтра ввечері я прийду і ти скажеш.

Чоловік зайшов до хати і все розказав жінці. Радилися вони, радилися, так і полягали спати. Але жінці сниться, що хтось промовляє: «Замолоду, замолоду, замолоду… »

Рано повставали, жінка і каже: — Давай, чоловіче, побідуймо замолоду, а вже на середні і старші роки най буде добре.

Увечері приходить той дід. Чоловік вийшов надвір і каже одне слово: «Замолоду». Дід махнув головою і щез. Чоловік лише зайшов до хати, а тут враз хата спалахнула, поки вибігли надвір, згоріла дотла. Залишилися без нічого, лише те, що на них.

Вранці зібралися і вирушили в дорогу, у світ широкий. Ідуть дорогою, потім лісом, горами, і враз наздоганяє їх гарна карета. Зупинилася, звідти вийшов уже трохи старший пан і питається:

— Куди йдете, молоді люди?

— Ідемо в світ за очі, — відповів чоловік.

Пан з цікавості пообзирав добре молодих людей, особливо жінку, та й каже:

— Продай мені жінку.

— Як то продати? Ми лише недавно подружилися.

А жінка шепче до нього:

— Йой, чоловіче, продавай. Будемо мати великі гроші, я трохи побуду у пана, а там буде видно.

Пан насипав чоловікові повну шапку грошей. Чоловік не мав у що взяти. Жінка зняла з голови хустку, пан висипав, жінка зав'язала, дала чоловікові. Сама сіла в карету і поїхала з паном.

Чоловік став посеред дороги і задумався: »Що я наробив? Я втратив свою кохану жінку. Навіщо мені ці гроші?».

Коли це чує, десь далеко в лісі хтось рубає дерева, коле дрова. Чоловік пішов на ті звуки. Іде лісом, іде, коли це бачить двох хлопців, що пилять дерева на дрова. Одна велика купа дров, друга. А ті далі продовжують свою роботу. Чоловік дивився, дивився на їх роботу, а потім говорить:

— Прийміть мене до себе. Я буду з вами працювати. Його прийняли. І він почав з ними працювати. Лише мав одну мороку. Весь час позирав на хустку, де були зав'язані гроші. Беріг, як міг, своє багатство.

Одного разу всі три полягали спати. Чоловік поставив хустку із грішми біля себе. Міцно заснув. Над ними почав літата орел. Літав, літав та й замітив якусь гарну річ біля людей, які міцно спали. Він підлетів, вхопив за хустку і полетів. Чоловік пробудився, а орел із хусткою вже був високо. Орел летів, летів і раптом хустка вирвалася з пазурів і почала падати. Він кружляв, кружляв, але хустки спіймати не зміг. А хустка падала, падала все нижче й нижче, і якось її вітром уже над деревами потягнуло у велике дупло.

Чоловік гірко заплакав. Втратив жінку, а тепер ще й гроші. Але що поробиш? Працював далі на заготівлі дров. Робота була тяжка, але треба було десь працювати і заробляти на життя. Так пройшло кілька років. Його товариші, які довше працювали, заробили трохи грошей та й подалися додому до своїх сімей. Але підійшло других два хлопці. Створилася друга компанія. І рубали далі дерева. Пилили, пилили і одного разу впало велике дуплисте дерево , а з нього

випала хустка з грішми. Чоловік, як побачив, так утішився, що повернулися гроші. Але ті два хлопці заявили, що це їхні разом гроші і вони повинні поділити це на троїх.

Чоловік на радощах почав плакати: «Це мої гроші, це мої гроші! Я продав свою жінку. Це мої гроші!» Ті два сміються з того, що він розказує. Як це можна продати жінку? …

— Давай, чоловіче, поділимо на троїх, якщо не хочеш, то не будеш мати нічого. Сварилися, сварилися і вирішили піти до когось на пораду. Недалеко стояв великий панський двір. Вирішили піти до пана, як він розсудить, так і буде.

Приходять до двору, а слуги кажуть, що пана нема. Уже кілька років, як помер. Але з покоїв виходить паня:

— Я вас розсуджу. Подивилася на хлопців, потім на чоловіка і ахнула. Чоловік, як подивився на паню, і собі закричав. Кинулися одне одному на шию і з радості почали плакати:

— Боже! Як я тебе нашукалася. Де ти пропав? Мій пан уже кілька років, як помер, і все господарство перейшло на мене. Тепер ми зажиємо разом. А гроші нехай ці хлопці ділять між собою. Нам не потрібно цих грошей. У нас є велике багатство. Хлопці на радощах дуже дякували уже новому панові і незнайомій для них пані.

Хлопці веселі пішли додому, а пан з панею жили щасливо й довго-довго. Мали багато дітей.

Дівчина та панич

В одного багатого пана служила наймичкою дівчина особливої вроди. Панич ще змалку придивлявся до дівчини, придивлявся. Скільки куди не їздив, а такої вродливої дівчини не зустрічав. Вона йому все більше й більше подобалася. Помало, помало і вони полюбили одне одного. Він навіть допомагав їй грішми і чим міг.

Одного разу панич заявив своїм родичам, що хоче із наймичкою одружитися.

— Як?! — заверещав несамовито пан. — Якщо ти з'їхав з глузду, то ми ще ні!

Ще світ такого не чув, щоб паничі одружувалися із наймичками. Ти що? Хочеш нас знеславити перед нашими родичами, сусідами. Ніколи цього не буде! Чуєш? Ніколи!

— Але, тату! — скипів панич, — вона від мене вагітна.

— Що-о-о!? — ще дужче заверещав пан, аж паня ймилася руками за голову, — вона посміла лягати з тобою в ліжко?

Тут же наказав слугам відвезти в ліс наймичку і вбити. Для переконання, що вони чесно зробили свою справу, привезти йому її голову. Слуги дуже любили і шанували свою подругу по роботі. Але наказ пана мусять виконувати. Дорогою бідна наймичка, плачучи, просила їх:

— Вірні мої друзі, побратими,відпустіть мене на всі чотири сторони. Ніхто про це не буде знати. Я хочу жити. Відпустіть!

Плакала наймичка, плакали і слуги. Приїхали в ліс, слуги щось поговорили між собою і відпустили наймичку. В лісі впіймали мавпу, відрізали її голову і привезли панові.

У той час пан із панею вговорювали панича одружитися з будь-якою дівчиною, тільки з багатого роду. Панич заявив, що ніколи одружуватися не буде.

Наймичка ходила по лісі, ходила, дуже було їй страшно, бо вона ніколи в лісі не бувала, але почало вечоріти і треба було десь дівати-ся. Недалеко побачила невелику скелю, а під нею печеру. Зайшла — нема нікого. Обдивилася довкола і вирішила там переночувати. Добре виспавшись, пробудилася, а надворі почало розвиднятися. Ще раз обдивилася печеру і вирішила тут жити. Насамперед пішла в ліс назбирати ягід, щоб трохи підкріпитися. Потім обклала вхід печери великим камінням а на отвір виплела із пруття хвіртку. Так що хвіртка відчинялася і зачинялася. Так і жила сама-самісінька в лісі.

Пройшло небагато часу, і вона народила хлопчика. Боже! Яка гарна була дитина. Очі чорні, губки, ніби дві малинки, на голові кучері. А як підріс, то був викапаний панич. Навіть не вірилося, що син може бути таким подібним до тата. Мав хлопчик великий дар від Бога — дуже гарно співав. Сам складав вірші і сам підбирав для

них мелодію. На що подивиться, про те й співає. А як тьохкав по-солов'їному, а щебетав — чисто тобі жайворонок.

Пройшли роки, і пан помер. На господарстві залишився панич зі старенькою мамою. Якось одного разу панич зі слугами поїхав до лісу. Ходив по лісі, ходив і раптом почув, як хтось дуже гарно співає. Він захотів побачити того, хто це може в його лісі так гарно співати. Біг помежи деревами, помежи кущами, пообдирав собі руки, лице. Слуги ледве встигали бігти за ним. Потім почали його відговорювати, що це йому причулося. Що ніхто не співав. Вони запевнювали, що ніякого співу не чули. Панич повірив їм, і вони пішли додому. Цілу ніч не спав. Усе йому снилося, що то співав молодий хлопчина. Від цього співу часто пробуджувався. А коли розвиднілося, знову пішов у ліс зі слугами. Ходив, шукав, але нікого і нічого подібного не чув і не знайшов. Надвечір знову пішли додому.

Як тільки ліг спати, знову почув уві сні спів молодого хлопчини. Від того пробудився і вже до ранку не спав. Третього дня знову узяв із собою слуг і пішов до лісу. Ходили лісом, ходили, і вже хотіли повертатися додому, як зовсім близько виразно почули цей божий спів.

Боже! Як кинувся панич у непрохідні лісові нетрі, а за ним слуги. Вони вже не відговорювали панича, бо й самі добре чули цей спів. Нарешті перед ними постала велика скеля, а перед нею сидів хлопчина і співав по-солов'їному. Від того співу панич і слуги стали мовби вкопані. Цей спів ніби їх паралізував. Вони мовчки слухали. З печери вийшла ще досить молода жінка, але в подертому одязі, пірваному взутті, проте дуже красива. Вона покликала сина в печеру поїсти.

Панич упізнав свою кохану, а в хлопчині впізнав себе, коли був таким, як він.

У нього сильно забилося серце, перед очима пішли круги від нахлинулого щастя. Він кинувся до печери, а там хвіртка. Потягнув до себе, але вона не відчинялася. Він гукнув, щоб відкрили хвіртку. Але наймичка і її хлопець перелякалися і почали сильно кричати. Відколи вони тут жили, нікого із людей не бачили.

Від пережитої радості панич ще раз сіпнув хвуртку, і вона відчинилася. Він кинувся до ніг своєї коханої. Почав її обіймати, цілувати. Потім хлопчину. Розказав, хто він, розказав, що його тата вже немає живого, і забрав обох додому. Яка то була радість! Панич знайшов свою кохану і вже великого сина, та ще й такого співака. Після цього вони так зажили, як ніхто, і дякували Господу Богу, що звів їх докупи.

По-сусідськи

Пішов молодий чоловік із жінкою в поле. Дома залишилася їхня мама. Цілий день жали жито, а навечір прийшли додому. Син заходить до хати, а мама лежить на землі мертва. Син почав ламати собі руки з розпачу, якби ще хоч трохи пожила, щоб допомогла їм стати на ноги, ще хоч трохи. Плакав він, плакав, нарешті надумав, що зробити, щоб мама допомогла їм із жінкою стати на ноги.

Як добре стемнилося, він відніс маму до сусідів у стаєнку, посадив на стілець, прив'язав її до корови, в руки дав по дійкові, поставив межи коліна відро і мама ніби доїть корову.

Господиня ще не спала, вийшла чогось надвір, дивиться а стайня відкрита. Вона до стайні, а там хтось доїть корову. Вона вхопила шуфлю, підкралася ззаду і тарах бабу по голові, а та лиш перевернулася і лежить. Жінка перелякалася: «Йой, я вбила людину. Йой, я вбила жінку». Трохи отямилася, підійшла ближче, придивилася, о Господи! Це ж її сусіда. Бігом до сина:

А де твоя мама?

А той: — Десь були тепер у хаті, але вийшли надвір.

—Йой, я вбила твою маму, йой, я нехотячи вбила. Що тепер маю робити?

— Що робити, що робити… Пізно, Іваську, до школи. Треба іти до криміналу.

— Йой! — та ймилася руками за голову, — а може, би ми якось порахувалися.

Син ніяково махнув головою.

— Себто як?

— Ми вам дамо кілька мішків пшениці, грошей, лише аби це ніхто не знав.

— Ну добре. Раз ви так просите, я згідний. Ми все-таки сусіди.

Через якийсь час син пішов до іншого сусіда. Висадив маму на оденок, скинув кілька снопів хліба на землю, маму підпер, вклав у руки вила і мама ніби скидає з оденка снопи.

Сусід уже спав, але вийшов надвір для себе. Дивиться, хтось скидає снопи з оденка.

— Йой, та це моя праця, це мій зарібок, я чим буду годувати діточок? Приклав драбину, виліз, як тарахне злодія по голові, а той упав аж на землю, задравши ноги. Ґазда зліз і дивиться, що би то значило. Лежить якась жінка і не рухається. Він до неї, а вона мертва.

— Йой! Я вбив жінку! Я вбив жінку…

Потім придивився, ой леле, та це ж сусіда. Сну як не бувало. Побіг до сусіда, а син сидить за столом і лущить качани кукурудзи.

— А де твої мама?

— Тільки що були в хаті і десь вийшли надвір

— Йой! Я вбив твою маму. Йой! Я вбивця! Що я маю робити? Скажи , що маю робити?

— Що робити, що робити... Пізно, Іваську, до школи. Прийдеться іти до криміналу.

— А може, ми якось по-сусідськи залагодимо справу?

— Себто як?

— Ну я дам трохи снопів пшениці, грошей. Лиш аби це ніхто не знав.

— Ну добре. Якось то треба жити по-сусідськи.

Пішов, забрав маму і поніс ще до одного сусіда. Відкрив комору, приклав маму до мішків, опустив її руки в борошно, ніби набирає борошна. А ще трохи порозсипав по долівці, на порозі, по подвір'ю. Легенько постукав у вікно і пішов додому. Ґазда схопився з ліжка, подивився у вікно. Нікого. Але все-таки вийшов надвір. Дивиться, а в коморі хтось порядкує. Зайшов ззаду із дрючком і тарах по голові.

А той упав наповал. Придивився ближче, а то його сусіда. Він до неї, а вона нежива. Бігом до сина, а той лущить качани кукурудзи.

— А де твої мама?

— Не знаю. Лиш тепер були в хаті і десь вийшли надвір.

— Боже! Прости мені грішному, Боже, прости, що я учинив такий гріх. Я вбив твою маму. Що тепер робити?

— Що робити, що робити… Пізно тепер, Іваську, до школи. Треба іти до криміналу

— А може, якось договоримося, щоб це ніхто не знав?

— Себто як?

— Ну я дам тобі трохи пшениці, грошей.

— Ну добре. Якось то треба жити в мирі по-сусідськи.

Потім син відносив маму і до дальших сусідів, так помало, помало і розбагатів. Мама допомогла їм не те що стати на ноги, а таки розбагатіти.

Дочки

Жили собі ґазда і ґаздиня. Мали вони двох дочок. Старшу засватав багач і віддали за нього. Відіграли весілля і ґазда на радощах, що йому трапився такий багатий зять, віддав доньці більше половини поля, коня, дві корови, телят, овець, курей, гусей. Усього й не перелічити.

Відгулявши весілля, стали вдвох із ґаздинею працювати так, щоб і другу дочку віддати за такого багача і дати такий посаг. Працювали вдень і вночі. Гарували, як ті воли, і таки пристарали придане. Але одного разу молодша дочка заявила, що воліє вийти заміж за дуже гарного хлопця, але бідного. Як розлютився ґазда на дочку, як почав кричати:

— Мені має бути такий зять, як у старшої дочки! Чому ти так не робиш? Хіба я тебе не так учив? Хіба ми з мамою так тяжко гарували на твої злидні?

Але це нічого не допомогло. Що вмовляв ґазда, що вмовляла ґаздиня свою дочку, але та, як затялася:

— Вийду заміж за того, кого полюбила.

— Чому ти не полюбила такого, як твоя сестра?

— Хіба там була любов? Там були лише морґи, худоба.

— А що з тої люби, коли коліна голі?

Врешті-решт не було куди діватися і ґазда з ґаздинею зробили весілля. Але нічого не дали з посагу за непослух.

Пройшли роки. Старша дочка не приходить до родичів, бо лише роботи й роботи. Молодша не приходить, бо її з дому ніби вигнали. Якось повечеряли на Святий вечір ґазда з ґаздинею та й каже ґазда:

— Піду я до дочок, хочу полюбуватися, як вони вечеряють.

Прийшов до старшої на подвір'я, а там такий рух: ще ріжуть солому на січку, другі носять воду, треті труть буряк на корм худобі, сваряться між собою, б'ються, хто що має ще робити. На столі вечері ще немає.

Сват підійшов до свата:

— То таке, свату, ми дуже в роботі, зайняті і не встигаємо, але дасть Бог, ще сьогодні повечеряємо. Нема куди спішити.

Повернувся ґазда зі сльозами на очах, бачачи, як його старша дочка бідує через таке багатство, і пішов до молодшої.

Підійшов до вікна, бачить, ті стоять моляться до образів. Потім сіли до Святої вечері. А на столі лише голенький борщик:

— Борщику голенький,
Любчику мій солоденький,

і поцілувала свого чоловіка. Ґазді це сподобалося, і він зайшов до хати. Ті, як його побачили, підбігли:

— Таточку наші солоденькі, — втішилися, — як добре, що ви прийшли. Сідайте з нами до столу, чим хата багата, тим гостям і рада. Ґазда заплакав від жалю і запросив їх обох до себе. Після свят віддав їм поле, коня, корови і всяку птицю.

І зажили молоді на славу та добро. Ґазда із ґаздинею завжди ходили в гості тільки до молодшої доньки.

Художник

У бідного чоловіка ріс хлопець. По сусідству жив багач і мав славну дівчину. Хлопець і дівчина гралися разом ще з дитинства, разом росли, виросли і полюбили одне одного.

За цей час хлопець став художником. Він дуже гарно малював. Мав великий дар, від Бога. Але це не допомогло. Коли зайшла мова про одруження, багач зарікся віддати дочку за художника. А дочка зареклася вийти заміж за когось іншого

Тоді художник пішов селами, містами. Скрізь малював картини, будинки, навіть палаци. Про нього пішла слава горами й долами. Всі запрошували щось намалювати або помалювати.

Пройшло кілька років. Багач настільки розбагатів, що побудував великий палац і захотів його так розмалювати, як ні в кого. Почав шукати доброго маляра. Йому порадили такого-то й такого. Багач знайшов цього художника і не впізнав його. Почав просити аби той розмалював його палац. Згодилися, але при одній умові. Пан не буде заходити до палацу, поки маляр не закінчить усієї роботи. Пан дуже здивувався, але погодився. Незручно було щось перечити такому відомому маляру.

Почав самотужки маляр розмальовувати палац. В одному залі намалював своє дитинство разом із багачевою дочкою, в другому, як вони любилися, в третьому, як кохалися, потім, як зустрічалися. У наступному залі — як багач про все дізнався і дівчина плаче, як кричить на неї її тато. Невдовзі маляр запросив багача, аби той приймав роботу. Багач зайшов, побачив і все зрозумів. З того всього впав і помер. Молоді побралися і, можливо, ще й досі щасливо живуть.

СІЛЬСЬКА ПОЕЗІЯ

Ганна Никифорук

Україно

Іде рік за роком, проходять літа,
Ось і знову приходить весна,
Все розквітає й навколо радіє,
І не згасає у мене надія.

Є ще надія на краще життя,
Як промовлю слово, «Україна», чомусь гірко плачу,
Бо завжди перед очима рідну землю бачу —
І сади, ліси й поля, кущі червоної калини.

А калина, то є символ нашої держави,
Люба наша, Україно, нам не треба слави,
Хочемо, щоб простим людям краще жилося,
Щоб дітям з чужини додому хотілося.

У своїй державі хочемо жити, заробляти,
І не їхати у мандри кращого шукати.
Україно, всі ми знаєм, ти не бідна,
Ти завжди була багата.

Всім здоров'я українцям, щоб міцно трималися
І в такий нелегкий час, докупки єдналися,
Україна в нас одна і нам у ній жити,
Ми не дозволим Україну надвоє ділити.

Розмова із сином

Матусю, рідненька, не плач, не журися,
Бо серце в грудях у мене ще б'ється,
Схилила матуся голівку додолу,
Чекає рідненького сина додому.

Вже мамина зустріч із сином настала,
Та доля йому вже сумної писала.
Бо раптом тривога село облетіла,
Аж пташка в гніздечку присіла.

Підняла матуся руки до Бога:
— Невже це для мене страшна та тривога?
І вдруге зла вістка село облетіла,
Аж пташка з гніздечка у небо злетіла.

Скотилась у мами сирітки-сльозини —
Не стало у матері рідного сина:
— О Боже! Не буде у сина свого майбуття,
Бо смерть несподівано забрала в нього життя.

Сину! Синочку, що ти наробив?
Ти на моєму серці глибоку рану лишив,
Ти залишив на мене малі діти.
Як без тебе будуть жити?

— Не плач, матусю, не журися,
Ти в мене єдина, прийди на могилу, молися,
Дітей доглядай, як раніш це було,
Бо серце моє вже навіки заснуло.

Заснуло! Пробач мені, мамо, що горе настало,
Прожив я на світі для тебе замало.
Молися, рідненька, щоб діти зростали,
Щоб у щасті росли, добру доленьку мали.

І прийде весна, і сад розвиється,
А в маминім серці туга залишиться,
І мамине серце ридає й ридає,
Бо рідного сина на світі немає.

Прийшла весна

Люблю весну, промінням вкриту,
Бо в серці повно срібних мрій,
Бо руки тягнуться трудитись,
Бо в небі зір бджолиний рій.

І десь вже даленіє старість,
Коли довкіл усе в цвіту,
І серце з думами у парі
Невтомно творять мить святу.

Присяду трішки відпочити
Й згадати молодість свою,
На хвильку двері відхилити,
Вдихнуть весняного маю.

Колись на рідному подвір'ї
Лунали жарти й сміх дітей.
Минуло все у повній мірі
Поміж доріг, поміж людей.

Життя — мов дні оті невпинні,
І неоднаково мені,
Чи справді ми щасливі нині,
Чи ми щасливі тільки в сні.

І думка шепче тихо-тихо:
— Вставай, молися за дітей,
Не буде в тебе більше лихо,
А буде все, як у людей.

Люди, як зорі

Як небо і зорі,
Й земля віддихає,
Людина в дозорі
Серцем співає.

І серце в любові,
І праця у диві,
У доброму слові,
У Божім пориві.

І тішиться днина,
Бо сонце із нею,
Знайшлася людина
З святою душею.

Степан Попович

Гімн школи

Де Покуття мальовниче
Між Дністром і Прутом
Там моя батьківська хата,
Там село квітуче.
Приспів:

Школярами нас назвали,
Щиро привітали
І в сім'ю шкільну велику
Всіх зарахували.
Приспів:

В Топорівцях народились,
Ростемо щасливі,
Славу й честь оберігаймо,
Звичаї родинні.

Всі, хто любить
Пісню й працю, мову солов'їну,
Той в ділах своїх прославить
Рідну Україну.
Приспів:

СІЛЬСЬКІ ІГРИ

Гра в карти

У селі і діти, і старші у вільний час займаються якимось іграми. Старші більше в роботі. Молодші під час канікул, на пасовищі, від нічого робити, шукають собі занять.

Найбільш поширена гра в карти. Дорослі чоловіки чи хлопці у неділі та свята сходяться в окремих помешканнях любителів пограти в карти і там дають собі волю. Як правило, грають касини, фербеля, тисячі, очко. Ці ігри дуже поширені у нашого народу, і я не буду їх описувати.

Старші діти і молодші хлопці переважно грають у козиря, або, як у народі називають, дурака, підкидного. Ця гра теж дуже поширена.

Молодші колись і тепер окремі грають поросєти, войни, голого, воза.

Поросєти

Розкидають усі карти нарізно рисунком униз. Той, хто роздає, останню карту висвітлює і ставить її посередині. Напарник шукає серед розкиданих карт таку саму. Всі карти забирає собі, поки не знайде потрібну карту. Знайшов, кладе зверху і будь-якою зі своєї вже колоди набиває зверху. Наступний шукає в розкиданих картах такої самої карти. І так до тих пір, поки не вистачить розкиданих карт. Потім кожний кладе і набиває зі своєї колоди. Хто залишиться без карт, той виграє, у кого карти залишаються, той програв. Скільки має карт, скільки й поросят.

Войни

Роздають карти тільки на двох. У кожного на руках по півколоди карт. Тримають рисунком униз. Першим ходить той, хто одержував карти. Витягає знизу карту, наприклад, вісімку. Другий витягає і кладе на неї десятку. Забирає, оскільки в нього старша карта,

і кладе зверху своєї колоди. Знову той витягає, наприклад даму, другий також. Коли однакові карти — це і є война. Кожний із колоди знизу витягає і кладе на купку три карти. Чия остання найвища, той забирає всі карти. Виграє той, у кого залишаються всі карти.

Голого

Роздають по чотири карти, решта в колоді. Можуть грати два на два. У цій грі такі умови: тузи і десятки мають по десять одиниць масті. Тобто є всього вісімдесят одиниць масті. Сімка є козирною і б'є будь-яку карту. Наприклад, один кинув вісімку, другий — іншу карту. Хто кинув теж вісімку, той забирає всі карти, але той, хто ходив, має ще одну вісімку і завертає гру. В такому випадку напарник викидає масть. Третій, не маючи ліпшої карти, але бачить, що в колоді є кілька масних карт, кидає козирну сімку і забирає колоду.

Другий хід: Один пішов вісімкою, другий гравець кинув десятку або туза, третій, (а це напарник), бачачи, що тут є масть, кидає і собі масть, четвертий не має ні масті, ні вісімки, ні сімки. Тоді карти забирає той, хто зробив хід.

Третій хід: Коли той, хто пішов десяткою, другий ловить його і кидає сімку, то щоб забрати ці карти, третій має кинути десятку або сімку. Забирає карти той, хто останнім кинув десятку або сімку.

Виграють ті, в котрих більше масті. Мішають карти ті, котрі програли. Але буває масті порівно (сорок одиниць). Тоді мішає колоду і роздає той, хто забрав останні карти (забрав штих).

Воза

Два гравці. Один бубна, другий черва. У того, що бубна, то його козир, у того, що черва, його козир. Роздають усі карти, крім двох. Їх не висвітлюють до кінця гри. Припустимо , подивившись на свої карти, один гравець знає карти супротивника, але не знає, які карти (дві) залишилися невисвітлені. Ці дві карти у грі участі не беруть. Це і є родзинкою в цій грі.

Першим ходить той, хто одержав карти. Наприклад, ходить найменшим хрестом. Другий побиває старшою картою, але набиває найменшою картою (наприклад хрестом, якої немає у противника, якщо немає в нього хреста, то мусить побивати своєю козирною картою). Знову ж таки набиває такою картою, якої нема у противника. Коли в колоді стало багато карт, але таких, що не мають вартості, той, хто ходить, набиває такою великою картою або картою козирною противника, тоді той мусить брати додому всі карти. Виграє той, хто залишається без карт.

Козирної

Цю гру описувати не буду, бо вона дуже поширена в народі.

ІНШІ ІГРИ

Пеканка

Малі діти часто граються пеканки. Визначають, хто першим має жмуритися. Для цього один із гравців говорить такі слова:

— Лізла паня по драбині, — при кожному слові показує пальцем на учасника гри, — впала паня межи свині. Свині паню хап за ногу, — на кого впало слово «ногу», той жмуриться. Бувають і інші приповідки. Зажмурює руками очі і притуляється обличчям до стіни чи дерева. Рахує голосно, наприклад, раз, два, три, чотири, п'ять, я іду шукать. За цей час кожний має десь заховатися. Той, хто жмурився, іде шукати. Якщо когось побачив, то кричить: «Іване, я тебе бачив, я тебе запекую»

— і плеще рукою по тому місцю, де жмурився. Буває, коли шукає тих, що заховалися, за той час вибігає хто-небудь із них, біжить до того місця, де пеканка, і плеще рукою, мовлячи: «Я запекався, я запекався». Кого запекали, той жмуриться.

Фант

Перша частина. Збирається дві команди: по п'ять, вісім, чи по десять хлопців і дівчат. Перегороджують межи собою лінію. Визначають на кілька десятків метрів від цієї лінії місце, де скидають свою одежу, взуття, можуть бути й інші речі. Починається гра. Одна команда у другої має викрасти всі речі. Одні охороняють, другі біжать брати. Охорона не дає. Поки охорона не дає можливості взяти одним, інші прориваються беруть по кілька чи всі речі і біжать до своєї купки. Там усе скидають. Виграють першими ті, котрі прибрали всі речі у противної сторони.

Друга частина. Ті, що виграли, вибирають помежи себе суддів. Ті сідають спиною до речей. Ті, що програли, викуповують свої речі (фант). Наприклад, один із тих що виграли, бере фант і питається: «Що за це треба зробити чи виконати?» Котрийсь із суддів говорить: «Заспівати один куплет такої-то пісні чи потанцювати або прочитати уривок із якоїсь повісті». Якщо не виконав, то йому завдають друге завдання. Цей викуп тягнеться довго, зі сміхом, жартами.

Гра в ножик або в шило

Ця гра для хлопців. Перший раз беруть ножик на кулак і перекидають так, щоб він затикався вістрям у землю. Потім до кожного пальця прикладають вістря, кінець колодки другою рукою перекидають ніж так, щоб знову ж таки ножик чи шило затикалося вістрям у землю. Потім перекидають з ліктя, плеча, голови і насамкінець, кінець вістря береться в зуби і треба так перевернути ножик, щоб вістря затикалося в землю. Якщо в цих діях ножик не затикався вістрям у землю, це називається, що скувався і втрачає гру, аж поки знову до нього не дійде черга. Хто виконає всі ці процедури, той виграв і виходить з гри переможцем.

Гра камінчиками

Ця гра для дівчат. Дівчата любили грати в камінчики. Вибирали п'ять невеликих, круглих камінчиків із гальки. Клали чотири камінці у форму квадрата. Один був у руках.

Перша дія: Підкидається камінчик угору. Поки він летить угору й опускається, треба захватити рукою один із камінців, і цей, що летить, зловити разом. Така процедура повторюється чотири рази, бо є чотири камінчики.

Друга дія: Розкладаються камінці. Той, що в руках, підкидається вгору, захвачується другий камінець і ловиться падаючий. Знову один підкидається, а той, що залишився в руках, треба обміняти на інший. І так мають помінятися всі камінці.

Третя дія: Розкладають по два камінці у дві купочки. П'ятий підкидається вгору. Треба забрати два камінці і водночас зловити той, що в повітрі. Потім других два.

Четверта дія: В одну купочку кладуть три камінці, а в другу один. Знову треба це все прибрати. Всі ці дії треба виконати, щоб зловити кожний раз той камінець, що летить угору. Хто скувався, втрачає хід.

Кампа

Гра в кампи є трьох видів. Одну з них опишу. Для цієї гри потрібно мати: грубу палицю, як правило з верби, довжиною 70-80см, маленьку паличку, саме кампу, довжиною 12-13 см і в діаметрі 2см. Копають невеличку ямку. Одну сторону укріплюють відбивною паличкою. Кампу ставлять у ямку, нахилену на відбивну паличку. Той, хто тримає в руках палицю, повинен вдарити по кінчику кампи так, щоб вона крутячись підлетіла вгору. На висоті десь 80см треба ще раз ударити палицею по кампі, яка крутиться, і направити в потрібну сторону. Тоді підраховують, на якій віддалі вона впала. Для полегшення підрахунку кожних п'ять метрів копають невелику ямку, кожних десять — більшу. Б'ють по черзі. У кого найдальше пролетіла кампа, той виграв.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 5
ОБРЯДОВІСТЬ
ХРЕСТИНИ..... 14
ВЕСІЛЛЯ..... 16
Ой співали горобчики..... 20
Трійця по церкві ходить..... 20
Дайте, дєдику, голку..... 20
Ой кувала зозуленька..... 21
Марусю, Марусю..... 22
Сестричко, сестричко..... 22
Ой сиділа зозуленька..... 23
У моїм ставочку..... 24
Ходила по полю..... 24
Ой Марусю, Марусино..... 24
Ой якби я була знала..... 24
У щасливу годиночку..... 24
Сідай, молоденький..... 25
Ой летіли горобчики..... 25
Вийди, вийди, моя мамко, з комори..... 26
Поза ворота тече бистрая вода..... 27
Та й зпалачеш, моя ненько..... 28
Ой перший раз, молоденька, перший раз..... 29
Ой дай, Боже, в добрий час..... 29
Відкривайте ворота..... 30
Ой на горі, на горі дощик паде..... 30
Ой летіли білі гуси по горі..... 34
Летять качечки у три рядочки..... 34
Вийди, вийди, молоденька..... 34
Ой вийду я за ворота..... 34
Пливе човен води повен..... 34
Та й заплачеш, молоденька..... 35
Ой з-під стріху місяченьку..... 35
Ой, дєдику, серце..... 36
Ой вишивана сорочка..... 36

Ой стояла молода... 37
Ой чук, баранчук... 38
Перший раз, молоденька, перший раз... 38
Ой ми до церкви йдемо... 38
Ой встаньте, ненечко, до суду... 39
Копав же я криниченьку... 39
Ой на горі, на горі церковця стояла... 41
Ой вийдіть, вийдіть нени, звитайтеся... 41
Ми жали барвін... 42
Від саду до саду капусту садила... 42
Ой пила-м, пила-м, та й чіпец згубила... 42
Чи так буде, мій миленький?... 42
Ой ґаздо, ґаздо... 44
Ой до мене, родинонько, до мене... 45
Ой на горі, на горі та й кузня стоїть... 46
Ой не сам я сюди зайшов... 46
Чи я тебе не питала... 47
Ой столи, столи, розлуко моя... 48
Як сіли бояри, сіли... 48
Ой не плач мій роде за мною... 48
Не плач, небого, що йдеш до молодого... 48
Ой сідай, сідай, коханнє моє... 49
Я ще не зараз буду сідати... 50
Ой гречані пироги... 50
Ой прийшла я до свекрухи... 51
Ой червоний бурячок... 51
Як я була у ненечки... 52
Тепер я си ґонорую... 53
Коби-м сина оженила... 53
Даєш мене, ненько... 54
Тепер уже, люди добрі... 54
Ой у свата нова хата... 55
Панове сватове, ми до вас... 56
Ой у свата нова хата... 56
Ой свату, свату, та й добра горілка... 57
У неділю рано, як сонечко грало... 57

Була ненька на пропою..... 58
Ой дала мене моя ненька..... 58
Ой піду я в сад зелений..... 59
Сивий коню, сивий коню..... 59
Ой музики, музеченьки..... 60
Хита, хита, хитавочка..... 60
Цимбалістий, цимбалістий..... 60
Я Микола й ти Микола..... 61
Ой я гуцул й ти гуцул..... 61
Ой дівчино, гуляй, гуляй..... 61
Ой в Марії очі чорні..... 61
Ой Василю Василечку..... 62
Ой кухарка руда була..... 62
Ой прийшов я до дівчини..... 62
Ішов гуцул з полонини..... 62
Щиро я люблю Ісуса..... 63
ПОХОРОНИ..... 77
Прощай, родино моя..... 82
Прощаю хатину, прощаю родину..... 82
Ось і настала ця днина..... 84
Ми вже твоє тіло..... 86
Ближче, о Боже мій..... 89
Небесний краю мій..... 90
ПРОВОДИ У ЖОВНІРИ..... 93
Бо я їду до прийому..... 93
У суботу не робота..... 94
Ой у лузі при долині..... 94
У неділю рано синє море грає..... 95
Ой війна, війна..... 96
Тиха вода..... 97
Ой у лісі березовім..... 97
Ой у полі береза стояла..... 98
Червона калина, а листя зелене..... 100
З-за гори сонце догорає..... 100
МОНОЛОГ МАТЕРІ..... 101
Уже настав цей вечір розлуки..... 102

Завтра в далеку дорогу..... 103
Там кінь стоїть, гризе вуздечку..... 103
ТОЛОКИ..... 106
Пішов Івась на війноньку..... 106
Сивий коню..... 107
Що за місяць, що за ясний..... 108
Ой червоно сонце сходить..... 109
Жито, мамцю..... 111
ПІСНІ СИВОЇ ДАВНИНИ..... 112
СІЛЬСЬКА ПІСНЯРКА..... 112
За нашими воротами..... 112
Ой до млина, до млина..... 113
Ой луги шумля, береги бриня..... 113
Ой у полі криниченька..... 114
Чомусь не прийшов?..... 115
Миленька і миленький..... 115
Ой поки я в свої мамки..... 116
ЛІРИЧНІ ПІСНІ..... 116
В саду розпрощалася пара..... 116
Летить галка через балку..... 117
Іще сонце не зайшло..... 117
Козак від'їжджає..... 118
Ой у полі три криниченьки..... 118
Ой на горі, на високій..... 119
Ой хмелю ж, ти, мій хмелю..... 119
За городами качки пливуть..... 120
В кінці греблі шумлять верби..... 120
Ой на горі льон цвіте..... 121
Не та роза, що за садом..... 121
Ой із тої криниченьки..... 122
Вийшов місяць із-за хмари..... 122
Ой на горі криж (хрест)..... 123
На городі верба рясна..... 123
У саду з винограду..... 124
Ой чиї ж то воли?..... 124
Щоб скорше вечір..... 125

Ой у саду біла ружа..... 126
Вечір вечоріє..... 126
Ой помию я звечора ноги..... 127
Було це літньою порою..... 127
Ой вийду я на ту гору..... 128
Садом ходила, квіти збирала..... 128
На городі верба рясна..... 129
Залицяльників багато..... 129
На моїм городі..... 129
Невисоко сонце сходить..... 130
Ой скука, ой скука..... 130
Червона калина так рясно цвіла..... 131
Як був я ще маленький..... 132
Куди ж ти, мій миленький?..... 132
Відколи стою..... 133
Ой поїхав мій миленький..... 133
Якби не мороз..... 133
Ой ти, горо кремінная..... 134
Один місяць сходить..... 134
Коло млина, коло броду..... 134
Ой вийшов місяць із-за хмари..... 135
Ой червона калинонько..... 135
Пливе синя хмара..... 135
Мала мати дочку..... 136
Ой під калиною трава зеленая..... 137
Ой хмариться, туманиться..... 137
Світи, місяченьку..... 138
В моїм серці образа й жалі..... 138
Ой у лузі калина стояла..... 138
Місяць ясний..... 139
Ой у полі три тополі..... 139
А у мене під вікном..... 139
Ой там на горі..... 140
Сидить голуб на черешні..... 141
Через поле широкеє..... 141
Іванку, Іванку..... 141

Світить місяць, світить ясний..... 142
Ой піду в садочок..... 142
Не лай мене, моя ненько..... 143
Ой на горі пшениченька..... 143
Ти посидь ще, голубко зі мною..... 144
Ой коли ми поберемось?..... 144
Ой сиділа дівчина край віконця..... 145
Ой кувала зозуленька..... 145
По саду ходила, горішки збирала..... 145
Їхали козаки із дому до Дону..... 146
Ой звідти гора..... 147
Козаче, козаче..... 147
На кедровім мості..... 147
Зайшло сонце за віконце..... 148
СИРІТСЬКІ І НАЙМИТСЬКІ..... 148
Ой сирото, наймиточку..... 148
Вчора була суботонька..... 149
Ой летіла зозуленька..... 151
Я з першою діти мав..... 152
Кидай, Петре, жінку..... 152
Ой полечко, поле..... 153
Ой летіла зозуленька з яру на долину..... 153
Ой де ідеш, мій миленький?..... 154
Садочком ішла..... 154
Зайди місяченьку..... 155
РОДИННО-ПОБУТОВІ..... 155
Ой там при долині зелена ліщина..... 155
Уже вечір вечоріє..... 156
Ой там за горою..... 156
З-за гори ще сонце не сходить..... 157
Ой ішла дівчина зеленим байраком..... 158
Густий дощик накрапає..... 158
Чому поле хліб не родить?..... 159
Шуміла ліщина, шумів тихий гай..... 159
Тече річенька невеличенька..... 160
Ой дай мене, моя мамко..... 160

Прийшов Івась додомочку..... 161
Ой з-за гори кам'яної..... 162
Ой піду я в ліс по дрова..... 162
В мене батько лихий..... 162
ПІСНІ ПРО ГІРКІ ЖІНОЧІ СЛЬОЗИ..... 163
Ой милий, милий..... 163
Фасульку садила..... 163
Ой вербо, вербо..... 164
Ой наступила та чорна хмара..... 164
ПІСНІ ПРО ВДОВИНУ ДОЛЮ..... 165
У чистому полі..... 165
Ой виорю нивку широкую..... 165
Ой за гаєм зелененьким..... 166
Ой поїхав козаченько..... 167
ЖАРТІВЛИВІ ПІСНІ..... 168
У місяці липні..... 168
Я весела й молода..... 168
У Топорівцях ярмарок..... 169
Ой пішла я заміж..... 169
Я ж тебе, жінко, не лаю..... 170
На вулиці музиченько грає..... 170
Ой прийшла я до куми..... 171
Ой умру я, умру..... 171
На камені ноги мию..... 172
Оженився, мій миленький..... 172
Скрипка би не грала..... 172
Добрий вечір, сусідонько..... 173
Ой казала баба діду..... 173
Молодиці молодії..... 174
Ой порадьте, добрі люди..... 174
Чоловіче, я слаба..... 175
Сватав мене мужичок..... 175
Ой не шуми, луже, дуже..... 176
ТЕПЕРІШНІ НАРОДНІ ПІСНІ..... 177
Цвіте терен..... 177
Зійшов місяць із-за хмари..... 177

Там у густому лісі..... 178
Донбасе, Донбасе..... 178
Рушив поїзд у далеку дорогу..... 179
Ой чий то кінь стоїть?..... 179
Ніч яка місячна..... 180
Ой у лузі калина стояла..... 180
Ой у вишневому садочку..... 180
Несе Галя воду..... 181
Ой не світи, місяченьку..... 182
Била мене мати..... 182
Горіла сосна, палала..... 182
Ой чорна, я си чорна..... 183
Чорні очка, як терен..... 183
Ой, Марічко, чичері..... 184
Посилала мене мати..... 184
Час рікою пливе..... 185
Любов кохання, мов той цвіт..... 185
Розпрягайте, хлопці, коні..... 186
Ой на горі там женці жнуть..... 187
По садочку ходжу..... 188
Туман яром, туман долиною..... 188
Ой у гаю при Дунаю..... 189
Місяць на небі, зіроньки сяють..... 189
Ой ти дівчино, гарна та пишна..... 190
Ішов козак потайком..... 190
При долині кущ калини..... 191
СТРІЛЕЦЬКІ ПІСНІ..... 191
На горі високій стояла береза..... 191
Повіяв вітер степовий..... 192
Гей степами, темними ярами..... 192
Подай, дівчино, руку на прощання..... 193
За Україну..... 194
Ой у полі могила..... 194
Завтра в далеку дорогу..... 195
Чи то буря, чи то грім?..... 195
В горах грім гуде..... 196

Йде січове військо..... 197
Зажурились Галичанки..... 197
Їде стрільчик..... 198
Заквітчали дівчатонька..... 198
ПОВСТАНСЬКІ ПІСНІ..... 199
Ой у лісі на полянці..... 199
Як мати закуто в кайдани..... 199
Гарні вечора..... 200
Ой надлетів крук чорний..... 200
Нас питають, з якого ми роду..... 200
Чого ти, дівчино, така сумна ходиш?..... 201
Сонце над заходом..... 202
Коли ви вмирали..... 202
Навіщо, дівчино, айстри сієш?..... 203
Зрили землю гранатами..... 203
Нехай поле виорять гранати..... 204
Ой у лузі при долині..... 204
Чогось сумно, невесело..... 205
Останній привіт тобі, мила..... 205
Ой у селі, Топорівцях..... 205
В Топорівцях, у Саджівці..... 206
Стогне в ярмі Україна..... 207
Без рідної буди..... 207
Ой у лісі, в темнім гаю..... 207
Терном, терном..... 208
Червона ружа..... 208
Я сьогодні від вас від'їжджаю..... 209
Тужно грала чарівная скрипка..... 209
Ой там у полі безмежнім..... 210
Ой цвіла калина..... 211
Іду лісом я осіннім..... 211
Де ж тая слава?..... 212
Йшли селом партизани..... 212
Ой ішли повстанці..... 213
Гей, зі Львова через Київ..... 214
Старенька мати плаче..... 214

ПІСНІ ПОЛІТКАТОРЖАН..... 215
Весняні квіти..... 215
Осінні квіти..... 216
Це було пізно уночі..... 216
Зелений гай, пахуче зілля..... 217
Ой звіявся буйний вітер..... 217
У Станіславі під тюрмою..... 218
І був тихий вечір..... 218
Сиджу я в темних мурах..... 219
Рости, рости, черемшино..... 219
Ой летіла зозуленька..... 220
СІЛЬСЬКІ ХУДОЖНІ КОЛЕКТИВИ..... 224
НАРОДНИЙ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ АНСАМБЛЬ «НЕ СУМУЙ»..... 224
Як я садила айстри білі..... 224
Посадила огірочки..... 225
Гей за лісом, за двором..... 226
Козак гуляє..... 226
Гей, Україно, ми твої діти..... 227
Ой у полі озеречко..... 228
Стоїть козак на чорній кручі..... 228
Їхав козак з України..... 228
Пісня про Україну..... 228
Ми — українські націоналісти..... 229
Виряджала мати сина..... 230
Пісня до голодомору..... 230
Встала мати Україна..... 231
НАРОДНИЙ АМАТОРСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИЙ ХОР..... 237
Алилуя..... 237
Стоїть гора високая..... 237
Ой у полі верба..... 238
Як ніч м'я покриє..... 239
Казав мені батько..... 239
Ой на горі, на Маківці..... 241
АНСАМБЛЬ КОЗАЦЬКОГО КОША..... 244
Ой під містом Берестечком..... 244

Героям битви під Базаром..... 244
Я сьогодні щось дуже сумую..... 245
Встань, Тарасе, пробудися..... 246
Чорна рілля ізорана..... 247
На шляху, на приміському..... 247
Славні козаченьки..... 247
Іду на Січ..... 248
Закотилось ясне сонце..... 249
Ой чого ти, дубе?..... 249
Гей у полі жито..... 249
Ой у полі нивка..... 250
Полем доріженька..... 250
Встань, козацька славо..... 251
ТОПОРІВСЬКІ ГОСТИНИ..... 253
Гості мої, любі-милі..... 253
Ой виорав ґазда нивку..... 254
Їхав козак з України..... 255
Іде старий дорогою..... 255
Покотився горішок по полю..... 256
Зацвіла ружа трояка..... 257
Та й ти кажеш, моя мила..... 258
Та як ми си посходили..... 258
Ой кучері, кучерики..... 259
Ой вдарила нога в ногу..... 259
МОВА..... 260
Вступ..... 260
Лексичні діалектизми..... 260
Етнографічні діалектизми..... 263
Семантичні діалектизми..... 265
Соціальні діалектизми..... 266
Наголос..... 267
Граматичні форми слів..... 267
Фонетичні зміни..... 269
Іншомовні слова..... 270
ПОГОВІРКИ ТА ПРИСЛІВ'Я..... 273
КАЗКИ ТА ЛЕГЕНДИ..... 277

Смерть є, та прички нема..... 277
Крути не верти, вмерти мусиш..... 277
Король у солонині..... 278
Пригоди Байла..... 279
Ліпше біда замолоду..... 281
Дівчина та панич..... 283
По-сусідськи..... 286
Дочки..... 288
Художник..... 290
СІЛЬСЬКА ПОЕЗІЯ..... 291
Україно..... 291
Розмова із сином..... 291
Прийшла весна..... 293
Люди, як зорі..... 293
Гімн школи..... 293
СІЛЬСЬКІ ІГРИ..... 295
ГРА В КАРТИ..... 295
Поросєти..... 295
Війни..... 295
Голого..... 296
Воза..... 296
Козирної..... 297
ІНШІ ІГРИ..... 297
Пеканка..... 297
Фант..... 297
Гра в ножик або шило..... 298
Гра камінчиками..... 298
Кампа..... 299

Науково-популярне видання

Дмитро Іванович МОХОРУК

МОЇ СПІВОЧІ ТОПОРІВЦІ
(ФОЛЬКЛОРНИЙ ОБРАЗ СЕЛА)

ÒÎ Ì Ï'ßÒÈÉ

"Писаний Камінь"
Косів
2008

Видрукувано в МП "Евріка"
Свідоцтво Держ. реєстру: серія ІФ, № 10
Івано-Франківська обл., м. Косів
вул. Незалежності, 28
тел.: 2-24-91

Літературний редактор *Омелян Лупул*
Комп'ютерний набір *Лілія Борейко*
Комп'ютерна верстка *Віталій Стефурак*

Здано до складання 23.06.08. Підписано до друку 16.07.08.
Формат 60x84\16. Папір офсетний. Друк офсетний. Замовне 253